Ioan Pavel Petraş

Cartea vieţii

Coperta şi ilustraţia copertei: Laura Poantă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
PETRAŞ, IOAN PAVEL
Cartea vieţii: însemnările unui muritor / Ioan Pavel Petraş. – Cluj-Napoca: Casa Cărţii de Ştiinţă, 2004
ISBN 973-686-528-2

821.135.1-94

Director: Mircea Trifu
Fondator: dr. T.A. Codreanu
Culegere computerizată: Nicolae Moldovan
Tehnoredactare computerizată: Czégely Erika

Tiparul executat la Casa Cărţii de Ştiinţă
400129 Cluj-Napoca; B-dul Eroilor nr. 6-8
Tel./fax: 0264-431920

www.casacartii.ro; e-mail: editura@casacartii.ro

IOAN PAVEL PETRAŞ

Cartea vieţii

Însemnările unui muritor

Ediţie îngrijită, note şi postfaţă de ***Irina Petraş***

Casa Cărţii de Ştiinţă
Cluj-Napoca, 2004

În amintirea mamei,
Ana Ganea Petraş

În loc de prefaţă

„Cartea vieţii”, aşa, cu ghilimele, e un registru mare, gros, cu copertele îngălbenite de cînd îl ştiu. Îl vedeam în dulapul cu arcadă, pe raftul (secret) cu acte şi documente, alături de o poşetă veche, de piele, a mamei în care descoperisem cercei de argint desperecheaţi – tata nu o mai lăsase să-i poarte –, scrisori, mărgele şi, bine pitit, *certificatul de căsătorie,* din care aveam să aflu, cu mare încîntare, la vreo 12 ani, că actele nu erau în regulă, între căsătorie şi naşterea mea abia trecînd vreo trei luni; nu mi-am dorit niciodată să intru/să fiu „în rîndul lumii” prin gesturi sau acte mimetice şi nici n-am înţeles obiceiul stupid al oamenilor de a se lega/de a-şi da iluzia că se leagă, neapărat, printr-un petec de hîrtie roz. Tata însuşi îl preţuia peste măsură, era omul „imperial”, cel ţinînd regula mai presus de orice, un fel de Švejk mereu păcălit şi în contratimp, dar încîntat cînd păcăleala era conform legii: „totul merge ca pe roate!” Teama de pedeapsă avea să-l urmărească toată viaţa. Orfan de mamă la 10 ani, îndeplinea fără să crîcnească poruncile maşterei, pe care n-o iubea defel, dar îi recunoştea autoritatea. Doar pentru a-i ocoli pedepsele. Tot aşa, mai tîrziu, slujbaş conştiincios şi sîrguincios, avea să-şi îndeplinească mereu exemplar îndatoririle şi să se supună autorităţii statului oricît de puţin ar fi răspuns acesta propriului ideal de organizare a lumii. În ultimii ani, trupul avea să devină tiranul absolut. Cel mai banal simptom căpăta proporţii înfricoşătoare şi îi întuneca raţiunea. Trei picături din sînge prelinse pe albul chiuvetei, un banal epistaxis, l-au terorizat luni în şir, halucinînd şuvoaie înecăcioase ce-l sufocau peste noapte. Nici un medic

nu l-a putut convinge că nu are nimic. Stătea minute în şir culcat, pipăindu-şi pulsul. Îşi pîndea trupul ca pe un stăpîn duşmănos gata să-l pedepsească în orice clipă. Începuse să fie convins că totul avea să înceapă, adică să sfîrşească atunci cînd îl vor lăsa picioarele, ca pe bunicul. La primul semn, de spaimă, a capitulat. Doctorii nu descoperiseră nimic care să-l împiedice să meargă, să vorbească, să trăiască... Însă el obosise să mai lupte.

În *Cartea vieţii*, tata îşi povestise viaţa, cu întîmplări mai importante, cu date şi repere. Nu am citit-o niciodată/n-am fost tentată s-o fac, fiindcă ştiam toate poveştile dinăuntru şi altele pe deasupra. Tata era mare povestitor şi, poate, şi un pic manipulator, ca orice povestitor – de pildă, povestea mamei despre cerceii pe care n-a mai lăsat-o să-i poarte era explicată senin, devenind valabilă şi pentru noi, cele două fete ale sale: e un semn de primitivism şi de complexe, numai cine nu e destul de arătos fără lanţuri atîrnate de urechi ori de nas le poartă; tot aşa cum ochelarii de soare erau, desigur, pentru ascuns imperfecţiunea ochilor...

Mult mai tîrziu, cînd bătrîneţea îl împiedica să bată cîmpurile şi pădurile cum i-ar fi plăcut, pe jos ori pe vechea şi fidela lui bicicletă, şi nici de meşterit în atelierul de tîmplărie improvizat în pivniţă nu-i mai prea ardea (mama nu era de acord să-şi urce calabalîcul într-una dintre camere, ar fi fost loc destul, însă ei i se părea imposibil să „strici” o cameră cînd „uite-aşa, îţi vine cineva în casă”), l-am sfătuit să continue *Cartea vieţii*. Descopăr că a făcut-o transcriind în alte două registre mari tot ce se afla în primul, cel vechi, şi adăugînd alte amănunte, de data asta cu indiscutabilă atitudine de autor. E selectiv, conştient că are un auditoriu.

În afara celor trei registre (primul cu subtitlul *Răvaşul vieţii mele*), care se opresc, toate, la 1947, un pic înainte de naşterea mea, mai există un caiet

de o sută de file, acesta realmente *jurnal*. Are un titlu:

Însemnări de dinaintea nimicului
sau de la sfîrşitul verbului ***a fi***

Prima însemnare e din 6 martie 1988. Sînt transcrise spaimele de moarte, accentuate o dată cu prima *întunecare* de cîteva clipe a vederii. Se încheie cu 6 ianuarie 1991, cînd a fost internat la recuperare cu un accident cerebral. Însănătoşit după zece zile, notează încîntat succesul pe care ştiinţa l-a înregistrat în cazul lui. După două file albe, scrie *Amintiri din trecut*: cîteva zeci de pagini despre mama. Şi acestea se încheie o dată cu naşterea mea.

Jurnalul spaimei de moarte îl arată foarte atent să nu afle nimeni, mama sau noi, despre simptomele care îl făceau opac la orice alte repere. De ce începe cu 6 martie, cînd abia în 7 apare întunecarea?! În 6 martie înşiră, destul de ciudat, diverse ştiri din lumea care **nu** se gîndeşte la moarte. Ca în filmele cu cataclisme, cînd ţi se arată viaţa calmă şi neştiutoare de dinaintea dezastrului: aniversarea a 43 de ani de la primul guvern democrat, Dr. Petru Groza; sărbătorirea în avans a zilei Laurei, care împlinea 17 ani; mîncarea *„fără nume”* pe care am pregătit-o eu (clătite cu ficat de pui); un film de desene animate cu nişte ciupercuţe dansatoare, care se ascund în pămînt *„cînd afară apare urgia”* (îmi amintesc cum le privea de fascinat: *„fantastică imaginaţia”*, notează în caiet). În fine: *„Tot astăzi, am observat că pe malul lacului din apropierea Casei Tineretului s-a înfiinţat o staţie de troleibuze, bună de folosit la înapoierea de la Irina, dar care staţie n-am folosit-o, deşi îmi pusesem în plan să fac acest lucru chiar azi – cauza?...”*

Apoi, ziua de 7 martie: *„Temperatura la Cluj, +1°. La baie, apă caldă, mi-am spălat lenjeria de*

corp, am luat ceaiul, am mers la Complex, n-am găsit pîine proaspătă, ziare nu erau, fiind luni, am venit acasă, am mai scris în Cartea vieţii*, pe la orele 11, am mers din nou la Complex, venise pîine proaspătă rotundă, am luat una şi am observat că lumea intră agitată la Complex, am intrat şi eu, se formase o coadă la micro-casa de comenzi fiindcă a sosit ulei îmbuteliat de floarea-soarelui. Am luat loc în rînd şi, fiindcă nu începuse servirea, deoarece abia se descărca marfa, am venit acasă după sticle, nu în fugă, ci doar în pas vioi* [avea 75 de ani!]*, şi, cînd m-am întors, începuse livrarea şi eram aproape cu rîndul, mai erau în faţa mea 3-4 inşi, şi, deodată, mi s-a întunecat vederea – n-am ameţit să cad, dar am văzut o ceaţă în faţa ochilor, m-am frecat la mîini după metoda proaspăt învăţată de la chinezi şi a revenit vederea, dar n-am luat ulei, căci era amestecat cu apă. Am ieşit afară şi am văzut camionul cu mezeluri care a intrat în dosul magazinului, la descărcat. Am intrat în magazin, unde deja intraseră vreo 15 inşi, m-am aşezat în rînd şi, după circa un minut, o întunecare apare din nou în faţa ochilor. Aceasta era a doua oară în 10 minute. Am stat la rînd circa 20 de minute pînă ce a luat marfa în primire, după care a mers repede, căci se vindea la trei cîntare. Am luat ceva salam, căci baba* [mama] *îşi manifestase dorinţa de a mînca salam proaspăt, şi am venit acasă şi am luat masa, ciorbă cremă de cartofi şi tocăniţă de porc cu cartofi. N-am spus nimănui cele întîmplate la prăvălie. Nu m-am simţit obosit mai mult decît se poate simţi un ins de 75 de ani.*

Referitor la etate, eu m-am născut la 5 iulie 1913, aceasta înseamnă că inima mea a început să bată cu 75 de ani înainte de 20 februarie [socoteşte, evident, şi viaţa embrionului]*1988, adică de la 20 februarie 1913. În aceşti 75 de ani, inima bătînd numai 72 bătăi pe minut, a bătut în total de circa*

2.838.240.000, adică de două miliarde opt sute treizeci şi opt milioane două sute patruzeci de mii de ori – cam mult, aşa că nu-i pot aduce cine ştie ce învinuiri dacă începe să şchiopăteze. Nu prea am făcut abuzuri în viaţă ca să aibă inima motive să mă judece, dar ea din ereditate a fost cam slabă – după părerea mea."

Părere exagerată, de ipohondru, căci e destul să-mi amintesc cum trecea Oltul înot fără să i se accelereze respiraţia, cum a mers odată, pe la 60 de ani, atîrnat în mîini de remorca din spate a unui camion (şoferul nu înţelesese că are de gînd să urce în spate, la aer curat, şi o pornise îndată cu viteză, era în întîrziere) vreo 10 kilometri, cum, la 75 de ani, cînd ieşeam împreună la pădure, urca în pas alert vreo costişă şi ne aştepta calm să-l ajungem din urmă, gîfîind, noi, ca vai de lume.

Însemnările continuă cu acelaşi amestec de epocă: aventurile pensionarului la nesfîrşitele cozi ceauşiste. Sîcîielile bolii, ale vîrstei erau surdinizate de victoriile cotidiene: *„azi am luat lămîi de 30 de lei!"* Cînd inima nu dă semne rele, notează scurt: *nimic important; nimic; idem, deşi am stat mult în picioare*. Alteori, mici enervări: *„buletinul nu l-am ascultat* [la radio, ca în fiecare dimineaţă]*, căci dumineca nu se comunică starea timpului, cauza: pură neghiobie a celor în cauză, căci în această zi e mai necesar să se ştie cum merge vremea în ţară, nu? Cum n-am cui reclama, tac!"* Sau deznădejdi: *„Aş dori să fac cîte ceva pentru posteritate, dar constat că nu prea pot: de pe o zi pe alta, mîinile sînt tot mai nesigure şi mai cu seamă mîna stîngă, pe care m-am bazat cel mai mult în viaţă. Şi, pe de altă parte, nici nu am condiţii, într-un cuvînt, sînt împiedicat de asistenţă..."* Păcăleala de 1 aprilie e şi ea marcată de semnele bolii: o cheamă pe „babă" să vadă *„noroiul de pe fereastră"*. Ea *„s-a mirat de aşa o mică păcăleală, căci altădată făceam păcăleli ca lumea. Numai atît pot, căci mă simt rău, am răspuns, şi a*

tăcut". Cam pe atunci, mama îşi cumpărase un batic negru şi mi-l dăduse să-l pun bine pentru cînd i-o trebui. Deja presupunea că tata [„e un bătrîn tare dificil", ne spunea, cînd şi cînd, fără să intre în detalii] va muri înaintea ei.

„Sîmbătă, 2 aprilie, a trecut neobservată." În schimb, *„Duminecă, 3 aprilie, zi fără noroc, după cum se va vedea în continuare."* Amănunte multe, multe despre instalarea unei gripe care l-a ţinut la pat o săptămînă: *„a fost greu de tot." „La bătrîneţea mea, această boală a adus o slăbire a organismului ce n-am constatat-o vreodată în viaţa mea".* Povestea îşi pierde din interes cînd, în 11 aprilie, *„a căzut şi baba la pat cu aceleaşi simptome." „Dar boala ei nu era aşa grea pentru mine fiindcă nu o simţeam pe pielea mea."*

Apoi: *„Moartea vine la absolut toată lumea, cu siguranţă nimeni nu scapă, şi pe măsură ce îmbătrîneşti nu prea-ţi pasă de acest lucru, iar cînd îţi dau ghes necazurile, chiar ai vrea să accelerezi totul, să se termine odată pentru totdeauna... să se termine toate cît mai curînd. În mod normal, oamenii bătrîni mai cad pe gînduri şi îşi mai amintesc de tinereţe, care, în orice caz, nu trebuie schimbată pe bătrîneţe. Cred că sînt mulţi care îşi aduc aminte cu drag de timpurile frumoase apuse, de trecutul tînăr şi frumos – eu, din păcate, nu am această fericire, căci copilăria, mai cu seamă după zece ani, cînd am rămas orfan, a fost destul de bizară, apoi adolescenţa, viaţa activă a avut multe, multe părţi negative şi regret mult de tot acest lucru. Regret că prea mult timp l-am irosit şi prea puţin timp l-am petrecut. Din păcate, această teorie cu timpul irosit şi timpul petrecut am aflat-o prea tîrziu şi nu se mai poate face nimic. Gata. Am uitat să-mi notez că tot azi am cumpărat, adică am încărcat nişte sifoane automate, aşa că avem bioxid de carbon în casă. Joi, vineri – nimic important."*

Lunile mai şi iunie trec cu treburi mărunte, deci nimic de semnalat. 5 iulie e ziua lui de naştere. Are 75 de ani. *„Sîntem în 5 iulie 1988, zi în care am împlinit trei sferturi de veac. Azi am 75 de ani, dar această aniversare n-a rămas fără importanţă în semnele care duc spre inevitabilul şi apropiatul nimic.”* Un vis urît, palpitaţii, patul răvăşit. Un semnal de avertizare. 5 iulie picînd în mijlocul săptămînii, l-am felicitat prin telefon, urmînd să ne vedem sîmbătă. Sărbătoreşte cu mama: friptură, o bere *(„lătură chioară”*). Oricum, bea puţin, un pahar de vin din cînd în cînd, din producţia personală: *„Am citit pe undeva că o inimă capricioasă ca a mea nu duce zile bune cu alcoolul şi eu nu doar că sînt pătruns de frică, dar nu vreau să mă simt vinovat de necazuri.”*

Face tratamente, descrise în amănunt, iar durerile dispar: *„Am judecat eu aşa în gîndul meu că medicina este, totuşi, la înălţime.”*

Alineat nou, fără dată: *„A venit revoluţia, pe care eu, ca mulţi alţii, am urmărit-o la televizor şi chiar erau multe de văzut. Revoluţia nu era condusă de nimeni, dar ea a fost pregătită cu mult succes de către posturile de radio Europa liberă, Vocea Americii şi BBC (Londra), care dădeau veşti alarmante menite să otrăvească lumea. Ca de exemplu în dimineaţa zilei de 21 dec. 1989, la orele 6, 6,30 şi 7, s-a comunicat că la Timişoara sînt peste 3800 de morţi, afară de răniţi, şi ca lumea să fie şi mai convinsă, s-a comunicat că o profesoară din Timişoara a format echipe compuse din studenţi care au mers din casă în casă pe toate străzile din Timişoara şi au notat numărul şi numele celor decedaţi în revoluţie, şi spuneau că numărul celor ucişi este în realitate mult mai mare, deoarece studenţii au luat în calcul numai pe cei ce au fost locuitori ai municipiului Timişoara, or, se ştie că în luptele din acest oraş au luat parte şi din alte părţi şi*

chiar din afara ţării. Cînd s-a aflat cifra exactă, s-a aflat că în realitate numărul morţilor a fost de 83 în Timişoara, aşa că cifra a fost exagerată cu un scop nu prea ortodox. La radio se poate spune orice minciună, căci comunicatul de la radio din dimineaţa zilei de 21 dec. a fost în adevăr o minciună murdară, pe care am crezut-o şi eu, şi ca şi mine milioane de români. Am ascultat aceste posturi de radio cu mult interes şi mai cu seamă cu multă precauţie, căci aceste ascultări erau interzise într-un fel la noi în ţară. Am crezut ca orice naiv ceea ce se comunica. Îmi dădeam seama că la mijloc este şi o propagandă, dar nu credeam că se transmit minciuni gogonate... Era ridicată la rangul de eroină doamna Doina Cornea, apoi eram ţinuţi la curent cu activitatea ex-regelui şi aşa-zisei case regale, de unde se transmiteau regulat, cu ocazia sărbătorilor naţionale şi religioase, discursurile fostului monarh către «Popor». Nu erau aceste discursuri mincinoase, mai ales cînd spunea că poporul român o duce greu din toate punctele de vedere, aici putem spune că fostul suveran ştia să pună punctul pe i, căci regimul din România a reuşit să creeze românilor o viaţă cît se poate de amară şi mizerabilă, mai cu seamă cînd au renunţat la principiile socialismului, prin aceea că au renunţat la egalitate... creîndu-se două clase. În prima clasă intrau cei privilegiaţi care aveau acces la magazinele speciale. În a doua clasă, restul, care se bucurau de dreptul de a sta la coadă. După cum am arătat mai sus, noi am luat parte la revoluţie privind la televizor..." Alte însemnări despre multele *„tărăşenii puse pe seama sfintei revoluţii"* (morţii de la Otopeni, uciderea ofiţerului român din secuime, procesul Ceauşeştilor, arderea bibliotecii, diversele *feţe* ieşite atunci în prim plan). În fine, după-amiaza zilei de 6 ianuarie 1991. Apoi restabilirea miraculoasă – doctorul îi spune că e *„ca un flăcău".* Nu mai notează nimic. Doar, mai încolo, paginile

despre mama.

Între 1947 şi 1988, n-a mai scris nimic. Sau n-a mai păstrat nimic. Fostul jandarm fusese scurtă vreme miliţian, apoi, după trecerea în rezervă (1951), se angajase ca merceolog la Gostat-ul din Agnita. Există doar copia unui memoriu din 1959, către Gheorghiu-Dej, în care cere reabilitarea – fusese exclus din P.M.R, nu mult după ce se înscrisese, pe motiv că a fost jandarm, om al vechiului regim, şi că îl urmărise pe însuşi Gheorghiu-Dej – povestea se află în carte. A fost reabilitat, dar membru de partid n-a mai vrut să fie: ajunsese la concluzia că un carnet nu foloseşte la nimic, important e ce ai în cap şi cum foloseşti ce ai acolo. De altminteri, trecutul, tot trecutul, avea să-l hărţuiască mereu. Cu un frate (Simion) închis cinci ani, politic, de către comunişti, cu altul (Vasile) ucis în vremea colectivizării, ca activist comunist, el, fost jandarm într-un regim, miliţian în altul, om al datoriei, cinstit şi harnic, cu respect pentru Lege, fără să înţeleagă cu totul fragilitatea adevărului şi dependenţa lui de capricii politice, a fost un nemulţumit blînd, închis în sine, pentru care, în lume, nu era niciodată rînduiala pe care şi-o dorea.

Cartea de faţă reproduce doar ultimele două registre, cele retranscrise. Aici, cum spuneam, se purta ca un autor. Au rămas deoparte întîmplări nenumărate (precum cea pe care am receptat-o de la început ca pe o *fabulă*, însă bîjbîi în descifrarea „moralei”. Într-o comună vecină fusese chemat un constructor de biserici – un „paler”. Pe un versant al dealului hotarnic trebuia înălţată o biserică atît de înaltă, încît turla ei să poată fi văzută din toate satele aparţinătoare. Palerul a venit însoţit de fiul său, un flăcăiandru sprinten şi neastîmpărat. De-a lungul zilelor cît a durat durarea, a putut fi văzut căţărîndu-se pe schele, alergînd pe creasta zidurilor pe jumătate ridicate, sărind spectaculos – îmi imaginez

că o asemenea construcţie era un „spectacol” pentru oamenii dimprejur, copiii fiind, mai ales, neobosiţi gură-cască – peste hăul ferestrelor neterminate. Cînd totul a fost gata, s-au adunat poporenii să asiste la fixarea crucii în vîrful turlei îndrăzneţe şi la slujba de sfinţire a lăcaşului cel nou. Băiatul palerului a pretins hatîrul de a aşeza el crucea la locul ei. Mulţimii se cuvenea să i se arate un „număr” care să desăvîrşească admiraţia acumulată săptămîni în şir. Flăcăul s-a căţărat cu sprinteneala deja cunoscută pînă sus de tot, unde a aşteptat să urce, trasă pe scripeţi de fetişcane îmbrăcate de sărbătoare şi îmbujorate de emoţie, crucea. Din turla ţuguiată a privit, desigur, peste lume. Putem bănui că gîndul că se află deasupra tuturor l-a îmbătat. Oricum, cînd crucea a ajuns lîngă el, a prins-o bine în braţe şi, căutînd locaşul în care s-o fixeze cu şuruburile pregătite de meşteri, a strigat către tatăl său, palerul: „În care dintre locaşuri s-o pun, tată?” Atunci tatăl şi-a coborît privirea, şi-a făcut cruce şi a murmurat ca pentru el: „Dumnezeu să te ierte, fiule.” Nu s-a mai auzit decît bufnitura trupului tînăr cînd a atins pămîntul şi tăcerea încremenită a mulţimii. Sus, desigur, nu era decît un singur locaş...).

Între 1947 şi 1988, fusese economist la Gostat Agnita (făcuse şi o şcoală postliceală la Bucureşti, după ce îşi luase bacalaureatul la seral, gata mereu să înveţe ceva în plus), apoi economist şef la Trustul Gostat Sibiu, pînă la pensionare. În 1981, avea să vîndă casa de la Agnita şi să-şi cumpere un apartament la Cluj – mai aproape, poate, de mine, de Someş, de rude: verii lui şi un frate al mamei.

Cartea vieţii cuprinde şi două schiţe de arbore genealogic, pentru cele două familii.

Tata s-a născut în 5 iulie 1913, în Ilba, judeţul Maramureş. Era fiul lui Petraş Gheorghe, cantonier,

dintr-o familie de agricultori şi mineri la minele de aur din Baia Mare, şi al Irinei, născută Cosma, fiică a învăţătorului Ioan Cosma, *cantor* şi *docente de Ilba*, cum stă scris pe cruce, cel care înfiinţase prima şcoală românească în Ilba, şi a Iulianei Aniţaş. Irina era cea mai mică din cei 13 copii ai învăţătorului. La rîndul ei, a avut nouă copii: Victor, Silvia, Simion, *Ioan Pavel*, Anuşca, Maria, Constantin, Vasile, Ştefan. Maria şi Ştefan au murit imediat după naştere, pe Ştefan urmîndu-l şi Irina, vlăguită de sarcini, la 40 de ani. Ioan Pavel, tatăl meu, a murit la 20 august 2000, la Cluj.

Mama s-a născut în 8 august 1919, în Nocrich, judeţul Sibiu (a murit în 10 iulie 1996, la Cluj). Era fiica Mariei Ganea, al cărei tată, Iosif Ganea, murise în primul război mondial, văduva, Maria Simina Roşca, crescînd singură patru copii. Maria Ganea s-a logodit la 15 ani cu Vasile Ion Popa din Măgău, Cluj. Acesta avea să plece în America şi să trimită, curînd, bani ca să-l urmeze şi logodnica, pe care o lăsase, de altminteri, însărcinată. Simina a aruncat banii în cuptor: nu dorea să-şi lase fiica atît de departe. Vasile Ion Popa moare nu după mult timp în America. Maria o naşte pe *Ana*. Fără să se mai căsătorească, Maria Ganea, *Maria Siminii*, mai are încă trei copii: Iosif (Sîvu avea să facă mare senzaţie, în anii 50, cînd va coborî la marginea Agniţii cu un avion pilotat tocmai de la Cluj şi-şi va invita nepoatele, pe mine şi pe sora mea, Ana, în carlingă), Maria (Mărioara *mare*, cînd fiica ei avea să fie Mărioara *mică*; un destin asemănător celui al bunicii; o femeie plină de viaţă şi de umor, mare cititoare, o vreme bibliotecară, jucînd teatru la Căminul cultural din Nocrich şi foarte puţin dispusă să-i pese de gura lumii slobodă), Ioan (zis Oanea, mezinul, născut în 1940, avea să ne fie tovarăş preferat de joacă: ştia să deseneze, cînta minunat la muzicuţă, meşterea orice, cu imaginaţie şi pricepere, şi ne speria cu poveşti cu

draci şi stafii). Îi creşte singură, cu o dragoste posesivă şi cu o deloc mascată mîndrie că se poate descurca fără ajutor. Ana, mama mea, cea fără tată şi cu o relaţie extrem de personală şi discretă cu divinitatea, se căsătoreşte cu Ioan Pavel, cel rămas orfan de mamă şi despărţit definitiv de Dumnezeu o dată cu moartea ei (muriseră, ea şi ultimul fiu, Ştefan, fiindcă nu voise să lipsească, pe un ger năpraznic, de la biserică...). Amîndoi cu copilării răvăşite şi ne-armonioase, vor preţui, cu un accent anume, ideea de familie şi de bună rînduială. Domnişoară frumoasă, elegantă, cu o voce de privighetoare, cu ştiinţă şi dragoste de carte, Mama îşi va păstra mintea deschisă, chiar dacă va asculta, în mare, de regulile Tatei (nu mai poartă cercei, nu se mai fardează, îşi împleteşte, o vreme, codiţe; cînd vecinii o iau drept fiica cea mare a domnului şef, poate reîncepe să frecventeze coaforul...); încercarea lui de a o „închide” eşuează: ea va avea mereu mulţi prieteni şi cunoscuţi, toată lumea i se destăinuie, are prietene pe care le vizitează; el rămîne un singuratic, deşi pune mare preţ pe prietenii, rudelor le scrie o dată pe an, la maşina de scris, aceeaşi scrisoare, chiar dacă familia i se pare un lucru important.

I-am dedicat cartea Mamei. Am făcut-o în numele Tatei, al surorii mele, Ana, al meu.

Subtitlurile îmi aparţin. În rest, n-am schimbat nimic.

Irina Petraş

Cartea vieţii

(Răvaşul vieţii mele)

Primul cartuş

Aveam cinci ani şi era prin 1918, primul război mondial se apropia de sfîrşit. Mă aflam în prima linie, mai bine zis cantonul de cale ferată în care locuiam împreună cu tatăl meu se afla în prima linie de apărare a armatei maghiare, iar trupele române se aflau pe muntele Pietriş, la un kilometru spre soare-răsare. Mama, cu ceilalţi fraţi, erau evacuaţi împreună cu consătenii, în comuna Apa. Am stat şi eu acolo o singură zi, am refuzat mîncarea, am plîns, simţindu-mă înşelat, şi le-am propus să mă ducă la tata, la canton, ori, dacă nu, să aducă la mine cantonul. Mama n-a avut încotro, m-a dat unui flăcău aciuit pe lîngă casă să mă ducă la canton, în linia întîi. M-a dus, mai pe jos, mai în spinare, 15 kilometri. Soldaţii unguri sau, mai bine zis, secuii, căci toţi erau tineri voluntari secui, se aşteptau la un atac din partea românilor. Îi auzeam pe cei mari zicînd „Vin românii!” Cum era spre primăvară, dar încă destul de frig, stăteau prin casele oamenilor, şi în canton erau cazaţi vreo 30 de inşi, care toată ziulica jucau cărţi şi mai aveau ei un fel de joc cu pariu, pe care-l făceau cu puşca. Aşezau puşca la umăr, iar pe cătare puneau o monedă. Condiţia jocului era să nu cadă moneda în momentul apăsării

pe trăgaci, bineînţeles fără cartuşe. La acest joc am avut şi eu acces. Secuii se amuzau punîndu-mă să apăs eu pe trăgaci şi îmi plăcea mult acest joc. Într-o zi, cum afară ploua, în canton se adunaseră foarte mulţi soldaţi, fiindcă veniseră şi cei care vegheau în tranşee. Nu se jucau nici în cărţi şi nici cu puşca, fiind prea mare înghesuială, aşa că discutau ceva aprins în limba lor şi parcă unii erau şi cam băuţi. Eu nu eram băgat în seamă, iar tata nu se afla în canton. Într-un colţ al camerei, erau rezemate o mulţime de puşti, iar peste ele nişte mantale. M-am apropiat de grămada de puşti, m-am băgat sub mantale şi am început să apăs pe trăgaci ca să aud acea ţăcănitură şi... deodată, o detunătură puternică, fum. M-am trezit după un timp plin de apă, şi lîngă mine un soldat. Ce se întîmplase? Una dintre puşti fiind încărcată şi fără piedică, a detunat, glonţul a trecut prin mantale, prin plafon, şi s-a dus în văzduh. Pocnitura a provocat mare panică între ostaşi, încît la uşa de ieşire s-au călcat unii pe alţii, crezîndu-se atacaţi de armata română şi că detunătura ar fi fost de la o grenadă, şi, de spaimă, au început să tragă cu puştile aiurea şi imediat s-au auzit împuşcături şi din muntele Pietriş şi, mai pe urmă, şi bubuituri de tun. A venit tata din sat, eu plîngeam, soldatul care stătea lîngă mine i-a spus tatei că eu am tras cu puşca, a venit un ofiţer să constate cele întîmplate, iar tata a spus că vina o poartă soldaţii care se jucaseră în ajun cu mine şi m-au învăţat să apăs pe trăgaci, dar incidentul nu s-a oprit aici, căci ambele fronturi au început să se agite, vinovat fiind primul meu cartuş.

„Nu-l împuşcaţi pe tătuca!”

După o noapte zguduită de bubuitul tunurilor, armata română a coborît în sat. Soldaţii unguri au fugit, iar în sat, pe lîngă împuşcături, se auzeau

strigăte: „Trăiască România mare!”, dar nu toţi ungurii au părăsit satul, în podul primăriei se afla o mitralieră, şi cînd căpitanul român care striga întruna „Trăiască România Mare!” a apărut stînd în şa pe un cal alb, înconjurat de un grup de soldaţi, mitraliera din podul primăriei a început să ţăcăne. A căzut căpitanul şi mulţi soldaţi români, şi restul au fugit retrăgîndu-se în munte, şi în sat au apărut din nou secuii şi, de data asta, au stat în şanţuri, şi nu în care. Trei zile nu s-au prea auzit împuşcături, decît foarte rare şi de o parte, şi de alta. Eu aveam ordin de la tata să stau într-un colţ de cameră pe o saltea şi să nu ies afară şi nici la fereastră să nu stau. Tata a ieşit din casă, cred după lemne, iar eu am ieşit în prag, şi în acel moment un glonţ a izbit pragul de piatră pe care stăteam ghemuit şi am simţit un miros plăcut de cremene, am pus mîna pe glonţul de cupru, care era turtit şi fierbinte, dar mirosea frumos. A venit tata, căruia i-am arătat glonţul, dar el n-a vrut să-l privească, mi-a dat cîteva palme peste fund, m-a aruncat pe saltea în ungher şi mi-a zis: „De-acolo să nu mai mişti!”. Peste noapte, bubuitul tunurilor s-a înteţit, obuzele româneşti, de regulă, nu ţinteau satul, ci numai marginea de răsărit unde se aflau poziţiile ungureşti, dintre care unele chiar în faţa cantonului, de aceea tata a zis seara: „Măi, Ionaş, tare ar fi fost bine dacă tu măcar nu erai aici acum”. Exploziile se auzeau tot mai tare şi tot mai aproape. Un obuz a căzut chiar în uşa cantonului, toate ferestrele s-au spart, casa s-a cutremurat puternic şi am început să plîng, mă apucase frica de bubuituri. Dimineaţa în zori, tata a deschis uşa şi eu am fugit lîngă el – în faţa uşii, o groapă mare şi adîncă. Am stat amîndoi şi am privit fără să vorbim. În acel moment, a apărut o grupă de soldaţi români, care nu păreau a fi soldaţi, aveau barbă mare, pe cap căciuli murdare, în picioare opinci, şi în mîini nişte puşti foarte lungi, de două ori mai lungi ca ale ungurilor;

unul, mai negricios la faţă, a pus ţeava puştii în pieptul tatei şi a zis: „Tu, boanghină, n-ai fugit de-aici?” Atunci eu am zbierat tare, spunînd: „Nu-l împuşcaţi pe tătuca!” Un alt soldat a strigat din urma lui: „Lasă-l, măi, în pace, nu vezi că-i român? Copilul vorbeşte româneşte”. Şi aşa, tata a scăpat cu viaţă, căci după înfăţişare părea ungur în uniforma lui de ceferist ungur (*voaşutoaş*). Ostaşii au controlat casa, podul, pivniţa şi magazia de lemne şi l-au întrebat pe tata dacă nu sunt la canton soldaţi unguri. Tata le-a răspuns că crede că în apropiere nu mai sunt, ar putea fi ascunşi prin sat, dar mulţi au fugit şi foarte mulţi s-au aruncat în Someş şi au murit. În apropiere de canton, era o căpiţă mare cu fîn. Un soldat român a controlat căpiţa străpungînd-o cu baioneta din loc în loc şi, la un moment dat, s-a auzit un răcnet: *„Ioai iştenem*” – şi de sub căpiţă a ieşit un soldat ungur plin de sînge şi cu puşca în mînă, gata să tragă, în care moment, românul l-a străpuns cu baioneta în piept, încît acesta a căzut pe spate răcnind încă o dată – *iştenem* – şi a rămas mort pe loc. L-a descălţat de bocanci şi i-a pus pe piept o pereche de opinci, şi i-a zis: „Na, mă ungurule, poartă-le şi tu, că eu le-am purtat destul”. Soldatul cel negricios s-a apropiat din nou de tata şi i-a zis: – „Parcă spuseşi că nu sunt la canton soldaţi unguri!”. Tata a spus: „Eu nu l-am văzut, pesemne s-a ascuns sub căpiţă înainte de a se face ziuă, uitaţi, are sînge negru pe picior”, şi, în adevăr, acesta a fost rănit de schije în cursul nopţii şi, neputînd fugi, s-a vîrît sub căpiţă.

Tata i-a întrebat pe soldaţi dacă vor să mănînce pită cu slănină şi le-a adus din magazie două pîini mari şi o latură de slănină şi a dat la fiecare cîte-o felie mare de pîine şi cîte o bucată mare de slănină, au înfulecat pîinea şi slănina pe nemestecate şi au plecat în sat, unde se mai auzea din cînd în cînd cîte-o bubuitură de grenadă. Soldaţii aruncau cîte o

grenadă în casele mai mari.

După masă, a fost linişte, frontul se deplasase mult spre apus şi foarte vag se mai auzeau bubuituri, se vede că armata maghiară s-a retras în fugă spre oraşul Satu Mare. Tata m-a luat de mînă şi am mers împreună la malul Someşului, care se afla la circa 100 de metri spre miazăzi de canton. Pe malul apei, am găsit cîteva şepci ungureşti, şi altceva nimic. Someşul era mare, apa tulbure, tata a zis: „Vezi, Ionaş, urmele astea? Cei care le-au făcut au murit înecaţi, se vede că s-au aruncat în apă cu tot bagajul, ca să moară mai repede”. Am vrut să iau o şapcă, dar tata a spus: „Lasă-le acolo, copile!” Am mers acasă, şi tata mi-a dat să mănînc plăcintă cu brînză, zicînd: „E timpul să mănînci, că n-ai mîncat nimic nici aseară!” Am mîncat puţin de tot, deşi plăcinta cu brînză era mîncarea mea preferată. Ungurul mort era tot acolo lîngă căpiţă, tata l-a acoperit cu o bucată de carton asfaltat. Au început să vină sătenii din refugiu, a venit finul Nicolae şi i-a spus tatei că sunt mulţi unguri morţi în tranşee. Tata l-a trimis pe finul Nicolae la primărie să spună că este un mort şi lîngă canton. Primarul nu venise din refugiu şi a fost pus alt primar, şi peste tot s-au pus drapele, tricolorul românesc, şi, în loc de bună ziua, toţi îşi spuneau: „Trăiască România Mare!”

Moartea Mărioarei

Am întrebat pe tata cînd vine mama din refugiu cu surorile mele. Tata a spus că încă nu circulă trenul, căci linia a fost demontată în faţa frontului. Tata l-a chemat pe finul Nicolae şi pe Gheorghica, un alt fin, de vreo 15 ani, şi aceştia s-au dus cu un vagonet pînă la Apa, cale de 15 kilometri, şi le-au adus pe mama şi pe cele trei surori ale mele. Le-au adus cu vagonetul, dar sora cea mai mică, Mărioara,

care avea numai doi ani, era foarte bolnavă, o durea în gît. Cum au ajuns acasă, au aşezat-o în pat, iar mama a stat lîngă ea. Au venit tîmplarii de la Baia Mare, de la CFR, şi au pus geamuri la canton şi au spus că au ordin să zugrăvească mai întîi la Haltă că e fetiţa tare bolnavă. Toată noaptea a stat mama cu lampa aprinsă lîngă sora mea şi plîngea. Dimineaţa, a venit nănaşa mea, Luiza, care era nănaşă şi a surorii Mărioara, şi a spus că fata are o bubă în gît şi că trebuie spartă cu o coadă de lingură de lemn, înfăşurată într-o cîrpă curată sau un tifon, dar a spus că ei îi e milă să facă aşa ceva.

Sora mea respira tot mai rău, a stat lîngă ea şi nănaşa Luiza toată ziua. După masă, sora mea s-a adunat zgîrci şi a rămas nemişcată. Murise. Mama plîngea de-acum în hohote, plîngeau şi surorile mele, cea mai mare, Silvia, şi cea mijlocie, Anuşca, şi am plîns şi eu şi am ieşit afară din casă şi l-am strigat pe tata, care m-a întrebat ce s-a întîmplat, i-am spus că a spus nănaşa că a murit Mărioara, dar că eu nu cred că a murit şi nici nu credeam. Mărioara era o fată foarte frumoasă şi înaltă la vîrsta ei, dar subţirică.

Tata a scos nişte scînduri din lemnărie şi le-a dat la rindea, şi, făcîndu-se seară, le-a adus în bucătărie şi a făcut un sicriu din ele, al cărui capac l-a acoperit cu hîrtie aurită pe care a adus-o finul Nicolae de la Nicoară, astalîşul.

În casă, sora mea era întinsă pe masă şi lîngă ea ardeau două lumînări, iar mama de-acum plîngea numai prin suspine, fără voce. Toţi ne-am culcat în bucătărie, iar tata cu mama au vegheat lîngă sicriul surorii mele moarte. Sora mea avea pe ea un voal şi pe frunte o cunună de mireasă, pe care le-a cumpărat nănaşa Luiza.

Tata a dat telefon la gară la Satu Mare, ca să anunţe pe fraţii mei mai mari, pe Victor şi pe Şimon, care erau la *Inteizet*, o şcoală primară pentru copii

de *voaşutoaşi* (CFR-işti), care avea şi internat, iar copiii primeau în mod gratuit haine, mîncare, cazare şi cărţi, dar învăţau numai în limba maghiară.

Trenurile de persoane încă nu circulau, dar linia a fost reparată, şi fraţii mei au venit acasă cu un tren de lucru, chiar în ziua cînd a avut loc înmormîntarea surorii mele Mărioara. La înmormîntare, erau multe femei şi mai ales mulţi copii, toţi copiii de pe strada noastră. Cimitirul se afla chiar lîngă canton. Groapa o făcuse Banghior, un om sărac, care umbla foarte zdrenţăros şi foarte murdar şi mai era şi bolnav, avea rac la stomac. Înmormîntarea a fost scurtă, aşa cum se obişnuieşte la copiii mici, dar jalea era mare, a plîns toată lumea, toate femeile, toţi copiii, şi mai mult a plîns mama, care era deja răguşită şi foarte slăbită, căci nu mîncase nimic de trei zile, cu toate că au rugat-o surorile şi mătuşile mele Iuliana, Niza, Marişca şi Ana, care au venit la înmormîntare.

La pomană, au fost invitaţi toţi copiii de pe strada noastră, care s-au aşezat la o masă lungă, pe care a făcut-o tata din scînduri, şi au mîncat fiecare cîte un blid cu ciorbă de fasole, cu pîine de mălai.

În zilele ce au urmat, tot de moartea soră-mii se vorbea, şi femeile care veneau la noi o consolau pe mama spunîndu-i: „Nu mai plînge, Irino, că aşa a vrut bunul Dumnezeu, care a luat-o pe Mărioara la el şi a făcut-o înger. Dacă tot plîngi, nu se poate odihni sufletul ei acolo în cer unde s-a dus”. Au trecut zilele şi jalea s-a mai risipit, vremea s-a mai încălzit, în sat se auzea din cînd în cînd cîte o bubuitură, copiii găseau grenade rămase de la unguri şi le aruncau în vale să explodeze. Vecinul nostru, Falca Ion, a greblat în grădină şi a aprins gunoaiele, dar, din nebăgare de seamă, cu grebla a adunat şi o grenadă, care a explodat în foc. Am alergat cîţiva copii să vedem ce s-a petrecut, vecinul era în nesimţire şi plin de sînge la cap. Au venit imediat o mulţime de oameni, care strigau că a murit Falca Ion, şi a venit

şi şeful de gară, şi l-a pipăit şi a spus că nu-i mort şi că trebuie dus repede la doctor, la Seini. L-au pus în car pe fîn, acoperit cu o pătură, şi l-au dus la doctor. A scăpat cu viaţă, dar surd complet şi cu cicatrici urîte pe faţă. Tata zicea că-i bine că a rămas cu viaţă şi cu vedere, dacă-i surd nu-i nimic.

Săracul măr

Se apropia primăvara şi aşteptam cu nerăbdare vremea scăldatului, cea mai plăcută distracţie pentru copii; noi, cei mici, n-aveam voie să ne scăldăm în Someş, şi numai în vale şi înainte de Sf. Gheorghe nu aveam voie să intrăm în apă, se spunea că cine se scaldă înainte de Sf. Gheorghe, 23 aprilie, se umple tot de bube pe corp. Cînd era soare şi cald, mă duceam pe malul văii şi mă uitam amărît la apă, valea curgea numai la cîţiva paşi de canton, unde era şi un pod de cale ferată, la care îi ziceau podul cel mare, şi cum stăteam eu lîngă pod şi mă uitam în apă, am văzut lîngă un măr mic o gaură în pămînt, adîncă şi largă de puteai băga mîna cu haină cu tot. Am spus tatei că lîngă mărul cel mic de lîngă vale este o vizuină, poate de vulpe, căci pe acolo venea des vulpea şi ne lua cîte-o găină. Tata a venit cu mine la mărul cel mic şi s-a uitat la gaură şi a zis: „Săracul măr”, şi m-a luat de mînă şi m-a dus în casă. A venit şi şeful de gară şi s-a uitat la gaura de lîngă mărul cel mic, apoi au venit muncitorii CFR-işti şi s-au uitat şi ei la gaură, şi unul din ei a băgat mîna pînă la umăr şi a zis că este înăuntru o ghiulea de agheu (tun), au adus unelte şi au început să sape în jurul mărului, pe mine nu m-au lăsat să mă apropii şi am privit de pe scara podului. Mărul s-a aplecat într-o parte, şi, de sub rădăcinile lui, au scos o ghiulea mare de tun şi au aşezat-o pe nisip lîngă vale. Era o ghiulea neexplodată şi spunea tata că e foarte periculoasă. Am întrebat pe

tata de ce nu-i voie să o privesc şi eu mai de aproape? Mi-a spus: „Poţi să mergi să o priveşti dacă vrei”. Am plecat imediat foarte bucuros şi curios să privesc şi eu ghiuleaua, dar n-am văzut nimic. O ascunsese undeva. Se apropiau Paştile, şi în zorii zilei de Paşti am auzit o bubuitură puternică, de s-a cutremurat cantonul. M-am trezit din somn şi am început să plîng.

În mine intrase frica de bubuiturile de tun din noaptea ultimă a bătăliei, cînd au venit românii. Dimineaţă, l-am auzit pe tata povestind la telefon cu şeful de gară şi spunea că a făcut foc sub malul Someşului pe ghiuleaua de tun şi a explodat frumos pentru praznicul Învierii. Chiar în dimineaţa aceea, m-am dus pe malul Someşului, împreună cu finul Gheorghica, şi am văzut groapa unde explodase ghiuleaua, era o groapă mare, plină de schije.

În satul nostru, în ziua de Paşti, precum şi la cununii şi la onomastici, se prăznuia cu bubuituri cu un foc de petarde, pe care le confecţionau minerii din dinamită.

Locomotiva

Aveam un prieten, pe Elemer, fiul şefului de gară, şi jocul cel mai plăcut îl aveam în gară, pe la vagoane.

Îmi plăcea foarte mult cînd sosea trenul în gară, îmi plăcea să privesc mult locomotiva şi să o ating, aşa fierbinte cum era. La fiecare tren care se oprea în gară, mă postam alături de locomotivă. O parte din mecanici mă cunoşteau. Majoritatea erau unguri, dar ştiau şi româneşte şi mă întrebau cum mă cheamă, mai întîi pe ungureşte – *Ho tiac te?* – („Cum te cheamă, mă?”, „Ce vrei să te faci cînd vei fi mare?”), la care eu răspundeam repede: *Mozdoni vezetö* (mecanic de locomotivă). Cîte unii mă luau pe locomotivă, pe timpul manevrei, mă ţineau în braţe

dîndu-mi să trag de manivelă şi să pornesc locomotiva. Eram în al nouălea cer cînd vedeam că din mîna mea porneşte colosul de fier. Mă simţeam foarte fericit, dar această fericire, de multe ori, acasă ajuns, se transforma în plîns, căci luam cîteva ştafete peste fund pentru că îmi murdărisem cămaşa de locomotivă şi de mîinile mecanicilor care mă ridicau pe locomotivă. Eu aveam drept îmbrăcăminte, de primăvara pînă toamna, o cămaşă lungă din pînză de cînepă, la fel ca alţi copii pînă la 7 ani din sat. În fiecare duminică, primeam cămaşa curată, iar sîmbăta seara, cînd o schimbam, nu era de recunoscut, dacă a fost vreodată albă. Mama zicea: „Dacă te-ai juca şi tu ca alţi copii, ar fi bine, dar aşa nu-i chip să scoţi smoala şi funinginea locomotivelor din hainele tale, mă *mozdoni vezetö* ce eşti! Eşti cel mai murdar dintre fraţii tăi şi, pe deasupra, eşti şi zăbălos”. Aşa era, avea dreptate mama mea – eram cam zăbălos. După dojană, m-am căznit să fiu mai atent cu cămaşa, dar cînd eram invitat pe locomotivă, nu pregetam, şi mă urcam bucuros. Într-o zi, un mecanic mai în vîrstă, care de altfel mă cunoştea foarte bine, era ungur şi-mi zicea *kici Petráş,* m-a luat pe locomotivă pe tot timpul manevrei şi, cînd s-a terminat, a plecat cu locomotiva şi am observat că a trecut de cantonul nostru, m-am speriat, am deschis portiţa locomotivei şi am sărit, în timp ce mecanicul privea focul din cazan. Am căzut pe macadam cu pieptul şi am leşinat. Locomotiva s-a oprit şi mecanicul m-a ridicat de jos, eu nu mă lovisem rău, dar nu puteam să respir şi nici măcar să plîng. Tata a văzut cum am sărit şi l-a certat pe mecanic, care a spus că a făcut doar o glumă, avînd de gînd să oprească la pod. Nu m-a mai luat pe locomotivă niciodată, după cele întîmplate, dar eu îl salutam aşa cum se salută CFR-iştii, de cîte ori îl vedeam pe locomotivă. Gîndul meu de a mă face mecanic de locomotivă era serios. De multe ori,

noaptea, visam că sunt mare şi conduc locomotiva, dar acest vis nu s-a împlinit niciodată.

Nuţu Floarei

Scăldatul a început imediat după Sf. Gheorghe. Apa era rece în valea Ilbei chiar şi în mijlocul verii, deoarece apa se scurgea mai mult la umbră, şerpuind printre munţi cei 10 kilometri de la izvor, şi chiar după ieşirea dintre munţi, aninii de pe malurile văii o umbreau, şi cu toate acestea noi ne scăldam, pe grupe, după mărime. Valea avea din loc în loc bulboane şi mai adînci, şi mai puţin adînci. O pacoste mare era prezenţa şerpilor, de care aveam mare frică. Dacă se întîmpla să observăm un şarpe în apă, în ziua aceea nu ne mai scăldam. Copiii mai mari îi omorau cu ciomege şi cu pietre. Totdeauna cînd veneau la scaldă, aceştia aveau ciomege din carpen, special pentru şerpi (noi la şerpi le spuneam gîndaci), deşi ni se spunea că şarpele de apă nu muşcă, eu nu credeam, avînd mare frică de gîndaci, mai cu seamă în apă, unde nu puteai să fugi repede.

Cei mai mulţi erau primăvara, apoi, pe măsură ce erau omorîţi, se împuţinau. Toţi oamenii vînau şerpii cu înverşunare, deoarece aveau credinţa că şerpii ce nu sunt omorîţi cresc uriaşi şi atacă oamenii, se încolăcesc pe lîngă gît şi sug sîngele.

În Someş, apa era mult mai caldă, dar noi, cei mici, nu aveam acces la Someş, numai în cazul în care eram însoţiţi de cei mari, fraţi sau părinţi, fiind pericol de înec. Pe malul apei ne plimbam şi ne jucam pe plajă pe nisip. Pe malul Someşului era nisip foarte mult, iar, în cîte o porţiune, Someşul avea malul înalt, încît era folosit drept trambulină pentru flăcăii care veneau la scăldat mai mult duminica, după ieşirea din biserică. Veneau cu hainele de sărbătoare, cu cizme lustruite, cu gaci largi, cămaşă

albă şi clop de paie. Îşi trăgeau cizmele unul altuia, aşezau hainele pe ţărm şi săreau în apă de la înălţime. Apa era foarte adîncă, mai cu seamă în apropierea malurilor înalte, unde erau bulboane de peste patru metri. Nimeni nu făcea baie cu costum, ci de-a dreptul în pielea goală. Cei mari, dacă se dezbrăcau în prezenţa copiilor sau a femeilor, se întorceau cu spatele, apoi săreau în apă, acoperind ruşinea cu palma, numai unul a venit cu costum de baie, un învăţător tînăr şi gras din Handalul Ilvei, care a venit la scaldă cu un copil mic de vreo doi ani, şi în loc să meargă mai în susul apei pe nisip la plajă, el s-a coborît sub ţărmul înalt, cu copilaşul de mînă. Noi, care nu făceam baie, am venit să-l privim pe omul gras cu costum de baie care şedea sub ţărm cu picioarele în apă, ţinînd de subsuori copilul scufundat pînă la gît în apă, şi, la un moment dat, a intrat şi el în apă, şi cum apa era adîncă, a alunecat spre adînc, a scăpat copilul din mîini şi a început el să dea din mîini şi s-a scufundat cu totul în apă. Noi, cîţiva copii ce priveam, am început să strigăm după ajutor. La strigătele noastre, un flăcău, căruia îi spunea Nuţu Floarei, a lepădat din mers cămaşa şi gacile (izmenele largi) şi s-a aruncat în apă, apropiindu-se înot de grăsunul care bătea din mîini şi, în loc să pună mîna flăcăul în părul grăsunului, l-a înşfăcat acesta pe flăcău cu ambele mîini şi l-a băgat la fund, unde dispărură pentru un moment amîndoi. S-a luptat greu flăcăul Nuţu cu grăsunul şi l-a scos la mal, unde, între timp, au sosit şi alte ajutoare şi l-au ridicat sus pe ţărm, dar acesta nu mai mişca, părea şi mai gras, şi mai alb la piele – era plin de apă. Copilul a dispărut, n-a mai putut fi salvat, a fost găsit mort mult mai jos, oprit la o răgălie. În Someş erau multe răgălii (lemne). Pe învăţător l-au ţinut cu capul în jos să se scurgă apa din el. A venit şeful de gară şi i-a făcut respiraţie artificială şi a înviat. În jurul lui, se adunaseră toţi copiii satului şi multe femei, mai

ales că fostul înecat avea chiloţi pe el, avea ochii deschişi, speriaţi, respira, dar nu vorbea şi nu se putea mişca, nu se putea scula de jos. Cînd au adus copilaşul, după toate încercările de respiraţie şi frecţie la care a luat parte şi şeful de gară, copilul a rămas mort şi nu s-a mai mişcat.

A venit şi primarul şi a încercat şi el să mişte copilul, şi atunci grăsunul, care încă nu vorbea, a mîrîit şi a făcut semn să-i dea copilul, a prins copilul mort în braţe şi l-a strîns la piept, urlînd tare şi urît. Primarul a zis că trebuie dus la doctor la Seini. A venit căruţa primăriei cu nişte cai mari, negri, frumoşi – tata spunea că aceşti cai au fost ai grofului Papp Jancsi, care a fugit în Ungaria – au pus în căruţă pe grăsun, după ce l-au îmbrăcat, şi au pus în căruţă şi copilul să-l vadă doctorul, şi au plecat cu ei la Seini. Oamenii spuneau că grăsunul nu va muri, dar a rămas speriat că a văzut moartea şi de aceea priveşte cu ochii holbaţi în gol.

Multe zile, toţi vorbeau de cele întîmplate, iar în locul acela nu se mai scălda nimeni, spunînd că e un loc blestemat de satana.

Stîngaciul

Familia noastră locuia în cantonul de cale ferată şi eram cinci copii, iar cînd trăia sora Mărioara, eram şase. Eu mergeam la şcoală în clasa I. Pe învăţător îl chema Flontaş Alexandru, era român maghiarizat, un fost căpitan, a luptat în armata maghiară şi avea o iapă frumoasă cu care a făcut războiul – uneori se îmbrăca căpitan, punea şaua pe iapă, Ghidra o chema, şi făcea călărie în curtea şcolii. Iapa ştia să danseze şi să meargă de-a îndărătelea, noi, copiii, stăteam pe lîngă pereţii şcolii şi priveam la călăreţ, care făcea sărituri peste nişte bănci vechi ce se aflau în curtea şcolii, iapa era

înaltă, dar, cînd intra în clasă, se făcea mai mică, iar călăreţul se apleca mult înainte pe gîtul ei. În clasă se întorcea şi ieşea afară în fugă, sărind fără să atingă treptele şcolii. Flontaş era un învăţător bun, fiindcă nu striga niciodată la elevi, avea o singură sală de clasă în care preda odată la toţi copiii, de la clasa I la a V-a.

Bătaia cu liniarul în palmă era la modă. Îţi dădea lovitura zîmbind, dar cu vînă şi îndesat, încît se umflau degetele, iar dacă trăgeai mîna înapoi şi nu o putea lovi, atunci se majora porţia de lovituri. Cînd era plictisit, ne punea să ne batem noi şi aproape întotdeauna nu era mulţumit de noi cum ştim să lovim şi ne arăta el zicînd: „Uite aşa trebuie să dai!”.

Bătăile se aplicau pentru gălăgie făcută în clasă, cît şi pentru răspuns slab la lecţie. În clasă, de regulă, era linişte şi rareori se aplicau pedepse pentru larmă, dar pedepsele pentru lecţii nefăcute şi pentru răspuns slab erau zilnice. Eu nu prea am luat multe pedepse, eram fricos, aşa că-mi făceam lecţiile şi nu făceam gălăgie. Două fete din vecini, Ancuţa şi Măriuca, mă necăjeau şi mă ocărau cînd ieşeam de la şcoală, aşa că luam pietre şi le loveam serios, eram reclamat la domnul învăţător şi luam cîteva în palmă. Pe nedrept. Am luat cîteva lovituri şi pentru că eram stîngaci, pe urmă m-a lăsat ca în tăbliţa mea să scriu cu care mînă vreau, dar la tablă să ţin creta în mîna dreaptă şi să scriu cu mîna dreaptă. Asta era greu, dar cum el era foarte ocupat cu celelalte clase, mutam creta dintr-o mînă într-alta, cînd mă privea scriam cu dreapta, iar cînd era întors cu spatele, scriam repede cu stînga. Odată, o fată pe nume Zetea a ridicat două degete în sus şi învăţătorul a întrebat-o ce vrea. Ea i-a spus: „Uitaţi-vă că Petraş scrie pe tablă cu stînga!” Cînd m-a privit, eu aveam deja creta în mîna dreaptă, deoarece terminasem de scris, şi m-a trimis în bancă, iar pe pîrîtoare a pus-o să rezeme peretele cu nasul, încît au

început unii să chicotească şi, bineînţeles, să-şi ia fiecare pedeapsa – eu aşteptam cu inima în dinţi să iau şi eu pedeapsa pentru scrisul cu stînga, dar nu mi-a zis nimic. Acasă, am spus tatei cele întîmplate, şi tata a zis că s-a înţeles cu învăţătorul să nu mă pedepsească pentru scrisul cu stînga, căci mă va obişnui el să mă învăţ să scriu cu dreapta. Acasă aveam două tăbliţe, una era mai veche şi crăpată, şi tata mi-a spus că în clasa a doua nu voi merge decît dacă voi scrie cu dreapta, şi mi-a dat ordin ca pe o tăbliţă să scriu cu mîna stîngă, şi pe una să scriu, aceeaşi lecţie, cu mîna dreaptă.

Aşa am făcut, dar diferenţa scrisului era mare, căci cu dreapta scriam foarte urît, frumos nu scriam eu nici cu stînga. Am arătat tatei tăbliţele, dar el a zis că scriu destul de bine şi cu dreapta şi a mai adăugat că el are mare încredere că peste vreo cîteva zile voi scrie şi mai bine cu mîna dreaptă. Am prins curaj şi am făcut multe exerciţii cu mîna dreaptă, şi arătam adeseori tatei, care de fiecare dată mă lăuda şi, aşa, am abandonat scrisul cu mîna stîngă, dar numai scrisul, căci restul activităţilor au rămas definitiv în sarcina exclusivă a mîinii stîngi.

La şcoală, evenimentul a fost în centrul discuţiilor, domnul învăţător Flontaş m-a lăudat; de altfel, eu eram un elev silitor şi în vacanţa de vară tot cu tăbliţele făceam adeseori exerciţii de scris şi, aşa, în clasa a II-a am devenit un elev eminent.

Costan

În vacanţa de vară, familia noastră s-a înmulţit cu încă un băiat, Costică i-au pus numele. Era vară, prin iulie; într-o seară, cînd ne-am adunat în casă la cină, mama era în dormitor, iar noi în bucătărie, cantonul avea două încăperi, o bucătărie şi un dormitor. Bucătăria era lungă, în fundul bucătăriei

era dormitorul copiilor, iar în faţă era bucătăria propriu-zisă, cu o sobă din zid cu plită, o masă, un bufet şi o laviţă pe care se mai culca *heieteşul* (ajutorul de cantonier). Tata ne-a dat să mîncăm şi ne-a spus că ne-a pregătit culcuş în podul grajdului pe fîn, că e mai sănătos, fînul miroase frumos. Am auzit-o pe mama văietîndu-se.

Tata ne-a spus că e bolnavă, dar nu ne-a spus ce o doare, dar eu bănuiam că i-a sosit timpul să nască, căci am auzit cu cîteva zile mai înainte cînd îi spunea la naşa mea că se apropie sorocul şi aşa s-a şi întîmplat. Dimineaţa cînd ne-am sculat, am mers la fîntînă şi ne-am spălat pe obraz cu apă din *valău* şi am intrat în casă, şi tata ne-a condus în dormitor şi ne-a arătat pe micul Constantin – mama era întinsă în pat, foarte palidă, iar copilul în leagăn.

Acum eram iarăşi şase copii, patru băieţi şi două fete. Nu m-am bucurat mult de naşterea lui Constantin, dar mă simţeam fericit că a scăpat cu viaţă mama mea, care cred că a suferit foarte mult, căci tare era slăbită, nici nu putea vorbi şi a zăcut multe zile în pat, în care timp, noroc cu scăldatul în Someş, căci de mîncare nu prea aveam aşa cum trebuie – mai mult mîncam pere sînziene, dude şi prune de vară şi cîte o bucată de mălai copt în cuptor, totul preparat de tata pe apucate, căci făcea şi serviciu.

Vasile

Tata, pe lîngă revizia liniei, avea în primire un kilometru de linie ferată, pe care porţiune trebuia curăţită de iarbă. La această treabă, tata ne punea pe noi cîte puţin în fiecare zi, de la trenul de zece pînă la trenul de douăsprezece, cînd veneam acasă la mîncare şi apoi la scăldat – vara trecea repede, cu părere de rău – căci începeau şcolile. Fratele mai

mare, Victor, a mers la liceul „Gh. Şincai” din Baia Mare, iar noi trei mai mici, la şcoală în sat. Şimon în clasa a patra, eu în clasa a doua şi sora mea Anuşca în clasa I. După un an, a mers şi Şimon la Şcoala normală de învăţători în Satu Mare.

Era prin februarie, spre sfîrşit, dar era iarnă cu zăpadă şi pod de gheaţă pe valea Ilbei. Nu prea aveam voie să ne dăm pe gheaţă, căci se rupeau pingelele la încălţăminte şi tata spunea că sunt scumpe şi, aşa săraci cum eram, mama zicea că nu ne va încălţa cu opinci, că nici fraţii ei şi nici bunicul n-au purtat opinci, căci a fost învăţător.

Cum, peste iarnă, s-au depus mai multe rînduri de gheaţă, aceasta s-a înălţat la nivelul trotuarului şi chiar peste el, aşa că de la şcoală pînă acasă eram nevoiţi, spre satisfacţia noastră, să ne dăm pe gheaţă, eram bucuroşi, dar acasă bucuria s-a transformat în întristare, căci mama nu ne-a aşteptat cu mîncare şi cu întrebările ei blînde asupra celor învăţate la şcoală, căci era bolnavă. Ştiam că este gravidă şi că aştepta din nou să nască.

Tata nu ne-a dat voie să intrăm în dormitor, ne-a dat să mîncăm şi am început să ne facem lecţiile în bucătăria dormitor, mama a început să se vaiete cu cuvinte de-a dreptul sinistre pentru noi, zicea: „Gheorghe, mor, din asta nu scap cu viaţă, şi-mi vor rămîne copiii mei orfani”. Auzind aceste cuvinte, mi s-a pus un nod în gît, mă gîndeam la o nenorocire, mai cu seamă că în urmă cu o lună murise pe uliţa noastră o femeie înaltă, frumoasă, la naşterea celei de-a şaptea fetiţe, căci numai fete avea, din care una, Măriuca, era colegă cu mine, aveam aceeaşi vîrstă, însă ea era mai înaltă ca mine şi frumoasă, eram prieteni, am compătimit-o mult cînd a rămas orfană, şi acum mă gîndeam că şi eu pot să devin orfan.

Tata ne-a trimis să ajutăm pe sora mai mare, Silvia, să mulgă vacile, căci aveam două vaci, una

mai bătrînă, Steluca, şi una mai tînără, Lunaia, care era fiica Stelucăi. S-a înserat, am intrat în casă, sora cea mare a făcut mămăligă şi am mîncat cu lapte; de altfel, cam asta era mîncarea noastră aproape în fiecare seară. Mama se văita, dar mai mult gemea, de această dată tata nu ne-a mai putut culca în podul grajdului, în fîn, căci era frig, şi a spus să ne culcăm şi să nu facem gălăgie. Într-un pat m-am culcat eu cu sora Anuşca, şi într-un pat s-a culcat sora Silvia cu Constantin, care avea abia doi ani şi care, în mod normal, dormea în dormitor cu mama, dar de această dată n-a mai avut loc.

A mai gemut mama, dar n-a mai vorbit şi noi am adormit, dar m-am trezit la un răcnet al mamei – „Gheorghe, mor! mooor! – şi nu după mult timp am auzit zbieret de copil. Dimineaţă se făcuse deja, cînd tata a venit în bucătărie cu un mototol cu capul mare, acesta era Vasile, aşa l-a botezat, acum eram şapte copii – sora Silvia l-a întrebat pe tata: „Ce face mama?”, iar tata a spus să nu facem zgomot căci a adormit – m-am simţit din nou uşurat că scăpase mama de moarte. Ne-am îmbrăcat, am mîncat şi am plecat la şcoală cu oarecare stînjeneală că n-am putut să o vedem pe mama.

De-ale gurii

A zăcut mama o săptămînă, în care timp mîncarea o făceau tata cu sora Silvia. Mai mult mîncam lapte, lapte cu mămăligă, dumnicat cu lapte (pîine de mălai mărunţită cu lapte), apoi mai mîncam mnicăciori (pîine de mălai mărunţită cu lapte acru), apoi mîncam îngroşală (lapte acru fiert cu făină de porumb). În pivniţă era o oală mare de lut plină cu

lapte acrit pe care-l mîncam cu plăcere vara şi care se prepara în felul următor: se puneau la adunat circa opt litri de lapte şi, cînd era adunat, se turna peste el un litru de lapte fiert fierbinte, se amesteca, se punea puţină sare şi se punea la răcoare în pivniţă, de unde consumam o săptămînă întreagă şi era bun, dar nu uniform acidulat. În primele zile cu aciditate mai mică, apoi tot mai acru, ca la sfîrşitul săptămînii să fie acru de tot.

La zile mari, mîncam şi groşcior (smîntînă) cu dumicat, dar nu pe săturate, căci eram mai multe guri de hrănit. Carne de la măcelărie nu cumpăram decît o dată sau de două ori pe an, fiindcă aveam carnea de la porcul ce-l tăiam în fiecare iarnă, şi care se păstra afumată, şi, din cînd în cînd, ne făcea papară cu cîte o bucăţică de carne de porc la fiecare. Era bună şi avea un miros foarte intens şi plăcut, mai ales în timpul friptului, căci se frigea carnea mai întîi, apoi se adăugau ouăle bătute. Vara se sacrifica în fiecare duminică cîte un pui, din care se pregătea o oală mare de zămucă, ca să se hrănească toţi.

De Paşte, se fierbea o pulpă de porc din aia conservată la fum din care primeam fiecare cîte o felie subţire stropită cu oţet, era foarte bună, dar nu ţinea mult, căci în aceste zile de vacanţă eram toţi acasă, adică toţi nouă. Tot de sărbători, se mai tăia cîte o găină, din care se făcea supă, însă nu toţi eram fericiţi, căci găinile din curte aveau fiecare cîte un protector în rîndul copiilor, aşa, de exemplu, cînd au tăiat-o pe preferata mea, care era moţată şi cu puf în loc de pene, eu n-am mîncat din ea, căci eram în doliu, în zadar au încercat să mă convingă că trebuia tăiată fiindcă s-a prea îngrăşat şi nu mai ouă. Mi-a trecut după un timp şi mi-am ales un cocoşel tînăr, alb, pe care l-am învăţat să sară în cap la oameni şi din zi în zi a devenit tot mai agresiv; într-o zi a sărit în cap la Constantin şi l-a zgîriat la nas, încît a curs sînge şi a urlat de credeai că a fost înjunghiat, şi, drept

răzbunare, a doua zi cocoşul meu preferat a ajuns în cratiţă fără să ştiu eu, totul s-a făcut în secret şi mi s-a spus cînd m-am aşezat la masă şi am vrut să mă scol, dar tata, foarte furios, a spus să stau pe loc şi să mănînc, căci aş merita şi o bătaie pentru că am învăţat cocoşul să sară la oameni şi că putea să-i scoată ochii lui Costan. M-am liniştit şi am mîncat partea preferată: capul, cu creierii şi creasta.

După mîncare, tata a spus să aduc la masă o cană cu apă rece de la fîntînă. Am luat cana, era o cană mare de doi litri de sticlă, şi cum am ajuns la fîntînă, din greşeală, am spart cana cu zgomot, încît tata s-a descins de curea, m-a prins de o mînă şi mi-a dat cîteva curele peste fund, spunînd că am spart cana pentru că am mîncat creierul cu mintea cocoşului cel rău. N-am mai ales altă pasăre din curte, mi-am zis că n-am noroc la ele.

A trecut o vară cu scăldări, şi mai cu seamă chiar în Someş. Cu înotul făceam progrese, nici un copil de vîrsta mea nu ştia să înoate la fel ca mine şi nici să se scufunde şi să stea sub apă atît de mult cît stăteam eu. Ce mai încoace, încolo, scăldatul era pentru mine mai mult ca orice. Vara s-a terminat pe neaşteptate şi a venit toamna, a început şcoala cu ale ei probleme. Eu învăţam bine, eram silitor, doar scrisul lăsa de dorit, căci mîna dreaptă nu prea era îndemînatică. Voiam să sar peste toamnă, cînd nu mai era nici vreme bună de scăldat, căci era prea frig şi ploua cu vînt rece, şi nici iarnă cu drum de sanie şi cu gheaţă bună pe valea satului, dar... a trecut şi toamna şi a venit iarna, o iarnă grea cu zăpadă mare şi ger năprasnic.

Vin vremuri negre

Finul nostru Lică, cantorul bisericesc, care era

vecin cu noi, deşi proaspăt însurat, era foarte bolnav, tuşea întruna, avea tuberculoză la plămîni. Fina Iuliana, soţia lui, o fată frumoasă, din Hîndal se trăgea, venea la noi şi plîngea adesea, iar mama o încuraja spunînd că finul se va face bine, dar să fie ferit de frig şi un timp să nu meargă să cînte în biserică, mai ales iarna, căci în biserică e prea frig pentru el. Mama era iar gravidă, aştepta a noua naştere, şi spre nenorocirea mea, am auzit-o vorbind cu nănaşa Luiza la care-i spunea că în curînd vine cea de a noua naştere, dar din care nu va scăpa cu viaţă, mai ales că se simte foarte slăbită. Aceste poveşti mă întristau foarte mult pe mine, dar acest fapt nu-l destăinuiam nimănui. Mă gîndeam în sine la amarul ce mă aşteaptă pe mine şi pe ceilalţi fraţi, pe care parcă nu-i observasem aşa abătuţi cum mă simţeam eu. Fina Iuliana a venit la noi plîngînd, spunea că Lică nu mai mănîncă nimic şi că respiră foarte greu şi că i-a spus ei că el nu mai apucă să trăiască nici pînă la Bobotează şi că ar vrea să stea de vorbă cu nănaşa Irina, adică cu mama.

Mama s-a îmbrăcat imediat şi s-a dus la bolnav să-l vadă; şi cînd s-a întors i-a spus tatei că finul Lică e pe moarte, zilele fiindu-i numărate, şi a plîns şi mama spunînd că finul Lică a fost un om foarte bun şi liniştit şi mai cu seamă un cantor minunat; s-a însurat tîrziu, avea 30 de ani, şi iacă, viaţa lui se termină la abia un an de la căsătorie. În adevăr, la numai trei zile, finul Lică a murit. Mama era bolnăvicioasă şi în luna a noua de sarcină, afară un ger de minus 32^0.

Tata a spus că mama să nu meargă la înmormîntare în situaţia ei şi pe aşa un frig, dar mama a spus că Dumnezeu nu i-ar ierta păcatele dacă n-ar fi de faţă la prohodul finului ei care, pe deasupra, a fost şi un slujitor al bisericii. Zăpada era de un metru de mare, şi tata cu cîţiva vecini au curăţat zăpada din curtea casei parohiale pentru cantor, ca să facă loc celor care vor veni la prohod.

Troienele de zăpadă erau înalte peste doi metri împrejurul curţii de unde a fost curăţată.

La înmormîntare, au venit trei preoţi şi foarte multă lume, încît n-au avut loc pe terenul curăţat de zăpadă şi unii s-au suit sus pe troienele de zăpadă din jur, mai ales tinerii şi bărbaţii, gerul era mare, mama înfăşurată doar cu o broboadă, stătea smirnă lîngă sicriul finului. Prohodul a durat circa trei ore. Tata a încercat să o convingă pe mama că nu-i bine să stea în aşa un ger pînă se va termina prohodul, dar n-a ascultat, spunînd că este păcat, dar abia mai putea vorbi.

Cimitirul era la cîţiva paşi în curtea bisericii vechi, în zona rezervată servitorilor bisericeşti. Tata a condus-o pe mama pînă la mormîntul finului şi, după ce a fost coborît în groapă şi a aruncat şi ea un bulgăre de pămînt peste sicriul finului, a dus-o tata de subsuori acasă, care de asemeni era aproape, doar a trecut calea ferată, s-a dezbrăcat şi s-a aşezat în pat, unde a zăcut cîteva zile înainte de naştere şi a venit la noi nănaşa Luiza şi a zis: „Irino! ai făcut mare greşeală că ai stat la prohod, că tu ai deja aprindere la plămîni şi într-o zi, două, trebuie să naşti”. Nănaşa mea, Luiza, era o femeie cultă, un fel de doamnă, era fată de popă, căsătorită cu Petrea Petri Danciului, unul din bogătaşii satului, şi nu aveau copii, iar în sat cred că jumătate din copii erau botezaţi de Luiza, care umbla frumos îmbrăcată şi parfumată şi vorbea foarte frumos, mai ales cu finii ei.

Tata era şi un fel de medic, se pricepea nu numai la vaci, dar şi la oameni, un vecin de-al nostru Nicolae a fost bolnav de aprindere de plămîni şi tata l-a înfăşurat nu ştiu cum în cearşafuri ude şi s-a vindecat. Nănaşa Luiza a spus tatei că pe mama nu-i voie să o înfăşoare în cearşafuri ude în starea ei de gravidă gata de născut, aşa că mama a zăcut cu bronşită şi aşa [l-]a şi născut într-o noapte pe Ştefan,

care nu s-a bucurat însă de viaţă, căci mama, bolnavă cum era, n-a avut lapte la sîn şi Ştefan, că aşa l-a botezat, neavînd altceva să mănînce, după o săptămînă a murit şi n-a plîns nimeni după el, tata i-a făcut un sicriu mic şi a fost înmormîntat fără popă şi numai cu cantorul din Săbişa care ţinea locul finului răposat Lică, iar popa Andercău din satul nostru era şi el bolnav, fiind răcit în frigul de la înmormîntarea finului Lică.

Nici eu n-am plîns după Ştefan, aveam alte necazuri mai mari, mă gîndeam numai la mama mea, şi eram foarte trist – tata nu ne dădea voie să intrăm în cameră la mama, şi la noi veneau una după alta femei în vizită la mama şi pe una Afimie am auzit-o zicînd: „Săraca Irina se prăpădeşte şi-i rămîn atîţia copii”. Am urît-o pe această femeie pentru profeţia ei. Voiam să iau o piatră să-i dau în cap. Eu aveam nădejde că mama se va face bine. Nu mă puteam împăca cu gîndul că mama trebuie să moară fiindcă ea a stat în ger la prohodul finului, fiindcă a făcut o faptă sfîntă.

Nănaşa Luiza îi aducea mamei într-un sufertaş supă de pasăre, aşa cum se obişnuia să se aducă la femeile lehuze, dar mama nu o mînca, noi o mîncam după ce pleca nănaşa Luiza. Faptul acesta mă punea pe gînduri şi mai triste şi-mi ziceam, „dacă mama nu mănîncă nici supa aceea bună, atunci e rău bolnavă”, şi am întrebat-o pe sora mea Silvia de ce nu mănîncă mama supa adusă de nănaşa? Sora Silvia a zis: „Măi Ionaş, mămuca n-a mîncat nimic de o săptămînă”, şi i-au dat lacrimile, n-a mai putut să-mi spună altceva, era spre seară, am ieşit din casă, şi m-am dus în grajd şi am plîns acolo pe întuneric, un timp îndelungat.

A doua zi dimineaţă, mi-a spus sora, mai luminată, că mama i-a spus că i-e foame şi doreşte să mănînce răstăuţe (un fel de supă fără carne), şi s-a apucat de gătit, iar eu am plecat la şcoală mai uşurat gîndindu-mă că, dacă mama are poftă de mîncare,

înseamnă că se face bine. Cînd am venit de la şcoală, am întrebat pe sora mea dacă mama a mîncat într-adevăr, şi mi-a spus că a mîncat o farfurie plină cu răstăuţe şi a lăudat-o pe sora mea, că ştie bine să gătească, după care a adormit. Am mîncat liniştit şi am plecat la grajd, să hrănesc vitele, căci eu, pe lîngă şcoală, mai aveam şi sarcina să îngrijesc vitele şi să le adăp, să trag gunoiul de sub ele, iar tata venea de-l transporta afară din grajd. Eu învăţam bine şi nu aveam de învăţat acasă, căci nu ne dădea lecţii pentru acasă, decît rareori. La şcoală mie-mi plăcea foarte mult să fiu ascultat, să fiu scos la tablă şi, bineînţeles, să fiu lăudat pentru ştiinţă. Învăţătorul Flontaş era un om voinic şi blînd, aşa cum sunt toţi oamenii voinici, era corect şi exigent ca un căpitan, lui i se părea o joacă să facă pe învăţătorul. În după masa aceea, eu făceam treaba la grajd mai liniştit faţă de zilele precedente, gîndindu-mă că mamei îi este mai bine. Spre înserate, cînd am scos vitele la fîntînă pentru adăpat, am văzut că veneau la noi femeile din vecini: lelea Floarea a lui Palfi, Floarea Lipoanii, Sîia lui Ion şi fina Nastasuca. Mă întrebam în sinea mea ce o fi cu aceste vizite? Şi, deodată, mi-a mers gîndul la Florica Lipoanei, o fată înaltă care murise de oftică vara trecută şi, înainte de a fi moartă, au venit o mulţime de femei de o privegheau pe biata muribundă, care nu mai vorbea, doar sughiţa cu ochii daţi peste cap. Şi, în acel moment, a ieşit din casă sora mea Silvia, cu lacrimi în ochi, şi imediat am făcut legătura cu cele de mai sus, am început să tremur, am băgat vitele în grajd şi am intrat în casă, încă nu era noapte, dar în casă era deja întuneric, şi era multă lume şi o linişte apăsătoare. Mama nu era în patul de lîngă uşă, unde a născut şi a zăcut pînă atunci, şi era în patul de nuc pe care-l primise de la părinţi. Am întrebat pe sora mea de ce s-a mutat mama în patul din fundul camerei şi mi-a spus că nu s-a mutat, că a mutat-o

tata ducînd-o în braţe, că aşa a cerut ea şi că, din acel moment, n-a mai vorbit cu voce, doar în şoaptă şi fără înţeles. M-am băgat printre lume s-o văd pe mama, care nu mişca, sufla greu, şi şoptea ceva din care am înţeles cuvintele: „Gheorghe, ai grijă de copiii mei!” Tata era în genunchi lîngă pat, în genunchi era şi nănaşa Luiza, şi mătuşa Ana, sora mamei, şi se rugau. Un nod mi s-a pus în gît şi am ieşit afară, unde am început să plîng, şi era frig, şi am intrat iarăşi în grajd, unde n-am putut sta mult, am ieşit şi am intrat în bucătărie, mama mea murise, în cameră erau aprinse lumînări, tata vorbea încet cu baciu Nicoară astalîşu (tîmplarul), era vecin a treia casă de noi, care a scos metrul şi a măsurat-o pe mama, care zăcea în pat, acoperită şi pe cap, şi chiar în seara aceea am mers cu vecinul Nicoară la casa noastră nouă cu felinarul, de unde, din şură, vecinul a luat nişte scînduri pentru sicriul mamei. M-am întors acasă şi nănaşa o cînta pe sora mea Silvia să nu mai plîngă întruna şi ne-a pus pe toţi cei ce eram acasă în genunchi lîngă patul mamei să spunem o dată cu ea rugăciunea „Tatăl nostru” şi să zicem să o ierte Dumnezeu pe mama noastră. Am ascultat de nănaşa, n-am plîns cu voce, doar cu sughiţuri. În seara aceea, eu n-am mîncat nimic, m-am aşezat în pat şi am stat mut, nici gînduri nu mai aveam. A doua zi, au venit fraţii mei mai mari de la şcoală, Şimon şi Victor, au venit rudele, mătuşa Iuliana din Valea Vinului, unchiul Dumitru din Someşeni, verişoara Marta din Satu Mare, unchiul Vasile, preotul din Apa, mătuşile: Maria, Marta şi Veronca din Ferneziu, unchiul Ion din Tăşnad, şi mult alţi verişori de ai noştri.

Vecinul Nicoară a adus sicriul şi, cînd au pus-o pe mama în el, au văzut că l-a făcut prea scurt şi a trebuit să-l ducă înapoi să-l modifice şi nu mai era timp să-l vopsească aşa că l-a acoperit cu o hîrtie aurită şi aşa a fost aşezată mama definitiv în sicriu,

îmbrăcată în rochia de mătase roz cu trandafiri cu care a fost îmbrăcată mireasă înainte cu 18 ani. Au aşezat sicriul sus pe masă, i-au aşezat mîinile pe piept, au pus sfeşnicele cu lumînări de ambele părţi şi, deodată, un murmur de spaimă printre cei ce se aflau lîngă sicriu, o mînă de a mamei a alunecat de pe piept şi a rămas atîrnată pe lîngă sicriu. Au aşezat-o la loc şi au legat-o c-o panglică să nu mai cadă. Mătuşa Iuliana a spus că este un fenomen ciudat, că este a doua zi, şi mama nu s-a înţepenit încă, parcă nu-i moartă şi numai leşinată. Unchiul Vasile a povestit cum s-a întîmplat la Apa mai de demult, că un om s-a sculat din sicriu chiar a treia zi, şi a trăit mai departe. Eu, auzind acestea, mi-am întărit nădejdea că mama noastră nu-i chiar moartă, ci doar leşinată, şi că s-au putea să se scoale să aibă iar grijă de noi. În noaptea aceea, după priveghi, cînd au plecat oamenii şi preotul, m-am culcat cu gîndul că mama mai poate fi salvată şi, în acea noapte, am visat că, în adevăr, mama s-a sculat, şi tata a scos sicriul gol din casă. Dimineaţa, cînd m-am sculat, am văzut că a fost doar un vis şi amărăciunea m-a cuprins din nou.

Afară ningea întruna. La şcoală n-am mai mers în zilele acelea şi nici la grajd n-am mai fost trimis, vitele le îngrijea Todica, un flăcău orfan care venea din cînd în cînd la noi şi tăia lemne şi ajuta la scosul gunoiului. Pe la amiază, a venit echipa de muncitori CFR cu vagonetul, a venit picherul Onaca şi şeful de echipă Moroşanu, un coleg de al tatei, toţi erau îmbrăcaţi în mantale negre, curate, pe care le aveau toţi CFR-iştii care au făcut serviciu şi la MAV (Căile ferate maghiare) – au adus cu ei patru făclii cu suport, au curăţat zăpada din curtea cantonului, pe toată au aruncat-o peste gard, erau mulţi muncitori. În mijlocul curţii, au aşezat o bancă şi cele patru făclii pe care le-au aprins. A sosit şeful de gară şi acarii, apoi a început

să vină lumea din sat, a venit foarte multă lume, deşi ningea întruna, dar nu mai era ger, la urmă a venit şi popa, cînd m-a apucat aşa un leşin, dar m-am tot gîndit la întîmplarea spusă de unchiul Vasile şi doream ca mama să se scoale înainte de a fi băgată în pămînt. A început prohodul, noi, cei şapte copii, eram aşezaţi într-un singur rînd lîngă sicriu, după mărime. În cap era Victor, apoi Silvia, Şimon, eu, Anuşca, iar pe Costan şi Vasile îi ţineau în braţe Badea Isailă şi badea Ghiuri, din Ferneziu. Curtea se afla la vreo trei metri de calea ferată, aşa că, în faţa cantonului, au fost puse tablele galbene, pentru ca trenurile să piloteze în timpul prohodului, şi aşa s-a şi întîmplat, trenurile care au trecut pe lîngă canton în timpul prohodului au încetinit de tot, iar personalul de tren a salutat cu mîna la chipiu. La prohod n-au fost trei preoţi, ci numai unul, bătrînul Andercău, care era şi bolnăvicios, dar a ţinut să facă el personal prohodul pentru mama. Zăpada cădea necontenit peste capetele oamenilor, descoperite, toţi absolut erau descoperiţi, aşa era datina, şi, din cînd în cînd, îşi dădeau jos zăpada de pe cap. Cînd popa a spus iertăciunile, toată lumea a plîns în hohote, era o panoramă jalnică; ca să nu răcim, peste hainele noastre proprii, mai aveam cîte o haină de-a tatei şi de ale mamei, iar cei doi mici, care erau ţinuţi în braţe, erau înfăşuraţi în cergi (un fel de pături ţesute din cîrpe vechi), iar capetele tunse, umede de zăpadă.

S-a terminat prohodul şi, la un semn al popii, s-a pus capacul pe sicriu, s-a acoperit pentru totdeauna chipul sfînt al mamei noastre. Ştiam că n-am să o mai pot privi niciodată. Cînd vecinul Nicoară a bătut cuiele, credeam că le bate în capul meu, mi s-a făcut negru în faţa ochilor. Pînă la groapă nu era mai mult de 100 de metri, oamenii s-au înşirat după sicriu pe poteca îngustă făcută în zăpadă, aşa că preotul cu vîrful coloanei şi noi după sicriu am ajuns la groapă, şi cei din urmă mai erau în curte. La

groapă, preotul a mai spus o rugăciune şi mama închisă în sicriu a fost coborîtă în mormînt, unde au aruncat fiecare cîte o mînă de pămînt amestecat cu zăpadă şi, în plînsete, ne-am întors acasă, unde în curte se adunase din nou multă lume. În casă, s-au aşezat mese şi a început pomana. Mai întîi, au intrat ceferiştii, care trebuiau să plece cu vagonetul către Buşag, unde aveau sediul şi, majoritatea din ei, şi domiciliul, apoi au intrat restul de oameni din sat, şi după ce au mîncat, la ieşire, toţi dădeau mîna cu familia îndoliată, în care scop eram aşezaţi în rînd în bucătărie, căci prin bucătărie trebuiau să iasă din casă. Toţi dădeau mîna cu mine şi cu toţi pe rînd şi spuneau: „Dumnezeu primească” şi noi răspundeam „Primească Dumnezeu”, şi tot aşa, pînă au ieşit toţi, au rămas la urmă la pomană, adică la masă, rudele, mătuşile, unchii şi verişorii noştri, care, fiecare, încercau să ne mîngîie cu vorbe de îmbărbătare în situaţia noastră de proaspeţi orfani de mamă.

Orfanii

Mătuşa Veronca a spus că ea cu soţul ei, badea Ghiuri, îl iau pe Costan la ei definitiv, căci ei nu au copii şi deci vor să-l înfieze, de asemeni şi mătuşa Marta cu soţul ei, badea Isailă, au spus că îl iau la ei pe Vasile, tot cu gîndul de a-l înfia, fiindcă nici ei nu aveau copii, şi în acest caz rămîneam, practic, acasă doar trei din şapte, căci doi erau la şcoală în Baia Mare şi în Satu Mare. Pe cei doi mici i-au îmbrăcat, au adunat hăinuţele ce le aveau şi în acea seară au plecat cu trenul la Baia Mare şi apoi la Ferneziu, iar dimineaţa au plecat şi cei doi fraţi mai mari la şcoală, Victor era în clasa a patra de liceu, iar Simion în clasa a doua normală. Aşa începe viaţa orfanilor de mamă. Sora Silvia trebuia să ia în serios munca de gospodină la 14 ani împliniţi, dar s-a dovedit tare

certată cu arta culinară, îi plăcea să facă orice, numai mîncare nu. Aveam noroc cu laptele de la cele două vaci, pe care le mulgeam eu cu tata şi care ne asigurau mîncarea. Silvia cîteodată făcea o ciorbă de cartofi, sărată slatină, dar mai des se întîmpla că nu făcea deloc de mîncare şi apelam, ca de obicei, la lapte cu derivatele lui.

Pîinea de mălai o făcea tata în fiecare sîmbătă şi aveam destul pentru toată săptămîna. În orice caz, o duceam greu, fără variaţiuni în alimentaţie, doar cu lapte şi mălai. Fratele Victor a terminat clasa a patra de liceu şi tata i-a spus că nu-l mai poate ţine la şcoală să termine liceul, avea 16 ani împliniţi şi s-a încadrat la minele din Hîndal ca magazioner, unde a fost apreciat favorabil de către directorul minelor, domnul Rizescu, un om bun, care nu avea copii şi, fiind în anii pensiei, se pregătea să plece la Arad unde avea locuinţa sa, şi aflînd că fratele este orfan, s-a interesat de sora mea mai mică, Anuşca, dacă tata n-ar fi de acord să o dea pentru înfiere. Au venit la noi împreună cu soţia, au stat de vorbă cu tata şi cu sora Anuşca, care era o fată veselă şi frumuşică, era brunetă, cu capul mare, şi avea nouă ani. Au căzut de acord să o ia pe sora mea la Arad, deocamdată pentru încercare, să o poarte la şcoală, să înveţe atît cît va putea. Spre toamnă, domnul Rizescu s-a pensionat şi l-a sfătuit şi pe fratele meu Victor să meargă la Arad cu ei, ca să nu-i fie urît surorii mele, urmînd ca fratele să fie înscris să urmeze şcoala de mişcare din Arad, să se facă impiegat de mişcare, căci la minele din Hîndal nu are nici un viitor, aceste mine e vorba să se închidă, fiindcă concesionarii suedezi nu vor să prelungească contractul cu România, care expira peste cinci ani. Aşa a plecat de acasă şi sora Anuşca şi am rămas acasă numai doi, eu şi sora mea Silvia.

Maştera

Era toamnă, tata s-a înţeles cu vecinul Ciocan că nu este bine să stea singur, şi s-a dus cu el la Borleşti, peste Someş, la vreo patru kilometri, în peţit la o văduvă venită proaspăt din America, aşa am auzit eu din vorbele lor. Cînd s-au înapoiat, seara tîrziu, au venit la noi împreună, au băut vin şi au povestit de rezultatul peţitului şi tata se arăta tare încîntat de frumuseţea miresei. În duminica următoare, s-a dus din nou la Borleşti. Şi s-a mai dus de cîteva ori, şi într-o zi tata ne-a spus mie şi surorii mele că ne aduce altă mamă, că aşa are să fie mai bine, şi au fixat data nunţii, într-o joi, căci la noi nunţile se făceau numai joia – nunta se reducea, de altfel, la o masă în familie la Borleşti, continuată de o altă masă, tot în familie, acasă la înapoierea din Borleşti în acea seară. A venit doar mătuşa Veronca, a tăiat două găini şi le-au pus la gătit şi au spus că fac un singur fel de mîncare, supă americană de găină cu orez şi smîntînă şi pîine. Tata plecase la Borleşti de dimineaţă, să ajute acolo la pregătiri, iar pe la amiază, am plecat eu cu mătuşa pe jos peste Someş, aveam cu noi o farfurie cu prăjituri pe care le făcuse mătuşa Veronca în acea zi şi zicea că nu prea erau reuşite fiind prea grase şi sfărîmicioase şi nu pot fi mutate din farfurie. Am trecut Someşul prin vad, eu eram mare meşter la trecerea vadului, dar mătuşii îi era tare frică, căci apa în vad, deşi nu era prea adîncă, doar la mijloc ajungea pînă la brîu, era foarte repede, aşa că eu a trebuit să ţin cu o mînă farfuria cu prăjituri pe cap şi cu o mînă o ţineam pe mătuşa, care şi-a udat rochia, fiindu-i, probabil, ruşine s-o ridice destul de sus...

Am ajuns obosiţi la Borleşti, era soare, rochia

mătuşii s-a uscat, masa era în toi, eu am fost aşezat în capul mesei, între miri, noua mea mamă m-a îmbrăţişat şi m-a prezentat mesenilor spunînd: „Ăsta-i unul din cei şapte copii ai mei, pe care îi voi îngriji cu toată dragostea”. Era un toast promiţător pentru mine. Masa n-a mai durat mult, au pregătit căruţele, mireasa şi-a luat ceva bagaje şi într-o căruţă am urcat noi cu mirii, cu mătuşa şi nenea Ciocan, care făcea pe naşul, şi o altă căruţă cu rudele miresei din Borleşti, doi fraţi şi trei surori, în total zece inşi cu soţii şi soţiile. Aşa, pe întuneric, seara am ajuns acasă, unde mătuşa a intrat în acţiune ca gazdă şi ca soacră mare, în acest caz, s-a pus masa, cu care ocazie mireasa a făcut cunoştinţă cu sora mea, sau mai bine zis sora mea a făcut cunoştinţă cu noua mamă, care a mai făcut un toast prezentînd rudelor sale pe sora mea Silvia şi a spus: „V-am spus că am şapte copii, dar, în realitate, am numai pe aceştia doi” – şi se arăta fericită. Mireasa era îmbrăcată foarte elegant, cu o rochie bleumarin din catifea, cu o salbă cu dolari de aur din America. Era o femeie robustă, mîndră, aspră şi foarte şireată.

În primele zile după nuntă, a fost foarte bine. Mama vitregă se purta frumos cu noi, apoi am simţit o mare îmbunătăţire în privinţa mîncării, bucătăria noastră săracă avea, de acuma, o stăpînă, şi încă o stăpînă minunată, căci mama vitregă era o foarte mare meşteră în arta culinară şi foarte harnică în această artă a gospodăritului, căci ea se înapoiase numai de doi ani din America unde a stat 11 ani, avînd ca ocupaţie tocmai arta culinară, adică acolo a ţinut un fel de pensiune cu muncitori ardeleni emigranţi, mare parte consăteni, şi a cîştigat bine, a adus bani mulţi la înapoiere, pe care a cumpărat opt iugăre de pămînt şi a mai împărţit la surori, căci mai avea cinci surori, ea fiind cea mai mare dintre ele. Ea spunea că se căsătorise la 15 ani, copii n-a avut, a trăit cu soţul 10 ani, era foarte mare beţiv şi mai primea bătaie cînd venea beat şi, în acest caz, ea nu-

l prea aştepta acasă cînd bănuia că se întoarce beat şi aşa, într-o duminică, a băut toată după masa, la cîrciumă, şi pe înserate ea a mers la grajd să mulgă vacile şi apoi să se ducă la părinţi, cum făcea adeseori, iar uşa casei o lăsa descuiată, aşa aveau convenţia.

El i-a spus că, dacă vrea să plece la părinţi, să plece, dar să nu încuie uşa, căci, dacă o găseşte încuiată cînd vine acasă, el dă foc casei.

În acea seară, el a venit mai curînd, pe cînd ea era încă în grajd la mulsul vacilor şi cînd a intrat în curte a strigat-o, a căutat-o în casă, apoi la venit la grajd, iar ea, de frică, a ieşit prin şură, a lăsat laptele pe prispa casei, a intrat să-şi ia broboada, el după ea cu un cuţit mare de bucătărie să o taie, dar ea a reuşit să se furişeze afară din casă, el s-a întors s-o prindă, s-a împiedicat de pragul uşii, a căzut cu gîtul pe cuţit şi a murit într-o baltă mare de sînge, şi aşa a rămas văduvă la 25 de ani şi s-a hotărît să emigreze. În acel timp, foarte mulţi ardeleni emigrau în Statele Unite şi în Canada. În acest fel, mireasa nu prea avea o zestre mare cu care a venit la noi, pămîntul l-a dat la fraţi să-l lucreze, să-şi ia recolta şi să achite impozitul, iar casa a lăsat-o la sora ei mai mică, Luiza, tot în aceleaşi condiţii.

A avut ea şi două vaci, pe care a ţinut să le aducă cu ea. Erau nişte vaci sure, cu coarne mari, drepte, din care se creşteau în pusta Ungariei. În comuna Borleşti, numai vite din rasa asta creşteau şi din care în satul nostru nu se găseau, deşi ne despărţea doar Someşul şi o distanţă de patru-cinci kilometri în total. Aceste vaci nu erau lăptoase, mai mult de doi litri de lapte nu dădeau pe zi, în schimb erau foarte bune la jug. Aveau un nărav – să lovească cu piciorul la fel ca şi caii cei nărăvaşi, lucru ce nu-l observasem la vacile din rasa bălţată din satul nostru.

După ce am adus aceste minunate vaci la noi,

au început vecinii să facă haz de ele, mulţi nu văzuseră asemenea specimene, şi se vorbea că în Borleşti le-au prăsit şvabii, care le aduseseră de la Debreţin înainte cu mulţi ani şi de la ei au prăsit şi românii; în satul Borleşti trăiau două părţi români şi o parte şvabi. Şvabii erau în degenerare, din cauză că se căsătoreau între rude, nefiind în apropiere localităţi cu populaţie şvabă, iar cu românii nu se împerecheau.

Tata a sfătuit-o pe mama vitregă să vîndă vacile, căci nu merită să fie hrănite, una era stearpă, iar una dădea doar doi litri de lapte, din care nu prea ne foloseam, căci vaca era nărăvaşă şi de multe ori dădea cu piciorul la terminatul mulsului şi vărsa puţinul lapte ce-l avea. Mama vitregă mînca numai lapte de la vaca ei, căci era mai bun, şi avea ea dreptate, într-adevăr era un lapte foarte bun. Cu toate aceste calităţi, tata le-a dus la tîrg şi le-a vîndut pe amîndouă şi le-au cumpărat nişte oameni din Borleşti. Banii i-a luat vitrega şi a cumpărat o maşină de cusut, pentru o nepoată de a sa pe nume Viorica, aşa că n-am mai avut nici un folos din zestrea adusă de ea.

A trecut iarna, în aprilie tata îşi serba ziua de naştere şi, cu această ocazie, veneau rudele tatii de la Ferneziu şi, adesea, această aniversare se potrivea să coincidă cu zilele vacanţei de Paşti, aşa că se aduna întreaga familie şi aşa s-a gîndit şi fratele Victor să vină cu sora Anuşca pînă acasă, mai cu seamă că aceasta îşi mărturisea dorul de casă, dorul de fraţi; şi aşa, în acest an, de 23 aprilie, adică de Sf. Gheorghe, care era şi ziua numelui şi a naşterii tatălui nostru, s-au adunat acasă toţi copiii, adică toţi şapte, căci mătuşile de la Ferneziu i-au adus acasă şi pe cei mici, Constantin şi Vasile. Mama vitregă a pregătit mîncare multă, bună, şi cozonaci, şi s-a purtat tare

drăguţ cu toţi copiii, încît toţi s-au simţit fericiţi, şi cînd i-a spus surorii mai mici, Anuşcăi, să nu se mai întoarcă la Arad şi să rămînă acasă, aceasta a fost de acord, spunînd că vrea să rămînă acasă lîngă fraţi.

Nu ştiu ce a discutat tata cu mătuşile mele în legătură cu înfierea celor mici, căci acestea au plecat după terminarea ospăţului lăsîndu-i acasă pe cei doi copii. Acum eram toţi acasă, doar cei doi au plecat după vacanţă la şcoală, la Satu Mare, Şimon, şi la Arad, Victor. După plecarea oaspeţilor, în casa noastră s-a ivit o discuţie aprinsă între tata şi mama, ea a spus că surorile lui sterpe din Ferneziu abia au aşteptat să scape de copii şi că, de altfel, nici n-au prea avut grijă de ei, căci, într-adevăr, cei doi copii erau slabi, parcă au fost hrăniţi cu pîine, şi nici hăinuţe nu le-au cumpărat. În fine, mama vitregă era nervoasă şi a început să tune şi să fulgere cu cuvinte urîte şi faţă de noi şi nu pregeta să aducă vină mamei care ne-a născut, că n-a ştiut altceva să facă, doar să facă copii şi să-i lase ca să se necăjească ea cu ei. Din acest moment, s-a schimbat totul, n-am prea avut zile bune, vitrega se certa des cu tata, spunea că a fost înşelată cînd tata îi spusese că, din cei şapte, trei, cei mai mici, sunt înfiaţi, şi uite că acum au venit toţi pe capul ei. În adevăr, nu era uşor nici pentru ea şi, pe deasupra, mai domnea şi sărăcia, la cei de la şcoli le trebuiau haine, cărţi şi taxe şcolare. De cîte ori tata trimitea bani la Satu Mare, vitrega făcea cîte un carambol de ştiau toţi vecinii, tata nu zicea nimic şi pleca la treaba lui la revizia liniei.

Şcoala

Eu am terminat clasa a V-a, am învăţat bine, am fost pe primul loc din cei doi elevi care eram în clasa

a V-a, căci numai doi eram în clasa a V-a, care era şi ultima clasă din şcoală. Domnul învăţător m-a întrebat dacă rămîn să urmez clasa a VI-a şi a VII-a, că voi fi singur, fiindcă colegul meu de clasă, care era un lungan cam de două ori mai înalt ca mine, s-a anunţat că nu mai vine la şcoală, căci va începe lucrul la cioplit de piatră, era şi mai mare cu doi ani decît mine. Eu am spus că vreau să mă fac mecanic de locomotivă, care era visul meu de mic. Învăţătorul a spus că mă va ajuta şi a venit la noi şi a stat de vorbă cu tata, spunea că trebuie să merg la Satu Mare la şcoala de arte şi meserii, să urmez trei ani la secţia lăcătuşerie şi apoi şase luni la cursul de fochişti CFR., şi după alţi trei ani de fochist, să dau examen de mecanic de locomotivă. Tata spunea că ar dori cu mare plăcere să mă trimită la şcoală, dar nu are posibilitatea să facă acest sacrificiu. Învăţătorul a spus că nu-i aşa greu, căci această şcoală are taxe foarte mici şi că primeam haine (o salopetă de lucru) în mod gratuit, i-a arătat tatii şi prospectul şcolii, apoi a zis că peste un an Victor nu va mai cere bani, căci devine impiegat, iar Şimon mai are doar trei ani şi devine învăţător.

Mama vitregă nu prea a fost de acord, dar învăţătorul a convins-o pînă în cele din urmă, aşa că m-a pregătit şi am mers cu tata la examenul de admitere la Satu Mare şi prima dată am fost supus la vizita medicală, unde am fost respins cu menţiunea debilitate şi subdezvoltare. Aşa şi era, am fost cel mai debil dintre toţi candidaţii. Am plîns văzînd că visul meu de a deveni mecanic de locomotivă s-a năruit. Am fost eu necăjit, dar vitrega s-a bucurat şi m-a îmbărbătat spunîndu-mi că eu nu-mi dau seama ce meserie murdară vreau să-mi aleg, o viaţă întreagă plin de funingine şi ulei murdar şi a zis: „Lasă, Ionaş, că tu eşti copil bun şi deştept şi o să te faci un ceferist în regulă, aşa cum e tatăl tău, şi tot pe lîngă trenuri vei fi aşa cum îţi place ţie”. A doua zi

m-am dus la şcoală ca să-l anunţ pe învăţător că am fost respins la admiterea de la Satu Mare, căci aşa mi-a spus cînd am plecat, să-i comunic şi lui rezultatul. I-am spus cum am fost respins la vizita medicală şi el a spus că bănuia acest lucru, deoarece sunt cam pipernicit, dar asta nu trebuie să mă supere, căci voi putea merge în anul viitor, căci pînă atunci mă voi mai înzdrăveni, aşa că voi urma clasa a VI-a, care va fi foarte uşoară, căci voi fi singurul elev din acea clasă. M-am liniştit şi, în acelaşi timp, mi-am întărit speranţa că tot voi putea deveni mecanic de locomotivă, mai ales că tata mi-a spus că mecanicul de locomotivă Şandor avea leafa de două ori mai mare decît tata, şi avea în Satu Mare o casă mare ca un castel. Abia aşteptam să treacă acest an, care mi se părea nesfîrşit de lung înainte. Acasă, mi s-a fixat program de vacanţă cu păscutul vitelor şi cu plivitul de buruieni al liniei ferate, unde tata îmi fixa porţie de lucru zilnic pe ştanţuri, circa 20 metri pe zi. Vitele le păşteam pe marginea liniei ferate, însă cu multă frică, fiindcă vitele se speriau de tren, mai ales cînd fluiera, şi o luau la fugă în lungul liniei, fiind pericol să fie lovite de tren, şi aşa, cînd se apropia trenul, eu le îndepărtam de linie şi le băgam în culturi, deoarece pe ambele părţi erau terenuri agricole ale cetăţenilor, cărora nu le convenea să calce vitele pe semănături şi mă luau la ceartă, spunînd că de ce nu trimite tata vitele în păşunat la ciurda satului, căci păscutul pe marginea liniei ferate este o adevărată catastrofă, dar, degeaba, că tatei îi convenea să mă trimită pe mine să le pasc pe linie, căci era iarba mai bună şi, pe de altă parte, nu trebuia să plătească păşunatul şi păstorul. Aşa că, dimineaţa, imediat după muls, le scoteam la păscut, şi cînd erau sătule, le băgam în grajd, apoi mergeam la plivit pe linie, îmi făceam cu mare grabă norma, veneam la mîncare şi apoi la Someş la scaldă, şi după masă, pe răcoare, iar cu vitele la păscut.

Mama vitregă era tot nervoasă, ne insulta chiar pentru nimic. Eu căutam să o evit, îmi făceam munca mea, dar era foarte tragic pentru cei mici, care nu-i puteau face pe voie în nici un fel – îmi era tare milă de ei. Ea avea nişte metode de a-i bate, nu aşa cum se obişnuieşte, să le aplici cîteva palme peste fund. Nu prea îi lovea, ci, cînd unul dintre ei greşea cu ceva, îl prindea de umeri şi îl zgîlţîia, iar cînd amîndoi erau în cauză, îi apuca şi îi bătea unul de altul, ei zbierau, iar ea le spunea să tacă, că îi va bate unul de altul pînă ce vor tăcea, şi aşa n-aveau încotro şi tăceau, doar că mai sughiţau. Cînd era mai furioasă cîte pe unul, îl prindea şi-l izbea de pămînt, dar nu pe piatră, ci pe iarbă. Şi pe fete le mai certa şi le scutura de păr cînd nu-i făceau pe plac, dar asta mai rar, căci fetele o ascultau şi îi făceau pe voie. Eu eram certat mai rar, mai rar fiindcă evitam să fac greşeli şi aveam o mare frică de bătaie, îmi era de ajuns să mă certe, şi cînd voia să pună mîna pe mine, fugeam şi striga: „Lasă că o să vii tu înapoi şi am să pun eu mîna pe tine”, dar eu nu veneam pînă ce nu-i trecea supărarea şi, în multe cazuri, nici nu veneam la mîncare şi mă culcam flămînd, şi stăteam zile întregi fără mîncare, dar cu vitele tot mergeam, apoi mă chema să mă duc la mîncare că nu-mi face nimic, şi dacă vedea că nu vin la mîncare, îmi aducea blidul cu mîncare în grajd şi-l punea pe o poliţă.

Vremea trece mai departe

Într-o zi, cei doi copii se jucau pe linia ferată, contrar instrucţiunilor date de maşteră, care, pe bună dreptate, le-a interzis să se joace pe linia

ferată; şi cum se jucau ei acolo, Costan şi-a vîrît un picior între şină şi contra şină şi, văzînd că nu-l mai poate scoate, a început să zbiere. Mama vitregă tocmai a ieşit afară ca să primească trenul care se anunţase şi fiindcă trenul nu mai era departe, i-a prins de cîte o mînă pe cei doi, i-a ridicat şi nici n-a observat că unul avea piciorul prins între şine, aşa că lui Costan i-a rămas pielea de pe glezne între şine şi nici nu era altă posibilitate, căci, în secundele următoare, trenul a şi trecut în mare viteză. După ce a trecut trenul, i-a luat pe cei doi şi i-a izbit de pămînt ca să se înveţe minte. Se speriase şi ea de cele întîmplate, pe Costan l-a trimis la vale să se spele de sînge, apoi a adus o cîrpă şi l-a pansat, i-a mai bătut unul de altul ca să se oprească din plîns; nu s-au mai jucat pe linie de aici înainte. Cînd tata era plecat în revizie, mama vitregă ieşea la fiecare tren cu fanionul şi cu o şapcă pe cap, aşa erau instrucţiunile CFR-ului. Făcuse şi un instructaj în acest sens.

A venit toamna, au început şcolile, dar mama vitregă a spus să nu mă duc la şcoală atîta timp cît vitele trebuie păscute afară şi că voi merge mai tîrziu, cînd vitele vor fi hrănite în grajd, şi, pe deasupra, m-a şi lăudat că eu, cum sunt deştept, îi voi ajunge cu învăţătura pe ceilalţi, dar eu n-am pe cine să ajung din urmă, căci sunt singurul în clasa a VI-a, cu atît mai bine. A trecut şi toamna, a venit iarna, vitele au fost aduse în grajd, dar tot n-aveau de gînd să mă lase să merg la şcoală, şi într-o zi m-a întîlnit învăţătorul şi m-a întrebat de ce nu merg la şcoală, şi i-am spus că nu mă lasă, căci trebuie să am grijă de vite şi să sfarm lemne pentru foc. A zis: „Tu vrei să vii la şcoală?” Vreau, cu toată plăcerea. A doua zi, a venit învăţătorul la noi şi l-a luat la rost pe tata de ce nu mă lasă la şcoală, atunci a intervenit mama vitregă, dacă sunt numai eu singur într-o clasă, nu va fi mare bai că nu voi merge la şcoală şi,

în al doilea rînd, s-a plîns că fără mine nu s-ar descurca cu vitele, apoi a pregătit o gustărică, a ospătat pe domnul învăţător, şi cînd a ieşit din casă, l-am auzit cînd a spus: „Nu vă faceţi nici o grijă”, şi că Ionaş poate să meargă în anul viitor la „arte şi meserii” şi cu cinci clase, la care vitrega a spus – „Lasă-l că nu mai merge el la nici o meserie, că l-am lămurit eu ca să rămînă gospodar şi să se facă ceferist în locul lui tată-său”. Eu am auzit discuţia din curte de după o căpiţă de fîn, de unde am tras cu urechea; cînd am văzut că a venit învăţătorul, aveam mare speranţă că-i va lămuri să mă lase la şcoală, dar speranţa mea s-a întors pe dos, aşa că mi-am văzut de gospodărie, care tot mai mult a rămas pe umerii mei. Mama vitregă era foarte şireată şi eu cam naiv, venea din cînd în cînd la grajd şi mă lăuda că am făcut curăţenie bună în grajd, ba am scos şi gunoiul singur şi, auzind acestea, îmi dădeam silinţa să fac şi mai bine treaba. Eu aveam un miros urît de grajd, şi tot ea m-a sfătuit cum să scap de miros cînd vin în casă la mîncare şi a zis: „Tu, Ionaş, eşti harnic şi tare deştept, aşa că atunci cînd termini treaba în grajd, să nu vii direct în casă, ci să stai cam o oră în curte şi să sfarmi lemne şi numai după aceea să vii în casă să mănînci, şi să ieşi din nou afară, că-i mai sănătos”. Aşa am şi făcut şi am fost lăudat, bineînţeles, numai că afară era cam frig şi nu prea aveam nici haine călduroase, şi cînd mă prindea frigul, mă duceam şi mă încălzeam tot în grajd, aşa că mirosul de bălegar se ţinea tot mai mult de mine.

Vitele s-au înmulţit, aveam 10-12 capete şi nu prea aveau loc în grajdul de la canton, şi o parte le ţineam şi în grajdul de la casa cea nouă, care se afla doar la 100 metri de canton, peste linia ferată, şi făceam această navetă de la un grajd la altul şi mă descurcam bine şi nici nu miroseam aşa mult a bălegar. De cum s-au întors acasă cei trei înfiaţi, la noi în casă lucrurile au luat o întorsătură înspre rău;

în primul rînd, se găteau două feluri de mîncare, una mai consistentă pentru tata şi mama, şi un alt fel de mîncare, mai slabă, pentru noi, copiii, adică o ciorbă mai lungă să ne umple burţile – de la cei bătrîni, mai rămîneau din cînd în cînd ceva resturi şi le primeam eu, care aveam o muncă mai grea. Niciodată nu eram sătul, dar cînd mă întreba dacă m-am săturat, întotdeauna eram mincinos şi spuneam că nu-mi trebuie supliment, căci sunt sătul, şi asta întotdeauna, dar ea observa că nu-s sătul şi, cînd avea bună voie să-mi mai suplimenteze mîncarea, nu mă mai întreba şi-mi punea încă o porţie, şi eu o mîncam pe nerăsuflate. Mai aveam, noi, copiii, cîte o rămăşiţă din alintările mamei noastre bune, şi anume, aveam la anumite mîncăruri de făcut mofturi, şi nu ne plăceau anumite feluri de mîncare, dar vitrega ne-a cam înţărcat de aceste metehne, cu multă diplomaţie, şi anume: dacă refuzam vreunul dintre noi vreun fel de mîncare, nu ne dădea altceva în loc şi, rînd pe rînd, ne-am cam vindecat. Eu, spre exemplu, nu mîncam tăiţeii tăiaţi lungi nici din supă şi nici cînd se făceau tăiţei cu lapte. Mama bună făcea pentru mine tăiţei scurţi, sub formă de romb.

Într-o zi, am avut vecini la prăşitul porumbului, şi am plecat şi eu la prăşit, dar eu nu prăşeam încontinuu şi aveam sarcina să adun firele de porumb de la rărit şi să le car la capul locului. Pe atunci, prăşitul era o artă la care eu nu mă pricepeam bine, mai cu seamă la rărit, pe atunci porumbul nu era semănat pe rînduri, ci pur şi simplu împrăştiat peste tot şi în acest fel prăşitul cerea o măiestrie. Pe la ora douăsprezece, a venit mama vitregă cu mîncare la cîmp. Eram flămînd de-a binelea şi abia aşteptam să mănînc, ne-am aşezat sub un păr la umbră, unde vitrega a întins masa, şi cînd m-a văzut că mă aşez şi eu între ceilalţi prăşitori, a zis: „Vai, Ionaş, am adus răstăuţe (tăiţei) în lapte din

acelea lungi din care ştiu bine că ţie nu-ţi plac, aşa că tu mai culege nişte fire pînă ce vor mînca dînşii felul întîi, că tu şi aşa nu mănînci, şi apoi nu-i frumos să stai să te uiţi degeaba în gura oamenilor”. Au mîncat oamenii şi am fost chemat la felul doi, care era compus din papară cu slănină, dar eu în calitate de copil am primit un pic de papară fără slănină pe care am mîncat-o din trei înghiţituri şi am rămas flămînd de-a binelea. În oală am observat că au mai rămas tăiţei cu lapte, dar îmi era ruşine să cer.

După mîncare, cum era obiceiul, prăşitorii s-au odihnit cam un ceas, iar eu am cules fire mai departe. După ce s-au odihnit, au reînceput la praşilă, unde a rămas şi vitrega, care a prăşit cu sapa mea şi mi-a spus ca eu să culeg firele. Porumbul era înalt cît mine şi acum aveam tot mai departe de cărat firele la capul locului, dar foamea mă rupea şi-mi era gîndul la oala cu răstăuţe (tăiţei) de sub păr. Am mers tiptil sub păr, am descoperit oala şi am mîncat cu polonicul direct din oală o porţie bună, fără să fiu văzut, erau într-adevăr buni tăiţeii, căci se îngroşaseră. Am cules mai departe. La ujină, ne-a dat la fiecare cîte o felie de pîine, o bucată de slănină gata crestată şi cîte o ceapă verde. Vitrega s-a uitat în oala cu tăiţei, apoi la mine, dar nu cu ochi răi, însă n-a zis nimic, nu m-a făcut de ruşine faţă de oameni.

Seara acasă la cină, mi-am luat inima în dinţi şi i-am zis: „Mamă, de-acuma înainte îmi plac şi mie tăiţeii lungi”. A zis: „Foarte bine, Ionaş”, altceva n-a mai zis nimic, doar a zîmbit şi eu am răsuflat uşurat.

Cu treburile mele multe, adică cu meseria de văcar, uitam de restul de necazuri, şi numai arareori mă gîndeam la viaţa mea vitregă şi acest lucru mi se întîmpla cînd făceam comparaţia între mine şi alţi copii de vîrsta mea, care erau în orice caz mai fericiţi şi o duceau mult mai bine, deşi erau mai săraci. Erau mai săraci în calitate de ţărani cu pămînt puţin, şi, care erau mai bătrîni, nu erau primiţi nici la mină,

acolo aveau loc numai feciori tineri, sănătoşi, iar cei mai bătrîni lucrau la cariera de piatră cu bani puţini şi nu erau încadraţi permanent, ci munceau sporadic.

Cearta cu Dumnezeu

În satul nostru, toţi locuitorii erau cam de aceeaşi seamă din punctul de vedere al bogăţiei, adică aproape toţi erau săraci, afară de două familii, adică doi fraţi, fraţii Danciu, care aveau pămînt mai mult şi erau în curs de îmbogăţire, dar prin muncă, aşa un fel de afaceri mai mici, dar bănoase, şi anume, cel mai mare, care era şi naşul meu şi al altor copii şi care n-avea copii, acesta avea opt perechi de cai ardenezi şi opt argaţi şi făcea diferite transporturi pe bază de contract bine plătite, ca transportul pietrei din carieră în gară pentru diferite firme, adică un fel de antrepriză rentabilă, iar capitalul rezultat îl investea în pămînt; cumpăra pămînt de la stat, din rezerva de la reforma agrară, aşa a ajuns să adune peste 70 de iugăre de pămînt, în mare parte cultivat cu furaje. Al doilea frate s-a ocupat cu comerţul de fructe, avea legături cu exportul, şi avea livezi proprii pe care le mărea prin noi plantaţii, apoi o fabrică de rachiu, o pivniţă mai cuprinzătoare cu vin din via proprie şi o cîrciumă chiar în gospodărie. Restul de săteni erau cam la fel de săraci, dar erau fericiţi aşa cu sărăcia lor şi tineretul vesel, erau mari horitori.

Vara se adunau pe o stîncă ce se afla în mijlocul satului şi acolo, seara, cîntau şi se veseleau. Eu de aceste veselii n-am prea avut parte, nici nu eram cîntăreţ şi nici tragere de inimă spre veselie nu aveam, mă consideram un oropsit al soartei şi nu era bine că mă consideram aşa. Eu nu prea aveam nici haine cum aveau mulţi copii de vîrsta mea, purtam

hainele rele ce rămîneau de la fraţii mai mari, şi nu prea rămîneau cine ştie ce, doar ruptături. Şi aşa, mă mulţumeam cu ce mi se da. Mama vitregă nu prea era evlavioasă, dar făcea să pară aşa. În sat şi cred că şi în împrejurimi, luase fiinţă societatea „Mariana”, o societate iniţiată de preoţii greco-catolici în rîndul femeilor. Femeile înscrise în această organizaţie purtau în piept o insignă, cred că de aluminiu, cu chipul fecioarei Maria. Insigna o purtau numai cînd mergeau la biserică şi la biserică mergeau des aceste femei, unde aveau un cor cu cîntece care preamăreau pe fecioara Maria. În fiecare lună se spovedeau şi se cuminecau, plătind pentru asta o taxă de cinci lei drept cotizaţie.

În această organizaţie aveau loc femeile din fruntea satului, în cap cu preoteasa, care era un fel de conducătoare, şi în comitetul de conducere era şi vitrega şi era mîndră de asta şi spunea că toate membrele organizaţiei vor ajunge în rai, unde se află şi fecioara Maria, pe care ele o preamăresc.

Zicea că în fiecare lună la spovedanie îşi ia angajamentul să nu mai înjure şi să nu mai blesteme, dar că de fiecare dată îşi călca angajamentul, căci în casa noastră nu-i posibil să trăieşti fără să înjuri şi să blestemi pe nemernicii ăştia de copii. Vara, mă ducea şi pe mine duminica la biserică, căci vara era mai uşor să mă îmbrace. Eu umblam desculţ din martie pînă în octombrie, adică de la „Buna Vestire”, pînă la „Sf. Dumitru”, cînd îmbrăcam opincile de cauciuc pe care le confecţiona tata din anvelope uzate care se găseau ieftin la Baia Mare şi care ţineau o iarnă întreagă, de altfel aproape toţi bărbaţii şi feciorii purtau opinci de cauciuc la muncă, iar duminica şi în sărbători, aveau cîte o pereche de cizme pe care eu încă nu le aveam. Mie nu-mi plăcea să merg la biserică, mai ales de cînd a murit mama şi de cînd nănaşa mi-a spus că mama mea a murit că aşa a voit bunul şi înduratul Dumnezeu şi că nici nu-i

voie să fiu supărat, că e un păcat mare să te superi pe voia lui Dumnezeu. Nu puteam să spun nimănui ceea ce credeam despre acel Dumnezeu care ne-a luat-o pe mama dintre noi şi ne-a lăsat să ne năcăjim atît de amar în viaţă. Odată, totuşi, am povestit despre acest lucru bunicii mele după tata, „moşica”, căci aşa o numeam noi, şi care venea tot mai rar pe la noi, căci nu-i prea plăcea de noua noră. Moşica spunea că mama noastră a fost prea bună cu noi şi că prea ne-a răzgîiat şi că de aceea acum suferim mai mult în lipsa ei şi în faţa asprimii cu care se poartă vitrega cu noi. Şi a spus că faptul că suntem orfani este voia lui Dumnezeu şi, mai mult, o pedeapsă de la bunul şi înduratul Dumnezeu. I-am zis bunicii că de ce bunul Dumnezeu ne-a luat pe mama şi ne-a dat această pedeapsă tocmai nouă? „Cum ne-a ales, tocmai pe noi şi pe alţii cîţiva din sat care, la fel, au rămas fără mamă de mici?” Bunica a spus că este un blestem de la bunul şi înduratul Dumnezeu pentru păcatele înaintaşilor noştri pînă la a şaptea seminţenie, adică, dacă stră-străbunicii noştri au păcătuit cumva în faţa lui Dumnezeu, noi suntem datori să îndurăm pedeapsa de la Dumnezeu cu smerenie. Aşa, bunica m-a convins că trebuie să rabd, că aşa-i ursita de la bunul Dumnezeu. I-am dat să înţeleagă că aşa voi face, dar în sinea mea tot mîhnit şi neîndreptăţit am rămas. Căutam să nu mă mai gîndesc la situaţia mea şi mă gîndeam că nu sunt singur, căci mai sunt şi alţi orfani, şi mai năcăjiţi în viaţa lor.

Silvia se mărită

Sora mai mare, Silvia, avea peste 16 ani şi vitrega se gîndea că e timpul să scape de ea şi, aşa, s-a înţeles cu una Floarea din Săbişa, care avea un frate de 18 ani, şi voia să-l însoare, căci aşa cum era,

fără mamă, căci nici el n-avea mamă şi trăia singur cu tatăl său, care nu prea era cu toate minţile, dar nu făcea rău nimănui, şi aşa feciorul era mai mult orfan de ambii părinţi şi umbla numai la petreceri. Muncea el la cariera de piatră, era harnic, dar tot cîştigul mergea pe chefuri. Spunea sora lui, care era cu mulţi ani mai mare decît el şi era măritată, că fratele ei nu-i beţiv, dar n-are cine să-l conducă, şi, dacă se va însura, se va schimba, căci de harnic e foarte harnic şi aşa au lămurit-o pe sora mea să se căsătorească cu Vasile, au fixat data nunţii, n-au făcut o nuntă prea mare, era toamnă şi o vreme cam ploioasă, şi nu ştiu cum s-au încurcat lucrurile, că preotul din sat a fost bolnav şi au trimis vorbă la preotul din Săbişa, adică la preotul din satul mirelui, să vină el să-i cunune, pe la ora 14. Şi n-a venit şi s-a dus vecinul Nuţu călare să vadă de ce nu vine popa şi a spus că nu-i acasă, dar că ştia de cununie şi a comunicat preoteasa că va veni pe la ora 16. Atunci vitrega a spus că timpul e prea scurt şi a aşezat nuntaşii la masă, şi că, după masă, vor merge la cununie, dar unii au spus că mirii nu-i bine să stea la masă şi să mănînce înainte de cununie, că-i păcat, dar nuntaşii pot să mănînce, dacă aşa s-au încurcat lucrurile. Pe la ora 17, vitrega, care conducea în calitate de soacră, a anunţat nuntaşii că vor merge la biserică cu căruţele şi, după cununie, vor merge direct la Săbişa, la mire, unde va continua nunta pînă dimineaţa, dar în caz că popa nu vine la cununie, mireasa se va întoarce acasă, căci fără cununie nu o lasă să meargă la mire acasă. Mireasa n-a plîns, aşa cum plîng miresele, căci nu avea de ales, deşi ar fi fost cazul să plîngă, dacă ştia ce o aşteaptă, căci, cum s-a dovedit mai tîrziu, Vasile a fost un mare beţivan, şi aşa a şi rămas, nu s-a mai îndreptat cum a proorocit sora lui cînd a fost în peţit.

Mireasa era năcăjită din cauza încurcăturii cu popa, căci acest fapt a constituit o ruşine mare pe

întreaga familie. Şi să vedeţi cum s-au petrecut lucrurile: preotul nostru era bolnav şi, în mod oficial, îl gira popa din Săbişa, dar popa din Săbişa era certat cu cantorul din satul nostru, care nu era altul decît soţul cuscrei Floarea, sora mirelui, care venise cu cîtva timp în satul nostru ca mutat din Săbişa, unde se certase cu preotul pentru nişte pămînt al bisericii şi, aşa, popa girant venea la slujbă în satul nostru, cu cantorul lui din Săbişa, dar, în cazul nostru, cînd ştia că se însoară cumnatul cantorului duşman, a făcut această încurcătură şi a venit la cununie numai după ora şase seara, şi a stat nunta în uşa bisericii în ploaie aproape două ore, pînă ce a venit popa şi a oficiat cununia, încît oamenii au spus că aceasta-i o nuntă domnească, căci numai domnii se cunună seara pe întuneric, pe cînd ceilalţi, oamenii de rînd, se cunună joia pe la amiază, după obiceiul satului nostru.

Noi nu ştiam de duşmănia dintre cuscrul nostru şi popa din Săbişa, căci, dacă ştiam, nu s-ar fi produs încurcătura ruşinoasă. Eu n-am plecat cu nunta, şi am rămas acasă, plecînd numai părinţii, şi nici nuntaşii din satul nostru nu au mers toţi cei invitaţi, din cauza ploii care nu contenea, precum şi din cauza încurcăturii cu cununia.

A doua zi, s-a oprit ploaia şi am încărcat în car zestrea surorii mele, un car plin cu mobilă şi haine de corp şi pentru un pat din acelea ce au rămas de la mama noastră, şi a primit sora mea ca zestre şi o vacă, pe care am legat-o de car şi am plecat la Săbişa, unde am muncit pînă seara, de am ajutat surorii mele să-şi aranjeze mobila în casă. Sora era harnică şi s-a apucat de gospodărie, de spălat, căci la noua casă, care a stat mai mulţi ani fără o gospodină, s-a dovedit a fi multă mizerie şi murdărie, iar cei doi bărbaţi, soţul şi socrul, nu erau buni de gospodărie, lor le dădea Floarea din cînd în cînd de mîncare, şi le mai spăla mai rar cîte o cămaşă şi

chiar acesta a fost motivul de s-a grăbit să-l însoare pe fratele său, care nu împlinise nici 19 ani, ca să scape ea de aceste obligaţii.

Am venit şi a doua zi de i-am ajutat surorii mele să-şi aranjeze noua gospodărie, era, săraca, optimistă că se va simţi bine la casa ei, deşi sărăcia era mare, era toamnă tîrziu şi nu aveau nici un fel de aprovizionare cu de ale mîncării, nici varză pentru murat nu aveau, căci grădina, nefiind cultivată cum trebuie, varza n-a făcut căpăţîni, iar cartofii i-au scos şi i-au mîncat peste vară şi pentru iarnă nu aveau nimic. Am povestit acasă de sărăcia ce o aşteaptă pe sora mea în noua ei gospodărie, atunci tata a reparat un butoi mai vechi pentru varză, şi am cules de la noi din varza ce mai rămăsese în grădină, după ce pusesem varza pentru noi, şi am pus în car şi un purcel şi am plecat la sora mea, tata spunea că trebuie să o ajutăm la început.

Au trecut vreo trei săptămîni şi a venit sora mea acasă şi a spus că ea nu se mai întoarce la bărbat că nu-i chip să trăiască cu el, căci el pleacă în fiecare zi la lucru, şi în fiecare seară pînă după miezul nopţii stă la cîrciumă cu alţi flăcăi, şi bea pe datorie, căci cîrciumarul îşi ia banii direct de la cariera de piatră pentru toţi datornicii şi, aşa, Vasile nu prea vine acasă cu cîştig.

Tata a întrebat-o dacă a bătut-o, ea a spus că nu şi că nici nu s-ar fi lăsat să o bată, Vasile s-a dovedit a fi un copilăros. Tata i-a spus cuscrei Floarea să-l cheme pe Vasile şi să vină împreună să stea de vorbă. Au venit, şi nu ştiu ce au discutat, căci n-am fost de faţă, doar că seara sora mea Silvia s-a întors acasă la ea cu soţul ei dimpreună. Mult timp, sora mea n-a mai venit pe acasă, deşi nu ne despărţeau decît doi kilometri. Duminica, dădeam cîte o fugă pînă la ea şi se părea că treburile s-au mai ameliorat, cel puţin aşa observam eu. După un an, sora mea a

avut o fetiţă, şi, oricum, ea avea gospodăria ei. Cam în acel timp, şi fratele mai mare, Victor, a terminat şcoala de mişcare şi de acum era impiegat de mişcare în gara Timişoara Fabrică, avea salarul său şi, deci, tata nu mai trebuia să-i aibă de grijă, şi aşa, în grija părinţilor eram numai cinci copii, din care unul era la Satu Mare şi mai avea doi ani şi termina şcoala normală de învăţători. Vitrega spunea că, în curînd, o să se mărite şi sora mai mică, cum va împlini 15 ani o să se mărite, căci aşa s-a măritat şi ea, la numai 15 ani, dar pînă atunci mai sunt trei ani. Cu sora mai mică s-a împăcat mai bine vitrega, sora Anuşca era o fire mai blîndă şi mai ascultătoare şi a format-o după placul ei şi numai lucruri bune a învăţat-o. Eu, de asemeni, am avansat în situaţia mea de văcar, în sensul că aveam şi ucenici, pe fraţii mai mici, care alergau cu succes după vaci cînd nu păşteau liniştite, şi la grajd îi puneam să facă treabă la ţesălatul viţeilor, la hrănirea lor, şi chiar la curăţatul gunoiului, asta la îndemnul vitregei, care spunea că trebuie să se înveţe de mici cu munca, ca să nu mănînce pe gratis, numai că erau tare prăpădiţi, numai osul şi pielea era pe ei, mai cum seamă cel mai mic, Vasile, care avea nişte picioare subţiri ca fusele şi un cap mare aşezat pe un gît subţire.

La vie

Eu, toamna, timp de o lună, trebuia să păzesc via, căci noi aveam şi o vie. Via noastră era cea mai îndepărtată de sat, era aşezată tocmai în vîrful dealului, unde nu se prea putea merge cu carul, doar cu samarul pe măgar, căci noi aveam şi un măgar, cu care căram gunoi de grajd cu coşurile pe spinarea lui. Gunoiul, din cel mai fermentat, îl duceam cu carul pînă la poalele muntelui, iar de acolo cu

măgarul pînă sus în vie. În timpul păzitului, eu stăteam la vie atît ziua, cît şi noaptea, unde mi se aducea mîncare cam la trei zile. În primul an, a venit tata şi a făcut o colibă şi a stat cîteva seri cu mine, apoi m-a lăsat singur şi îmi era foarte frică noaptea, îmi era mai frică de fiare sălbatice, căci pe acolo mai venea din cînd în cînd ursul, şi, pentru a-l speria, trebuia să ardă focul toată noaptea în faţa colibei, iar vierii ceilalţi, care aveau viile mai la vale, trăgeau focuri de armă, căci aveau paznici înarmaţi, bărbaţi în toată regula, iar eu, un pricăjit, căci, la vîrsta mea de 14-15 ani, eram tare mic şi slab şi mă tot gîndeam cum să fac şi eu rost de împuşcături să sperii urşii, să nu vină la via noastră. Ziua se auzeau bubuiturile la carierele de piatră, care nu erau prea departe. Într-o zi, a venit un muncitor la via noastră şi mi-a cerut struguri şi i-am dat doi struguri, căci aşa mi-a spus tata, că dacă vine vreun om şi cere, să-i dau un strugure sau doi, căci aşa-i obiceiul, şi l-am întrebat dacă n-are dinamită ca să fac pocnituri seara, să nu se apropie fiarele sălbatice, şi a spus că-mi va aduce şi aşa a şi făcut, a doua zi mi-a adus un baton de dinamită şi mi-a arătat cum se bubuie cu ea, şi anume, să fac din ea un cocoloş nu mai mare decît un bob de mazăre, să-l pun pe o piatră netedă şi să dau cu un ciocan sau cu muchea toporului, dar mi-a atras atenţia să nu pun mai multă dinamită, căci mă poate omorî, şi în special să nu spun la nimeni de dinamită şi mai ales să nu spun de la cine o am, de altfel nici nu ştiam de la cine am primit-o, căci pe acest om nu-l cunoşteam, căci nu era din satul nostru.

Acum eram mai liniştit şi n-am spus la nimeni, nici tatei şi, bineînţeles, n-am spus tatei nici că pentru dinamită am dat acelui om o traistă plină de struguri, căci aşa-mi ceruse. Seara făceam cîteva bubuituri şi nu-mi mai era aşa frică. Ca să nu se apropie fiarele sălbatice, am făcut focuri în trei

colţuri ale viei, unde în timpul zilei adunam buturugi din pădure, uscate, şi seara aprindeam focul şi puneam cîte o buturugă care ţinea focul toată noaptea aprins, aşa dormeam şi eu mai liniştit, dar nu fără frică, căci îmi era nu frică, dar oroare, sau aşa un gol în corp, la simplul fapt că urla bufniţa noaptea, noi la bufniţă îi ziceam „cilioaie”, un nume urît dat unei păsări de noapte, care prevesteşte răul, prevesteşte moartea, şi această pasăre urla toată noaptea, ştiţi din care motiv? Din cauza focurilor care ardeau în jurul viei.

Dacă focurile se stingeau, cilioaia nu mai zbiera, aşa că nu mai ştiam ce să fac. Dacă nu aveam foc, venea ursul şi alte fiare, dacă menţineam focul aprins, urla cilioaia, şi aşa, mi-am pus gîndul că aceste păsări sinistre trebuie împuşcate, ca să nu mai zbiere aşa urît în timpul nopţii. La un argat de la via unei baroane scăpătate care se afla la un kilometru mai jos de via noastră, am găsit de vînzare un *flober*, un fel de pistol nevinovat, dar cu care puteai să omori şi un om dacă ţinteai direct în inimă, avea nişte cartuşe mici, o alice exact de mărimea unui bob de piper şi arma nu făcea zgomot. Această armă era folosită pentru împuşcarea porumbeilor de casă în vederea sacrificării, şi am cumpărat un asemenea pistol cu 25 lei, pe care i-am cîştigat vînzînd struguri la muncitorii străini de sat de la cariera de piatră. Treaba nu era corectă, căci, dacă mă prindea tata cu asemenea afaceri, mă bătea de mă desfiinţa de pe faţa pămîntului, dar eu am operat cu mult tact şi cu multă discreţie, şi am ajuns în posesia pistolului. Vînzătorul mi-a spus că nu trebuie să-l arăt la nimeni şi, mai cu seamă, să nu spun de la cine-l am, dar, dacă cumva mă descoperă jandarmii, să n-am nici o grijă, căci pentru asemenea model de armă nu se cere permis, dar că nu sunt totuşi încurajate să le poarte populaţia, oricum, cu acest pistol, poţi să

omori şi un om. Acum aveam pistol, dar n-aveam cartuşe, şi un cartuş costa 1,50 lei. Un vier mai bătrîn, tatăl celui care mi-a vîndut pistolul, mi-a dat cinci cartuşe şi mi-a spus să vînez veveriţe, că el ştie că în vîrful viei noastre sunt multe veveriţe şi mi-a spus că, pentru o veveriţă împuşcată, îmi dă 15 lei şi-mi pot cumpăra 10 cartuşe.

M-am pus pe vînătoare, căci în adevăr în vîrful viei noastre, unde se aflau cîţiva nuci, veneau veveriţele să culeagă nuci şi aşa, ca un vînător începător, cu cinci cartuşe, am reuşit să împuşc două veveriţe, pe care am primit 30 lei, deci valoarea a 20 cartuşe, pe care mi le-a adus chiar bătrînul vier de la Seini.

Am fost foarte fericit, dar nu destul de liniştit, gîndindu-mă că aş putea fi descoperit de tata sau chiar de jandarmi şi, aşa, căutam să fiu cît mai discret şi am şi reuşit ca pînă la culesul viei să nu afle nimeni de pistolul meu, dar după ce am coborît în sat, eu n-am avut răbdare şi am umblat cu acest pistol pe sub ascuns, în fundul grădinii, şi mai trăgeam în vrăbii şi chiar după pisici.

Pentru pistol aveam o ascunzătoare în streaşina grajdului, numai de mine ştiută, dar, într-o zi, n-am mai găsit pistolul. Nu ştiam cine ar fi putut să mi-l ia şi bănuiam mai mult pe tata, dar n-a dat să înţeleg acest lucru, eu nu puteam să-l întreb şi aşteptam să mă întrebe el pe mine, şi în acest caz, eu, bineînţeles, trebuia să neg că aş fi avut un pistol ascuns în acel loc, şi aşa zilele au trecut şi, cînd eram singur acasă, căutam cam prin locurile unde l-ar fi putut ascunde tata, dar, în zadar, căci nu l-am mai găsit. Eu mai aveam ascunse cîteva cartuşe şi mă gîndeam că mi-aş putea construi singur un pistol şi am şi făcut planul şi am început meşteşugul, am făcut rost de o bucată de lemn de corn, cel mai tare lemn, din care am făcut o ţeavă găurită după calibrul cartuşelor şi lungă de o şchioapă, am construit un

percutor dintr-un cui cu o spirală şi un trăgaci şi, în cîteva zile, pe ascuns, am terminat pistolul, reuşind să fac împuşcători, mai bine zis, să stric rezerva de cartuşe, căci folos nu aducea, deoarece nu se putea ţinti cu el, cartuşele mergînd anapoda, aşa că, pînă la urmă, am renunţat.

Accidentul

A venit toamna următoare şi am plecat din nou să fac paza viei. Tata spunea că abia au început strugurii să se coacă, căci au şi apărut dăunătorii, mai cu seamă păsările, ca mierla neagră, sturzul, zaica şi porumbeii sălbatici, şi că va trebui să fac cît mai mult zgomot pe lîngă vie pentru alungarea păsărilor, şi mai cu seamă în zorii zilei, căci atunci fac păsările mai multă pagubă. Pentru zgomot, am instalat două toci, o toacă în poale, şi una în vîrf, cea mai mare şi mai bună toacă, cea construită din lemn de paltin, lungă de şase picioare, am aşezat-o în vîrful viei, atîrnată de un nuc pietros ce-l aveam acolo. Am învăţat să bat toaca în mai multe feluri şi chiar artistic. Bătutul tocii la vii toamna era un obicei, bineînţeles că avea rolul de a alunga păsările. Eu am făcut şi o inovaţie la toaca din vîrful viei, am construit o elice care se învîrtea cînd bătea vîntul, şi vîntul bătea des în vîrful dealului, elicea acţiona nişte ciocănele care loveau în toacă, aşa că aveam o toacă automată, care însă nu aducea folos, fiindcă păsările şi aşa nu făceau pagubă la struguri cînd bătea vîntul, ele veneau la mîncare numai cînd nu bătea vîntul şi asta se petrecea mai ales dimineaţa în zori. Cu pocniturile cu dinamită, continuam, aveam o piatră mare lîngă colibă, pe care aşezam dinamita şi o loveam cu toporul, explozia era mare, dar enervantă, căci îmi ţiuiau urechile şi atunci m-am gîndit la o inovaţie. Prin pădure se găseau şanţuri de

tragere din timpul războiului, în aceste şanţuri erau o mulţime de tuburi de la cartuşe din alamă, am luat nişte tuburi şi am introdus într-un tub o bucată de dinamită, cît un bob de mazăre, apoi am băgat încet bucăţi de hîrtie, umplîndu-l pe jumătate, apoi partea rămasă goală o turteam şi o îndoiam, realizînd o închidere ermetică, apoi am luat un cărbune aprins, l-am dus mai departe de colibă, am pus tubul cu dinamită pe cărbune şi am fugit în dosul colibei, şi după cîteva clipe am auzit o bubuitură, şi la locul unde pusesem cărbunele cu tubul, n-am găsit nimic, decît o groapă mică, totul dispăruse prin explozie şi mi-am făcut planul să încarc mai multe tuburi cu dinamită şi seara să le pun pe jar în vîrful viei să explodeze fără să-mi mai expun urechile la bubuituri.

Am încărcat un tub stînd în faţa colibei, unde focul mocnea toată ziua şi, cînd a fost gata, l-am aşezat pe o buturugă ce se afla lîngă foc şi, din întîmplare, tubul s-a rostogolit de pe buturugă pe jarul aprins şi imediat l-am scos cu mîna şi l-am aşezat din nou pe buturugă, apoi m-am pregătit să încarc un alt tub şi, deodată, o explozie puternică. Eu, cum stăteam stîrci lîngă buturugă, am simţit o arsură la picior, iar pe buturugă nu mai era nici urmă de tub, lîngă buturugă am găsit tubul despicat ţăndări şi capsa de la talpa tubului lipsă. În locul unde am simţit arsura, o gaură în pantalonii negri ce-i aveam îmbrăcaţi, gaura era arsă pe margini, am ridicat pantalonul în sus pe picior, şi am văzut o gaură şi în izmene, am ridicat şi izmenele, şi am văzut o gaură cu margini negre şi în pulpa piciorului, dar sînge nu curgea, iar gaura nu avea ieşire în cealaltă parte a pulpei, începeam să-mi dau seama că în picior a intrat de bună seamă capsa de la tubul cu dinamită, de bună seamă o capsă percutată. Durerea nu era de speriat, mă speriase doar detunătura, şi acum gîndurile ce se va întîmpla cu corpul străin şi, pe de altă parte, parcă piciorul înţepenise, nu-l puteam îndrepta, adică nu-l

puteam întinde şi aşa, şchiopătînd, am coborît încet cam 500 metri la via Internatului la badea Keregi, care, pe lîngă vier, era şi un fel de sanitar, fiindcă în armată a fost brancardier. Acesta, cînd m-a văzut, m-a întrebat ce-am păţit, căci m-a văzut foarte palid. I-am povestit adevărul, am intrat în casă, a cercetat rana, m-a spălat cu spirt, apoi cu tinctură, a luat o pensetă şi mi-a spus să nu mă uit la rană, a scotocit el şi în adevăr nu mă prea durea şi a spus că gaura e adîncă şi că va trebui să mă duc acasă şi să mă ducă la Seini la doctor. Din rană a început să se scurgă un pic de sînge negru cum a scotocit-o el cu penseta. Am plecat înapoi în sus pe deal la colibă şi am stat culcat şi parcă începea să mă doară şi să simt o temperatură, şi în jurul rănii pielea se înroşise. Nici n-am mîncat, căci de frică îmi pierise pofta de mîncare, de altfel, nici nu aveam mîncare, ci doar nişte cartofi pe care urma să-i coc în cenuşă, dar n-am copt nici un cartof. Afară începuse să plouă mărunt, aşa că m-am acoperit cu pătura pe aşternutul de fîn din colibă şi am adormit. Cînd m-am trezit, încă nu era ziuă, dar mă durea piciorul în întregime, pînă la şold sus simţeam durerile. Am stat aşa în colibă, ploaia nu se oprise, dar era mai măruntă şi mai slabă, în această zi urma să vină unul din fraţii mai mici cu mîncarea şi îl aşteptam necăjit, căci durerea din picior se înteţea, piciorul se umflase şi nu-l mai puteam mişca din genunchi, prin corp aveam un fel de frisoane, pesemne aveam şi febră şi mai mult mă chinuia o frică de soarta piciorului şi o frică şi mai mare de întîlnirea cu tata, care aflase că am dinamită şi m-a avertizat să nu mai fac bubuituri cu dinamită că e foarte periculos. A venit cu mîncarea fratele cel mic, Vasile, şi cînd a sosit ştia că eu m-am împuşcat în picior, fiindcă i-a spus badea Keregi, care mă credea plecat acasă şi i-a spus fratelui cînd se întoarce să treacă pe la el să-i povestească şi lui cum mă simt la picior. Piciorul era umflat şi roşu, mai cu seamă în

jurul găurii, şi mă durea teribil şi nu mai ştiam ce să fac şi nici nu mai puteam să pun piciorul în pămînt şi nici să-l mişc din genunchi şi, pe de altă parte, nu ştiam ce minciună să inventez faţă de tatăl meu, căci acum trebuia să plec în sat sub orice formă. I-am spus fratelui meu să meargă acasă şi să-i spună tatălui meu că mă doare rău un picior şi să-i spună să vină după mine că-i rău de tot şi nu mai pot răbda. A plecat fratele meu şi, nu după mult timp, a venit sus la colibă badea Keregi, căruia de bună seamă îi spusese fratele meu că mie mi s-a umflat piciorul. M-a luat la rost, de ce n-am plecat acasă în ziua precedentă şi a zis: „Hai să mergem în jos” şi aşa şontîc-şontîc, scrîşnind din dinţi de durere, am plecat pe deal în jos sprijinit de badea Keregi, şi aproape de casă ne-am întîlnit cu tata care a zis: „Aşa-ţi trebuie, cred că de-acum încolo te vei învăţa minte să nu te mai joci cu dinamită”, apoi a examinat piciorul şi m-a întrebat cum s-au petrecut lucrurile, i-am povestit pe scurt adevărul şi numai adevărul şi a zis: „Deci, în piciorul tău se află o capsă de aramă care va trebui scoasă şi o să o scoatem noi, n-ai nici o grijă!”. Badea Keregi a zis că nu se mai poate face nimic, decît singura soluţie este să mergem imediat la doctor. Era spre seară, tata mi-a spălat piciorul cu apă de plumb, apoi m-a pipăit şi a zis către badea Keregi: „Tu eşti sanitar! Hai să-i scoatem capsa din picior! Crăpăm cu briciul pulpa în lung şi scoatem răul”, iar badea Keregi a spus: „Eu am încercat ieri la cîteva momente după accident şi n-am putut face nimic, că-i prea adîncă” şi că el crede că-i chiar între cele două oase de la fluierul piciorului, apoi pe un picior umflat în halul acesta numai un doctor poate acţiona. Tata a zis: „Acum e aproape seară şi n-ai unde merge, aşa că vom merge dimineaţă la Seini”. A pus comprese cu apă de plumb să nu se mai umfle şi dimineaţă am plecat cu trenul la Seini, iar din gara Seini pînă la doctor am mers cu o trăsură, am intrat

în cabinet şi cînd l-am văzut pe doctor, nu mă mai durea piciorul, parcă nici nu-l aveam, dar tremuram de frică. M-a aşezat pe masa de operaţie şi tata a zis: „Doctore, taie fără milă în acest techergheu căruia îi plac numai gloanţele şi pistoalele” şi i-a spus doctorului că am găsit nişte cartuşe şi le-am băgat în foc şi, explodînd, crede că a intrat în picior o capsă de cartuş militar, nu i-a spus doctorului nimic de dinamită, se vede treaba că mă apăra într-un fel. Doctorul şi-a pregătit sculele, m-a spălat cu ceva spirt răcoritor şi a îndepărtat sîngele închegat din orificiu şi a ieşit sînge cu puroi, n-am plîns, doar am gemut şi m-am zvîrcolit pe masa de operaţie. Doctorul a vîrît în rană penseta cu tifon, a răsucit, lărgind orificiul şi aşa m-a chinuit cîteva minute, şi a scos din rană bucăţi de stofă neagră şi de pînză de la izmene, apoi cu o pompă, a băgat o soluţie în gaură şi iar tifon, iar tata mă ţinea să nu mai mişc piciorul şi pe urmă doctorul a zis că nu mai poate face nimic şi că trebuie să mergem la Satu Mare la spital.

Tata a spus să încerce totuşi să crape pulpa şi să scoată capsa. Doctorul a spus că umflătura nu se va mai dezvolta din moment ce în rană s-a format puroi şi a introdus în rană un fitil pînă la fund şi a spus să venim dimineaţă din nou şi va vedea ce se poate face. Am stat în Seini la un prieten de al tatei pînă a doua zi, tata a plecat acasă şi s-a înapoiat dimineaţă şi, iar cu inima-n dinţi, am intrat la doctor, acesta a scos fitilul cu o mişcare fulgerătoare, încît nu m-a durut aşa cum mă aşteptam, fitilul era îmbibat cu puroi şi sînge, apoi iar a introdus tifon cu o pensetă şi iar a răsucit pînă cînd am început să răcnesc de durere şi aşa de cîteva ori, a tot curăţat rana, şi a mai scotocit în fundul orificiului, a măsurat adîncimea, şi a explicat tatii că capsa a perforat tendonul şi nu-i posibil să fie scoasă pe orificiu, ci cu o intervenţie prin partea cealaltă a piciorului, ceea ce el nu o poate face, numai după ce se va mai

ameliora umflătura, a spus ca să vin din nou peste trei zile.

După trei zile am plecat singur la Seini, am primit bani de tren doi lei, căci biletul pe sfert costa numai un leu, ca fiu de ceferist plăteam numai 25%, dar n-am primit şi bani de trăsură, şi din gară pînă la medic erau vreo doi kilometri. Am mers încet, m-am mai oprit rezemat de cîte un pom şi aşa încet am ajuns la doctor, care de data aceasta nu m-a mai chinuit, doar a scos fitilul cu o smucitură şi a introdus altul. A încercat să-mi îndrepte piciorul, cînd am început să mă vaiet, şi a zis: „Văd că se cam dezumflă, se va cicatriza capsa în picior”, după părerea lui. Mi-a dat nişte tifon şi o alifie galbenă şi a spus că din două în două zile să scoatem fitilul şi să introducem uşor altul, dar numai pînă unde se poate, să nu împingem la fund căci rana se va vindeca şi se va închide în mod treptat începînd din fundul orificiului şi mi-a spus că zilnic să încerc să îndrept piciorul, stînd culcat şi să nu mă plimb deloc, vreo trei săptămîni. Aşa am şi făcut, am stat în pat şi am mişcat piciorul cam din oră în oră şi nu fără dureri, dar eram mai puţin năcăjit, doctorul îmi dăduse curaj şi nădejde în vindecare. N-a mai trebuit să mă mai duc la doctor, căci după o lună am mers la grajd încet şi mi-am luat funcţia în primire de la unul Todica pe care tata-l angajase în locul meu vreo două săptămîni, doar pe mîncare, era un orfan de ambii părinţi. Acest flăcău venea la noi la mîncare, cu ocazia sărbătorilor, tata-l invitase ştiindu-l singur pe lume, stătea la o mătuşă, soră a mamei sale, care însă era foarte săracă.

Capsa se află şi azi în picior, fără nici o supărare. Cine vrea să se convingă n-are decît s-o pipăie în partea dinafară a piciorului drept, sub genunchi.

Steluca

A trecut iarna şi a venit primăvara, am scos vitele la păscut pe marginea dinspre sud a căii ferate, unde iarba a încolţit mai timpuriu. O vacă pe nume Steluca avea viţel mic numai de o săptămînă şi avea obiceiul să alerge la grajd la viţel, chiar lipsindu-se de păscut. Era în ziua de 23 aprilie, ziua de Sf. Gheorghe, cînd tata-şi serba ziua de naştere şi ziua numelui, căci pe tata-l chema Gheorghe, au venit prieteni şi vecini, au aşezat o masă în grădină şi s-au cinstit cu vin. Eu am scos vitele la păscut, era spre seară, le-am trecut peste calea ferată şi, bineînţeles, am scos-o şi pe Steluca să pască şi ea puţină iarbă şi, nu după mult timp, a venit dinspre Ciocîrlău o locomotivă izolată şi chiar în momentul cînd am îndepărtat vitele de linia ferată, Stelucăi i-a venit pofta să fugă la viţei şi n-a fost chip s-o opresc şi a intrat în faţa locomotivei, care fluiera întruna. A fost lovită, încît s-a dus de-a berbeleacul în şanţul căii ferate, am voit să o scol, dar nu se putea scula, atunci am strigat la tata, care a venit împreună cu oaspeţii, s-a uitat la vacă şi mi-a spus să aduc repede de acasă cuţitul cel mare cu care se înjunghiau porcii şi i-a tăiat beregata să curgă sîngele, spunînd că nu se va mai face bine fiindcă-i sunt rupte oasele pieptului. Şi cum tata era puţin chefuit, nu ştiu cum a prins cuţitul că şi-a tăiat adînc carnea din palmă şi atunci s-a înfuriat şi a zis că eu sunt de vină că s-a prăpădit cea mai bună vacă, s-a repezit cu cuţitul spre mine, şi în acel timp a sosit la faţa locului şi mama vitregă, care a zis: „Tîlharule! Ai băgat vaca sub locomotivă, nu eşti bun de nimic, să te duci în lume să nu te mai văd!” Am fugit înspre Someş şi am stat pînă tîrziu în tufişul de lîngă vale, iar cînd s-a înserat m-am apropiat să privesc ce se petrece acasă şi am văzut că tata cu vreo trei vecini a jupuit vaca, şi au pus o prăjină de la dud la cireş în curtea

cantonului, unde au atîrnat carnea de vacă tăiată în sferturi. Am stat mult şi am privit năcăjit, fără însă să fiu văzut, şi am auzit cum tata spunea că, dacă trenul ar fi lovit pe oricare dintre vite, nu i-ar fi părut atît de rău cum îi pare după această vacă şi că avea plan să prăsească viţelul ca taur, dar aşa nu va fi posibil, căci dintr-un viţel care nu suge la mama lui nu se poate scoate un taur ca lumea, şi numai netrebnicul de băiat este vinovat că n-a avut grijă de vite. Era noaptea tîrziu, m-am suit în podul grajdului şi m-am înfundat în fîn şi am adormit. Dimineaţa cînd m-am trezit, am zărit multă lume care venea şi lua carne, tata făcea pe măcelarul, tăia carne, o cîntărea cîte două şi trei kilograme şi o aşeza pe o scîndură, femeile îşi alegeau carnea şi spuneau că au venit să ia carne, dar că momentan n-au bani, o să plătească cînd vor avea. Eu nu m-am apropiat, eram flămînd, şi dinspre bucătărie venea un miros îmbietor de carne friptă, vitrega a preparat hurcă, un fel de caltaboşi de vită, şi a făcut mult, în maţe de vacă l-a băgat şi le-a înşirat în curte pe prăjină şi aceasta era după masă, foamea mă rupea şi m-a zărit vitrega şi a strigat: „Hai încoace, tîlharule, hai la mîncare că ţi-ai făcut rost de mîncare!”, dar eu am fugit din nou către Someş şi mă tot gîndeam ce să fac, unde să mă duc, mă simţeam vinovat şi eram mai amărît de milă pentru viţelul rămas fără mamă, aşa cum am rămas şi eu la rîndu-mi, şi aşa am stat toată ziua prin tufişurile Someşului, iar spre seară m-am apropiat pe furiş de grajd, am intrat şi am mîngîiat viţeluşul orfan, apoi m-am urcat în podul grajdului pe hubloul pe unde coboram fînul pentru vite şi aşa, rupt de foame, m-am înfundat din nou în fîn şi, făcînd tot felul de planuri, am adormit, dar nu mult timp şi nici n-am avut un somn adînc, căci auzeam fiecare tren, le recunoşteam fără să le văd; ştiam direcţia în care circulă după fluierat, căci cele care mergeau înspre gară fluierau în dreptul cantonului şi în continuare

după ce treceau de canton, deoarece intrau în curbă, iar cele care circulau în direcţie inversă, adică spre Cicîrlău, nu mai fluierau după ce treceau de canton; de asemeni, aşa, cu capul în fîn, ştiam care este tren de persoane şi care de marfă, căci cele din urmă erau mai lungi şi aveau un zgomot deosebit din cauza greutăţii încărcăturilor. Am avut un somn de iepure, mai mult am fost treaz, vedeam în faţa ochilor pe tata cu cuţitul, pe maşteră poftindu-mă să mă bată, locomotiva lovind vaca. Stomacul cerea mîncare şi abia aşteptam să se lumineze şi să mă predau, să capitulez fără condiţii, şi aşa s-a şi întîmplat. Dimineaţă am coborît în grajd, am curăţat bălegarul, am încercat să-l pun pe viţelul orfan să sugă la Lunaia, o vacă solidă şi mai tînără, adică fiica Stelucăi, accidentată, şi care avea şi ea o viţică mai mărişoară, dar n-am realizat nimic, căci Lunaia nu l-a primit pe orfan să sugă. Pe neaşteptate, a intrat în grajd mama vitregă, a venit cu doniţa să mulgă pe Lunaia şi, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, a zis: „Ionaş, du-te în casă şi adă o oiagă de o jumătate şi tocornul cel mic să-i dau lapte viţelului Stelucăi!” Am fugit repede şi am adus cele cerute, am dat viţelului lapte cu oiaga (sticla), apoi am mers împreună în casă şi, fără să zică o vorbă, mi-a dat o bucată mare de hurcă şi o felie mare de pîine din făină de porumb şi am mîncat cît se poate de repede şi pe tăcute.

Nu m-a mai certat; după mîncare, am scos vitele la păscut şi viaţa a devenit normală. Pe Stelică l-am hrănit cu lapte şi mei şi a crescut destul de repede, însă nu era zburdalnic şi părea gînditor, dar pînă la urmă a devenit un tăuraş de toată frumuseţea şi voinic, însă mult prea blînd. Cînd l-am dus la tîrg după un an şi jumătate, avea 650 de kilograme, legat de gît, încît se mirau tîrgarii de aşa blîndeţe şi aşa frumuseţe de tăuraş. Era curat, cu o coadă lungă, albă la vîrf, bine spălată şi pieptănată, părul din frunte de asemeni alb şi pieptănat, coarnele scurte şi

groase de asemeni lustruite, precum şi unghiile spălate şi unse; cînd am intrat în tîrg, am şters praful ce se depusese pe unghii în timpul călătoriei, aşa că arăta ca un mire.

Imediat s-au adunat cumpărătorii, de regulă un fel de comisii comunale, căci tăuraşii buni de prăsilă erau cumpăraţi pentru montă. O vacă bună de lapte se vindea cu 600-700 lei şi tata a fost mulţumit că săraca Steluca noastră va avea o mulţime de nepoţi la Negreşti Oaş, căci acolo a fost vîndut Stelică.

Numai iarna mă mai ocupam de vite, cu care şi dormeam împreună, adică dormitorul meu era în grajd, pe orice ger, şi de multe ori dormeam încălţat şi ud la picoare, desculţ îmi era frig, căci pătura cu care mă înveleam era scurtă, dacă mă înveleam pe picioare, nu ajungea la umeri. Din cauza prostului dormitor, mă duceam seara pe la vecini şi stăteam la căldură pînă noaptea tîrziu, apoi veneam de mă culcam şi mă trezeam la 5, cînd trecea un tren, şi hrăneam vitele. În grajd era frig, baligile erau îngheţate de cele mai multe ori. În casă nu aveam ce căuta pînă la 7, cînd dădeam apă la vite. Tata avea vin în pivniţă, la care nu aveam dreptul eu, aşa că mi-am făcut o cheie potrivită, şi noaptea intram şi beam cîte puţin vin şi astfel puteam să dorm mai bine. Mai tîrziu, mi-am făcut rost de o sticlă de un litru pe care o umpleam cu vin şi o ţineam în grajd, sub iesle, şi beam din ea cîte puţin dimineaţa şi seara şi aşa puteam munci mai bine şi m-a şi întărit. Dar acest lucru n-a durat mult, căci am fost prins şi pus să plătesc cu pielea vinul băut. Maştera a fost prima care a observat, că eram mai roşu în obraji şi mai gras, lucru care nu i-a convenit, căci tratamentul pe care mi-l aplica ea era pentru moarte, nu pentru viaţă. Descoperirea n-a fost grea, că, iarnă fiind, se cunoşteau pe zăpadă urmele opincilor de gumă. Luat din scurt, am recunoscut fapta, în parte.

Anuşca se mărită

În staţia CFR era un acar pe nume Gheorghe, era un fecior scăpătat, nu se însurase, fiind mai timid. Într-o seară, a venit la noi aşa în poveşti, fiind un prieten al tatei, mai mult, erau şi colegi de serviciu, şi mama vitregă l-a luat aşa mai pe departe la întrebări despre însurătoare, iar el a spus că mai are timp, dar ea nu l-a slăbit şi i-a propus să meargă la o cunoştinţă la Pomi – acolo era un castel al unui grof, pe nume Ujfalasyi, şi servitoarea acestui grof avea o fată de măritat frumoasă cum alta pe lume nu-i. Aşa l-au determinat pe acar să meargă în peţit. Zis şi făcut! Cum a văzut acarul nostru mîndreţea de fată, s-a şi hotărît să se însoare, au fixat data nunţii şi ca naşi au fost propuşi părinţii mei, care şi-au mărit numărul finilor, căci aveau mulţi fini în sat. A sosit ziua nunţii, care a început la Pomi şi s-a terminat seara în sat la noi, adică la mire – am mers şi eu să văd mireasa, seara, cînd au sosit carele cu nuntaşi, şi în adevăr era o mireasă foarte frumoasă, o blondă cu ochi mari, rîzători, toţi se minunau ce mireasă frumoasă are acarul, care se dovedise un fel de mototol în materie de cuceriri, el nici la baluri nu mergea şi, în, general nu stătea de vorbă cu fetele. Unii spuneau că tînăra noastră ar fi chiar fiica grofului, căci mama ei n-a fost căsătorită, dar acestea erau numai presupuneri.

Finii veneau pe la noi şi mai ales fina, care o avea pe naşa, adică pe mama vitregă, ca un fel de rudă.

Sora mea Anuşca avea 16 ani neîmpliniţi şi fina cu naşa s-au povestit împreună asupra viitorului Anuşcăi şi au spus că la Pomi, în apropierea castelului, trăia o văduvă care avea un fecior de însurat pe nume Lică, era un fecior cu armata făcută,

singur la mama, taică-său murise pe front în Galiţia, în 1916, şi că sunt un neam de oameni foarte liniştiţi, şi aşa au pregătit-o pe Anuşca să-l primească pe Lică peţitor, aşa, pe neaşteptate, căci Anuşca, deşi împlinea în curînd 16 ani, s-a dovedit a fi copilă, era harnică, dar nu stătea de vorbă cu feciorii şi, într-un cuvînt, nu se gîndise la măritiş.

În duminica viitoare a şi venit peţitorul, un fecior înalt şi cam abătut de spate, cu un început de chelie la vîrsta de 26 de ani. Peţitorului i-a plăcut fata, iar aceasta din urmă nici n-a fost întrebată, ea făcea ceea ce voia mama vitregă, căreia nu-i ieşea din cuvînt niciodată. Era toamnă, prin noiembrie, cînd s-a hotărît să fie nunta după cum a spus vitrega, să se facă nunta cît mai repede, să nu înceapă ploile, căci, spunea, ei nu-i plac nunţile pe vreme urîtă. Aşa s-a şi întîmplat, a sosit ziua nunţii, era într-o joi, o zi de toamnă frumoasă.

Nunta era fixată să se facă ziua la mireasă şi pe noapte să se deplaseze la mire, vreo şase kilometri. Fiind vreme frumoasă, s-a amenajat platoul de dans în curte, unde au presărat nisip alb de Someş, proaspăt. În curte aveam o stivă de lemne cioplite, pe care le-am aranjat frumos să poată şedea lumea pe ele – aveam două găleţi emailate albe pe care le-am umplut cu vin şi le-am aşezat sus pe lemne şi am pus lîngă găleţi căni de tablă albe.

Mesele s-au aranjat în casă, în ambele camere, iar mîncărurile s-au pregătit în bucătăria de vară. Aveam vin foarte bun, dar nu era complet limpezit, de asemeni aveam rachiu din prune timpurii de culoare roziu, în care tata a mai adăugat miere de stupi ca să fie mai dulce.

Pe la orele 12, au sosit nuntaşii de la Pomi cu şapte căruţe, din care una cu lăutarii, una cu mirele şi naşii şi patru cu tineri nuntaşi, vreo 16 fete şi 16 feciori. Tot în acelaşi timp s-au adunat şi tinerii din sat – ca nuntaşi, şi bătrînele care veneau să

privească. În timp ce se făcea gătitul miresei în casă, afară în curte a început jocul, feciorii se adăpau cu vin din găleţi. Eu aveam sarcina să aduc din pivniţă vin pe măsură ce se goleau găleţile – vin beau numai flăcăii, fetelor le era ruşine.

La ora unu, s-a format alaiul pentru cununie: în frunte, mirii, naşii, muzicanţii şi restul de nuntaşi, fetele în faţă, feciorii în urmă, care deja erau veseli după tulburel – într-o oră, nunta s-a înapoiat de la biserică şi au intrat la masă, după obicei numai fete şi feciori, dînd întîietate oaspeţilor din Pomi. Pe masă a fost pus întîi rachiul în căni de sticlă şi pahare de sticlă din acelea cu care se bea de regulă vinul. Aici fetele şi-au luat repede revanşa, rachiul fiind foarte înşelător. Multe din ele au ameţit ruşinător, mai cu seamă cele de nouă ani. Nici flăcăii n-au rămas mai prejos, ei începuseră a se arăta veseli chiar înainte de a intra la masă. Satul Pomi nu-i departe de satul nostru, în linie dreaptă doar doi kilometri, dar obiceiurile şi felul de viaţă erau mult diferite – cei din Pomi nu aveau vii, oamenii erau mai înalţi şi mai debili, pe cînd în satul nostru oamenii erau mai scunzi şi mai îndesaţi, munceau mult şi greu şi, în acelaşi timp, chefuiau, dar nu la cîrciumă, care toamna şi iarna stătea mai mult închisă din lipsă de muşterii – toţi locuitorii aveau cîte o bucată mai mică sau mai mare de vie şi aveau vinul lor propriu – şi consumau vîrtos, încît odată cu sosirea primăverii pivniţele se goleau, mai cu seamă ale celor cu via mai mică şi cu gîtul mai larg. De aceea şi comportarea tinerilor la nunta Anuşcăi era diferită. Pe cînd cei din satul miresei erau veseli, cei din satul mirelui erau ameţiţi de-a binelea, nici nu se mai puteau ţine pe picioare, necum să fie în stare să mai şi danseze, aşa că bătrînele satului, care veneau la nuntă numai să privească şi mai cu seamă cînd o parte din nuntaşi erau din alt sat, aveau prilejul să clevetească pe seama celor ameţiţi – nuntaşii care veneau după o

mireasă în alt sat aveau riscul să fie trataţi mai în batjocură de către flăcăii gazdă, lucru ce nu era frumos şi nici omenesc, mai cu seamă cînd se întrecea măsura. A sosit timpul ca oaspeţii să se pregătească de plecare – asta după ce s-a jucat dansul miresei, care a fost de pomină, după obicei, întîietate aveau flăcăii oaspeţi, iar dansul era o învîrtită cam repezită, şi să fi văzut cum se descurcau flăcăii din Pomi, cu capul plin, şi mai trebuiau să se şi învîrtă, ce mai, a fost un circ, nu altceva. În timp ce oaspeţii dansau, cei din sat se învîrteau pe lîngă căruţele oaspeţilor şi, pe neobservate, le-au scos cuiele de la roţi şi le-au înlocuit cu altele de lemn – aceste operaţii nu s-au făcut însă şi căruţei în care mergea mireasa. S-au urcat în căruţe, mulţi ajutaţi de alţii, mai mult s-au culcat în coşul căruţei, nemaifiind în stare să şadă în jilţ, şi au pornit căruţele în chiotele turmentaţilor care loveau cu biciul în cai şi, în acelaşi timp, îi struneau din hăţuri, încît caii se ridicau în două picioare. Se zice că animalele observă cînd vizitiii sunt turmentaţi şi caii devin agitaţi, aşa s-a întîmplat şi aici cînd prima căruţă cu flăcăi şi fete a pornit după căruţa mirilor, s-a rupt căruţa în două deoarece la aceasta a fost înlocuit cuiul mare din dric cu unul de lemn. Naşul, care era din Pomi, a sărit din căruţa lui şi a oprit caii de la căruţa ruptă şi a strigat să stea toate carele pe loc pînă ce se vor verifica toate cuiele de la roţi. Socrul mic (tata) era mîhnit de isprava flăcăilor din satul nostru şi a strigat la cei care au luat cuiele originale să le restituie. Vecinii au adus cuie de la căruţele lor şi le-am pus în stare de circulaţie, şi aşa a plecat nunta, abia cînd s-a înnoptat. Nu s-a întîmplat nimic cu cei cărora li s-a rupt căruţa, doar fetele, speriate, au ţipat şi cît ai bate din palme s-au dat jos din căruţe toţi şi parcă s-au mai trezit, dîndu-şi seama că sunt victimele unui obicei dur. Nunta a plecat, dar socrii mici, adică părinţii miresei, nu au plecat cu nunta, şi, după

obicei, la casa miresei, după plecarea nuntaşilor, s-a înjghebat o altă nuntă cu rude, vecini şi alţi apropiaţi ai casei care s-au adunat şi s-au ospătat cu mîncare şi băutură şi, de notat, aici se aflau numai însuraţi şi fără muzică şi fără dans, doar cîntece interpretate de oaspeţi, după ce vinul i-a înveselit.

Din partea miresei, imediat după plecarea grosului, a plecat o căruţă în care am luat loc eu, sora mai mare Silvia cu soţul, finul Gheorghe Moraru, care era şi căruţaşul, şi la trecerea Someşului cu bacul am ajuns nunta din urmă, care părea încă foarte gălăgioasă, flăcăii mai cu seamă cîntau sau, mai bine zis, urlau, fiind încă sub influenţa alcoolului. Bacul circula de la un mal la altul, ducînd cîte două căruţe, dar căruţa cu mirii a fost urcată pe bac singură, aceasta la propunerea naşului, care s-a dovedit destul de autoritar, noi am trecut ultimii şi, după cîteva sute de metri, nunta a ajuns la casa mirelui, unde se adunase întreg satul să vadă mireasa, iar nuntaşii de noapte, adică însurăţeii invitaţi, se aflau deja aşezaţi la mese, care erau arhipline şi toate locurile ocupate, fiind rezervate în capul mesei locurile mirilor şi naşilor.

Tineretul care luase parte la nuntă peste zi au plecat la casele lor şi tot la casele lor au plecat şi cei care veniseră doar să vadă mireasa. Era o seară cu lună şi cam răcoroasă şi loc pentru dans era amenajat în curte. La intrarea în casă, mireasa a fost întîmpinată de soacră, care a ţinut un toast prin starostele nunţii, un fel de poezii legate de evenimente. În tinda casei mireasa a fost oprită din nou şi invitată să se aplece şi să privească în cuptorul de pîine, care avea uşa deschisă, cînd starostele a spus: „Priveşte, frumoasă împărătească, să-ţi dea Dumnezeu copii mulţi şi frumoşi cum sunt pîinile calde”.

În casă, cu toate că înghesuiala era mare, era o linişte deplină, temperamentul oamenilor de aici era

diferit de al celor din satul nostru, erau mai tăcuţi, se auzea doar ceea ce spune starostele care conducea ritualul nunţii. Bucătăresele, legate la cap cu năframă albă şi cu şorţuri albe, cu mînecile suflecate pînă la cot, au adus pe masă supa, primul castron fiind aşezat în faţa mirilor şi apoi la restul nuntaşilor. Starostele, luînd un pahar de pălincă în mînă, a urat poftă bună mirilor şi naşilor, s-a băut puţin, doar bărbaţii mai în vîrstă închinau cu cuvintele: „Trăiască mirii, trăiască nănaşii!”. După supă, s-a adus friptura, s-a adus pe masă vin, pe care starostele îl numea sîngele lui Cristos, pe care de asemeni îl închina primul mirilor şi naşilor şi apoi mesenilor. După fripturi, starostele a anunţat că se primesc darurile pentru bunăstarea noilor căsătoriţi. Starostele a luat cuvîntul şi s-a dovedit a fi un ins foarte bun de gură anunţînd primul dar din partea naşilor, o năframă mare de mătase pentru mireasă, doi purcei, pe care îi vor da peste două săptămîni cînd vor fi înţărcaţi de la scroafă, care a fătat 12 purcei, şi suma de 200 lei – apoi au urmat darurile de la rudele mai apropiate ale mirelui şi de la ceilalţi nuntaşi – care au dăruit fiecare năframe, veselă, şi alte lucruri şi cam cîte 100 lei. Pe mese au apărut, pe lîngă prăjiturile aduse de bucătărese, şi alte vase cu prăjituri aduse de nuntaşi, deoarece fiecare pereche de nuntaşi a venit cu coşul de mînă pe care-l ţineau sub masă. Împărţirea darurilor a durat mult, căci, pentru fiecare, starostele făcea prezentările, anunţa darul însoţit de urarea să fie folosit cu sănătate şi bucurie şi tot starostele cuvînta mulţumirile făcute de miri fiecărui nuntaş în parte.

După ceremonia darurilor, socăciţele au adus pe masă sarmalele aburinde cu un miros de varză şi carne de porc afumată, cum de altfel le prezenta şi starostele, care le lăuda şi mai şi îmbiind pe nuntaşi să se ospăteze, urîndu-le poftă bună tuturor, nu însă înainte de a adresa urarea mirilor şi naşilor.

Gustoasele sarmale de nuntă au fost udate din plin cu vin, atît din cel pus pe masă pentru nuntaşi, cît şi din acel vin ce-l aveau unii nuntaşi în damigene pe sub mese. Pe la miezul nopţii, starostele a anunţat dansul miresei cu însuraţii, primul dans a fost făcut de naşul cel mare care a pus o bancnotă de 100 lei în farfuria pe care o ţinea în mînă starostele. După naşul cel mare au urmat nuntaşii în ordinea în care erau aşezaţi la mese, adică rudele, vecinii şi restul sătenilor invitaţi, care nu puneau în farfuria starostelui bancnote de o sută de lei, ci bani mărunţi, care sunau în farfuria agitată de acesta, care spunea ţopăind: „Cine-n lume s-ar afla să mai joace mireasa”; această poezie o spunea doar aşa, după obicei, intrînd în îndatoririle sale, căci altfel nu era nevoie, deoarece toţi nuntaşii şi nuntaşele erau pregătiţi şi aşteptau cu nerăbdare să le vină rîndul. După dansul miresei, o bună parte din nuntaşi plecau la casele lor, rămînînd numai rudele şi vecinii mai apropiaţi, cînd în mijlocul casei s-a aşezat un scaun şi mireasa a fost aşezată pe acest scaun şi a început dezbrăcarea miresei de către naşe, ajutată de alte două-trei femei tinere. În acest timp, muzica cînta o melodie mai bătrînească şi mai puţin veselă, ca aceea cu „bătrîneţe haine rele” şi altele.

Cînd voalul şi cununiţele au fost îndepărtate, naşa a aşezat pe capul miresei baticul de mătase frumos colorat, pe care tot ea îl dăruise miresei, iar mirele, care se afla prin apropiere, s-a repezit şi a prins capetele baticului (năframei) şi le-a legat pe sub bărbie, după care şi-a sărutat nevasta în aplauzele celor prezenţi, care au închinat cîte un pahar cu vin, au mai cîntat şi pe urmă s-au risipit, fiind deja în zori.

Mi-am luat rămas bun de la sora mea şi, împreună cu cei din sat, ne-am înapoiat acasă. Nu prea eram în toanele cele mai bune, doar mă despărţisem de sora mea, pe care de acum înainte o

s-o văd mai rar, deşi nu era departe, dar Someşul prezenta un obstacol, mai cu seamă iarna – cînd curgeau sloiuri şi cînd se petreceau viituri, atunci bacul nu circula.

Cariera de piatră

În sat, viaţa celor tineri se schimba, deoarece apăruse o meserie bănoasă la cariera de piatră, unde a început cioplitul granitului pentru pavajul şoselelor. Antreprenorul a adus la început cioplitori pietrari din altă parte, de la care foarte curînd au învăţat tinerii din sat meseria, plata se făcea la bucată, săptămînal, unde în curînd cei care au prins repede meşteşugul, chiar tineri de 14, 15 ani, cîştigau mai mult decît părinţii lor.

Nu după mult timp, majoritatea tinerilor din sat s-au făcut cioplitori, dar nu toţi la fel de îndemînatici. Au apărut tineri cu haine noi, tot mai frumoase, cei mai îndemînatici, mai puţini la număr, purtau duminica haine de piele şi cizme de box.

Eu, cu meseria mea de văcar, nu-mi puteam permite haine noi, eu purtam de obicei haine vechi rămase de la fraţii mai mari şi opinci de cauciuc şi apoi miroseam a vite şi a grajd.

De-acum eram flăcău, am intrat şi eu în corul bisericesc unde cîntam la vocea a patra; la casa parohială făceam probe, şi duminica cîntam în biserică, sus în pod. Preotul Patriciu Bîrlea era nou venit în comună şi foarte preocupat de biserică, iar lumea îi aducea numai laude, halal ce preot şi ce cor a înfiinţat, cum n-a mai fost în Ilba niciodată.

Restul flăcăilor umblau după fete, dar eu eram ruşinos în privinţa asta, iar de la biserică mergeam direct acasă, iar de sărbători îmi petreceam timpul citind nişte fascicule pe care mi le procura Şimon, cu Tarzan şi altele la fel. Duceam o viaţă foarte retrasă, la

bal mergeam trimis de vitregă, însă nu jucam, nu ştiam şi mi-era şi ruşine. Cîteodată aş fi dorit să nu fiu aşa de naiv, dar nu puteam fi altfel şi mă simţeam din cauza asta inferior.

Tata vedea că eu sunt nemulţumit cu soarta, aveam 17 ani şi nu aveam un costum de haine să pot ieşi duminica în rînd cu ceilalţi tineri, care se arătau tot mai modernizaţi şi, aşa stînd lucrurile, aproape de Crăciun m-au trimis la Seini să-mi cumpăr o haină scurtă de iarnă. Am cumpărat una mai ieftină, dar frumoasă, şi de sărbători m-am mîndrit şi eu, cu toate că pantalonii erau mai vechi. Pe mine mă cam purta gîndul să mă fac şi eu pietrar să cîştig bani mulţi şi să fiu în rînd cu majoritatea flăcăilor, dar tata nu prea era de acord. A mai trecut un timp şi am reuşit să-l conving pe tata să mă lase să merg cîteva zile în timpul liber, doar trei-patru ore pe zi, cu un vecin de seama mea care devenise un meseriaş bun. La început, nu prea a mers treaba, căci nu era o meserie s-o înveţi într-o zi şi să devii peste noapte cioplitor şi trebuia răbdare şi atenţie, cel puţin două săptămîni, şi pe de altă parte eu eram şi stîngaci şi unele unelte trebuiau modificate. Mi-am aranjat eu cum am putut nişte unelte pentru mîna stîngă, era vorba de maţeta cu care se fasonau calupii şi pavelele din granit – totul se limita la aşchiere, realizată prin lovituri bine orientate – am stricat nişte pietre din care ar fi ieşit nişte calupi frumoşi, după cum spunea prietenul meu, mai bine zis, profesorul meu. Şi cu tot necazul, în prima zi am realizat o cantitate de 50% faţă de realizările profesorului în acelaşi timp şi el a fost foarte mulţumit, de asemeni a fost mulţumit şi recepţionerul pontator, care a luat în primire calupurile făcute de mine, spunînd că el a văzut mulţi începători, dar ca să recepţioneze calupuri finite în prima zi, nu s-a mai întîmplat. La carieră veneau mulţi începători care făceau pe ucenicii cîte două săptămîni, şi după aceea puteau preda la recepţie calupuri finite făcute de ei.

Lucrurile se petreceau după cum urmează: instructorii, adică profesorii, le arătau cum să lucreze, dîndu-le să facă operaţiuni simple şi ceea ce realizau era trecut în folosul profesorului, ucenicului nu i se dădea dreptul să predea la recepţie nimic şi nici nu cîştiga nimic, toată munca lui trecea în realizarea profesorului aşa zis. În cazul meu, nu s-a mai procedat aşa, eu în prima zi am realizat cîştig, deoarece profesorul meu era finul nostru, care mi-a împrumutat şi scule, avînd plăcerea să mă aibă ortac de muncă.

Lucrurile în cariera de piatră se desfăşurau în felul următor: patronul avea echipe de muncitori care aprovizionau cu materie primă (bolovani de granit) pe cioplitori, şi asta se realiza destul de simplu – echipe a cîte doi muncitori perforau stînca bătînd cu ciocanul în burghiu, unul din ei ţinea burghiul, altul bătea în tact cu barosul (ciocanul), apoi se schimbau, căci bătutul cu ciocanul era foarte obositor.

Într-o zi făceau o gaură adîncă de circa doi metri. Erau mai multe echipe şi toţi terminau în acelaşi timp, apoi veneau artificierii cu dinamita şi încărcau găurile cu explozibil şi, înainte de a da foc fitilului, evacuau cariera de cioplitori şi închideau circulaţia în apropierea carierei, apoi dădeau foc fitilurilor, care aveau aceeaşi lungime, în aşa fel ca exploziile să se producă simultan.

Cioplitorii mai lacomi nu se îndepărtau prea mult de carieră şi stăteau pitiţi pe după stînci şi imediat după explozii se repezeau să-şi aleagă bolovanii cei mai buni pe care îi ciocăneau cu un ciocănel mic şi, după sunet, ei cunoşteau care este mai bun şi care se lucrează mai bine, cei aleşi îi însemnau cu creta cu iniţialele fiecăruia, şi aici se mai produceau certuri, căci cei mai lacomi şi mai şmecheri acaparau toţi bolovanii cei buni. Bolovanii erau uriaşi, unii depăşeau o tonă greutate, dar aşa cum erau de mari, marii meşteri le veneau de hac, cu

şpiţul făceau nişte găuri adînci de numai doi centimetri şi lungi de trei-patru centimetri. Făceau două sau trei găuri de acest fel, la distanţă de o şchioapă unele de altele, în care introduceau nişte icuri (pene) mici de oţel bine înţepenite în găuri şi cu un baros (ciocan) de 10 kilograme cu coadă lungă, elastică, loveau cu putere, alternativ, penele şi după cîteva lovituri colosul de granit se crăpa în două bucăţi, apoi se făceau din nou găuri, crăpînd bolovanii în două, apoi în patru pînă cînd bucăţile erau mici de circa 100 kilograme fiecare, după care despicarea se făcea prin fulgerare şi zguduire, după cum urmează: un ciocan avînd la un cap o muchie obtuză bine oţelită lovea piatra de-a curmezişul, apoi era rostogolită cu partea de jos în sus şi lovită cu partea bombată a ciocanului, exact în partea opusă loviturii anterioare, şi astfel se realiza despicarea, pînă cînd bucăţile aveau dimensiunile calupurilor, care apoi erau fasonate cu maţeta şi se realizau prin aşchiere calupurile finite. Cei care ştiau să despice bolovani uriaşi erau puţini la număr, cam 10% din totalul cioplitorilor, restul se mulţumeau cu pietre mai mici, de circa 100-200 kilograme, pe care le despicau prin fulgerare şi zguduire, bineînţeles cu rezultate mai modeste.

După cum spune proverbul, fiecare meserie cu riscurile ei, aici însă riscurile erau foarte mari, şi accidentele se ţineau lanţ. N-au trecut decît trei zile de cînd am început această meserie şi un accident mortal s-a petrecut cu unul din cei mai renumiţi cioplitori – feciorul sutaşului din satul nostru, anume Vasile, care deşi avea acasă avere, pămînt şi vite, familia lor fiind pe locul trei între gospodarii satului, a lăsat gospodăria şi s-a făcut cioplitor şi încă un cioplitor fruntaş. În ziua cu pricina, pe la orele două după masă, cînd s-au anunţat împuşcăturile şi s-a evacuat cariera, Vasile nu s-a îndepărtat suficient de carieră, ascunzîndu-se doar după o stîncă, cu scopul

de a fi primul după împuşcătură să-şi aleagă cel mai bun bolovan şi, în adevăr, el a fost primul în carieră printre bolovani, dar un bolovan de circa 200 kilograme, care, deşi dislocat de împuşcătură, a rămas cîteva secunde aninat de stîncă, după care s-a rostogolit în carieră mai mult prin aer decît pe jos, stînca fiind înaltă de 200 metri, şi aşa l-a prins pe Vasile, zdrobindu-l complet.

Vestea accidentului a mers ca fulgerul în tot satul, nici în carieră n-a mai lucrat nimeni în acea după masă, au venit în carieră femei, copii, aproape tot satul să-l vadă pe Vasile care zăcea cu oasele zdrobite, jos, pe aşchii de granit. Mama şi sora lui plîngeau în hohote, plîngeau de asemeni rudele şi vecinii, iar taică-său se văicărea că Vasile nu l-a ascultat, că el, Vasile, nu trebuia să se facă cioplitor de piatră, ci să vadă de plug şi de vite, că aveau pămînt destul. Am mers acasă, tata aflase de accident şi mi-a zis: „Acum te-ai lămurit de riscul meseriei de pietrar? Vasile încă s-a dus la carieră peste voia tatălui său şi vezi unde a ajuns?” N-am zis nimic, de fapt îmi pusesem în gînd venind pe drum către casă să-i spun tatei că renunţ la meseria de cioplitor de piatră. În tăcerea mea, tata mi-a prins gîndurile şi a zis: „Cred că eşti de părere cu mine, aşa că de azi înainte nu mai pui piciorul în cariera de piatră” – am primit verdictul în tăcere. Şi aşa s-a terminat scurta mea carieră de pietrar.

Bicicleta

Eu eram pornit pe meserie şi în timpul liber meşteream cîte ceva pe lîngă casă, făceam cîte o greblă şi mi-am făcut planul să construiesc singur o

bicicletă din lemn şi fier, din material improvizat, dar tata cînd mi-a văzut intenţia, mi-a rupt piesele începute. Am lucrat pe ascuns, în zilele cînd erau plecaţi de acasă. Dar şi cînd erau acasă, însă mă păzeam, cînd intrau în lemnărie ascundeam piesa respectivă şi luam în mînă altceva. Am făcut pe rînd roţile, cadrul, roţile dinţate din lemn cu dinţi de cuie, iar lanţul din curea găurită. Îmi lipsea doar furca, un lemn potrivit, cu crăcane. Se afla în grădină un prun altoit care se potrivea de minune cu scopul meu, l-am tăiat din pămînt, l-am călit în cuptor de faţă cu ai mei, fără să observe ce fac, şi într-o duminică dimineaţa am apărut pe strada principală cu bicicleta construită de mine, şi după mine, o droaie de copii, iar oamenii care mă vedeau stăteau cu gurile căscate şi îşi făceau cruce. În faţa bisericii, m-am întîlnit cu tatăl meu şi cînd m-a văzut, n-a zis nimic, numai a dat din cap. A trecut şi asta, şi nu m-a ţinut mult, nu prea aveam chef să mă dau cu ea, a fost mai mult ambiţia de a o construi singur şi de a o face să meargă.

Planuri de viitor

Am văzut de mica noastră gospodărie, unde ponderea era creşterea vitelor cu fînul adunat de pe terasamentul liniei ferate, aşa că toată vara mă ocupam cu cositul fînului şi al otavei, uscatul, adunatul şi transportul, precum şi clăditul acestui furaj, care trebuia să fie apărat de ploaie, să fie uscat repede şi să rămînă de culoare verzuie, în care scop ţineam legătura cu şeful de gară, domnul Hadadyi, care, fiind abonat la un ziar din Ungaria, cunoştea foarte bine regimul ploilor din zona noastră, spunînd că un val de ploi care de exemplu au udat Viena în ziua de întîi a lunii, va uda Budapesta în ziua de patru-cinci, iar zona noastră în zilele de şapte-opt, şi dacă ploile au durat la Viena trei zile, cam tot atîta vor dura şi la noi şi aşa meteorologul

ceferist dădea pronosticuri care se împlineau 70-80%, el spunea că data începerii ploilor nu deviază faţă de pronostic, dar intensitatea şi durata variază de cele mai multe ori. Mulţi ţărani veneau la gară ca să ia informaţii despre mersul vremii şi dacă domnul Hadadyi spunea să nu cosească ţăranul trifoiul sau lucerna că se apropie o serie de ploi şi riscă să putrezească nutreţul, aceştia-l ascultau şi procedau în consecinţă. Era un lucru mare să cunoşti mersul vremii, căci nu era totuna să produci fîn negru, plouat şi mucegăit, ori un fîn verzui neplouat şi, pe de altă parte, şi munca era mai uşoară cînd aveau de uscat fînul pe vreme bună.

Munceam eu în gospodărie, dar din cînd în cînd mă mai gîndeam şi la viitor şi îmi puneam problema cam în felul următor: afacerea cu creşterea vitelor avînd drept sursă de furaje zona liniei CFR va dura atît cît tata va lucra în acest post, iar după pensionare nu vom mai avea drept la iarba din zona CFR-ului, şi atunci ce vom mai face? Cu ce vom mai hrăni vitele?

Am stat de vorbă şi cu tata despre gîndurile mele în perspectivă şi tata a găsit soluţia în sensul că mă va iniţia în meseria de ceferist şi, la pensionare, eu îi voi lua locul chiar la acest canton, şi în acest sens a zis că vom lua măsuri de îmbunătăţire a zonei CFR, în sensul că vom curăţa toate tufişurile de pe marginea liniei ca să avem iarbă mai multă şi în apropierea cantonului vom extinde plantaţia de pomi fructiferi, cu meri şi pruni din soiuri alese. În acest scop, am învăţat altoitul şi am înfiinţat şi o mică pepinieră de pruni şi meri. De asemeni, am început să fac revizia liniei, împreună cu tata la început, apoi singur, deşi acest lucru nu era corect după regulament, căci era şi un regulament CFR în acest sens, pe care l-am studiat cu atenţie, căci la timpul potrivit trebuia să mă prezint şi la examenul de linior, aşa că mă visam deja ceferist cu o slujbă asigurată, dar lucrurile nu s-au petrecut aidoma, căci

tata a ieşit la pensie în timpul cît eu eram încorporat în armată, şi în locul tatei a fost numit linior fostul lui ajutor – anume Iluţiu.

Am mai cărat eu gunoi la vie cu măgarul, am săpat în vie, am confecţionat arac pentru vie, am tăiat şi cărat lemne pentru foc precum şi lemne pentru construirea unei şuri mai mari, cu două grajduri sub şură, am cioplit lemnele, toate fiind de stejar, unele primite din pădurea arboricească (a societăţii săteşti), altele furate din pădurea liceului „Gh. Şincai" din Baia Mare, care pădure se învecina cu via noastră. La furatul lemnelor aveam tehnica mea proprie – tăiam lemnul ales cînd ploaia era mai mare, deoarece nu se auzea zgomotul, după doborîre crengile le transportam departe de cioată, iar cioata o acopeream cu pămînt şi frunze, iar lemnul, scurtat după trebuinţă, îl trăgeam pe jos cu măgarul la poalele viei într-un şanţ acoperit cu frunziş şi buruieni, şi după două-trei săptămîni îl transportam acasă. După ce m-am aprovizionat cu toate lemnele necesare, le-am cioplit, am făcut găurile şi cepurile şi crestăturile respective, după un plan întocmit de mine personal, şi cînd toate au fost gata, am făcut fundaţia din piatră şi, cu ajutorul a doi vecini, am aşezat tălpile pe fundaţie, apoi am ridicat pereţii şi am construit şura pînă la acoperiş, iar la ridicarea acoperişului am invitat toată strada – vreo 50 de oameni – şi, într-o zi cu soare, pînă la ora amiezii, şura a fost ridicată. Am aşezat sus, pe unul din căpriori, buchetul tradiţional de flori cu un ştergar cusut cu flori frumoase, apoi în curte s-au pus mese cu mîncare şi mai cu seamă cu multă băutură, rachiu tare de prune şi vin păstrat anume pentru acest eveniment.

Tata era mîndru de mine în reuşita construcţiei care era unică în sat, nefiind o copie după ale celorlalţi consăteni. După ridicare, au urmat lucrările de finisare, pe care le-am făcut aproape singur, am confecţionat uşile, obloanele şi porţile şurii. Poarta din faţă, din scînduri de brad, iar poarta

din spate, din scînduri de plop, toate tăiate la joagăr la Băiţa.

Şura a fost frumoasă, chiar cu ornamente, şi mai cu seamă această construcţie a fost şi foarte ieftină: în afară de ţiglă, pe care am comandat-o la Jimbolia, nu prea am cheltuit bani pe materiale.

Recrut

Între timp, am fost la sortare, adică la recrutare, cum se mai numeşte, unde în sat la primărie o comisie militară, care avea şi un medic militar, a examinat pe toţi tinerii din contingentul respectiv, am fost zece născuţi în acelaşi an, dintre care am fost recrutaţi opt inşi ca apţi pentru serviciul militar, unul a fost scutit ca fiu de văduvă, susţinător de familie, şi unul a fost găsit inapt, cu debilitate fizică. Dintre cei apţi, trei am fost propuşi să facem cîte trei ani de cătănie, eu la jandarmerie şi doi la marină, ceilalţi cinci, mai norocoşi, au fost propuşi pentru infanterie, cu cîte doi an de cătănie. Noi, cei recrutaţi la trei ani, ne consideram superiori, ziceam că suntem oarecum aleşi, mai destoinici, ceea ce nu era chiar adevărat, la urma urmelor. Am făcut noi un chef după obicei, cu adeverinţele de recrutare fixate la pălărie – apoi au început pregătirile în vederea încorporării, care urma să se facă după un an. Cei recrutaţi petreceam duminicile împreună şi, după obicei, ne făceam vizite, cu chef reciproc, alternativ. Cei mai în vîrstă, cu armata făcută, nu pridideau să ne pună la curent cu viaţa militară, povestindu-ne nu cu puţine înflorituri despre greutăţile ce ne aşteaptă, sfătuindu-ne cum trebuie să ne purtăm cu gradaţii şi multe altele de acest fel.

Din timp, ne-am pregătit cufere din scîndură, puternice, cu lacăte care de care mai complicate –

cuferele au fost confecţionate de un tîmplar, badea Gyuri, tatăl unuia din cei recrutaţi pentru marină – am dus noi scîndurile şi le-a făcut ieftin de aceeaşi mărime, vopsite roşu vişiniu, avînd scrise cu vopsea albă numele şi contingentul, apoi am pregătit cele necesare a fi introduse în cufere, toate după indicaţiile atotcunoscătorilor cu armata făcută, aşa ne-am procurat o perie de haine, perie de bocanci, cremă de ghete, obiele, ustensile de bărbierit, ace cu aţă albă şi kaki cei de la marină, în plus aţă bleumarin, iar eu neagră şi albastră, potcoave, placheuri şi ţinte pentru bocanci, carnete de notiţe, creioane, cărţi poştale, ştergare, nasturi albi de cămăşi, apoi am primit de la cei vechi şi nasturi militari după specificul fiecăruia, s-au mai pus în cufere săpun de ras, de faţă şi de rufe, precum şi şireturi pentru bocanci, confecţionate din piele, la care le spuneau *ciapauă* şi pe care le-a făcut cizmarul din sat, foarte binevoitor, ca unul care a făcut armata şi cunoştea cum trebuie să fie aceste „ciapauă”. N-a lipsit din cufăr pasta „Sidol” pentru lustruitul nasturilor din alamă şi al paftalelor de la centură, de asemeni cîlţi şi cîrpe pentru şters arma, lingură, furculiţă şi o cană de tablă pentru ceai, se spunea că în armată sunt tacîmuri, dar e mai bune dacă le ai proprii. Se zvonea că în curînd poate să izbucnească un război şi că încorporarea s-ar putea să se facă mai devreme, aşa că este bine ca totul să fie pregătit din timp – circulau zvonuri chiar în presă că Hitler se pregăteşte intens să ocupe întreaga Europă, şi pentru a-şi echipa armata, în lipsa lînii pe care Anglia refuza să i-o furnizeze, germanii au construit fabrici de celofibră (lînă artificială), mai rezistentă chiar decît lîna naturală.

A trecut iarna şi încorporarea s-a făcut normal şi nu anticipat, aşa că au sosit ordinele de încorporare pentru ziua de 1 aprilie, deci cu o săptămînă mai înainte, săptămînă pe care am

petrecut-o în chefuri mai mult noi, cei dintr-un leat, aşa-zişii eroi care se încorporează într-o vreme a zdrăngănitului armelor şi a panicii izbucnirii unui război, mai cu seamă că presa maghiară nu înceta să trîmbiţeze revizuirea graniţelor cu România. Tata era abonat la două săptămînale: *„Lumea şi ţara”* şi *„Gazeta CFR”*, care apăreau în patru pagini, şi în ultimul timp tot mai des apăreau la pagina politicii externe fel de fel de documentări despre frămîntările războinice din lume şi mai ales din Europa, unde se dezvolta militarismul german şi italian, două ţări fasciste aliate.

Încorporarea

A sosit ziua de 1 aprilie 1935, ziua încorporării, cuferele au fost aduse în gară de către fraţi, părinţi sau alte rude, iar noi, eroii, am sosit la gară prinşi pe după cap, în grup, cîntînd, sau mai bine zis chiar răcnind, arătam ca nişte cerşetori, căci după cum am fost îndrumaţi, nu trebuia să avem haine bune pe noi, căci, după echiparea cu haine militare, cele civile se aruncă în podul cazărmilor claie peste grămadă şi se pierd. La gară am fost conduşi nu numai de rude, ci şi de aproape tot tineretul din sat, fete şi feciori, ba unii dintre noi aveau şi cîte-o drăguţă după care lăcrimau, eu n-am avut astfel de probleme.

În sfîrşit, a sosit trenul, sărutări, urări de rămas bun şi multe îmbrăţişări, şi mult zbieret de la mame, surori, drăguţe – fiecare avea cîte o drăguţă care plîngea după el, eu nu aveam acest necaz, deşi şi după mine se gîndea vreo fată sau poate mai multe, dar eu nu le aveam grija. Trenul a plecat şi noi ne-am liniştit. Am sosit în Satu Mare, unde în gară ne-au întîmpinat delegaţi sergenţi de la Cercul de recrutare, am fost încolonaţi şi, cu cuferele pe

spinare, care erau destul de grele, căci în afară de cele arătate la pregătire, au mai fost burduşite cu mîncare atît cît a încăput, aşa că ne-am spetit cu aceste cufere în spate, circa doi kilometri fără oprire – era primul nostru contact cu modul de viaţă militar.

La cercul militar, am fost supuşi la o vizită medicală, aceasta, după cum am aflat, avea rostul să vadă dacă nu suntem contaminaţi cu boli molipsitoare, apoi am fost repartizaţi pe unităţi, am primit foi de drum şi, însoţiţi de cîte un delegat, am fost însoţiţi la unităţi – eu am fost repartizat la Centrul de instrucţie jandarmi Oradea.

Am ajuns în gara Oradea, unde de asemeni ne-au luat în primire nişte gradaţi de la Centrul de instrucţie, care strigau cît puteau: „Cei repartizaţi la Centru IR să se grupeze în dosul gării”.

Din tren au coborît mai multe sute de recruţi pentru toate unităţile militare din acest oraş, unde se aflau două regimente de artilerie, un regiment de cavalerie, un regiment de roşiori şi un regiment de grăniceri, două regimente de infanterie, precum şi centrul nostru de instrucţie, care era instalat în marea cetate a Oradiei, şi nu era un regiment, doar patru companii, adică un batalion. După ce au coborît din tren toţi recruţii, delegaţii care ne-au însoţit şi cei care ne-au întîmpinat, au hotărît să închirieze un camion cu cai pentru cufere, în care scop au adunat de la fiecare cîte cinci lei, am pus cuferele în camion, iar noi ne-am încolonat cîte trei în urma camionului, nu aveam noi o cadenţă militară, dar am mărşăluit destul de ordonat – ni s-a spus să nu vorbim şi să nu privim în dreapta şi stînga, ci doar înainte – mai existau printre recruţi şi rude ale unora mai înstăriţi din apropierea Bihorului, care îşi însoţeau rudele recruţi pînă la unitate, în scopul de a aduce hainele civile acasă, căci aceştia aveau haine mai bune, şi cărora li s-a comunicat să se aşeze în spatele

coloanei, în ordine, dacă vor, sau să se depărteze de coloană.

Am ajuns la cazarmă la ora mesei, am intrat pe poartă cu cuferele în spate, căci camionul n-a avut acces în cazarmă.

După ce ofiţerul de serviciu a controlat documentele aduse de la centrele de recrutare de către însoţitori, ne-a grupat pe cele trei judeţe care venisem cu acest tren, şi anume Sighet, Satu Mare şi Careii Mari, şi după ce ne-a numărat, ne-a întrebat dacă avem mîncare şi a spus: „Cei care au mîncare, să se urce pe zidul cetăţii cu cuferele şi să mănînce, iar cei ce nu aveau, să fie conduşi la sala de mese să primească mîncare. Eu m-am urcat pe cetate unde în linişte am mîncat ce aveam în cufăr, am spus „în linişte”, căci pe cetate nu s-a urcat cu noi nici un ostaş, ei conducînd la sala de mese pe cei care au declarat că nu au de mîncare. Am mîncat şi am stat tolănit pe iarba tînără de pe cetate, care, am constatat eu, era mai mare decît în satul meu, se vede treaba că la Oradea primăvara a sosit ceva mai repede.

După vreo două ore, a venit un fruntaş şi a spus să coborîm şi să ne grupăm pe judeţe pe platoul din faţa corpului de gardă, unde deja sosiseră cei care au fost la sala de mese, aici am fost aşezaţi pe un singur rînd, cu cuferele lîngă noi, pe judeţe, bineînţeles, au sosit ofiţerii în grupuri de cîte cinci, adică pe companii cîte un căpitan şi patru locotenenţi, sau sublocotenenţi comandanţi de plutoane, care discutau foarte aprins între ei pe tema împărţirii pe companii a recruţilor şi am fost mîndru cînd am auzit că se certau căpitanii între ei, căci toţi voiau să aleagă pe cei din judeţul Satu Mare, ca fiind superiori celor din Sighet sau Sălaj, spuneau că oşenii din Satu Mare sunt oameni iuţi şi sănătoşi.

Au discutat ei aşa pe marginea regionalismelor,

mai mult glumind, dar în schimb ei aşteptau să vină colonelul să prezideze împărţeala, care a şi sosit şi, fără să stea de vorbă cu ofiţerii, a dispus să se facă împărţeala în aşa fel ca fiecare companie să primească cîte un număr egal de recruţi din toate judeţele, lucru care nu ne-a prea încîntat, căci ne despărţeau, eu eram singur din satul meu, doar 5 aveam cunoscuţi din satele vecine din judeţ.

Recruţii sosiţi în această primăvară la centrul de instrucţie Oradea erau originari din judeţele învecinate Bihor, Sălaj, Satu Mare, Maramureş şi Alba, pe primul loc fiind Bihorul, care reprezentau cam 50% din totalul recruţilor. S-a făcut împărţeala, eu am fost repartizat la compania a III-a, unde comandantul de companie era căpitanul Liphart Artur şi despre care se spunea că este un om bun, cel mai blînd ofiţer din centrul de instrucţie. După repartizarea pe companii, a urmat repartizarea pe plutoane, care s-a făcut după următorul criteriu: cei mai înalţi, la plutonul I, mijlocaşii, la plutonul II – unde am fost repartizat şi eu, avînd ca şi comandant de pluton pe locotenentul Munteanu Ion, un om de talie mijlocie, foarte elegant şi dichisit, nu prea vorbăreţ, dar fin în expresii şi acesta era unul dintre cei mai buni ofiţeri inferiori din companie, aşa că m-am simţit de-a dreptul norocos că am dat peste oameni buni, dar repartizarea nu s-a terminat aici, urmînd repartizarea pe grupe, unde norocul a fost mai puţin darnic, am căzut în grupa a II-a comandată de caporalul Moghioruş Lazăr, din Salonta Mare, un om care ştia foarte bine să înjure ca un birjar şi una din multele lui înjurături era „…tu-ţi mormîntul mă-tii” – lucru care pe mine, ca unul care aveam mama în mormînt, mă ofensa. Avea acest om nişte ticuri scîrboase tot timpul, scuipa şi mişca din nas şi din buze ca un iepure şi era de o răutate fără margini.

În compania noastră, a treia, erau cinci ofiţeri, un căpitan, comandant de companie, doi locotenenţi

şi doi sublocotenenţi, comandanţii de plutoane, şi un număr de 17 gradaţi din care 16 comandanţi de grupă şi un fruntaş vechi pe nume Mihoc care se ocupa cu de toate; după repartizare, ne-a luat în primire fruntaşul Mihoc, care ne-a condus la baie – toată compania era condusă în această după masă de Mihoc, care, după ce ne-a aşezat în faţa pavilionului de baie, ne-a spus să scoatem fiecare cîte şapte lei, introducîndu-ne pe rînd în holul băii, avînd în mînă o maşină de tuns pentru tunsul la părţile păroase, dar nu prea avea de tuns, căci 99% din recruţi au venit tunşi, atît pe cap, cît şi pe restul părţilor păroase, aşa că Mihoc ne lua banii cu grabă mare, încît era numai o zdroabă, fiind transpirat de curgea apa de pe el. Mai era cîte un recrut care încerca să-şi păstreze cei şapte lei, spunînd că a venit nu numai tuns, dar şi bărbierit pe la toate părţile păroase, dar Mihoc îi reteza scurt – „În armată nu se discută, ci se execută” – aşa că în cel mult o oră am trecut toţi prin holul băii la aşa zisul tuns pe toate părţile. A urmat îmbăierea cu duş într-o cameră mare cu grătare de lemn pe jos şi o mulţime de duşuri sub care intrau o sută de inşi odată, apa curgea automat fiind dirijată de la un singur robinet de către fruntaşul Mihoc, care dădea drumul la apă fierbinte pentru înmuiere, apoi se oprea şi ordona săpunirea, şi pe urmă limpezirea cu apă rece şi baia era gata în 15 minute.

După baie a urmat echiparea la magazie. Ne aşteptau gradaţii care primiseră haine pentru recruţii repartizaţi. Ni s-au dat pentru început haine rele, peticite şi bocanci scîlciaţi şi desperecheaţi.

Pentru haine, semnam fiecare într-un tabel de primire. Am primit capelă, veston, pantaloni, moletiere, bocanci, centură, cartuşieră, port baionetă, o cămaşă şi o pereche de izmene lungi.

Hainele şi bocancii erau de diferite mărimi şi plutonierul major Vlaicu B. Dumitru, că aşa-l chema pe secretarul nostru de companie, spunea: în cazul

că nu ne vin bine unele din efecte, să le schimbăm între noi, ori acest lucru nu prea se potrivea, căci noi aveam aproape aceeaşi mărime, mai ales în cadrul plutonului, cel mai dificil era cu bocancii mici şi desperecheaţi – eu am primit un bocanc după piciorul meu şi unul ceva mai mare, dar măcar i-am putut încălţa imediat, alţi colegi au nimerit mai rău. Recruţii din plutonul I au primit haine ceva mai bune şi apoi tot mai vechi, aşa că plutoanele trei şi patru aveau numai zdrenţe. După circa o jumătate de oră, am fost prezenţi pe platoul de adunare a companiei, echipaţi ca vai de noi, unii cu bocancii subsuoară, unii cu capele mari, alţii cu capele pe vîrful capului, compania arăta într-un hal incomparabil. Căpitanul a zîmbit văzîndu-ne în acest hal, apoi a discutat ceva cu ofiţerii, după care a chemat la ordin pe plutonierul major căruia i-a cerut să schimbe la magazie toate efectele nepotrivite ca mărime, inclusiv bocancii desperecheaţi, aşa că pînă la ora mesei de seară toţi recruţii să fie echipaţi cu echipament potrivit.

Gradaţii au adunat toţi recruţii care aveau de schimbat echipament, între care cam fost şi eu, pentru schimbarea bocancilor, şi am fost aliniaţi pe un singur rînd în faţa magaziei, unde plutonierul major, foarte nervos, a început inspecţia cam aşa:

- Ce vrei tu? se adresă primului, care avea vestonul prea scurt la mîneci, care-i ajungeau doar pînă la coate – se uită la restul de recruţi şi descoperă un recrut mai scund care avea un veston cu mîneci prea lungi, încît i se vedeau doar vîrful degetelor de la mîini -. Ia schimbaţi între voi! De fapt, acest lucru trebuia să-l fi făcut voi mai înainte!

Au făcut schimbul, dar recrutului înalt tot prea scurt îi veneau mînecile, se vede treaba că acesta, pe lîngă că era înalt, avea mîinile mai lungi decît normal. Acest lucru l-a înfuriat pe plutonierul major şi a ordonat să se dezbrace ambii recruţi şi să intre

în magazie, ajutaţi de înjurăturile majurului, care striga:

- Fire-aţi ai dracului de clisani deformaţi, unii aveţi mîini mai lungi, alţii mai scurte.

După cîteva clipe, cei doi au ieşit din magazie cu nişte haine numai petice, dar mînecile tot nepotrivite au rămas.

Apoi au urmat alţii şi toţi primeau haine şi încălţăminte mai rele – eu am hotărît să renunţ momentan la schimb, aşa că m-am aşezat în rîndul celor rezolvaţi. Schimbul hainelor s-a terminat repede şi s-a observat o oarecare ameliorare în nepotrivirile de mărime ale hainelor şi încălţămintei, dar în schimb s-au înmulţit peticele, căci tuturor celor care au schimbat efecte li s-au dat altele mult mai peticite.

Întrucît pînă la masa de seară, cînd urma să aibă loc o nouă inspecţie, mai erau vreo două ore, plutonierul major a ordonat ca în acest timp să-şi cîrpească toţi recruţii hainele – eu, din fericire, n-am avut mult de lucru, pe cînd alţii, în marea majoritate, aveau de cîrpit serios, nu li s-au dat petice, aşa că spărturile au fost adunate de fiecare, aşa cum s-a priceput. Inspecţia de seară a decurs repede şi foarte sumar, dînd să se înţeleagă că totul era în ordine.

După inspecţie, ofiţerii au plecat, rămînînd numai ofiţerul de serviciu şi gradaţii, care au aliniat toate companiile pe platoul de adunare în poziţia de drepţi, s-a comandat descoperirea pentru rugăciune, gornistul a sunat melodia *Tatăl nostru*, după care, pe plutoane şi grupe, am fost introduşi la sala de mese la subsolul cetăţii, unde fiecare grupă avea o masă lungă la care ne-am aşezat cîte şase de fiecare parte. Am primit cîte o jumătate de pîine, atrăgîndu-ni-se atenţia să oprim o treime din jumătate pentru ceaiul de a doua zi. A sosit mîncarea, adusă cu găleata de la bucătărie de către un recrut condus de gradatul de la

grupă. Au adus o găleată plină cu ciorbă de varză acră cu carne de vită. Au mîncat recruţii şi nu prea, căci astfel de ciorbă era ceva nou pentru mulţi recruţi, apoi mai aveam în majoritate merinde de acasă. În schimb, gradaţii au mîncat din greu şi mai cu seamă carne pe săturate, din care a prisosit, din motivele arătate mai sus. După masă, au fost aleşi la întîmplare trei recruţi pentru spălatul veselei la o chiuvetă mare care deservea toată compania, munca fiind supravegheată de sergentul de zi, pe companie. Restul de recruţi am avut o oră liberă pentru necesităţi naturale, care la această cazarmă se făceau peste zi sus pe zidul cetăţii, în aer liber, unde toată instalaţia se rezuma la un şanţ adînc de vreo doi metri şi lat de un metru, care era săpat de-a lungul zidului, care avea o grosime de şase-şapte metri şi o înălţime de 12 metri, avînd în interior scări din beton din loc în loc şi la aceste scări (trepte) se făcea coadă, căci erau foarte înguste şi insuficiente numărului mare de solicitatori, mai cu seamă în pauza de după mese.

Pe marginea şanţurilor, la o înălţime de circa 60 cm, era montată o prăjină groasă de brad – soldaţii lăsau pantalonii în jos şi se aşezau cu fundurile goale pe bară şi începeau scremutul, iar de la o distanţă de circa 60 metri, trecătorii din oraş, care mergeau înspre şi de la piaţă, puteau privi panorama sutelor de funduri dezgolite atît cît se putea distinge de la acea distanţă.

În primele zile, toţi recruţii aveau diaree, deoarece mîncarea de la cazan avea la bază borşul, aliment neobişnuit în Transilvania, aşa că cîteva zile pînă la acomodare diareea făcea ravagii, care determinau mare înghesuială la scările zidului şi respectiv la şanţuri care, în aceste cazuri, s-au dovedit a fi prea puţine pentru întreg batalionul de circa 1000 de recruţi.

Spre seară, a sunat goarna adunarea pentru apel, care s-a făcut prin numărătoare pe plutoane,

deoarece nu erau definitivate registrele de prezenţă pe companii – apelul cădea în sarcina plutonierului major pe companie. După apel, am urcat la dormitoare – compania noastră avea dormitoarele la etajul III – scările erau de stejar, probabil aveau o vechime egală cu aceea a cetăţii, căci nu mai semănau a scări, fiind uzate de bocancii soldaţilor, probabil de mai multe sute de ani, şi umede, nu era chip de circulat decît tîrîş.

Prima seară în cazarmă a fost o seară liniştită, jumătatea de oră de la apel pînă la stingere, destinată în mod normal pentru dezechipare şi inspecţia echipamentului. În această seară, gradaţii ne-au arătat părinteşte cum se împachetează hainele şi cum se aşează la capul patului pe cufere, am zis la capul patului, dar, de fapt, cuferele erau aşezate la marginea priciului, căci în dormitor nu existau paturi, ci priciuri din scîndură, unul de o parte, altul de partea opusă, în dormitor eram 50 de recruţi, cîte 25 pe un prici unul lîngă altul.

A sosit stingerea, o melodie plăcută, executată de gornistul de serviciu. Era prima seară de cătănie şi mă simţeam oarecum fericit sau, mai bine zis, împăcat şi îmi ziceam că dracul nu-i atît de negru cum este zugrăvit. Am adormit destul de repede şi cred că nici n-am visat ceva deosebit pînă în zori, cînd aceeaşi goarnă a sunat deşteptarea, o melodie sacadată, pe care nici n-am avut răgaz să o ascult, căci gradaţii au ordonat echiparea pentru care, din motiv că era prima pentru noi, ni s-au alocat cinci minute, căci, în mod normal, un soldat trebuie să fie echipat într-un minut şi 40 de secunde, calculat de la primul sunet de trompetă, iar pentru dezechipare se acordau doar un minut şi douăzeci de secunde.

După echipare am primit cinci minute pentru spălat pe faţă şi eventual pentru treaba mică – lavaboul era folosit de întreaga companie, dar

recruţii mergeau pe plutoane.

În lavabou, de o parte, un jgheab lung din tablă şi vreo zece robinete cu apă rece unde se înghesuiau cincizeci de recruţi, care, timp de un minut şi 15 secunde, trebuiau să se spele şi să părăsească lavaboul, urmînd să intre alt pluton, adică alţi cincizeci de recruţi. În lavabouri existau zece vece-uri, despărţite între ele cu ziduri albe, pictate de o frumuseţe de urme ale degetelor celor care nu aveau hîrtie pentru şters la popou. Aceste ziduri despărţitoare erau spoite cu var zilnic de către sergentul de zi, dar peste noapte erau zugrăvite din nou de către cei două sute de recruţi care le foloseau pe timpul nopţii, căci vece-urile de pe zidul cetăţii erau utilizate numai în timpul zilei.

A doua zi, am observat în curtea cazărmii vreo 50-60 de civili, erau recruţii întîrziaţi care aşteptau să fie repartizaţi pe subunităţi şi în preajma lor am zărit pe domnul fruntaş Mihoc cu maşina lui de tuns în mînă, aştepta să se facă repartizarea şi să-şi ia în primire recruţii pentru a-i tunde pe la părţile păroase, dar mai mult cu scopul de a-i uşura pe fiecare de cîte opt lei.

M-am gîndit la acest Mihoc, care în cîteva ore a adunat bani ce reprezentau preţul a două vaci. Înainte de încorporare, am mers cu tata la tîrg la Seini, cu o junincă gestantă să o vindem şi, cu toate că iarna trecuse, vitele erau tot ieftine, aşa că pe juninca noastră am primit opt sute de lei şi cu atît am vîndut-o, căci tata spunea că, deşi e cam puţin, nu doreşte să se întoarcă acasă cu ea.

Din banii luaţi pe junincă, mi-a dat mie două sute de lei să am bani în armată pentru cheltuieli. Mă simţeam destul de bănos, şi fericit, într-un fel, mai cu seamă că tata mi-a promis că-mi va trimite lunar bani să am de cheltuială, să-mi cumpăr supliment de mîncare şi alte lucruri de care voi avea trebuinţă. I-am spus tatălui meu că eu cred că nu voi avea nevoie de

mulţi bani în armată, că şi aşa mi-a dat prea mulţi şi mă gîndeam în sinea mea că dacă îmi voi consuma în armată în patru luni de zile toţi banii ce i-am primit la tîrg pe o junincă, atunci cum ne vom descurca în trei ani cît va dura cătănia?!

Aşa stînd pe gînduri, m-am gîndit la juninca vîndută, cîtă îngrijire i-a trebuit în cei trei ani, căci trei ani avea juninca, care peste două luni trebuia să fete şi să devină vacă în toată regula, şi m-am gîndit mai departe la acel Mihoc, care a adunat de la cei două sute de recruţi preţul a două vaci, în numai cîteva ore, pentru presupusul serviciu de tuns pe la părţile păroase, pe care, în realitate, n-a avut prilejul să-l facă decît la cel mult 2-3 % dintre recruţii sosiţi în compania noastră.

Au trecut vreo trei zile din cătănie şi nu mi se părea greu deloc, ofiţerii şi gradaţii se purtau destul de părinteşte cu noi, şi nici nu ne cereau mare lucru şi nici arme nu primisem, făceam cîteva ore de instrucţie în şanţul cetăţii, şi aşa a trecut o săptămînă din cătănie, învăţasem cîteva mişcări ca: „la stînga”, „la dreapta”, „drepţi!”, „pe loc repaus”, „înainte marş”, „stai!” etc.

Era într-o sîmbătă cînd, imediat după ceai, am fost conduşi la magazia de arme unde, pe baza unui tabel, contra semnătură, ni s-au distribuit arme şi baionete, apoi în şanţul cetăţii am fost aşezaţi în careu toată compania la un loc, şi maistrul armurier Georgescu ne-a explicat cum trebuie să îngrijim şi să curăţăm armele ca să nu dispară stratul de bronaj, să nu fie lovite, să nu se întrebuinţeze hîrtie sticlată (*glaspapir*) şi multe alte lucruri ni s-au adus la cunoştinţă în legătură cu îngrijirea armamentului, precum şi pedepsele care ne aşteaptă în caz de deteriorare sau pierdere a armamentului ce-l aveam în primire.

Armele erau bronate proaspăt, dar aveau multe lovituri şi zgîrieturi, căci erau arme vechi – toate

loviturile şi zgîrieturile, atît la partea metalică, cît şi la partea lemnoasă, erau menţionate în fişa armei şi de acest lucru am fost atenţionaţi de către maistrul armurier, că orice lovitură sau zgîrietură în plus va fi imputată vinovaţilor.

După plecarea maistrului, pe grupe s-a făcut descrierea armei de către comandantul de grupă, care ne-a spus că această armă se numeşte *malnichor*, fiindcă aşa s-a numit inventatorul ei, şi că arma se compune din lemn şi fier, adică din două părţi mari, urmînd apoi descrierea celorlalte părţi mai mici.

Ofiţerii n-au stat cu noi, ne-au lăsat numai cu gradaţii, care au făcut cu noi în continuare teorii despre armă şi n-au uitat să ne anunţe că a sosit timpul să coboare cătănia din pod şi a şi coborît de-a binelea, căci după masă am curăţat dormitorul, am spălat duşumelele, apoi le-am uns cu motorină, aşa umede cum erau, şi arătau groaznic, căci motorina nu se lipea de duşumelele umede – am spălat pe coridor şi pe scări, apoi am fost conduşi în şanţul cetăţii, unde am făcut exerciţii de echipare şi dezechipare. Ni s-a comunicat că deoarece acolo, în şanţul exterior al cetăţii, suntem priviţi de civilii din împrejurimi, la dezechipare să nu dezbrăcăm izmenele. Am fost aliniaţi pe grupe, grupa noastră s-a nimerit lîngă zidul cetăţii, apoi s-a ordonat dezechiparea, care trebuia să fie săvîrşită într-un minut şi douăzeci secunde – sergentul avea ceasul în mînă şi, cînd au expirat secundele regulamentare, a comandat: „Drepţi!”, şi constatînd că nici unul nu reuşise să se încadreze în timp, a ordonat să ne echipăm în linişte, după care a comandat din nou – „Dezechiparea!”, şi din nou la expirarea secundelor, adică a celor 80 de secunde, a comandat: „Drepţi!”, şi nici de data aceasta nu s-a încadrat nici un recrut în timpul acordat, doar la grupa condusă de caporalul Moghioruş au reuşit cîţiva să se încadreze

în timp. Sergentul a ordonat caporalului să ne ajute să ne încadrăm şi noi în timp, atunci caporalul a scos baioneta şi s-a apropiat de grupa noastră, a ordonat să ţinem mîinile întinse înainte, cu faţa în sus, şi ne-a aplicat cîte o lovitură puternică cu latul lamei baionetei în fiecare palmă, iar celor care au oftat sau au mişcat mîna, le-a mai aplicat cîte o lovitură, apoi ne-a cerut să ne echipăm liniştiţi. Cînd am fost gata, a comandat „Drepţi!”, a controlat dacă suntem complet echipaţi şi cu toţi nasturii încheiaţi, cu moletierele înfăşurate, apoi a comandat „Dezechiparea!”, rugînd pe sergent să urmărească ceasul, şi la expirarea termenului mai mult de jumătate din recruţi s-au încadrat în termen, printre care am fost şi eu.

Cei care nu se încadrau în secundele cerute au primit de la acesta cîte două lovituri de baionetă. Apoi au urmat alte exerciţii, dar numai exerciţiile de dezechipare erau cronometrate, pe cînd echiparea se făcea de voie. Nu ştiu ce-or fi simţit cei care au primit mai multe lovituri, căci mie mi se umflaseră palmele numai de o singură lovitură, şi o parte din nasturi îi aveam în buzunar, căci săriseră în viteza dezechipării, am făcut vreo zece exerciţii de dezechipare pînă cînd toţi au reuşit să se încadreze în cele 80 secunde. Nasturii au căzut la mai mulţi recruţi, dar n-am fost pedepsiţi pentru acest lucru, doar ni s-a ordonat ca, la prima pauză, să întărim bine nasturii, dar în nici un caz să nu-i coasem cu sîrmă, căci este interzis acest lucru.

După masa de seară, am avut pauză treizeci de minute, cînd am cusut bine toţi nasturii, şi după apel a urmat programul de seară. Dezechiparea cronometrată şi fără probleme, toţi ne-am încadrat în cele 80 secunde, după care am primit cinci minute pentru scuturatul efectelor şi curăţatul bocancilor, apoi în dormitor, aşezaţi pe un singur rînd, cu hainele împachetate, aşteptam inspecţia pe care o

făcea caporalul Moghioruş, care s-a dovedit a avea rezultate cu metoda lui. Caporalul avea baioneta în mînă, cu care lovea pantalonii, apoi vestonul, spunînd că sunt plini de praf, şi bocancii nu au lustru, apoi a urmat cîte o lovitură de baionetă pentru pantaloni, veston şi bocanci – inspecţia s-a făcut repede şi nici nu s-a putut termina la toţi recruţii, căci a sunat stingerea, aşa că o treime au scăpat fără inspecţie, şi deci fără lovituri de baionetă. De obicei inspecţia era cam aşa: „Să trăiţi, domn caporal, sînt jandarmul soldat cutare, m-am prezentat cu hainele pentru inspecţie...” Caporalul lua capela, care era deasupra, o arunca jos şi spunea: „E murdară, tu-ţi dumnezeul mă-tii! Ţine palma, bagu-te în aia mă-tii” Urmau 2-3 lovituri de baionetă în palmă. Dacă, de durere, duceai mîinile la cap, le repeta, că cele dinainte s-au şters. Apoi ridica pantalonii, îi lovea cu baioneta: „Sînt plini de praf, tu-ţi...” Alte lovituri. Tot aşa cu vestonul, cu bocancii. Bocancii caporalului erau la el în picioare, făcuţi de soldaţi, cîte doi la fiecare bocanc. Suna stingerea: „În pat, fuga marş!” Apoi se aşeza pe scaun în capul dormitorului şi striga: „Drepţi! Sub pat fuga marş! Am vrut să mă culc şi n-a sărit nimeni să mă descalţe, aşteptaţi, tu-vă, să mă rog de voi, ai?” Toţi săream de sub pat să-l descălţăm pe domn caporal, după care ni se dădea ordin să mirosim bocancii şi să spunem dacă miros la fel. Răspunsul era negativ, altfel era şi mai rău. „Unul care are cremă de Braşov să facă din nou bocancii”. Ne uitam unii la alţii, toţi aveam cremă din Oradea. „Nu aveţi, tu-vă...! Sub pat, fuga marş! Petraş, ia arată-mi crema ta”. Scoteam cutia cu *Schnol pasta.* „A, vezi că aveţi?”. Făceam din nou bocancii, nu înainte de a încasa loviturile în palmă. Îi prezentam la Inspecţie. „Miroase bine?” Îi întindeam să verifice. „Mi-i pui la nas în bătaie de joc?! Tu-ţi, adă palma! Să vină altul care miroase bine să vadă ce treabă a făcut

Petraş.” Soldaţii se uitau unii la alţii, în secunda următoare erau toţi sub pat, apoi miroseau pe rînd bocancii şi spuneau că nu miroase bine, de frică. Venea rîndul lui Leibovici, care avea parfum în cufăr şi îşi ştia datoria: venea cu sticla şi parfuma bocancii domnului caporal. Cîteva secunde era pace. Venea apoi inspecţia la picioare, dacă erau curate şi cu unghiile tăiate. Era cel mai greu de suportat, loviturile erau cu sîrmă cauciucată, foarte dureroase.

Mîinile mă dureau groaznic şi n-am putut să adorm, aşteptam să treacă o jumătate de oră, să pot să merg la lavabou să-mi răcoresc mîinile cu apă. Prima jumătate de oră după stingere, nu avea nimeni voie să iasă din dormitor. Asta era regula. Aşteptînd cele 30 minute, m-am gîndit că a coborît cătănia din pod cam prea dură. Caporalul lovea prea tare şi era încurajat în această acţiune ca unul care are rezultate bune în conducerea programului cu recruţii. În regulamentele militare era prevăzut un paragraf în care spunea că lovirea inferiorului se pedepseşte, dar, după cum am văzut, acest paragraf, ca şi multe altele, nu se respectau, ci, din contră, erau încurajate.

Eu nu eram în grupa caporalului Moghioruş, dar eram în acelaşi pluton şi, deci, în acelaşi dormitor şi programul administrativ era condus cu mult zel de către caporal cu întreg plutonul, iar în ceea ce priveşte instrucţia, aceasta o făceam în cadrul grupei, cu sergentul Cantor, comandantul grupei, care era un om înalt, corect şi nu l-am auzit să înjure şi nici lovituri nu aplica soldaţilor, doar ridica tonul cînd avea motiv, şi motivul se ivea destul de des.

Am fost scoşi la cîmpul de instrucţie pe o păşune de la marginea oraşului, lîngă pîrîul Peţa. La cîmp am făcut instrucţia pe grupe, iar locotenentul

observa programul de la distanţă şi avea obiceiul să se plimbe prin spatele grupelor, lucru care ne stînjenea, simţindu-ne văzuţi din spate, şi fiindcă instrucţia se numea instrucţie individuală, fiecare soldat îşi comanda singur, sergentul se plimba prin faţa soldaţilor şi corecta pe unul sau pe altul care nu executa corect mişcările prevăzute în program.

Înainte de plecarea către cazarmă, vreo cinci minute făceam instrucţie în ordine strînsă cu grupa, apoi cu plutonul. Instrucţia cu plutonul o conducea sergentul de la grupa noastră, care era şi încheietorul plutonului.

A doua zi, cum am ajuns la cîmp, locotenentul a adunat plutonul în careu şi a comunicat că a observat o mare deosebire în felul cum se mişcă soldaţii în grupe, este o mare deosebire de la o grupă la alta în corectitudine şi energie în executarea mişcărilor de către soldaţi, şi a ordonat ca, pentru omogenizarea rezultatelor pe pluton, să se facă o rotaţie între gradaţi şi ore de instrucţie; aşa, prima oră de instrucţie în acea zi am făcut-o cu caporalul Moghioruş, iar sergentul nostru a făcut instrucţie cu grupa a IV-a a caporalului, a doua oară am făcut cu alt sergent, unul Bria, care nu vorbea, doar ne îmboldea cu cîte un pumn în piept. Caporalul îşi respecta obiceiul cu baioneta, dar întîi se asigura că nu este văzut de către locotenenţi. Eu n-am primit nici o lovitură în orele de instrucţie din ziua respectivă, deoarece mi-am dat toată silinţa să execut mişcările corect şi cu toată energia, şi mai ales comandam cu glas tare, încît am şi răguşit de-a binelea, într-o singură oră de instrucţie făcută cu caporalul, care nu contenea să întrebuinţeze lama baionetei asupra celor care se mişcau mai încet. Cele patru ore de instrucţie din acea zi le-am făcut cu patru gradaţi, cînd am putut să-mi dau seama că cel mai omenos dintre gradaţi este sergentul nostru.

La terminarea programului, cele cîteva minute de instrucţie în ordine strînsă cu plutonul le-am făcut cu caporalul, fiindcă aşa a dispus locotenentul, deci acest caporal era oarecum apreciat de către locotenent în detrimentul sergenţilor, căci la grupele întîi, doi şi trei figurau ca şi comandanţi, în ordine, Anton, Bria şi Cucui, caporalul, ca unul mai mic în grad, conducea grupa a patra.

A treia zi, locotenentul a adunat din nou plutonul în careu, de cum a ajuns pe cîmpul de instrucţie, şi ne-a comunicat, pe grupe, rezultatul instruirii: pe primul loc se află grupa a patra, condusă de caporalul Moghioruş. Această comunicare nu m-a bucurat. Nu m-a bucurat succesul acestui om, fiară, cum mi-l botezasem eu, dar numai în gînd. Locotenentul a adăugat că şi în restul grupelor sunt soldaţi buni, dar numai într-un procent de 50-60%, şi a ordonat gradaţilor ca, în cinci minute, să aleagă soldaţii mai moi la instrucţie, urmînd ca în mod provizoriu pe cîmpul de instrucţie să se formeze o grupă dintre cei mai leneşi, sub comanda caporalului, pentru înviorare. S-a format grupa osîndiţilor, sub comanda caporalului, care, plin de zel, considerîndu-se cel mai bun, şi-a făcut cu vîrf şi îndesat datoria cu ajutorul lamei baionetei, fără mult zgomot, doar aşa, pe înfundate. Din grupa noastră numai trei au fost aleşi, eu, bineînţeles, n-am făcut parte dintre aceştia. Rezultatul a fost că toţi ne-am mişcat mai vioi, de frică să nu fim trimişi în grupa specială. Metoda transferării recruţilor în grupa specială a dat roade, dar n-a mai fost cazul să fie repetată. Cred că locotenentul a observat metodele caporalului, dar s-a făcut că nu vede, oricum era riscant pentru el, căci printre recruţi erau şi din aceia care aveau pe cineva în familie care ar fi ştiut unde să reclame cele întîmplate.

A venit o altă sîmbătă cu program administrativ după masă, cînd sergentul a zis către caporal:

„Lazăre, nu crezi că ar trebui să-i învăţăm pe găgăuţii aceştia cum să se echipeze în caz de alarmă?” Zis şi făcut: caporalul, mîndru de el, a luat tot plutonul şi a ordonat dezechiparea pînă la izmene, cu împachetarea hainelor aşezate jos, pe iarbă, apoi a început demonstraţia.

S-a comandat: „Alarmă!” Echiparea a fost cronometrată şi, la expirarea celor 90 secunde, s-a comandat „Drepţi!”, au fost scoşi un pas în faţă toţi cei care nu erau complet echipaţi, şi erau mai mult de trei sferturi, şi, din nenorocire, eram şi eu printre ei, caporalul a dăruit fiecăruia, în fiecare palmă, cîte o lovitură de baionetă în mare grabă, încît l-a prins transpiraţia, apoi s-a ordonat echiparea de voie şi, după terminare, o mică inspecţie să vadă dacă suntem complet echipaţi, şi o nouă comandă de alarmă cronometrată. De data aceasta, cînd s-a comandat drepţi, eu eram gata, şi cu mine majoritatea şi fără gălăgie. Puţinii care nu s-au încadrat în timp au primit porţia dublă de lovituri, după care a urmat o avertizare, în sensul că termenul prevăzut, de 80 secunde la dezechipare şi 90 secunde la echipare, este prevăzut pentru echipamentul complet, or, în cazul de faţă, lipsesc două piese de îmbrăcăminte, şi anume mantaua şi flanela de iarnă.

La al treilea exerciţiu, n-a mai rămas nimeni neechipat complet.

La programul de seară, adică la inspecţia echipamentului, numai norocul dacă te scăpa de bătaie, căci hainele acestea uzate, oricum le scuturai, tot mai rămînea praf şi, prin faptul că hainele erau de culoare închisă şi anume, pantaloni negri şi veston albastru, se observa o dîră albă în locul loviturii cu baioneta.

Duminica ce-a urmat am avut repaus, liber, am verificat tot echipamentul, am montat cureluşa lungă la bocanci şi cu noduri la ambele capete, în aşa fel

ca, la descălţare, să nu iasă din găuri.

Am lărgit butonierele la veston în aşa fel ca nasturii să se desfacă uşor, moletierele le-am prevăzut cu nasturi în partea de jos, să poată fi prinse automat pe pulpă.

Mi-am pus în gînd să fac în aşa fel ca să nu fiu bătut şi am reuşit. În scurt timp, am devenit un ostaş model, dar mizeria nu era vina serviciului militar şi nici a regulamentelor militare, ci pur şi simplu opera unor imbecili care-şi băteau joc de semenii lor.

Era duminică, cum am spus mai sus, noi recruţii n-am primit învoire în oraş, deoarece nu depusesem jurămîntul, aşa că au plecat numai gradaţii. Seara s-au întors unii puţin afumaţi, aceasta am simţit-o pe pielea noastră. A venit programul de seară, ne-am dezechipat pe coridor şi, la un semnal, am intrat cu hainele împachetate gata pentru inspecţie. Caporalul, încălzit de băutură, a comandat „Drepţi!” şi a strigat: „Mama lor de răcani, uite că nici nu ştiu să ţină hainele pentru inspecţie!”, şi a mai strigat: „Efectele pe cufere şi sub pat fuga marş!” Noi eram în izmene şi cămaşă, căci aşa ne culcam, duşumelele erau negre, unse cu motorină, şi aşa ne-am vîrît sub pat, unde eu am stat sprijinit în mîini şi în degetele picioarelor, cu gîndul să-mi cruţ lenjeria de negreala motorinei, lucru ce nu l-au făcut restul de recruţi, după cum arătau după ce au ieşit de sub pat, dar nici eu n-am scăpat mai curat, căci ne-au vîrît sub pat de vreo zece ori, după care şi eu am fost negru de motorină pe izmene şi cămaşă.

A sunat stingerea, şi în pat fuga marş, cu lenjeria de corp murdară, ne-am aşezat pe amărîtul de cearşaf, care se zicea că era alb, dar era mai mult vînăt, aşa cum sunt cearşafurile spălate de soldaţi de multe ori cu apă rece.

Aveam un singur cearşaf fiecare, întins pe o saltea de pînză, umplută cu paie, şi o pătură.

Saltelele erau aşezate una lîngă alta pe priciul de scîndură.

Nu mult după stingere, am auzit plantonul că raportează: „Să trăiţi domn plutonier, sunt soldatul...” Venise plutonierul major în inspecţie, fusese în oraş pe la cîrciumă, a ordonat să se aprindă lumina şi a luat de la rastel o vargă de fier ce servea la curăţatul armelor, a dat la o parte pătura de pe picioare şi a văzut picioarele negre de motorină... „Aşa! V-aţi culcat cu picioarele murdare, ai?” şi a început să lovească cu varga de oţel peste degetele picioarelor şi acolo unde a auzit scîncete, a repetat cu loviturile, durerile erau insuportabile. După ce a terminat, a ordonat să se stingă lumina şi a plecat. La aceasta nu mă aşteptasem, eu care-mi luasem toate măsurile să fac cătănia mai frumoasă. Nimeni n-a reclamat, şi nici nu-şi avea rostul vreo reclamaţie, doar gradaţii s-au hotărît să adune bani de la soldaţi şi să cumpere un fel de sandale de lemn care s-au confecţionat la atelierul unităţii, fără plată, dar noi le-am plătit cu cîte cinci lei perechea pentru scînduri, urmînd alţi cinci lei pentru cureaua de piele prinsă în cuie la cizmărie, dar au fost foarte practice, cu un singur dezavantaj, făceau un zgomot teribil pe cimentul de pe coridor, care era defilat necontenit, toată noaptea, de către soldaţii care mergeau pentru treaba lor la W.C. şi acolo mergeau toţi cel puţin o dată pe noapte, căci dimineaţa, la deşteptare, programul de dimineaţă nu-ţi lăsa, practic, timp şi nici spaţiu pentru asemenea îndeletniciri. Aşa că toată noaptea, de-a lungul coridorului era numai un tropot – plutonul trei şi patru treceau prin faţa uşii dormitorului nostru, uşă care, peste noapte, era deschisă, altfel ne-am fi asfixiat cei 50 de soldaţi într-o cameră nu prea încăpătoare.

Eu aveam cămaşă şi izmene aduse de acasă, şi de la magazie am primit numai o cămaşă şi o pereche de izmene, şi în seara cu pricina, m-am

culcat de frică aşa, cu lenjeria de corp plină de motorină, neîndrăznind să cer voie să le schimb, aşa am reuşit să murdăresc atît pătura cît şi cearşaful de pe saltea, şi aşa am stat, murdar, toată săptămîna, căci spălatul se făcea numai sîmbăta, după masă, pentru lenjeria de corp, iar cearşaful o dată pe lună, de altfel, cearşaful, precum şi lenjeria de corp, au fost cîndva albe, dar arătau mai mult vinete decît albe.

Dacă aveam norocul ca sîmbăta să fie vreme frumoasă, ne duceam la Criş, unde spălam rufele şi unde se şi uscau în timp de două ore. Cea mai mare parte dintre soldaţi nu aveau decît un schimb de rufe, şi pînă la uscare, stăteau îmbrăcaţi în pantaloni, fără izmene.

Hrana era destul de bună, şi suficientă pentru majoritatea dintre soldaţi. Erau destui care aveau nevoie de supliment, care se găsea ieftin la o prăvălie în cazarmă, care se numea cantină şi unde se găseau de toate, aţă, ace, săpun, slănină, brînză, franzele, limonadă, potcoave, ţinte precum şi vin şi rachiu, dar care nu se vindea sub nici un motiv la soldaţi, fiind rezervat exclusiv pentru ofiţeri şi subofiţeri.

După circa o lună, am depus jurămîntul şi, fiindcă venise şi vara, am primit haine de doc kaki, destul de bune, şi după jurămînt, care a avut loc într-o duminică dimineaţă şi cu care ocazie am primit o mîncare mai bună şi cîte o cană de vin pentru fiecare, apoi, după masă, învoire generală în oraş, aşa, mai mult un fel de recunoaştere a oraşului, am fost sfătuiţi să nu intrăm în cîrciumi şi nici în restaurante, afară de cele destinate militarilor în termen, să nu mîncăm plăcinte pe stradă, şi multe alte restricţii.

La poartă, s-a făcut o inspecţie amănunţită la ţinută şi un examen al modului cum ştim să salutăm. Cea mai mare parte din cei refuzaţi de la poartă au

fost din cauză că nu ştiau să salute, am avut şi eu emoţii, dar am scăpat uşor. În ziua aceea, la poartă erau multe rude, mai cu seamă din împrejurimi.

Ziua jurămîntului era cunoscută dinainte, precum şi faptul că în această zi se acordă prima învoire în oraş, după o veche tradiţie în armată, aşa că în oraş puteai să vezi grupuri de militari cu rudele lor la plimbare printre şatrele din piaţa oraşului Oradea, care se afla în imediata apropiere a cazărmii. Gradaţii aveau misiunea să-şi supravegheze întrucîtva subordonaţii de felul cum se comportă prin oraş. Eu am intrat la cofetărie, care era foarte aglomerată, şi am renunţat, n-am luat nici măcar o îngheţată de la chioşc, fiindu-mi teamă că încalc regulamentul dacă o consum pe stradă, aşa că m-am înapoiat devreme la cazarmă.

Am terminat instrucţia individuală, apoi a urmat instrucţia grupei, apoi am plecat în concediu o lună acasă, unde nu-mi mai plăcea, dar, cînd s-a terminat concediul, tot m-am simţit stingherit că trebuie să mă întorc şi în fiecare noapte visam că am întîrziat la înapoierea din concediu, aceasta pentru că la plecare ni s-a spus că întîrzierea la înapoierea din concediu, chiar cu o oră, constituie lipsă la apel şi represiunea nu mai depinde de comandanţi, ci direct de consiliul de disciplină, iar cînd depăşeşte 24 de ore, direct de tribunalul militar, aşa cum au păţit cei care, fiind pocăiţi, n-au voit să depună jurămîntul şi au primit cîte cinci ani închisoare. După concediu, a urmat instrucţia cu plutonul, apoi cu compania şi cu aplicaţii de noapte. Acest mod de instrucţie nu era atît de plictisitor ca instrucţia individuală. La trageri, am fost printre primii, am fost făcut fruntaş împreună cu alţii, circa o treime din companie, fără nici un examen, dar tot am fost clasificaţi pe baza propunerilor comandantului de pluton şi, la afişarea tabelelor cu fruntaşii, am fost trecut pe primul loc, cap de listă pe companie. Eram mîndru de mine şi de

primul grad în armată. M-am grăbit să scriu despre acest eveniment acasă şi la fraţi.

La 1 noiembrie, s-a terminat instruirea, şi întreg contingentul a plecat la posturi, oprindu-se în cazarmă din contingentul nostru cîte doisprezece inşi de fiecare companie, printre care am fost oprit şi eu, lucru care nu m-a prea bucurat, cu toate că ni s-a spus că au fost opriţi cei mai buni, care peste iarnă vor urma şcoala de cadre pentru gradul de caporal instructor. Eu avusesem ţelul să fiu repartizat la teritoriu la vreun post, căci, în perioada celor şase luni de instrucţie, numai înainte de masă făceam instrucţie militară infanteristică, iar după masă aveam program teoretic, şi din care numai o zi pe săptămînă aveam regulamente militare, restul de patru după mese din săptămînă făceam teorie de specialitate, unde ni se predau noţiuni din legi speciale şi din codul penal, care îmi plăceau mult şi aveam la teoria de specialitate note bune.

Din codul penal, ni se predau toate contravenţiile şi generalităţi, iar din capitolul delicte, delictele contra persoanei, ca: lovire, vătămare a integrităţii corporale, omor, pruncucidere, sechestrare de persoane şi altele mai frecvente. Iar din legile speciale: legea circulaţiei pe drumurile publice, legea vînatului, legea păscutului, delictele silvice etc. Consideram aceste cunoştinţe ca o îmbunătăţire intelectuală necesară oricărui cetăţean al ţării.

Am primit o învoire de 10 zile, cei rămaşi în cazarmă, pentru relaxare, şi apoi la înapoiere a început şcoala de cadre mult lăudată. Şcoala avea două secţii, una de caporali pentru gradul de sergenţi, şi una de fruntaşi, pentru gradul de caporali, din care făceam parte şi eu. Ofiţerii au fost schimbaţi între companii, aşa că la compania noastră am avut ofiţeri de la alte companii şi, după cum erau

cunoscuţi, erau unii dintre cei mai exigenţi, să nu spunem cuvinte mai grele ca, de exemplu, cei mai fioroşi.

Fruntaşii numiţi din consideraţii stimulative ca elevi caporali din două companii, în total 24 inşi, au fost luaţi în primire de către patru ofiţeri cu calităţile arătate mai sus şi care urmau să ne instruiască toată iarna, timp de cinci luni de zile. Ne aflam pe platoul de adunare, cînd spre noi se îndreaptă un grup de patru ofiţeri: doi locotenenţi şi doi sublocotenenţi. Am stat în poziţia de drepţi. Locotenentul Ignat a ordonat cu voce puternică: „Cel mai vechi în grad, să dea raportul!”.

Noi ne-am uitat unul la altul, toţi aveam aceeaşi vechime, toţi fiind din acelaşi an şi toţi au fost făcuţi fruntaşi în aceeaşi zi şi nici unul n-a îndrăznit să ia comanda.

Locotenentul a ordonat: „Fruntaşul de pe primul să ia comanda!”. Iar tăcere. Atunci a întrebat: „Unde se află fruntaşul care a ocupat primul loc pe tabelul de clasament la avansare?” Atunci am înţeles că este vorba de mine şi am strigat: „Aici, să trăiţi, domn locotenent, sunt fruntaşul Petraş Ion, compania a III-a”. Atunci locotenentul a zis: „Mă mir că eşti primul, din moment ce n-ai ştiut nici atît, că, fiind primul pe tabel, eşti mai vechi cu o secundă ca ceilalţi. Ce mai stai? Ieşi şi dă raportul”. Am ieşit, inima îmi bătea în piept, cu putere, genunchii îmi tremurau, am comandat alinierea şi am dat raportul cu glas tare, dar cam tremurat. Mi-a făcut semn să trec în front, a comandat întoarcerea la stînga, „trei paşi înainte pentru inspecţie, marş!”. Executarea nefiind satisfăcătoare, a rupt rîndurile cu vreo patru culcări şi a comandat adunarea în careu şi pe loc repaus. Ofiţerii s-au prezentat, adică i-a prezentat locotenentul Ignat, şi pe ceilalţi, apoi a spus că, conform obiceiului lui, care de bună seamă este şi al celorlalţi ofiţeri, obişnuieşte să stabilească de la bun

început anumite criterii şi anume că, în armată şi cu atît mai mult în şcoala de cadre, este necesară o metodă de predare din cele trei pe care el le utilizează şi anume: bătaia, instrucţia peste rînd şi carcera.

Care din aceste trei metode pedagogice va fi aplicată, urmează să decidem noi. Toţi am tăcut. A spus: „Aştept răspunsul de la cel mai vechi în grad”. Am ieşit din front şi am strigat: „Să trăiţi, domn locotenent, bătaia”.

M-a întrebat ce m-a determinat să aleg pentru mine şi, în acelaşi timp, pentru toţi camarazii tocmai această metodă, am răspuns că această metodă este preferată prin faptul că se aplică numai aceluia care este vinovat, pe cînd instrucţia peste rînd, conform formulei din armată „unul pentru toţi şi toţi pentru unul”, s-ar răsfrînge şi asupra celor nevinovaţi, iar carcera şi închisoarea nu sunt recomandate prin faptul că au urmările ştiute în foaia matricolă, şi la terminarea serviciului militar nu poţi beneficia de un certificat de bună purtare. A spus: „Sunt de acord, şi în acelaşi timp sunt mulţumit cu argumentele aduse”.

Am ajuns la cîmpul de instrucţie, patru ofiţeri cu douăzeci şi patru de fruntaşi. Mă gîndeam că ăştia ne fac profesori ori doctori în cinci luni de zile. În prima zi de şcoală de cadre, aveam în program poziţia soldatului (poziţia de drepţi), noi făceam pedagogia militară, învăţam cum trebuie să instruim noul contingent care va veni la primăvară. Am fost organizaţi pe trei grupe a cîte opt inşi, şi după ce a făcut cu noi o încălzire sublocotenentul, care oficial avea grupa a III-a, şi după o pauză de 10 minute, tot plutonul a fost adunat în careu, unde o lecţie model a demonstrat-o sublocotenentul. Noi cunoşteam programul, adică cunoşteam material din regulament, sau mai bine zis trebuia să-l cunoaştem, căci programul zilnic pe ore îl aveam înscris din

ajun, fiecare în carnetul de program ce ni s-a distribuit fiecăruia. După lecţia model făcută în prima oră de către ofiţer, în ora a doua am fost scos eu, poate cel mai vechi, să predau camarazilor mei, care făceau pe recruţii, poziţia soldatului şi am început să explic toată poezia, aşa cum este prevăzută în manual, cam aşa: soldatul ia poziţia de drepţi avînd corpul aşezat pe ambele şolduri, umerii pe aceeaşi linie, privirea înainte, picioarele întinse, avînd călcîiele pe aceeaşi linie bine lipite, iar vîrfurile picioarelor desfăcute, mai puţin de un unghi drept, şi deopotrivă *date* în afară, şi cînd am spus ultimul cuvînt locotenentul a strigat „stop” şi a spus să-i arăt regulamentul şi mi-a cerut să citesc din regulament tot paragraful privitor la poziţia soldatului. Am citit şi nu m-am prins unde am greşit şi chiar eram sigur pe mine că am explicat întocmai ca şi în carte.

A spus: „Ai găsit în manual cuvîntul «deopotrivă *date* în afară»? Arată-mi!” Am parcurs din nou paragraful şi, în adevăr, în manual era prevăzut „deopotrivă *întoarse* în afară” şi nu „*date* în afară”.

Atunci a spus: „Fruntaş, tu nu ai dreptul să modifici nici un cuvînt din regulamentul militar şi, în consecinţă, pentru această faptă vei lua pedeapsa după metoda stabilită”, m-am aplecat şi un camarad mi-a dat o lovitură straşnică cu coada fanionului de semnalizare, care, fiind de brad, s-a rupt, deoarece executantului i se atrăsese atenţia că, în cazul cînd lovitura nu va fi la înălţime, va primi el două lovituri în schimb. Aşa că eu am făcut safteaua şi-mi părea rău că am ales această metodă, de altfel camarazii îmi spuseseră că m-am pripit. Deoarece fanionul s-a rupt, s-a dat ordin ca la întoarcerea la cazarmă să fie dus la atelierul de lemnărie, să i se pună o coadă de carpen, solidă.

Pentru fiecare greşeală, cît de mică, coada

fanionului era pusă în funcţiune, atît la cîmpul de instrucţie, cît şi după masă, la programul teoretic. Eu n-am mai primit nici o lovitură, am învăţat pe de rost fiecare virgulă din regulament, mă mişcam ca o sfîrlează, îmi îngrijeam bine ţinuta, de altfel aveam haine noi şi bocanci noi toţi aşa-zişii elevi. Prima metodă n-a durat decît două săptămîni şi, într-o luni dimineaţă, după ce am ajuns la cîmp, am fost adunaţi în careu, unde locotenentul Ignat, furios, a spus: „Noi am stabilit împreună metoda de constrîngere, dar fiindcă unul dintre voi a reclamat nevestei sale că a fost bătut, de azi înainte metoda cu bătaia se anulează şi trecem la metoda a doua, serviciul peste rînd, şi fiindcă fruntaşul Simionaş, în marş spre cîmpul de instrucţie, a întors capul şi nu a ţinut bine cadenţa, tot plutonul execută în direcţia pădurea Ceres o sută de salturi scurte cu comanda şi execuţia fiecăruia, executarea!”

Sublocotenentul a supravegheat executarea şi, după vreo zece salturi, a ordonat la loc mişcarea şi începerea de la numărul unu, motivul, mişcările prea moi. Oboseala era mare şi, în direcţia ordonată, am trecut şi peste o arătură plină de noroi şi plini de noroi am fost şi noi. Unii dintre noi, mai precis trei inşi, n-au putut executa cele o sută de salturi. De la pădure la locul de instrucţie, am venit în pas alergător şi sublocotenentul a fugit alături de noi. Aici sublocotenentul a raportat că s-au executat cele o sută de salturi, afară de trei, care nu au executat în întregime salturile. Locotenentul Ignat a ordonat ca cei trei să iasă la raportul de la orele unu.

La raport, celor trei li s-au dat cîte două zile de carceră, dublate de comandantul companiei la cîte patru zile. A doua zi, instrucţia peste rînd sub formă de pedeapsă s-a repetat, deoarece s-au găsit neghiobi care n-au ţinut cadenţa în timpul marşului prin oraş, ba unii au mai întors capul după cunoscuţi. Pîrîul Peţa era aproape sec şi puţina apă era

îngheţată, deoarece peste noapte coborîse temperatura, şi instrucţia peste rînd s-a executat traversînd pîrîul şi cele două diguri ce-l mărgineau, de cincizeci de ori. Oboseala era şi mai mare decît în ziua precedentă şi, pe deasupra la oboseală, contribuiau în mare măsură şi febra musculară pe care am simţit-o cînd am coborît scările companiei în acea dimineaţă. Şi de data aceasta s-au găsit neputincioşi care n-au putut executa toate traversările, şi aceştia au stat peste noapte la carceră. Eram tare mîhnit de întorsătura ce o luaseră lucrurile. Am depus tot efortul, şi chiar supra efortul fizic, să nu fac parte dintre cei care nu pot executa instrucţia peste rînd.

Nici această metodă n-a durat mult, căci din nou a fost sesizat comandantul batalionului, deoarece în ordinul la raport pe batalion a apărut un avertisment celor care nu respectă programul pedagogic dat de batalion pentru şcoala de cadre. Am ştiut că se face aluzie la unitatea noastră, ceea ce s-a şi adeverit, căci a doua zi de dimineaţă, la prima oră de instrucţie, ni s-a comunicat că, începînd din acea zi, nu se va mai aplica pedeapsa cu instrucţia peste rînd şi se va trece în schimb la metoda a treia, carcera şi închisoarea. În acea zi, jumătate dintre noi am primit ordin să ne prezentăm la raport pentru cea mai mică greşeală în mişcări sau în teorie. Eu am scăpat şi de data aceasta, dar a doua zi, la inspecţia armelor, am primit ordin să mă prezint la raport. Arma ce o aveam nu avea luciu pe ţeavă, fiind foarte veche, cu mîncături de rugină şi, practic, întregul pluton am ieşit la raport pentru un motiv sau altul. Carcerele erau neîncăpătoare şi am fost vîrîţi cîte doi, trei într-o gheretă, dar nu se respecta regimul de carceră, care prevedea ca hrana să fie redusă la pîine şi apă, un singur ostaş într-o gheretă, atît ziua cît şi noaptea. Noi primeam hrana normală şi eram introduşi numai peste noapte la

carceră, şi ziua la instrucţie.

Nu ştiam care dintre noi a reclamat nevestei că a fost bătut, dar s-a dat singur de gol, era un bihorean pe nume Raţiu, avea o logodnică care era servitoarea generalului, comandantul garnizoanei Oradea, acesta avea bilet de voie – de sîmbătă seara pînă luni de dimineaţă stătea în familie – practica era contrară regimului unei şcoli de cadre, dar era un aranjament al generalului şi comandantului nostru de batalion şi chiar din acest motiv nu s-au făcut cercetări şi nu s-au luat măsuri contra lui, deşi era o încălcare a disciplinei prin depăşirea căii ierarhice.

Lucrurile s-au liniştit, probabil ofiţerii noştri au fost atenţionaţi că fac abuzuri. Noi ne-am dat seama despre asta şi despre faptul că noi am suferit în mare parte din cauza colegului nostru Raţiu, pentru care am tras scurta toţi. Acest lucru l-am discutat cu camarazii mei şi pe Raţiu îl urau toţi, şi i-am spus-o, că a greşit faţă de regulamentul militar şi faţă de noi toţi. El avea dreptul să iasă la raport la comandantul companiei dacă a fost nedreptăţit de comandantul de pluton, şi în nici un caz direct la general, nici chiar prin intermediul aşa-zisei soţii, cum a făcut el.

Iarna a fost lungă, dar grosimea stratului de zăpadă n-a depăşit doi-trei centimetri. Hainele noi, primite la începutul şcolii, s-au uzat de-a binelea, s-au uzat de asemeni şi coatele şi genunchii noştri de culcările şi salturile executate pe pămîntul îngheţat.

Totul are un sfîrşit şi un sfîrşit cu bine a avut şi şcoala noastră, am trecut printr-un examen sumar şi am devenit caporal. Am aşteptat să vină recruţii şi mi-am pus în gînd să nu mă port cu ei cum s-au purtat alţii cu mine, să desfiinţez metoda „unul pentru toţi şi toţi pentru unul” măcar în grupa pe care o voi conduce, şi aşa am şi procedat. Dar oamenii sunt foarte diferiţi şi mulţi răi şi îndărătnici, unii care profitau de bunătate pentru a trage chiulul,

aşa s-a întîmplat la cîteva zile după ce au venit recruţii şi am început cu ei instrucţia, munceam mult, le explicam de mai multe ori, îmi părea că aceşti recruţi sunt mult mai naivi decît am fost noi, învăţau greoi şi greoi executau şi mişcările, şi la o inspecţie făcută pe cîmpul de instrucţie de către comandantul de pluton, acesta mi-a spus că aştepta mai mult de la mine şi că grupa mea este cea mai slabă din pluton. Nu mă aşteptam la acest lucru, căci ştiam că eu munceam mult mai mult decît ceilalţi instructori, care nu-şi dădeau atîta silinţă, dar în schimb îi trînteau mai des cu burta de pămînt şi de multe ori nu le dădeau nici pauza reglementară de zece minute după fiecare oră de instrucţie.

Blamarea ce mi-a făcut comandantul de pluton mi-a schimbat şi mie modul de a mă purta, am văzut că armata nu poate fi schimbată, că armata fără mizerie nu merge şi, în consecinţă, am schimbat şi eu foaia, am coborît, cum se spune, cătănia din pod, şi rezultatele s-au văzut, şi în puţin timp grupa a devenit grupă fruntaşă din toate punctele de vedere, care cum era prins că se mişcă moale, primea cîte un ghiont în burtă în mod discret. Eu eram fricos în încălcarea regulamentelor militare. Grupa condusă de mine era bine pregătită faţă de celelalte grupe, care aveau mai mult o spoială, şi asta plăcea ofiţerilor, aşa-zisa maimuţăreală. Soldaţii din grupa mea n-au îndurat ceea ce am îndurat eu cînd am fost recrut.

Echiparea şi dezechiparea cronometrată s-a făcut fără bătaie. Le-am demonstrat eu mai întîi că această viteză este posibilă. Cei care nu se încadrau în secundele prevăzute au fost puşi să repete pînă au reuşit şi nici pe sub pat n-au fost băgaţi să-şi murdărească rufele, cum am intrat noi cînd am fost recruţi, şi nici alte neghiobii, ca de exemplu, se ordona: „Unul să aducă o găleată cu apă!” şi în secunda următoare se comanda „Drepţi!”, „Sub pat

fuga marş!”, „După apă fuga marş!” şi tot plutonul fugeam de-a lungul coridorului, primul avînd găleata cu apă. Vorbesc de grupa mea, căci restul de gradaţi făceau cu grupele lor tot ceea ce au învăţat de la înaintaşi şi poate şi mai şi – se inventau tot felul de neghiobii care aveau darul de a lovi în personalitatea oamenilor, spunîndu-se că aşa-i în armată.

La Cluj

Am terminat instrucţia şi toamna a venit din nou, soldaţii au plecat la posturi, după ce au fost aleşi cîte doisprezece de companie pentru şcoala de cadre.

Am intrat şi noi în şcoala de cadre pentru gradul de sergent, dar această şcoală a fost mai uşoară sau cel puţin aşa mi s-a părut mie, şi pe de altă parte nici n-a fost aşa lungă, căci am fost trimişi în detaşare pe la alegeri. Era prin anul 1936, legionarii începeau să se mişte, căci doar partidul lor se numea mişcare, „Mişcarea legionară”; ei aveau ce aveau cu populaţia ebraică.

Am fost detaşaţi la Cluj, unde am stat o lună de zile, făceam de gardă în interiorul sinagogii în trei schimburi, cîte patru într-un schimb de trei ore. Aceasta pentru că tineri legionari dintre studenţii clujeni au spart ferestrele sinagogilor, au intrat în interior, au devastat, au murdărit cu fecale cărţi şi scaune, bineînţeles anterior sosirii noastre la Cluj. În timpul cît am stat noi la Cluj, nu s-au petrecut atacuri asupra sinagogilor, doar vitrine de pe la magazinele evreieşti au mai fost sparte cu o metodă foarte interesantă: un grup de tineri studenţi, trei-patru inşi, se plimbau pe trotuar ziua, cînd de obicei trotuarele erau pline de orăşeni, şi, deodată, un zgomot, şi geamul vitrinei cădea cioburi de la un magazin evreiesc, nimeni nu fugea şi nimeni n-a

observat cum a fost spart geamul şi cu ce obiect.

Dar s-a descoperit că aceşti tineri aveau cîte o piatră de circa un kilogram legată cu un cordon de cauciuc şi, la trecerea pe lîngă vitrină, izbeau pe nevăzute geamul, piatra reintra în buzunar şi îşi vedeau de drum ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. După ce s-au luat măsuri de pază, şi pe timpul nopţii nu prea avea voie să se plimbe nimeni pe străzi, aceste acte nu s-au mai repetat. Nu-mi plăcea să fac gardă în interiorul sinagogii, căci în afară de faptul că avea ferestre sparte şi a fost devastată, interiorul era destul de murdar, cred, şi înainte şi avea un miros insuportabil. Într-o duminică dimineaţă, a sunat alarma în cazarma Transmisiunilor de lîngă Teatrul din Cluj, unde eram cazaţi, şi am fost duşi în piaţa cu statuia lui Matei Corvin, unde se adunaseră la o demonstraţie cîteva sute de studenţi legionari, şi fără să fi fost necesară forţa, am reuşit să-i dispersăm şi în cîteva minute piaţa a rămas pustie, doar că ne-am ales cu nişte insulte ca: „Vînduţii lui Iuda!”, care apărăm viaţa acelora care „l-au răstignit pe Hristos – ruşine!” Am tăcut şi am înghiţit, căci nu aveam ordin să întrebuinţăm forţa, ci doar prezenţa şi somaţia.

La Turnu Severin

După o săptămînă de linişte, ne-am înapoiat la Oradea, am continuat instrucţia, care nu era atît de grea, pe cît de plictisitoare, deoarece făceam lucruri cunoscute, adică nimic în plus faţă de anul precedent. N-a trecut mai mult de o săptămînă, şi iarăşi la drum, de data aceasta, tocmai la Turnu Severin, unde urmau să se facă alegeri parţiale. Aici am fost cazaţi într-o cazarmă afară din oraş, într-un dormitor mare şi foarte nou, clădirea fiind nouă, cu mozaic pe jos şi fără sobă de încălzit, aşa am stat o săptămînă, era prin februarie, şi într-o după masă pe

la orele cinci, alarmă, ne-am echipat aşa repede ca la alarmă şi în pas alergător am coborît în oraş şi aşa, din fugă, ni s-au împărţit cîte zece cartuşe. Zăpada avea doar vreo zece centimetri şi, cum peste zi a fost soare, pe drum se transformase în apă cu zăpadă, se înserase cînd am ajuns la bariera oraşului dinspre Tîrgu Jiu, de unde am şi zărit că se apropie trei camioane cu moldoveni. La comanda sublocotenentului Cercel, care era comandantul detaşamentului, am format cordon în stradă pentru oprirea camioanelor. Am primit ordin de încărcare a armelor şi ni s-au dat instrucţiuni să nu tragem cu arma, numai la comandă! Sublocotenentul era palid, era tînăr şi se afla pentru prima oară în astfel de acţiune. Camioanele s-au oprit, era de faţă şi prefectul judeţului, precum şi comandantul Legiunii de jandarmi, un căpitan scund, cu părul cărunt, care a dat ordin să fie coborîţi din camioane şi să fie percheziţionaţi. N-au avut arme de foc nici unul, doar nişte ciomege destul de solide – aceştia erau cuzişti tocmai din Moldova – erau bine îmbrăcaţi, toţi cu un fel de mantale groase de lînă de culoare închisă. Percheziţia s-a făcut amănunţit, aşa, pe întuneric, căci se înnoptase şi se făcuse frig. Au fost confiscate ciomegele, cuţitele şi bricegele, am controlat atent camioanele, unde aveau merinde şi nişte mici butoiaşe cu vin, apoi au fost urcaţi în camioane şi escortaţi în centrul oraşului Turnu Severin, unde se afla un restaurant. Au fost introduşi în clădire, care era situată în mijlocul pieţei, apoi noi am fost instalaţi în jurul clădirii la un interval de cinci metri unul de altul, cu arma pe umăr şi pe loc repaus, nu aveam voie să facem alte mişcări în afară de schimbarea piciorului. Cum am alergat prin apă de la cazarmă pînă la barieră, am fost uzi la picioare şi am fost şi transpiraţi, iar aici bătea un vînt rece, apa de pe jos a îngheţat şi ne era foarte frig.

Sublocotenentul se plimba prin faţa noastră şi

astfel făcea ocolul clădirii, care avea parter şi un etaj. Din clădire se auzeau cîntece de oameni beţi, cred că pe lîngă vinul ce-l aveau li s-a mai dat de băut şi de către gazde, încît toată noaptea au chefuit, iar noi, îngheţaţi de-a binelea. Dimineaţă, sublocotenentul ne-a comunicat că trebuie să-i păzim să nu iasă din clădire şi nici să intre alţii din oraş la ei, căci în curînd îi vom escorta la gară şi îi vom expedia cu vagon special în Moldova. Eram îngheţaţi de-a binelea, aşa că ni s-a dat voie să punem arma la picior, să ne frecăm mîinile, să ţopăim, căci, după cum am observat, şi sublocotenentul era îngheţat de nici nu putea să vorbească. Cu ciomegele confiscate de la cuzişti, am făcut în piaţă un foc mare la care ne-am încălzit puţin în două schimburi, adică din doi în doi părăseam postul, dar pînă ce reuşeam să ne apropiem de foc, acesta s-a terminat. Apoi patru dintre noi au fost trimişi la cazarmă după ceai, pe care l-au adus doar călduţ şi au adus numai zece căni şi noi eram cincizeci, aşa că am luat ceaiul gol, fără pîine şi aproape rece. Am stat toată ziua şi a doua noapte cînd a început să ningă, gerul domolindu-se, şi pe la orele douăzeci şi trei, au fost scoşi din clădire şi escortaţi la gară unde au fost introduşi într-un vagon închis care se afla ataşat la un tren de marfă şi aşa am scăpat de ei, dar eu am rămas pentru toată viaţa cu o amintire crudă, un reumatism la piciorul stîng. Cele 30 ore, cît a durat de la plecarea din cazarmă şi pînă la înapoierea din această misiune, eu le consideram fără sens.

După cîte am aflat, în acest judeţ la guvernămînt se afla partidul liberal, care era şi partidul de guvernămînt al ţării. Cuziştii din acest judeţ reprezentau cam cincizeci la sută din alegători şi sperau ca, şi cu puţin ajutor, să cîştige ei alegerile, dar n-au răzbit. În oraş existau afişe pentru alegeri, dar numai ale liberalilor, care aveau semnul electoral stîlpul, probabil celelalte semne au fost îndepărtate de

către oamenii guvernului care se afla la putere, cam aşa era obiceiul.

În zilele următoare, s-au desfăşurat alegerile – ţăranii din comunele învecinate veneau la alegeri pe jos, şi cei mai înstăriţi cu căruţe. La intrarea în oraş exista cîte o patrulă cu misiunea de a controla pe toţi alegătorii, să nu intre în oraş înarmaţi, nici măcar cu ciomege. Toţi alegătorii aveau carnet de vot pe care trebuiau să-l prezinte la control. Lîngă patrula care făcea controlul se afla un delegat electoral, bineînţeles, liberal – acesta avea misiunea să indice patrulei pe cei ce erau cuzişti şi aceştia erau întorşi din drum pe diferite motive; ba că au voit să intre în oraş înarmaţi, ba că miros a alcool, ba că nu este în regulă carnetul de vot şi, aşa, o mare parte dintre cei ce nu făceau parte din partidul liberal n-au putut participa la vot şi alegerile au fost cîştigate de liberali spre satisfacţia autorităţilor.

Din nou la Oradea

A doua zi după alegeri, ne-am înapoiat la Oradea.

A venit primăvara, au sosit recruţii, eu am fost numit încheietor de pluton şi comandantul grupei I, deci al doilea rînd de recruţi pentru instruire – am aplicat cele mai practice metode şi mai omenoase. Cînd s-a făcut repartizarea recruţilor din pluton pe grupe, am avut posibilitatea să-mi aleg oamenii pe care îi credeam mai destoinici şi mai sănătoşi, cam de aceeaşi înălţime. În calitate de încheietor de pluton, aveam grijă şi de restul grupelor, în aşa fel că întreg plutonul să se prezinte cît mai bine şi treaba a mers ca pe roate. Comandantul de pluton avea mare încredere în mine şi am căutat să nu-l fac de ruşine.

Batalionul nostru era un centru de instrucţie

pentru instruirea contingentelor de recruţi necesari posturilor de la teritoriu, dar în acelaşi timp era şi un batalion de intervenţie în zonă, la dispoziţia inspectoratului regional Oradea şi, în acest sens, în fiecare zi, în cadrul batalionului, pe lîngă plutonul care era în gardă, mai exista un pluton de alarmă cu rîndul, care nu părăsea cazarma şi nici nu lua parte la instrucţie în ziua respectivă.

Într-o dimineaţă, plutonul nostru era pluton de alarmă – dacă în zilele de lucru ne convenea să fim de alarmă, duminica nu prea, căci nu aveai voie în oraş, într-un cuvînt, erai blocat – am fost în mai multe rînduri de alarmă, dar alarmă n-am avut pînă în această duminică. Era pe la orele 14 cînd a sunat alarma, ne-am adunat pe terenul de adunare în secundele regulamentare. La început, am crezut că este vorba de vreun exerciţiu, dar ofiţerul de serviciu, după ce a primit raportul, a controlat ţinuta, efectivul, apoi a chemat armurierul care a adus o ladă de cartuşe, ni s-au repartizat cîte două încărcătoare, apoi ne-a pus în careu şi a anunţat tema, care suna cam aşa:

- Inspectoratul are informaţii că detaşamente de legionari mărşăluiesc din judeţ înspre Oradea şi că au de gînd să producă dezordine în oraş – misiunea plutonului de alarmă este de a împiedica intrarea în oraş a grupurilor de legionari şi, în acest scop, se instalează grupe de ostaşi la toate intrările principale cu consemnul de a face cordon pe şosea şi a împiedica intrarea în oraş a legionarilor.

Grupa condusă de mine avea paza barierei de la intrarea şoselei dinspre Salonta. La ora 15, trebuia să fim la obiectiv şi să ne întoarcem la cazarmă numai cînd vom fi anunţaţi prin curieri – să folosim arma numai în cazul că vom fi atacaţi. Am plecat în pas vioi ca să fim la obiectiv la ora ordonată.

La bariera Ioşia, am aşezat grupa în repaus şezînd pe iarbă lîngă un gard viu, lăsînd în şosea,

pentru supraveghere, o santinelă. Nu prea ştiam multe despre legionari. Noi ziare nu citeam, în acel timp era interzis militarilor în termen acest lucru, dar zvonuri tot circulau şi în cazarmă se spunea că aceşti legionari în ultimul timp se dedau la dezordine, atacau evreii pe stradă, mai atacau prăvăliile evreilor nu pentru jaf, doar aşa pentru a-i pune pe gînduri, a-i speria pur şi simplu. Pe gînduri m-au pus şi pe mine, care aveam de condus o grupă de doisprezece soldaţi înarmaţi cu cîte zece cartuşe şi mă gîndeam ce răspundere îmi revine dacă vom fi atacaţi şi va fi nevoie să deschidem focul şi ce consecinţe pot urma după aceasta.

Se zvonea că legionarii sunt înarmaţi cu pistoale camuflate pe sub haine.

Deodată, santinela din şosea îmi face semn să privesc şoseaua spre Salonta, de unde se vedea că se apropie un grup de mărimea unui pluton care înainta în cadenţă, dar mai erau la vreun kilometru depărtare. Am aşezat grupa în poziţie de baraj, de-a curmezişul şoselei, dar deodată am observat că plutonul a părăsit şoseaua şi au deviat spre dreapta peste păşune şi imediat am sesizat că am fost observaţi şi că au de gînd să ne ocolească şi să-şi facă intrarea pe un drumuleţ ce intră în oraş pe la cimitirul zis „Ricapschi”, aflat la vreo cinci sute de metri de bariera ce o aveam în pază. Am deplasat grupa în pas alergător şi i-am aşteptat în faţa cimitirului la vreo sută de metri, pe un podeţ de pe rîuleţul Peţa. Cînd plutonul se afla la vreo douăzeci de paşi în faţa noastră, am ridicat mîna în sus, eu aflîndu-mă în faţa grupei. La ridicarea mîinii, plutonul s-a oprit fără vreo comandă, lucru ce l-a înfuriat pe comandantul lor, care, aflîndu-se la marginea plutonului, a ieşit în faţă şi a strigat:

- Înainte, camarazi! Nimic nu ne poate opri să intrăm în oraş. Aşa, în faţa plutonului său, a înaintat spre cordonul de ostaşi, a împins ostaşii în lături, a

rupt pur şi simplu cordonul. Eu tremuram, trebuia să iau rapid o măsură şi într-o secundă am comandat: „Pentru refacerea cordonului, la colţul cimitirului, douăzeci de metri înapoi fuga marş!”. Comanda a fost mai degrabă un strigăt disperat, după felul cum am ţipat. La colţul cimitirului intrarea era mică, drumuleţul aflat între două garduri abia avea trei metri lăţime, aşa că am pus cordonul pe două rînduri, în poziţia în genunchi, am comandat încărcarea armelor şi m-am aşezat în flancul drept al cordonului şi, ca să fiu mai sigur pe mine, m-am lăsat şi eu în genunchi, căci în picioare nu puteam sta, deoarece îmi tremurau genunchii. Comandantul legionarilor, care se afla în faţa plutonului său, a spus:

- Noi trebuie să intrăm în oraş şi vom intra!

Eu am spus că am ordin să-i opresc şi că-i voi opri cu orice risc şi am strigat: „În numele legii, vă invit să vă întoarceţi de unde aţi venit, altfel voi deschide focul!”.

Nu ştiu, eu am făcut somaţia cu convingere, nu ştiu ce a gîndit acest comandant scund, căci, în adevăr, era un om scund şi nici prea îndesat nu era, căci a făcut semn camarazilor săi care au făcut stînga împrejur şi au plecat peste păşune îndreptîndu-se către Salonta.

I-am urmărit pînă s-au îndepărtat, apoi am deplasat grupa la bariera Ioşia şi, nu peste mult timp, a venit un curier cu ordinul de retragere la cazarmă.

La cazarmă, am fost întîmpinaţi de către ofiţerul de serviciu, am prezentat onorul cu grupa şi am raportat executarea misiunii, a întrebat: „Cum? Chiar ai oprit intrarea în oraş a detaşamentului?”; „Da”, am răspuns. „Ai făcut uz de armă?”; „Nu”, am răspuns, atunci a ordonat aşezarea grupei în linie pentru inspecţia armelor, a făcut inspecţia armelor şi a verificat cartuşele şi văzînd că, în adevăr, nu s-au

tras din cartuşe, a dat liber soldaţilor să plece la dormitor şi pe mine m-a dus în camera ofiţerului de serviciu şi mi-a cerut să relatez mai pe larg cum s-au petrecut lucrurile şi, cînd am spus că au voit să ne ocolească şi că le-am ieşit înainte la cimitir, a spus că nu crede că am procedat just, că am părăsit locul indicat în consemn, adică bariera Ioşia. A notat într-un carneţel cele ce i-am raportat, apoi a spus să plec la dormitor – era furios. Am plecat şi m-am gîndit că undeva am greşit, poate nu trebuia să-mi părăsesc postul. În orice caz, am observat că am provocat o oarecare suspiciune. La dormitor, am aflat de la ceilalţi comandanţi de grupă că peste tot legionarii au rupt cordonul şi au intrat în oraş şi că numai pe la postul meu au fost opriţi, deci am fost singurul care am îndeplinit misiunea, şi, totuşi, nu era clar, n-am fost felicitat de ofiţerul de serviciu pentru ducerea la îndeplinire a misiunii încredinţate – eram pur şi simplu nedumerit.

A doua zi, luni, la ora douăsprezece, cînd ne-am întors de la instrucţie, a venit ofiţerul de serviciu şi a ordonat să-l însoţesc la comandantul batalionului, mai precis la ajutorul comandantului, locotenent-colonel C.A., care ţinea loc de comandant. M-am prezentat, mi-a cerut să raportez amănunţit cum s-au petrecut lucrurile la bariera Ioşia în ziua precedentă.

Am raportat cît se poate de amănunţit, avînd grijă să nu spun nimic în plus sau în minus, ci aşa cum am procedat. Cînd am terminat raportul, ofiţerul de serviciu a cerut permisiunea să vorbească şi a spus: „Aţi remarcat, domn colonel, că sergentul Petraş a părăsit postul încredinţat şi a deplasat grupa la cimitir la distanţă de circa 500 metri”. Colonelul m-a privit lung şi a spus „Da, cred că şi eu aş fi procedat la fel”. Apoi m-a întrebat de unde sunt, ce meserie am eu şi părinţii şi, după ce am răspuns, a zis: „Bine, poţi pleca la companie!”.

Am plecat uşurat şi, totuşi, nedumerit de

comportarea ofiţerului de serviciu, care cu siguranţă este nemulţumit de felul cum am procedat, mai precis era nemulţumit de faptul că i-am întors din drum pe legionari, aşa am dedus eu, cu toate că acest lucru nu mi l-a spus în faţă. Bănuiala mea s-a întărit şi prin faptul că nu a luat nici o atitudine faţă de cei ce nu şi-au făcut datoria, faţă de cei care n-au reuşit să oprească intrarea coloanelor de legionari în oraş, aşa cum prevedea consemnul special.

Am aflat mai tîrziu că o parte dintre ofiţerii mai tineri erau ei înşişi simpatizanţi legionari, adică o incompatibilitate a celor ce făceau parte din corpul ofiţerilor în acea vreme, mai mult, a acelor ofiţeri din unităţile de intervenţie, cum eram noi.

Eliberarea

Se apropia terminarea stagiului militar şi eliberarea şi a venit vremea să mă gîndesc la un rost în viaţă, căci aveam 24 de ani şi nu aveam nici o direcţie, şi nici acasă nu mă aştepta nimic, dar chiar nimic. Minele de plumb din sat au fost închise. Aceste mine au fost conduse de o societate suedeză care s-a retras – zvonurile despre apropierea unui inevitabil război au determinat aceste societăţi să abandoneze administrarea minelor. Locuitorii satului meu, în procent de 60% dintre cei buni de muncă, adică toţi cei care au lucrat în minele din sat, au devenit un fel de şomeri rurali, căci aproape toţi aveau în gospodăriile lor şi cîte o bucată de pămînt mai mică sau mai mare pentru agricultură, dar insuficientă pentru a-şi duce viaţa numai ca agricultori, aşa că au plecat în căutare de lucru în alte părţi ale ţării – deci situaţia era cît se poate de anemică şi, cu cît se apropia ziua eliberării, gîndurile mă frămîntau. Noi vorbeam între noi că suntem un contingent fără noroc, se zvonea că războiul va

începe poate înainte de lăsarea noastră la vatră, căci în Europa situaţia era frământată, Hitler alipise Austria, ocupase Cehia şi nu se ştia ziua cînd se va abate spre răsăritul Europei.

Am plecat într-o delegaţie la Bucureşti la Inspectoratul General, ca şi curier, şi în Bucureşti m-am informat dacă se poate obţine vreun serviciu, dar în acele timpuri nu se prea găsea de lucru, în Bucureşti ca, de altfel, şi în alte zone ale ţării. Era o criză în această direcţie – chiar la I.C.B., ca măturător de stradă, care era cel mai de jos serviciu, se intra numai cu un bacşiş mai gras care ajunsese chiar la suma rotundă de zece mii lei. La I.T.B. înghesuiala era şi mai mare, mai cu seamă pentru vatmani, căci aceştia intrau în categoria CFR-iştilor, care în timp de război obţineau mobilizarea pe loc, lucru foarte căutat, mai cu seamă în ultimul timp, pe măsură ce se înteţeau zvonurile referitoare la inevitabilul război ce ameninţă Europa.

Ziua eliberării din armată se apropia şi această zi era aşteptată de marea majoritate cu multă nerăbdare, dar, aşa cum am arătat mai sus, pe mine nu mă încînta deloc eliberarea, ci din contră mă îngrijora şi în gîndurile mele a sosit o nădejde de salvare, dacă se poate spune aşa: un comunicat al Inspectoratului de jandarmi Oradea anunţa angajarea de subofiţeri în jandarmerie; condiţii de admitere la concurs erau: caporali cu 4 clase liceu sau sergenţi cu şcoala primară, cu certificat de bună purtare în armată. Am depus dosarul cu actele cerute şi m-am prezentat la examen, care a avut loc cu trei zile înainte de eliberare, la sediul Inspectoratului de jandarmi Oradea, am dat o lucrare scrisă şi ni s-a comunicat că rezultatul examenului ni se va transmite prin postul de jandarmi de la domiciliu.

În ziua de 31 martie 1938, am plecat acasă. Haine civile aveam, căci din economii îmi

cumpărasem un costum de haine de doc gri închis pe care l-am călcat frumos şi care mi-a prins bine, căci acasă nu aveam nimic de îmbrăcat, deoarece hainele pe care le-am lăsat acasă înainte cu trei ani nu mai existau, căci le-a purtat fratele mai mic, Costan.

După două săptămîni, am primit încunoştinţarea că am reuşit la examenul de admitere cu specificarea că pe data de 1 mai să fiu prezent la Bucureşti, urmînd să depunem jurămîntul ca elevi în Corpul subofiţerilor de jandarmi.

La Bucureşti

Eram bucuros de succes, cu toate că nu mă încînta această meserie, chiar şi tatăl meu era de aceeaşi părere, spunînd că eu nu-s făcut pentru această meserie, deoarece eu aveam o fire prea blîndă şi eram prea naiv, or, după judecata lui şi nu numai a lui, subofiţerii de jandarmi sunt oameni duri, fără milă, ceea ce eu nu îndeplinesc. Într-un cuvînt, după părerea tatălui meu, temperamentul nu mă recomanda acestei meserii, dar faţă de situaţia creată de acest ajun de război, eu mă consideram norocos prin faptul că am reuşit la acest concurs, aşa că m-am pregătit de plecare şi la 30 aprilie m-am prezentat la Inspectoratul General al jandarmeriei, unde am fost înregistraţi ca angajaţi în corpul subofiţerilor, cu un salar (soldă) de 2150 lei lunar, din care nu trebuia să plătesc decît 800 lei masa, iar echipamentul şi cazarea erau gratuite pe timpul şcolii, căci imediat am fost repartizat la o şcoală pregătitoare de trei luni la Craiova. Nu eram mulţi, doar 120 inşi, toţi ardeleni, mai precis cei originari din raza Inspectoratului Oradea, pe acea vreme ţara era împărţită în zece ţinuturi cărora le corespundeau zece Inspectorate de jandarmi – Şcoala noastră din Craiova se afla pe strada Vlăicii, şcoala era condusă de căpitan Orăşanu, ajutat de un plutonier major

Ploieşteanu. Înainte de masă, făceam instrucţie militară intensivă, iar după masă, teorie caracteristică jandarmeriei. Învăţam din legea jandarmeriei şi din legile speciale, precum şi din Codul penal şi procedura penală.

Şcoala mai avea doi bucătari, iar curăţenia o făceam noi, elevii, iar spălatul rufelor se făcea la spălătoria Inspectoratului jandarmi Craiova. Şcoala era destul de severă, căpitanul Orăşanu era un om foarte sever, dar simpatic, ca om. Din această şcoală nu se putea pleca prin demisie, ci doar pe motive de boală.

La Bălceşti

La 1 august, am terminat acest curs pregătitor şi toţi cursanţii au fost repartizaţi la posturi în raza Inspectoratului jandarmeriei Craiova pentru şase luni de practică. Eu am fost repartizat la postul jandarmi Bălceşti, judeţul Vîlcea. Aici de fapt era o secţie de jandarmi condusă de plutonier major Mircioiu Dumitru, un om de peste 100 kg şi cam bruneţel, care avea o cucoană mai voinică decît el şi ca alură, şi ca tonaj, iar şeful de post era plutonier Ionescu Vasile, foarte fercheş şi care avea o soţie frumoasă şi extravagant de luxoasă, se spunea că a achiziţionat-o direct de la casa de moravuri uşoare, bineînţeles aceste informaţii erau discrete vizavi de plutonierul Ionescu, care era superiorul meu direct.

Postul jandarmi Bălceşti cuprindea mai multe sate legate unele de altele de nişte drumuri fără nici un pic de piatră sau nisip, ci numai pămînt galben, care pe vreme de ploaie se lipea de bocanci, încît abia te tîrai, mai cu seamă în satele Ulicioiu, Goruneşti şi Ştirbei. În satul de reşedinţă, Bălceşti, care era şi reşedinţă de plasă, drumurile erau mai bune, fără piatră, dar cu nisip, care era

adus din rîul Olteţ, de la distanţa de circa 30 km.

Satele aveau case destul de frumoase şi multe practic nelocuite, căci locuitorii, în marea lor majoritate, se aflau la Bucureşti cobilitori, adică un fel de negustori ambulanţi, şi veneau acasă doar de Crăciun pentru două săptămîni, cînd o ţineau într-un chef lărgit şi adeseori cu scandaluri, bătăi şi chiar omoruri.

Unii stăteau la Bucureşti doar pe timpul verii, alţii, cei mai mulţi, îşi petreceau timpul cu cobiliţa în Bucureşti, Ploieşti şi Constanţa, atît vara, cît şi iarna.

Voievodul Mihai

Cînd am terminat şcoala la Craiova, eu şi încă 24 colegi am fost opriţi pentru 15 zile la un fel de detaşare în judeţul Gorj cu misiunea de a face paza de corp pentru Voievodul Mihai de Alba Iulia, care a făcut o excursie de studii de istorie cu profesorul Nicolae Iorga. Noi aveam datoria de a sta în poziţie de drepţi cît timp puteam fi văzuţi de principe, care, de altfel, nu ne avea grija, noi pentru el eram nimic, zero, parcă nu eram tot făpturi ale naturii. De altfel, nici profesorul Iorga, cu toate pletele lui albe, nu era mai tare băgat în seamă de principele cel răsfăţat şi nu prea harnic la carte. Voievodul Mihai avea şi un coleg de onoare, un fel de prinţ din familia Ştirbei. Acesta răspundea foarte bine la lecţii, dar el nu ştia nimic.

Noi aveam la dispoziţie un autocamion descoperit, prevăzut cu bănci, şi în timpul deplasării aveam în faţă maşina regală, iar în faţa acesteia o altă maşină mică în care erau profesorul N. Iorga şi comandantul nostru, căpitan Orăşanu, precum şi prefectul judeţului respectiv. În tot timpul excursiei, am avut o căldură dogorîtoare şi am înghiţit praf din belşug în autocamionul nostru descoperit, noi fiind

echipaţi cu bluze albe, pantaloni negri şi pe cap cu chivăre grele, înarmaţi cu carabine, am înghiţit tot praful de la maşinile din faţă, drumurile nefiind asfaltate.

Am vizitat, în judeţul Gorj, obiective istorice ca mănăstirile Lainici şi Tismana, apoi peştera Polovraci, Baia de Aramă, Izvorul Salcîmilor şi casa memorială Tudor Vladimirescu.

Programul profesorului Iorga la fiecare obiectiv era de două zile, în prima zi vizitarea propriu-zisă, şi a doua zi, studiu în aer liber, de regulă la umbra pomilor. De la distanţa la care ne aflam reglementar, auzeam tot ce se vorbea.

Pe tot parcursul excursiei, Voievodul şi asistenţa au dormit în corturi, care se montau prin grija Prefecturii Gorjului. Masa, de asemeni, se dădea tot prin grija Prefecturii Gorj pentru întregul alai.

Izvorul Gîlciomiţa cred că poartă numele pîrîului, şi se află în partea de miazănoapte a comunei Gîlciomiţa la poalele muntelui Parîng. Apa ţîşneşte de sub stîncă ca un şuvoi lin, avînd o adîncime de un metru şi o lăţime de trei metri, o apă rece ca gheaţa şi limpede ca cristalul, fiind din belşug populată cu păstrăvi, care chiar la izvor formează un banc, probabil le place să se avînte sub munte în întunecime. Păstrăvi sunt din belşug şi cred că pescuitul este interzis, căci n-am zărit nici un pescar prin preajmă. Chiar lîngă izvor se afla o cîrciumă mică care avea doar două camere înalte, căci casa cîrciumarului era şi ea înaltă, sprijinită pe stîlpi după modelul caselor de munte din Oltenia, iar în faţa cîrciumii, un fel de grădină de vară unde se servea vin şi bere rece. Cîrciumarul avea un fel de grătar de lemn în care aşeza sticle cu bere şi cu vin şi le scufunda în apa rece a izvorului.

Aici, la „Izvorul Gîlciomiţa”, nici noi şi nici Voievodul nu am dormit în corturi, fiindcă am fost

oaspeţii preotului din sat, care avea o gospodărie îmbelşugată în apropierea izvorului şi preasfinţia sa s-a simţit onorat să găzduiască suita regală. Popa a organizat o masă pompoasă în curtea casei sale, cu pui fripţi şi vin bun şi rece. Voievodul cu colegul său au dormit în casa popii, în alte încăperi au fost cazaţi ceilalţi din alai, iar noi în şură, în fîn.

Cînd vorbesc de noi, mă refer la noi, paznicii Voievodului, căci căpitanul Orăşanu dovedea o vigilenţă sporită, noi nu stăteam tocmai lejer şi de capul nostru, de exemplu aici, în gospodăria popii, pe tot timpul nopţii am patrulat cu schimbul prin curte şi grădină, să nu se apropie vreun răufăcător periculos pentru viaţa şi liniştea Voievodului. A doua zi, oaspeţii s-au sculat pe la orele zece, am luat micul dejun şi am plecat la mănăstirea Lainici, înotînd din nou prin praf.

Mănăstirea Lainici e aşezată între munţi într-un loc pitoresc, mai mult sălbatec şi sărăcăcios, ca şi mănăstirea de altfel. Aici am remarcat un ceas solar, un fel de cadran făcut din beton şi umbra unui par arăta orele, dar numai de la răsăritul soarelui pînă la apus şi numai în zile însorite. Aveam planificat să urcăm la un schit aflat în munte, unde nu se putea ajunge numai pe jos, nefiind drum pentru maşină, aşa că s-a renunţat. Am dormit în corturi, care erau deja montate. A doua zi dimineaţă, profesorul Iorga a ţinut o prelegere în apropierea mănăstirii, şi după masa luată la iarbă verde am plecat spre peştera Polovraci.

Aici, la Polovraci, la poalele muntelui, într-o poiană, ne aşteptau deja corturile şi, fiind spre seară, am mîncat şi ne-am pregătit de culcare, bineînţeles, în afară de santinele şi patrule, care vegheau la siguranţa înalţilor oaspeţi.

Dimineaţă am vizitat peştera, la care am ajuns pe jos pe nişte poteci, în unele porţiuni destul de impracticabile, pe marginea unor prăpăstii dificile.

Peştera nu avea nici un fel de amenajament, de fapt nu prea era vizitată de turişti.

Am intrat cu făclii aprinse, dar nu prea adînc – peştera era uscată şi foarte murdară şi rău mirositoare, aşa că vizitarea nu a durat mult. Fiind zi de duminică, pe o poiană a avut loc o horă ţărănească cu fete şi feciori din Polovraci şi din împrejurimi, frumos îmbrăcaţi. Fiind zonă de munte, costumele se asemănau cu cele din zona Sibiului. Voievodul a fost încîntat, a fotografiat cîteva fete mai frumoase şi le-a luat numele, spunînd că le va trimite fotografiile. S-a dansat şi periniţa, fetele se înghesuiau să danseze cu oaspeţii. La această horă nu au avut acces privitori, afară de mamele dansatoarelor, selecţia o efectuau jandarmii locali care erau prezenţi în număr destul de mare şi bine echipaţi, dar nu în imediata apropiere a dansatorilor. Într-un cuvînt, peste tot mare precauţie şi vigilenţă. Pe tot timpul excursiei, maşina regală, cînd staţiona, avea o santinelă atît ziua, cît şi noaptea, în care scop au fost numiţi trei dintre colegi pentru această treabă.

De la Polovraci, am mers la Mănăstirea Tismana, o mănăstire frumoasă ce dispunea de o gospodărie îmbelşugată, avea cred mult pămînt şi păduri, o turmă de oi cu ciobani călugări. Aici am fost oaspeţii mănăstirii, unde am fost cazaţi, nemaifiind nevoie de corturi. Într-un colţ al chiliilor, exista apartamentul regal, dotat cu tot confortul de rigoare. Eu am păzit acest apartament timp de două zile, cît am stat la această mănăstire, cînd n-am dat voie nici călugărilor să se apropie – aşa era consemnul. În apropiere de mănăstire se afla rîul Tismana şi în seara următoare s-a organizat un pescuit de noapte cu făclii, peştii erau prinşi cu nişte furci cu mai mulţi colţi, operaţie la care a luat parte şi M.S. Voievodul Mihai. Acest sistem de pescuit era interzis de lege pentru oamenii de rînd, dar nu şi

pentru alteţele lor. S-au prins mulţi peşti, aşa că a doua zi s-a servit la mănăstire peşte prăjit.

A doua zi am plecat în comuna Vladimireşti, unde a fost vizitată casa memorială a lui Tudor Vladimirescu, o căsuţă mică din lemn aşezată pe patru stîlpi groşi de stejar, înaltă de circa doi metri.

Casa avea două încăperi, un antreu şi încă o încăpere, foarte simplu şi modest mobilate, o masă pe care se afla cartea de onoare, un scaun cu spătar înalt, un pat cu rogojină, iar pe pereţi atîrnau: costumul şi sabia lui Tudor Vladimirescu. În antreu, o vatră cu un ceaun, un făcăleţ şi cam atît.

Curtea casei era mare, un fel de fîneaţă de circa un hectar, înconjurată de arbori înalţi şi nici un pom fructifer. Iarba era proaspăt cosită cred de către vreun urmaş sau o rudă a conducătorului Pandurilor de la 1821. Oaspeţii au semnat în cartea de onoare, apoi profesorul Iorga a ţinut prelegerea la umbra copacilor din apropiere şi, tolăniţi pe fînul de curînd cosit, ni s-a servit şi masa, care de această dată a fost preparată la bucătăria postului de jandarmi din comuna Vladimireşti, care dispunea de un local nou, modern, construit prin grija Ministerului de Interne, se spunea că e local model, care avea la subsol un arest cu mai multe celule cu uşi de stejar bine ferecate, la portar în faţă biroul, în spate dormitor şi sala de mese şi bucătăria, la etaj locuinţa şefului de post, care avea o scară interioară. Suita a vizitat şi această clădire.

Ultimul obiectiv: Baia de Aramă, după care ne-am despărţit de alteţele lor care au plecat spre Bucureşti, iar noi la Craiova şi apoi fiecare la posturile repartizate pentru practică.

Şcoala de subofiţeri Oradea

La Bălceşti, unde am făcut practica, am avut

parte de o toamnă ploioasă cu mult noroi, cutreierînd cele şapte sate ce aparţineau de postul Bălceşti. Toţi mă legitimau şi mă întrebau de unde sînt. Locuitorii mă înţelegeau ce le spun, căci le vorbeam rar şi pe înţeles, însă eu mai greu îi înţelegeam, că vorbeau repede şi cu multe cuvinte prescurtate şi multe cuvinte erau înlocuite prin semne. Dacă întrebam ceva şi trebuia să răspundă „nu”, omul ridica în sus capul şi ţăcănea din limbă de se auzea doar ţţţţ! Dacă răspunsul era „da”, sucea capul lalteral şi cu gura închisă spunea un îîîîî lung. După ce am deprins aceste semne, m-am descurcat mai uşor.

La 1 februarie 1939, am terminat practica şi m-am prezentat la şcoala de subofiţeri jandarmi Oradea, unde aveam 800 colegi, atît era efectivul acestei şcoli. Clădirea şcolii era construită special pentru acest scop în anul 1913 şi avea trei pavilioane: unul în formă de stea cu trei colţuri destinat dormitoarelor pentru cei 800 cursanţi, un alt pavilion dreptunghiular, numit „pavilionul de studii”, şi al treilea, pavilionul administrativ cu un singur etaj, primele două avînd cîte trei etaje. Clădirea şcolii era, în general, foarte luxoasă avînd în vedere vechimea – toate încăperile erau prevăzute cu linoleum de culoare maro, iar scările, din marmură albă. Pe linoleum era interzis accesul cu bocanci cu ţinte şi în acest scop toţi cursanţii au fost dotaţi cu papuci de casă folosiţi în sălile de clasă şi dormitoare, iar deplasarea între pavilionul de studii şi dormitoare se făcea încălţaţi în bocanci şi cu papucii în mînă. Treaba era incomodă, dar necesară.

Bucătăria se afla la subsolul pavilionului administrativ. Hrana se pregătea cu aburi, fiind dotată cu cazane speciale în acest scop. Sălile de mese se aflau la subsolul dormitoarelor, destul de departe de bucătărie şi din această cauză un neajuns se crea cu o pauză lungă între servitul felului întîi şi doi. Bucătarii pregăteau mîncarea, iar transportul în sălile de mese

şi distribuţia cădeau în sarcina echipei de serviciu formată din cursanţi, cu rîndul.

Şcoala avea comandant pe colonelul Iliescu Aurel, un om de statură mică, dar foarte energic şi nici nu se putea altfel, căci era necesară o disciplină care, de altfel, se şi menţinea cu prisosinţă.

În cadrul şcolii eram organizaţi milităreşte pe grupe, plutoane şi companii. Înainte de masă, se efectua instrucţie militară intensă, iar după masă, teorie în sălile de clasă. În fiecare sală de clasă încăpea cîte un pluton de 36 cursanţi, iar comandantul de pluton era şi diriginte de clasă.

Carol se întoarce

Programul era foarte încărcat şi de la 1 aprilie a devenit foarte, foarte încărcat, se lucra 14 ore pe zi, deoarece, pe lîngă instrucţia militară de 5 ore pe zi, cursurile, iarăşi, cîte 5 ore zilnic, s-au mai adăugat cîte 4 ore pe zi program special de gimnastică şi dansuri populare, deoarece şcoala noastră era programată să prezinte la Bucureşti un program artistic şi de gimnastică în faţa regelui în data de 8 iunie, care era sărbătoarea naţională, şi, respectiv, data reîntoarcerii lui Carol în ţară şi cînd a reocupat tronul, iar pe fiul său Mihai l-a transformat în Voievod de Alba Iulia. Cînd s-a reîntors Carol în ţară la 8 iunie 1930, a venit singur cu un avion şi a aterizat forţat pe cîmp la Chişinău-Criş avînd pană de benzină. La cîmp, în apropierea locului de aterizare, se afla o fată cu un ulcior cu apă, şi lui Carol fiindu-i sete, i-a dat apă din ulcior şi probabil i-a luat numele şi adresa, căci în curînd după acest eveniment a fost chemată la Bucureşti unde i-a oferit o sumă de bani Măriucăi şi despre eveniment au scris cu lux de amănunte toate ziarele de orientare monarhistă – şi nu numai. În fiecare an de 8 iunie se organizau ştafete din Oradea şi

din Arad la Chişinău-Criş în onoarea evenimentului de revenire în ţară a regelui Carol.

Noi, la Oradea, am urmat cu sfinţenie programa şcolară, şi fiindcă trebuia să ne pregătim pentru serbare ni s-a mărit programul la 14 ore pe zi. Pentru gimnastică a fost numit ca instructor căpitanul Tecşa, cel care în cadrul şcolii se ocupa cu educaţia fizică şi sportul, discipline prevăzute în programa şcolară. Gimnastica pentru serbare cuprindea 240 figuri a 8 puncte, care trebuiau să fie executate după tactul muzicii. Pentru organizarea dansurilor, a fost numit un profesor civil.

Pentru ansamblul de gimnastică ni s-au repartizat tenişi, chiloţi şi maieu. Această pregătire era destul de dificilă, dar căpitanul Tecşa a fost foarte sever, şi ca metodă a aplicat bătaia pe loc şi ne-a comunicat că are derogare în acest sens aşa că din primele zile a aplicat fără milă metoda sa. Mie îmi era frică de bătaie şi nici n-am avut ocazia să o gust, deşi au fost foarte mulţi cei care au gustat-o.

Pe la începutul lunii iunie, am făcut repetiţii pe muzică, echipaţi cu costumele de gimnastică propriu-zise: pantaloni albi, cămăşi albastre cu mîneci scurte şi tenişi, iar pe cap bonete albastre.

Pentru ansamblurile de dansuri populare, am adus fiecare din zona respectivă costume naţionale frumoase. Eu am avut costum oşenesc împrumutat, căci personal nu am posedat asemenea haine, la noi în sat nu prea s-a păstrat folclorul, fiind un sat de mineri. Spre deosebire de cursurile de la Craiova, aici se aflau cursanţi din toată ţara, aşa că vă închipuiţi ce amestecătură de costume am avut în ansamblul de dansuri. Într-un cuvînt, s-au făcut pregătiri colosale şi cu mult sacrificiu din partea tuturor. A sosit şi ziua de 8 iunie şi am plecat la Bucureşti din ajun şi am făcut repetiţie generală chiar pe arena respectivă. Noi am avut la dispoziţie tren special cu care am călătorit la Bucureşti şi

retur, trenul fiind garat în gara Chitila, şi a fost folosit şi ca loc de dormit. Am avut cu noi trei rînduri de haine: de gimnastică, de dansuri şi de călătorie, adică cel obişnuit, şi totul trebuia păstrat cu grijă.

Reprezentaţia a fost o reuşită perfectă şi drept răsplată comandantul jandarmeriei, generalul Pîrîianu Barbu, a fost decorat, iar medalia a fost prinsă pe piept de însuşi M.S. Regele Carol, iar noi am primit drept recompensă o permisie de zece zile cu foi de drum gratuite.

În acele zile de vară în ţara noastră, şi nu numai, situaţia era încordată de zvonurile tot mai alarmante privind apropierea războiului. În Oradea erau multe unităţi militare care încă din luna martie a aceluiaşi an 1939 se aflau în semimobilizare datorită apropierii de frontiera cu Ungaria care încă din luna martie a masat trupe în apropierea graniţei cu ţara noastră – România era fortificată dinspre Ungaria prin aşa zisa „Linia Carol al II-lea". Chiar demonstraţia de la Bucureşti de la 8 iunie s-a încheiat cu conturul României, înăuntrul căruia se aflau cuvintele: „NICI O BRAZDĂ" – atît conturul, cît şi înscrisul erau formate din trupurile noastre, ale celor 800 cursanţi de la Oradea.

La Strejeşti

La sfîrşitul lunii august, am terminat şcoala, am fost confirmat agent de poliţie judiciară cu gradul de subofiţer sergent instructor. Am fost repartizat la postul jandarmi Strejeştii de Jos, judeţul Romanaţi, unde m-am prezentat în ţinută de gală, fiind un eveniment important. Am coborît în gara Strejeşti cu tot bagajul, pe care l-am lăsat în gară, iar eu am plecat pe jos la postul de jandarmi care se afla la trei kilometri.

Am intrat în localul postului în cancelarie, unde

se afla şeful de post, plutonier Bitoleanu Nicolae, un om uscat, slab şi foarte negru. M-am prezentat ostăşeşte, raportînd că am bagajele în gară şi că doresc să caut o căruţă să le transport.

Şeful de post a ascultat raportul meu stînd la masă cu capela pe cap, cu ţigara în gură şi scria ceva. Nici n-a ridicat privirea să-mi vadă mutra şi nici n-a zis nimic, a pus mîna pe clopoţel şi a sunat, imediat a venit în fugă un sergent, a luat poziţia de drepţi strigînd: „Ordonaţi!”, şeful de post i-a ordonat sergentului arătînd spre mine: „Condu-l pe dînsul în dormitor şi du-te pînă la nea Ioniţă şi spune-i să vină pînă la post”. Am plecat cu sergentul Tenea Ion, care mi s-a prezentat, eu l-am întrebat ce fel de om este şeful de post, eu fiind foarte nedumerit că nici nu s-a uitat la mine. A spus că este un om foarte bun, dar că este foarte necăjit fiindcă nu de mult s-a reîntors de la închisoare de la Craiova, unde a executat o pedeapsă de 30 zile arest pentru faptul că subofiţerul Barbu Radu de la acest post, avînd viciul beţiei, a provocat un scandal în cîrciuma lui Marinescu, pe care l-a bătut şi a tras cu arma în sus, încît toţi consumatorii, împreună cu cîrciumarul, au fugit din local. Cîrciumarul, în loc să anunţe pe şeful de post, a telefonat la Legiunea de jandarmi la Caracal.

Rezultatul: subofiţerul a fost trimis în judecată la Tribunalul militar Craiova cu indicaţia de destituire, iar şeful de post s-a ales cu 30 zile arest. Acesta este motivul că m-a primit aşa ostil, fiind anunţat că i s-a repartizat un alt ajutor, căci aceasta era funcţia mea, „ajutor şef de post”, şi că şeful de post a făcut raport că nu mai doreşte nici un ajutor pentru care să facă puşcărie.

Şeful de post era un fumător pasionat şi mîncător de hîrtie, el fuma ţigară după ţigară aprinzîndu-le una de la alta, deci nu avea nevoie de chibrituri, numai pentru prima ţigară. Cînd primea poşta, desfăcea plicurile, după care le mesteca în

gură fără să le înghită, adunînd restul în scrumieră. Se pare că nu avea o viaţă prea uşoară în familie. Nevasta era murdară şi leneşă. Într-o zi, eram singur la post, şeful era plecat. A apărut nevasta şefului, îmbrăcată cu o rochie murdară, cu ciorapii răsuciţi pe picioare, cu buzele date gros cu ruj şi pudrată ca o mască. „Ce faci, cavalerule!” zice. Bine. Apoi: „Nu te-am văzut de cînd eşti aici să stai de vorbă cu cucoanele ori cu domnişoarele. Ia, dă-te la cucoane, că vin cucoanele la matale şi nici nu le dai atenţie, ori eşti prea fudul, ori eşti ruşinos. Dă-te la cucoane că nu mai eşti chiar aşa de tînăr. Ce zici?” M-am uitat nedumerit la ea şi i-am spus că n-am nimic nici cu cucoanele, nici cu domnişoarele, că o să-mi aleg nevastă după plac cînd mi-o veni rîndul, să mă lase că am de lucru şi mă lipsesc bucuros de asemenea vizite. A ieşit furioasă şi am auzit-o spunînd în gura mare unei ţărănci: „Fire-ar al dracului de boanghină, auzi că se lipseşte de vizita mea, nici nu ştie să vorbească româneşte, lasă că-l aranjez eu...” I-am raportat şefului cele întîmplate, dar l-am asigurat că nu fac raport mai departe, am vrut doar să ştie. Cucoana cred că şi-a luat plata cu vîrf şi îndesat, dar prea tîrziu, căsnicia lor nu mergea deloc, spre paguba celor şapte copii nenorociţi.

Nea Ioniţă, care a fost invitat de şeful postului, era un gospodar vecin cu postul care a mers cu mine la gară după bagaje şi care n-a voit să primească nici un ban de la mine, spunînd că el a fost trimis de şeful postului să-mi aducă bagajele.

În aceeaşi zi, după masă, m-a luat şeful de post cu el să mă prezinte autorităţilor comunale, unde am întîlnit o ostilitate, sau mai bine zis o jignire din partea agentului veterinar, care întîmplător se afla în sediul primăriei, şi cînd notarul m-a întrebat de locul natal, agentul veterinar s-a mirat spunînd că este revoltător că se angajează „boangheni” în rîndul

subofiţerilor şi mai cu seamă în jandarmerie. Noi, românii din Ardeal, eram numiţi „boangheni” de către oltenii mai înapoiaţi. M-a jignit intervenţia agentului veterinar prin faptul că s-a pronunţat de faţă cu mine şi într-un fel sfidător. E adevărat că accentul meu mă trăda cum deschideam gura. Era, cred, prima promoţie amestecată cu ardeleni. După unire, în tot Ardealul, ofiţeri, subofiţeri şi alte cadre au fost aduşi din vechiul regat în procent foarte ridicat, deoarece ardelenii nu se bucurau de încrederea meritată. Pe undeva era şi un pic de adevăr, deoarece ardelenii, trăind în subjugare, erau diferiţi de cei din vechiul regat. Atitudinea faţă de patrie era diferită.

Am fost în patrulare de recunoaştere în toată raza postului, care cuprindea şapte localităţi, în zilele ce au urmat, şi peste tot unde am făcut cunoştinţă cu cetăţenii, aceştia au reuşit să mă legitimeze şi să afle de unde mă trag. Într-o zi am fost la Runcu, un cătun din raza postului. Era toamnă. Trecuse de masă cînd ne-am abătut la o brutărie unde nişte ţigani frămîntau pîine cu coatele. Sudoarea curgea de pe coatele negre şi pline de eczeme drept în cocă. Eram flămînzi, dar m-am bucurat cînd ne-au spus că n-au pîine gata. Ne-am întîlnit cu delegatul sătesc Nicula Ion, zis Niţă, care ne-a citit foamea şi a zis: „Hai să mergem colea la mine, că am dat ştire să se facă azi mămăliga mai mare!” Am intrat în casa delegatului, am fost invitaţi să stăm pe un pat făcut din patru ţăruşi bătuţi în pămînt şi nişte scînduri acoperite cu o rogojină, peste care, la intrarea noastră, soţia delegatului pusese un covor frumos lucrat. În casă mai era o ladă de fag, frumos sculptată şi vopsită, şi o vatră de foc sub coşul casei, pe pămînt, deasupra căreia atîrna în lanţ un ceaun de tuci care se legăna agale. Delegatul a strigat „Mario!”, ea a răspuns „Eeee!”, apoi el a bătut de două ori din palme, adică

„repede!”, altceva nu i-a mai zis. Pînă ne-am fumat noi ţigările, am auzit-o fugind după un pui şi nu după mult timp, a răsturnat pe o măsuţă de o şchioapă o mămăligă aurie, iar lîngă ea, puiul ce se plimbase în urmă cu cîteva minute prin ogradă, rumen, fript întreg, cu capul sub aripă, o farfurie de lut cu usturoi pisat cu sare, cîteva fire de usturoi verde şi cîteva de ardei iute, plus o lingură de sare vărsată direct pe măsuţă. Ne-am aşezat pe scaune de înălţimea măsuţei şi am mîncat bine, rupînd cu mîna puiul şi tăvălindu-l prin usturoi. La cîrciumă, cîrciumarul ne-a servit cu cîte un pahar de vin, iar muzicantul Frunzoi cînta din vioară şi din gură o melodie cu „foaie verde bob năut”, tărăgănată şi văicărită de credeai că eşti la Istanbul.

Am vizitat şi conacele boiereşti, în raza postului existau trei conace boiereşti, şi am observat că şeful de post avea mare consideraţie faţă de aceştia, cum de altfel toate autorităţile erau într-o poziţie de mare supunere şi consideraţie vizavi de boieri.

La Izlazu

Aproape de Crăciun, primesc ordin să mă prezint la postul Izlazu, lîngă Dunăre, să ţin locul şefului de post internat în spital. M-am prezentat la post. Era în 1939, o parte din contingente erau concentrate pe zonă. La post aveam patru ostaşi, trei români şi un ungur, Albert, care se ocupa cu bucătăria şi era mai de nădejde. Se primise ordin să se colecteze vin pentru armată de la populaţie. Un delegat de la primărie însoţea fiecare dintre cele patru căruţe. El trebuia să guste, să fie vinul de calitate, jandarmii doar asistau. Eu am rămas la post. După masă încep să vină carele. Mi s-a spus că producătorii au dat bucuros vin pentru armată şi se colectase un vagon de vin. Deodată, aud în curtea

primăriei scandal şi, cînd ies din cancelarie, aud şi un foc de armă. Pe cine văd? Caporalul Mircea Gînă ţinea cu o mînă pe primar de guler, iar cu cealaltă, arma cu baioneta la gîtul lui şi striga „te omor, dumnezeii tăi de primar!” L-am oprit pe înfuriatul caporal, care era beat tun, l-am dezarmat şi l-am dus la cancelarie. Primarul, speriat, a fugit la telefon şi a anunţat la plasă că jandarmii din Izlazu sînt toţi beţi şi trag cu arma în primărie. Vestea a ajuns la prefectură şi de acolo la Legiunea de jandarmi, de unde s-a transmis ordin ca jandarmii să fie arestaţi şi duşi la Legiune. A doua zi a venit şeful secţiei şi deşi m-am scuzat că sînt doar de două zile acolo şi nu cunosc viciile jandarmilor, m-a dus în arest cu caporal cu tot, la Legiune. Maiorul Alexandrescu nu m-a lăsat să vorbesc şi m-a luat cam aşa: „Bine, mă, idiotule, abia ai ajuns la Izlaz şi te-ai şi apucat să faci prostii, să te îmbeţi, să baţi populaţia, să tragi cu puşca...” Degeaba am încercat să explic, mi s-au dat 6 zile arest, iar caporalului, 8 zile de carceră. Eu am ieşit din sală, nu mai vedeam cu ochii de necăjit, să iau pedeapsă atît de gravă fără vină. Am mers la telefonist, am cerut o coală de hîrtie şi am explicat totul, anunţînd că îmi dau demisia, iar dacă nu mi se aprobă, mă împuşc. Am dat hîrtia plantonului, a dus-o maiorului, şi după cîteva minute a venit şi mi-a spus că domnul maior îmi ordonă să mă întorc la post. Am înţeles că fusesem iertat.

De Anul nou, un grup de flăcăi, în frunte cu feciorul primarului, au furat o oaie de la o femeie săracă, au tăiat-o şi au dus-o în insula Kalnovăţ , au dus cu ei şi vin şi au făcut chef să le meargă bine furatul în anul cel nou. Cu ajutorul grănicerilor, am prins banda şi în aceeaşi noapte i-am adus la post legaţi şi i-am dat în grija fruntaşului Aldea. Eu, fiind obosit, m-am culcat. Pe la 8 dimineaţa, mă scoală primarul, un om îngîmfat, fiind şi cel mai bogat din sat, şi cu aere de colonel mă întreabă unde îi este

flăcăul şi cum de a ajuns flăcăul lui arestat la post fără să-i fi spus lui mai întîi. Dau ordin să fie aduşi arestaţii şi, cînd apare fruntaşul Aldea cu ei, era să nu-i mai cunosc –furios că a fost pus să-i păzească, i-a lovit peste faţă cu varga de curăţat arma. Toţi erau plini de vînătăi şi umflaţi. Primarul, văzîndu-şi feciorul în halul ăla, a plecat foarte supărat. Mă aşteptam la altă reclamaţie, mă gîndeam că iar am să ajung în faţa maiorului, acum cu fruntaşul Aldea. Mă gîndeam şi la Parchet, cazul fiind foarte grav. Am dat ordin să le pună arestaţilor comprese şi am început să scriu raportul împotriva fruntaşului. Peste vreo oră, apare primarul, mai liniştit, şi îmi spune că vrea să-mi vorbească ceva confidenţial. Am intrat singuri în cancelarie şi mi-a propus să-i dau drumul feciorului şi a scos o mie de lei, patru monezi de argint de 250 de lei fiecare – solda mea pe o lună. Am refuzat banii şi i-am promis că-i dau drumul feciorului ceva mai tîrziu. A plecat uşurat, dar şi oarecum ruşinat că i-am refuzat mita. Nu-mi mai era frică de el, îl aveam la mînă. Am făcut repede actele şi i-am trimis mai departe, la Postul Gîrcov, explicîndu-i la telefon şefului de post ce mi se întîmplase. Acesta le-a dat drumul acasă, cerîndu-le să se lase de furtişaguri că data viitoare nu mai scapă uşor.

Prizonier la bulgari

Iarna era grea, Dunărea îngheţată complet. Într-o duminică dimineaţă, vine la post şeful pichetului de grăniceri, un sergent destoinic, şi mă invită la vînătoare de vulpi pe Dunărea îngheţată. Ne-am dus amîndoi cu carabinele pe insula Kalovăţ, ne-am plimbat vitejeşte pe Dunăre după urme de

vulpe şi n-am băgat de seamă că am atins mijlocul Dunării. Deodată, de la vreo 30 de metri, sîntem somaţi pe româneşte de doi grăniceri bulgari, care ne fac semn, cu armele întinse, să ne apropiem. N-am avut ce face. Ne-am apropiat. La vreo zece metri de ei ne-au făcut semn să punem armele jos. S-au apropiat, ne-au luat armele şi ne-au poftit la pichetul lor din satul Stanovăţ. Era ora 12. Ne-au întrebat ce căutam pe Dunăre şi le-am spus adevărul. Ne-au spus că vom sta cu ei la masă. Am mîncat, am băut vin, ne-am distrat cu cobza, cu cîntece şi jocuri, adică o petrecere în puterea cuvîntului, numai că mie nu-mi ardea de cîntece fiindcă eram prizonier, iar ai noştri puteau uşor să ne considere dezertori sau trădători. I-am rugat să ne lase să ne întoarcem la Izlazu, dar ei au zis să stăm să petrecem pînă seara. Am stat, că nu aveam ce face, dar nu-i credeam că o să ne dea drumul. Seara, fiind ei cu chef, au spus că nu puteam umbla noaptea, aşa că să stăm cu ei pînă dimineaţa să petrecem, că au vin destul. Am băut cu noduri, căci îmi luasem nădejdea de a mă înapoia şi nici cu ai noştri nu puteam lua legătura să le explic situaţia. A doua zi, am luat cu ei dejunul şi apoi ne-au dat armele şi au spus că vin cu noi să ne conducă pînă la frontieră, la firul apei. Ne-a condus un caporal care ştia bine româneşte şi cu şeful de pichet. Ajunşi pe gheaţă, i-am invitat să ne facă şi ei o vizită. Au refuzat, noi românii sîntem mai răi, n-au încredere că îi vom lăsa să se înapoieze...

Războiul

Pe ziua de 9 septembrie 1939, războiul cel temut a început. Armatele lui Hitler au atacat Polonia cu forţe rapide şi, după cum se comunica la radio, fasciştii aveau metode speciale, ei au urcat forţat femei, copii şi bătrîni pe tancurile lor şi, în

acest fel, armata poloneză a fost pusă în imposibilitatea de a trage în tancurile invadatoare. Aproape concomitent, Polonia a fost invadată de la răsărit de către armatele sovietice – Polonia a fost desfiinţată în cîteva zile.

Am primit dispoziţie să mă prezint în gara Piatra-Olt, unde au început să sosească trenuri poloneze cu refugiaţi militari. În gara Piatra-Olt, refugiaţii au fost triaţi, şi ofiţerii superiori au fost dirijaţi spre staţiunile din Vîlcea, Govora, Călimăneşti şi Olăneşti, aceştia aveau cu ei şi familiile. Ofiţerii inferiori şi trupa au fost dirijaţi spre sud, spre Caracal şi Corabia. Operaţia de triere o făcea o comisie formată în acest sens de către Ministerul de externe şi Inspectoratul jandarmeriei.

Trenurile poloneze soseau unul după altul şi noi aveam sarcina să-i păzim să nu se risipească prin ţară. Eu aveam opt jandarmi şi răspundeam de respectarea consemnului. Polonezii erau obraznici, coborau din tren şi invadau gara şi restaurantele din gară şi din dosul gării care funcţionau non stop. Noi aveam în consemn să interzicem comerţul între civilii localnici şi polonezi, o treabă dificilă, mai cu seamă pe timpul nopţii. Acest consemn s-a terminat în circa patru zile, fără incidente grave.

M-am simţit uşurat cînd s-a comunicat că nu mai vin refugiaţi polonezi la Piatra Olt. Terminînd misiunea, m-am înapoiat la post pentru treburile normale.

A mai trecut o lună şi ceva, şi la 19 noiembrie 1939 radio Bucureşti a anunţat că ministrul Armand Călinescu a fost asasinat în plină stradă în Bucureşti de către un grup de legionari. În acea zi s-a primit un ordin telefonic cifrat prin care se dispunea ca în fiecare judeţ să fie executat cîte un legionar dintre cei mai suspecţi, şi pentru ducerea la îndeplinire a acestei acţiuni, Legiunea de jandarmi de la Caracal a dat dispoziţie la toate posturile de jandarmi să fie

arestaţi toţi şefii de cuib şi alţi legionari mai periculoşi din raza postului şi să fie escortaţi în acea noapte sub pază sigură la Caracal – termen de executare pînă la ora 8 dimineaţa.

Urgent, şeful de post a întocmit o notă cu cei mai suspecţi şi a repartizat jandarmii de la post să-i aresteze şi să-i aducă la post pe respectivii. Eu am plecat la Colibaşu, unde aveam doi legionari mai suspecţi: moşierul Liber Ternoveanu şi şeful de cuib Săndulescu Nicolae.

La conac n-am găsit acasă pe numitul boier, fiind plecat la Caracal, după cum m-a încunoştinţat soţia acestuia, o franţuzoaică elegantă şi destul de frumoasă. Am făcut o percheziţie sumară, am încheiat un proces verbal pe care l-a contrasemnat cucoana, apoi am mers şi am arestat pe legionarul Săndulescu Nicolae, pe care l-am escortat la post. Aici au fost adunaţi din raza postului opt arestaţi şi, nefiind nici un tren la acea oră spre Caracal, au fost urcaţi cei opt arestaţi într-o căruţă, şi împreună cu mine şi cu vizitiul, am fost zece inşi. Escorta nu era sigură, un om pe timp de noapte cu opt arestaţi, dar asta era situaţia, în căruţă nu mai avea loc încă un jandarm – era ora zece seara, o noapte rece cu lună. Am plecat spre Caracal, urmînd ca pînă la ora opt dimineaţa să parcurgem cei 80 kilometri. Pe toţi arestaţii i-am legat, altfel nu puteam garanta să-i pot escorta în condiţii sigure. Caii erau buni, drumul bun, am spus vizitiului să dea bici cailor, ca să fim prezenţi la Caracal la ora opt dimineaţa. Între arestaţi au fost şi doi popi, unul voinic, popa Mărin din satul Runcu, şi popa Stejereanu, zis „popa metru”, căci era mic şi nu avea mai mult de 50 kg, din satul Mamura.

La ora opt, am ajuns la Caracal, unde în centrul oraşului era expus cadavrul unui legionar păzit de o santinelă, iar la intrarea în clădirea jandarmeriei se afla un alt cadavru.

Cel din centru era voinic şi bine îmbrăcat, un avocat din Caracal, iar cel de la poarta jandarmeriei era ca un schelet, îmbrăcat sumar cu un halat rupt, un condamnat de drept comun, scos din închisoarea Caracal. După ce au văzut arestaţii mei panorama, erau speriaţi şi palizi. Am predat arestaţii ofiţerului de serviciu, care a dispus să fie dezlegaţi şi au fost băgaţi într-un garaj. Din tot judeţul se aflau aduşi la Legiune peste 100 de legionari, care, după două zile, au fost eliberaţi. Operaţiunea a avut drept scop o intimidare a mişcării legionare, care, de altfel, se afla în ilegalitate. În acel timp, în ţară se instaurase încă din februarie dictatura lui Carol şi toate partidele politice erau interzise.

În iarna 1939-1940, a început să sosească în ţara noastră misiunea militară germană. Nu ştiu cum s-a ajuns la această situaţie. Am primit la post un fel de instrucţiuni de comportare a ostaşilor români cu ostaşii germani, care cuprindeau detalii asupra însemnelor militare germane. Am fost instruiţi în cunoaşterea gradelor, am învăţat să ne prezentăm în limba germană. Am remarcat că în armata germană nu se pronunţau cuvintele „să trăiţi” cînd se adresa un inferior unui superior, acestea erau înlocuite cu salutul fascist „Heil Hitler”, noi nu trebuia să folosim acest salut faţă de germani, ci doar simplu: „domnule… gradul, ca de exemplu, „her hauptmann”.

Am aflat că relaţiile între ofiţeri şi trupă în armata germană erau mult diferite faţă de cele practicate în armata română. Am văzut un ofiţer german stînd la masă cu un simplu soldat, de asemeni am văzut cum ofiţerul german dădea mîna cu soldatul, lucru care, de asemeni, în armata română nu se obişnuia. Cu toată această aşa-zisă apropiere între grade, disciplina era la locul ei în armata germană.

În luna mai 1940, am fost trimis pe zonă în

cadrul Companiei de poliţie nr. 11 de pe lîngă Divizia a 11-a Infanterie din Moldova, cu sediul în Bogdăneşti, judeţul Bîrlad. În Moldova se afla multă armată, nu ştiu pentru ce se făcuse mobilizarea aşa-zisă „pe zonă”.

În cadrul companiei de poliţie, eu făceam parte din plutonul de pază de la cartierul diviziei şi, neavînd o sarcină momentană, făceam instrucţie, mai mult să nu ne plictisim.

La Prut

A trecut o lună şi am primit ordin să deplasăm plutonul la podul de peste Prut din oraşul Fălciu, care se afla la cîţiva kilometri de Bogdăneşti. Asta se petrecea pe la sfîrşitul lunii iunie 1940. URSS dăduse ultimatumul pentru cedarea Basarabiei, de unde au început să sosească coloane de care şi căruţe cu refugiaţi. Armata română se refugia mărşăluind pe jos, fără arme. Au fost unităţi militare care se refugiau desculţi, în cămaşă şi izmene. Armatele ruse au dezarmat unităţile româneşti, iar basarabenii civili i-au dezbrăcat pe ostaşi şi de haine, mai cu seamă în satele cu populaţie rusească.

Conform comunicatului, armata rusă trebuia să ocupe Basarabia în patru zile, dar tancurile ruseşti au ajuns în prima zi la Prut. Noi trebuia să menţinem ordinea circulaţiei pe şoseaua ce venea din Basarabia, pe o distanţă de cinci km în interiorul Basarabiei, urmînd ca trupele ruseşti să ajungă la podul de peste Prut în următoarele patru zile, dar ele au ajuns la pod în prima zi şi au pus stăpînire pe pod, adică pe jumătatea podului, unde au instalat o grupă de soldaţi aşa că nu am mai putut să ne respectăm consemnul dat, să facem siguranţa circulaţiei în interiorul Basarabiei nici pe cei patru kilometri, cum ni s-a ordonat.

La pod s-a produs o aglomeraţie, deoarece carele erau oprite pentru control înainte de a urca pe pod. Care erau foarte multe, cu multe bagaje şi animale. O coloană de şapte care încărcate cu de toate erau ale unui popă voinic îmbrăcat în halat alb, atît el cît şi preoteasa, şi care a spus că două căruţe sunt ale lui, iar cinci căruţe sunt închiriate. Popa a insistat să se dea voie şi chiriaşilor basarabeni să treacă podul şi să descarce bagajele după trecerea podului. După ce au trecut podul, popa s-a adresat căruţaşilor spunîndu-le pe nume, să-şi ia biciul şi să plece acasă că nu vor mai avea nevoie de cai şi căruţe, că în Basarabia se vor forma colhozuri care n-au nevoie de cai, căci au tractoare. Căruţaşii s-au despărţit de caii lor cu lacrimi în ochi şi au trecut podul tăcuţi. Fapta popii nu era deloc creştinească. Căruţaşii erau români basarabeni şi nu aveau cui să reclame, nici cui să se plîngă că trebuiau să se întoarcă acasă pe jos, ei nu se puteau adresa nici soldaţilor ruşi, poate din respectul lor faţă de slujitorul lui Dumnezeu. Popa s-a adresat comandantului nostru oferindu-i caii pentru unitate, dar acesta a refuzat, atunci popa a spus că va preda caii armatei române oricum. Am văzut într-o căruţă din cele oprite de popă doi porci graşi cum nu văzusem în viaţa mea, cred că aveau circa 400 kilograme fiecare. După acest eveniment, nu a mai trecut peste pod nici un căruţaş închiriat, numai cei care se refugiau cu căruţele lor proprii. Un preot avea de asemenea multe bagaje în cinci căruţe, tot închiriate, şi a trebuit să-şi descarce bagajele lîngă pod în stînga Prutului. Refugiaţi au fost mulţi, aproape toţi funcţionari, cred că în Basarabia majoritatea funcţionarilor erau originari din ţară, mai cu seamă olteni. După ce au trecut cele patru zile, armatele ruseşti au oprit convoaiele de refugiaţi. S-au instalat grănicerii ruşi pe malul stîng al Prutului, de asemeni şi grăniceri români pe malul drept.

Circulaţia pe podul de la Fălciu a fost oprită pe

data de 2 iulie 1940 de către armatele ruseşti. La ambele capete ale podului au fost instalate posturi de pază şi un fel de punct de vamă pentru refugiaţii întîrziaţi şi bolnavi din spitale care circulau pe bază de aprobări speciale.

Zona Prutului, pe o lăţime de 30 km, se declarase zonă specială de frontieră, iar accesul celor din afara zonei se făcea numai cu autorizaţie specială. De altfel, au început concentrări de trupe româneşti pe toată lungimea Prutului, însă nu chiar pe mal, ca să nu fie observaţi de trupele ruseşti. Se zvonea că ruşii intenţionează să ocupe întreaga Moldovă, dar era numai un zvon. Nu s-au liniştit bine evenimentele cu cedarea Basarabiei, că au venit prin radio ştiri că Ungaria doreşte Transilvania, şi Bulgaria, Cadrilaterul. Starea de spirit în ţară şi mai cu seamă în armată era cît se poate de alarmantă.

Se creasе un curent de respingere a cedării de către conducerea ţării a Basarabiei şi Bucovinei de nord fără lupte. Se dădea drept exemplu rezistenţa Finlandei în faţa trupelor sovietice invadatoare. În acest scop, au avut loc în unităţi conferinţe patriotice cu elogiu la vitejia trupelor finlandeze, dar aceste conferinţe au fost oprite, deoarece atingeau într-un fel regalitatea şi autoritatea statală.

În ceea ce privea Cadrilaterul, situaţia nu prezenta o durere, deoarece această zonă formată din două judeţe, Caliacra şi Bazargic, ne-a adus mai mult necaz decît folos. În aceste judeţe aveau loc adeseori atacuri ale bandelor care se infiltrau în ţară şi atacau primăriile şi sediile posturilor de jandarmi. Atacurile se făceau noaptea şi, înainte de atacurile propriu zise, aceştia tăiau firele telefonice, apoi aruncau grenade prin ferestrele localurilor de jandarmi şi ale primăriilor, după care se făceau nevăzuţi. Autorităţile româneşti au fost nevoite să doteze posturile de jandarmi cu telefoane fără fir de tipul aparatelor de radio „G”. Au căzut victime mulţi

jandarmi din Cadrilater. În aceste judeţe erau trimişi jandarmii pedepsiţi disciplinar.

Deoarece populaţia română era minoritară, autorităţile româneşti au introdus colonişti ţărani din Bărăgan şi, cu toate că li se oferea pămînt gratuit, ţăranii nu se înghesuiau prea mult să devină colonişti în această zonă. În acele zile au şi început tratative la Craiova între autorităţile române şi bulgare şi, în cele din urmă, au căzut la învoială în favoarea Bulgariei şi Cadrilaterul a fost cedat.

Ardealul ameninţat

Cele mai arzătoare tratative au fost cele începute pentru Transilvania. Zilnic urmăream comunicatele de la radio cu privire la mersul tratativelor şi nu se prevedeau mari speranţe pentru români. În seara zilei de 31 august 1940, mă aflam în cantonament în Fălciu cînd s-a dat comunicatul cu privire la diktatul de la Viena privind cedarea Ardealului de nord Ungariei horthiste.

În noaptea de 31 august spre 1 septembrie, eu nu am putut să dorm. Mă gîndeam că nu-mi voi revedea casa părintească şi satul meu natal niciodată. Simţeam aşa un gol în inimă şi nici nu aveam cu cine să mă sfătuiesc. Nu aveam în preajmă nici un ardelean. Colegii mei de cantonament, unul Buică din Dumitreşti Olt şi unul Voinoiu din Zărneşti Buzău, care îmi erau buni prieteni, nu s-au dovedit a fi afectaţi de eveniment la nivelul meu. A doua zi dimineaţă, în ziarul local a apărut harta Transilvaniei cu judeţele cedate Ungariei în urma diktatului de la Viena. Pe hartă erau trasate etapele zilnice de retragere a armatei române şi înaintarea armatelor horthiste, care nu trebuiau să intre în contact între ele, păstrînd o anumită distanţă de siguranţă şi în care spaţiu se afla o misiune formată din ofiţeri germani şi italieni. Termenul de atingere a celui mai

estic punct din teritoriul cedat era 14 septembrie 1940.

Am studiat în amănunt harta şi am constatat că satul meu natal urma să fie cedat pe data de şapte septembrie. Eu m-am hotărît să rămîn în ţară, dar doream să-mi vizitez părinţii şi locul natal în răstimpul de şapte zile şi mă gîndeam să fac o cerere în acest sens, cerere pe care n-a fost nevoie să o fac, deoarece chiar în acea dimineaţă s-a primit la unitate un ordin dat de către Inspectoratul general al jandarmeriei prin care se arăta că toţi ofiţerii, subofiţerii şi trupa originari din teritoriile cedate au latitudinea să opteze fie să rămînă în ţară, fie să se înapoieze în locul de origine. Cei care rămîn în ţară vor primi permisii de pînă la trei zile cu foi de drum gratuite să-şi viziteze familiile. Cei care pleacă în permisie echipaţi militari vor da o declaraţie pe proprie răspundere că se vor reîntoarce la unitate.

Am plecat în ziua de doi august şi am călătorit foarte greu, deoarece trenurile care mergeau spre Transilvania aveau întîrzieri mari. În ziua de 3 august, am plecat din Cluj şi se spunea că este ultimul tren spre Baia Mare, unde am ajuns în ziua de 4 august pe la orele 12. Mai departe nu mai circula nici un tren şi eu am fost nevoit să merg pe jos încă 18 km pînă în satul meu, Ilba. Şoseaua era aglomerată cu autovehicule şi căruţe militare în retragere. Eu, fiind echipat militar, am fost oprit din loc în loc de către militari şi chestionat de ce merg spre Ungaria?

Văzînd aceste bănuieli, am părăsit şoseaua şi am mers pe linia C.F.R., care era paralelă cu şoseaua. Am ajuns în sat la orele 16, unde am aflat că armatele ungare sunt aşteptate să intre în sat la orele 18, adică peste două ore. Mi-am făcut bagajul şi tatăl meu cu greu a găsit un vecin să mă ducă pînă la Baia Mare cu căruţa. Am circulat peste cîmp căci exista pericolul ca armata română în retragere să-l

deposedeze pe vecinul meu de cai şi de căruţă.

Am ajuns în gara Baia Mare, era întuneric şi pe linie era un tren militar de marfă încărcat ciorchine. Am urcat şi, în minutul următor, trenul a plecat, cînd s-a dezlănţuit un vacarm. Sute de focuri de armă, precum şi trasoare se trăgeau în sus peste micul oraş Baia Mare. Cred că gloanţele căzute au făcut şi victime. Eu eram îngrijorat pentru tatăl meu, care mă condusese pînă la Baia Mare – focurile de armă trase nu erau ceva oficial şi constituiau o răbufnire a ostaşilor furioşi şi afectaţi de situaţie.

Cu acest tren am circulat de la Baia Mare pînă la Cluj, trei zile şi trei nopţi. Era un tren de marfă lung şi arhiaglomerat cu ostaşi şi civili, mai mulţi ceferişti şi alţi refugiaţi, mulţi cu bagaje şi alte boarfe. În multe gări nu mai exista nici un funcţionar, gările erau pustii în marea majoritate. Trenul se oprea în fiecare gară şi staţiona pînă reuşea să primească cale liberă, care se dădea numai de la o gară la alta. Cînd am ajuns la Cluj, era în ziua de 6 septembrie 1940, unde am aflat de schimbările survenite în ţară: Regele Carol a abdicat sau, mai bine zis, a fost alungat din ţară de către noul regim legionar care a pus mîna pe putere sub conducerea lui Horea Sima şi generalul Antonescu, iar pe tronul ţării a revenit regele Mihai. Nu prea eram încîntat de situaţie, care nu aducea nimic bun, mai ales pentru cei care au avut sarcini de marginalizare a elementelor politice scoase în afara legii, cum a fost cazul cu legionarii care pînă ieri au fost vînaţi şi azi au ajuns mari stăpîni, şi pe bună dreptate aşteptam răzbunări, mai cu seamă cei care am activat cu zel. N-au fost alegeri, n-a fost o revoluţie, şi totuşi această schimbare s-a făcut. Niciodată nu m-am gîndit că s-ar putea face o asemenea schimbare. De la Cluj, am luat un tren normal, accelerat, prin Bucureşti spre Fălciu, la unitate, unde de asemeni se

produseseră schimbări.

Legionarii

Eu trebuia să mă înapoiez la post la Străjeşti, deoarece şeful de post era internat în spital, eu ţinîndu-i locul în mod provizoriu. În comune primarii au fost schimbaţi, peste tot au fost instalaţi primari legionari, care purtau uniformă legionară: cămaşă verde, centură cu diagonală, pantaloni negri şi cizme.

Toţi comandanţii de legiune au fost înlocuiţi, luîndu-le locul ofiţeri tineri care, probabil, au fost simpatizanţi legionari. La Legiunea jandarmi Caracal, a fost numit locotenentul Paşaleca, fost ajutor de comandant. Am aflat, neoficial, că unii şefi de post au fost arestaţi de legionari şi transportaţi în loc necunoscut. Prefect al judeţului Romanaţi a fost instalat boierul Liber Ternoveanu din comuna Colibaşu, adică din raza postului, şi era aceeaşi persoană pe care trebuia s-o arestez în urmă cu un an şi pe care negăsindu-l acasă, nu l-am putut aresta.

Faptul că nu m-am încrezut în soţia lui şi am procedat la o mică percheziţie în conacul său, spre a mă convinge că în adevăr lipseşte de la domiciliu, cred că l-a cam deranjat, dar nu s-a manifestat în nici un fel. Comuna Colibaşu era compusă din finii boierului, aceasta datorită soţiei acestuia, „franţuzoaica”, care ducea o muncă susţinută de ridicare a nivelului cultural şi de civilizare mai cu seamă în rîndurile tinerelor ţărăncuţe. Toţi locuitorii clăcaşi de pe moşia acestuia aveau faţă de boier o mare consideraţie, de fapt relaţia boier-clăcaş era mult diferită de aceea din celelalte sate şi mai cu seamă faţă de cei de pe moşia lui Oroveanu din satul Străjeşti, care s-a dovedit un zbir. El locuia la Bucureşti, fiind şi un mare politician liberal, avea o

maşină cu care venea din cînd în cînd la moşie şi primul lucru ce-l făcea era să-şi bată argaţii cu un ciomag uriaş de care nu se despărţea niciodată.

După ce boierul Ternoveanu a devenit prefect legionar, toţi locuitorii comunei Colibaşu au intrat în mişcarea legionară, dar erau un fel de legionari moderaţi, mult deosebiţi de cei din celelalte localităţi din raza postului. În satul Străjeşti, sat de reşedinţă al comunei Străjeştii de jos, situaţia se afla altfel, aici nu s-a mărit numărul membrilor din mişcarea legionară, decît în mică măsură, deoarece cei care au activat în ilegalitate nu doreau să mărească numărul membrilor, existînd oarecare gelozie în această privinţă.

La postul de jandarmi exista o evidenţă a membrilor din toate partidele ce fiinţau în raza postului. Această evidenţă avea un caracter confidenţial, precum tot confidenţiale erau toate evidenţele persoanelor cu cazier şi altele. Aceasta era regula.

După circa o lună de la venirea la putere a mişcării legionare, am fost convocaţi la o conferinţă la Legiune la Caracal toţi subofiţerii din raza judeţului, unde am participat la instrucţia militară lunară şi, după terminarea programului, ni s-a repartizat fiecăruia cîte o coală de hîrtie şi ni s-a comandat să dăm fiecare cîte o declaraţie în care să specificăm pe cuvînt de onoare că nu vom intra în nici un partid, oricine ne-ar solicita acest lucru, şi ca argument al refuzului să arătăm incompatibilitatea ofiţerilor şi subofiţerilor din jandarmerie cu calitatea de membru al vreunui partid. După acest eveniment, starea de spirit în rîndul jandarmilor s-a mai ameliorat. În raza postului n-au fost cazuri speciale de răzbunări, cum circulau zvonuri că s-au petrecut în unele zone ale ţării, precum şi în capitală, ca de exemplu asasinarea profesorului Nicolae Iorga şi a lui Argentoianu şi alţii. În cadrul armatei române,

inferiorii, ori de cîte ori se adresau superiorilor, foloseau formula „Să trăiţi”, această formulă era foarte uzuală mai cu seamă în Oltenia în relaţia cetăţenilor cu jandarmii, ca de exemplu se utiliza formula: „Să trăiţi domnule…”, urma gradul, sau domnule şef (către şeful de post), această formulă a înlocuit cuvintele: „Bună ziua” în cea mai mare parte. Legionarii au înlocuit această formulă cu cuvintele „Camarade…” urma gradul, cînd ni se adresau nouă – această formulă o consideram nelalocul ei şi credeam că cuvîntul „camarade” este mai potrivit a fi folosit de către legionari între ei. Nu aveam curajul să o corectăm în nici un fel şi o acceptam ca atare.

Eu am continuat să exercit funcţia de şef de post, deoarece şeful de post se afla în concediu medical. În seara zilei de 20 ianuarie 1941, eram singur la post cînd am fost chemat la telefon, la primărie, căci la post nu aveam telefon şi pentru primirea unor ordine mai importante eram chemaţi la telefon în mod special.

La sediul primăriei în acea seară se aflau adunaţi toţi legionarii din satul Strejeşti. Am aflat mai tîrziu că au fost mobilizaţi de către şeful de sector care se afla la Strejeştii de sus ca să aştepte la sediul primăriei urmînd să primească dispoziţii importante. Am primit prin telefon de la Legiune un ordin cifrat. M-am înapoiat la post şi am descifrat ordinul, fiind prima mea descifrare practică, şi care conţinea următorul ordin: „Opriţi cu riscul vieţii orice deplasare individuală sau în grup a legionarilor către capitala judeţului”. Faptul că mă aflam chiar singur la post în aceea seară era şi vina mea, căci am învoit de capul meu pe caporalul Dinu, care era din satul Dumitreşti, judeţul Olt, şi care avea soţia bolnavă.

M-am deplasat din nou la sediul primăriei, unde am aflat că legionarii au primit dispoziţii de la şeful de sector să formeze detaşamente să plece spre

Caracal chiar în noaptea aceasta şi se aflau în mare frămîntare, căci unii ezitau să plece. Cînd m-au văzut, m-au întrebat ce ordin am primit, la care eu le-am răspuns că am primit un ordin secret care nu poate fi divulgat. Şeful de cuib, unul Proca, om cu patru copii şi, cred, din rîndul celor care ezitau cu deplasarea la Caracal, mi-a cerut mie părerea ce să facă, la care eu i-am spus că mai bine să mai amîne plecarea. Am părăsit localul primăriei şi m-am înapoiat la post, care se afla la 300 de metri, am intrat în cancelarie fără să mai aprind lampa şi-mi făceam planul în gînd cum voi acţiona în cazul că cei de la primărie vor pleca spre Caracal.

Postul de jandarmi se afla aproape de capul satului, înspre Caracal, aşa că cei ce doreau să meargă înspre centrul judeţului trebuiau să treacă pe lîngă sediul postului. Stînd aşa pe întuneric în cancelaria postului, am auzit zgomot în curte şi am observat pe fereastră că în curtea postului intraseră doi sau trei indivizi şi unul dintre ei a strigat: „Camarade subofiţer", a strigat de cîteva ori, apoi au ieşit din curtea postului. Eu nu am avut curajul să le răspund şi nici să le deschid uşa. În cancelaria postului, se afla un rastel cu douăzeci de arme ale premilitarilor, dar fără cartuşe şi mă gîndeam că legionarii, care ştiau de existenţa acestor arme, ar putea să le ia pentru orice eventualitate.

Nu departe de post, la capătul satului, se afla un pod peste rîul Mamu, şi lîngă pod o stivă mare de lemne de construcţie, podul urmînd să fie reparat în curînd, şi am făcut planul că, în cazul că vor pleca cei în cauză spre Caracal, ar fi mai potrivit să-i aştept la pod. Am ieşit din localul postului prin spate prin grădină şi am plecat la pod, dar n-am plecat singur, ci cu doi cîini lup ce-i aveam la post în acel timp, o căţea a postului şi un cîine împrumutat pentru montă de la postul vecin Strejeştii de sus.

După circa o jumătate de oră, am observat un

grup de vreo douăzeci de inşi care se apropiau de pod. Am ieşit în faţa lor pe pod şi i-am somat să se întoarcă spre casă, căci peste pod nu au voie să treacă.

S-au oprit, au stat puţin pe gînduri, au vociferat ceva între ei şi, cînd au auzit şi lătratul cîinilor, au făcut cale întoarsă spre sat şi au dispărut în întuneric. Am mai stat cîteva minute la pod şi, văzînd că nu mai vine nimenea, m-am înapoiat la post tot prin spate, am închis cîinii în magazia de lemne unde le era locul, am intrat fără zgomot în cancelarie pe întuneric; se făcuse miezul nopţii, dar n-am adormit.

Dimineaţă, după ce s-a luminat de ziuă, am plecat la primărie, unde l-am găsit pe notar care, avînd acasă radio, m-a informat că la Bucureşti sunt lupte grele fiind rebeliune. Satul apărea ca pustiu, nu se vedea ţipenie de om. S-a întors caporalul din învoirea ilegală ce i-o acordasem şi, aşa, am răsuflat uşurat.

În comună nu prea existau aparate de radio. Posedau aparat de radio şeful de gară, notarul şi directorul şcolii şi cam atît, de la directorul şcolii nu puteam afla nici o informaţie, el era un om închis de felul lui, era locotenent în rezervă şi comandantul premilitarilor, aşa că nu prea am avut informaţii despre cele ce se petrec în ţară.

Antonescu

A doua zi, în 22 ianuarie 1941, am primit notă telefonică să mă prezint la Piatra-Olt la secţia de jandarmi pentru a primi ordine importante. La secţia de jandarmi de la Piatra-Olt, am primit tras la şapirograf decretul nr. 620 emis de către şeful statului, mareşalul Antonescu, căci între timp s-a autoavansat la gradul de mareşal.

Acest decret scotea în afara legii mişcarea

legionară şi, în acest scop, se interzicea orice propagandă în favoarea acestui partid. De asemeni, era interzis portul în public al insignelor şi al orice altor însemne ale acestei mişcări.

O noutate era că acest decret aducea modificări şi cadrului de procedură penală, în sensul că erau responsabili penal părinţii şi tutorii, precum şi patronii pentru minorii ucenici care încălcau prevederile acestui decret. Cadrul de procedură penală, în mod normal, scuteşte de responsabilitate pe părinţi pentru abaterile penale ale minorilor. Responsabilitatea părinţilor se limita numai la despăgubirile civile. În ţară s-a constituit dictatura militară a lui Antonescu. Partidele politice nu mai existau de nici un fel. Partidele istorice au fost desfiinţate în ţara noastră din luna februarie 1938, cînd s-a instalat dictatura lui Carol al doilea. Toţi prefecţii, pretorii şi primarii au fost înlocuiţi. Ca prefecţi au fost numiţi peste tot ofiţeri superiori rezervişti, iar ca primari, în comune unde nu existau militari rezervişti, puteau fi numiţi şi din rîndul civililor cu condiţia să nu fi făcut parte din nici un partid politic. Am primit instrucţiuni să dăm concursul organelor administrative la verificarea candidaţilor la funcţia de primari. În comuna Colibaşu, unde toţi locuitorii intraseră în mişcarea legionară îndată ce naşul lor a fost numit prefect, azi nu mai exista, practic, nici un cetăţean să fie instalat ca primar care să îndeplinească condiţiile cerute de dictatură. Am aflat că la Bucureşti a curs mult sînge cu ocazia rebeliunii, care a fost înăbuşită cu sprijinul armatei. Nu ştiu ce s-a petrecut în alte regiuni ale ţării, dar la noi în judeţ nu s-au întîmplat lucruri serioase. Mişcarea legionară a dispărut complet, au dispărut toţi cei care au avut funcţii de răspundere. În raza postului, s-a aşezat o linişte deplină. S-au primit directive să fie identificaţi cei care au luat parte la rebeliune şi să fie arestaţi. Nu am avut în

raza postului asemenea cazuri. Nu era agreată nici dictatura, dar era acceptabilă terorii legionarilor de care tocmai am scăpat şi am răsuflat uşuraţi. Aici în provincie cred că rebeliunea n-a produs mari dezastre prin faptul că jandarmii au păstrat o oarecare distanţă faţă de acest regim.

În capitală, lucrurile au fost diferite tocmai prin faptul că poliţia, în mare parte, n-a rămas neutră şi a colaborat cu poliţia legionară, respectiv cu regimul legionar. În ţară şi în întreaga Europă situaţia se păstra încordată şi se zvonea că Germania nazistă se pregăteşte intens din punct de vedere militar şi diplomatic, a realizat alianţa tripartită, aşa-zisa axă Berlin, Tokio, Roma. Noi ştiam că între Hitler şi Stalin s-a încheiat un acord de neagresiune şi nu ne aşteptam ca U.R.S.S.-ul să fie invadat de către trupele germane. România avea trupe pe zonă în Moldova, tot mai numeroase, şi se zvonea că exista pericolul ca Rusia să năvălească în Moldova.

S-a înapoiat şeful meu de post din concediul medical şi m-am simţit mai uşurat, căci funcţia de şef de post nu-mi aducea nici un avantaj, doar răspundere în plus, căci salariul era legat de grad, şi nu de funcţie. Bucuria mea n-a fost de lungă durată, căci la începutul lunii iunie am fost trimis din nou pe zonă la aceeaşi unitate, Compania de poliţie de pe lîngă divizia 11-a infanterie. Am fost repartizat ca şi comandant de gardă în gara Bogdăneşti, care devenise cap de linie după cedarea Basarabiei şi se afla la circa 300 metri de Prut, unde se afla un pod de cale ferată din lemn şi care pod era păzit de o gardă de genişti. Se zvonea că podul este minat pentru orice eventualitate. Trenuleţul de pe linia îngustă Bîrlad-Bogdăneşti avea caracter mixt, cu trei vagoane de persoane şi restul de marfă. Toţi călătorii care soseau cu trenul în gara Bogdăneşti erau legitimaţi de către subsemnatul. Aveam numai două trenuri pe zi. Erau controlaţi atît civilii, cît şi

militarii.

Pe malul Prutului, se construiseră un fel de fortificaţii formate din şanţuri de luptă ocupate în permanenţă de ostaşi din cadrul diviziei. Toţi erau olteni, deoarece aveau reşedinţa de bază la Craiova, adică partea sedentară, şi era condusă de către generalul Carlaont, un om mic de statură, dar bine legat, şi care venea destul de des în control pe linia Prutului cu o maşină mică şi nu avea nici un însoţitor ofiţer, ci doar şoferul şi o secretară tînără, mică şi frumoasă, se zvonea că este amanta generalului. Vizavi de gara Bogdăneşti, peste Prut, se afla comuna basarabeană Ţiganca. Prutul avea pe malul drept un ţărm înalt de 4-5 metri deasupra apei, iar pe malul stîng, nu era nici o ridicătură deasupra apei şi era acoperit cu tufişuri de salcie.

A sosit ziua de 22 iunie 1941 cînd se spune că mareşalul Antonescu a spus: „Vă ordon, treceţi Prutul”. S-au tras clopotele în toate satele vestind începutul războiului. A fost ordinul care a intrat în istorie. Încă nu se luminase de ziuă şi artileria românească a început să bubuie trăgînd asupra comunei Ţiganca, unde se spunea că se aflǎ trupe ruseşti. S-au lansat rachete şi imediat au fost coborîte sub mal o mulţime de bărci pneumatice, care au fost încărcate de militari care, pur şi simplu, au sărit de pe mal şi au urcat în bărci să treacă Prutul, pe care nici unul nu l-a trecut, căci mitralierele ruseşti i-au secerat pe toţi cei aflaţi în bărci. În acea dimineaţă a fost atacat Prutul pe toată lungimea lui. Cei din nord au trecut Prutul şi au înaintat în Basarabia, pe cînd în zona diviziei noastre a fost un eşec. A doua zi dimineaţă, operaţiunea s-a repetat cu acelaşi rezultat. Pierderile au fost mari şi rezultatul era zero. Practic, terenul sau, mai bine zis, conformaţia terenului din zona diviziei noastre nu era deloc potrivită pentru trecerea Prutului. Numai o deplasare a trupelor în amonte sau în aval ar fi

permis să fie trecut Prutul, adică acolo unde Prutul are două maluri înalte sau unde malul înalt se află în stînga rîului, în aşa fel ca, pe timpul canotajului, să nu poată fi loviţi. Nu ştiu de ce nu s-a gîndit nimeni din conducerea diviziei la acest lucru. Au murit mulţi ostaşi în mod inutil şi, cred, nu fără vina cuiva.

Trenuleţul nu a mai sosit în gara Bogdăneşti din momentul începerii războiului şi s-a înfiinţat o haltă înapoia frontului la cîţiva kilometri în pădure, unde ne-am deplasat şi noi pentru a ne îndeplini consemnul. Practic, nu mai circulau călători civili, ci doar militari. Era a treia zi de război şi din trenul de dimineaţă a coborît un plutonier de jandarmi care m-a întrebat dacă eu sunt subofiţerul Petraş şi mi-a arătat un ordin de serviciu prin care acesta era numit şef de gardă în locul meu, eu urmînd să mă înapoiez la post. Mi-a comunicat verbal că a fost trimis pe front pe motiv disciplinar şi mi-a mai spus că este căsătorit şi are doi copii, dar aceasta este situaţia.

Din nou la post

Aşa s-a terminat stagiul meu de pe front, am făcut parte dintre luptătorii de pe frontul de răsărit aproape trei zile şi mai mult nu m-am mai întors pe front. Am văzut în trei zile tot ceea ce trebuia să ştiu: cum se moare de uşor. Colegul care m-a înlocuit părea destul de stînjenit şi eu mă simţeam jenat de el, cu toate că n-am contribuit cu nimic în ce mă priveşte. Aşa se obişnuia în jandarmerie, cînd unii călcau pe bec, cum se spune, ca o măsură disciplinară era aceea că era mutat disciplinar într-o regiune mai dificilă din ţară, cum era cazul cu cei mutaţi în Cadrilater, iar acum, în timp de război, se obişnuia trimiterea pe front, o uzanţă nu chiar patriotică, dar, ce să-i faci, asta-i situaţia.

La post, de asemeni se cunoştea din plin că ţara este într-un război destul de greu şi pe front erau trimişi mii de rezervişti şi încă din primele zile soseau comunicate cu cei căzuţi pe cîmpul de luptă. Atît la sediul postului, cît şi la primărie în birou a luat fiinţă „colţul eroilor”, o cruce, un drapel şi o candelă, iar dedesubt tabelul cu numele şi gradul celor căzuţi pe cîmpul de luptă, şi nu erau puţini. Comunicatele se făceau de către Cercul Militar către primărie şi postul de jandarmi, iar primăria comunica mai departe către familiile celor în cauză. O dată cu cei căzuţi pe front, se comunicau şi numele celor dispăruţi.

În ziare se comunicau zilnic hărţi cu situaţia frontului. Trupele române au eliberat întreaga Basarabie şi au trecut Nistrul în Transnistria, îndreptîndu-se spre Odessa. Poate n-ar fi fost nevoie să meargă mai departe de Nistru, dar probabil că împrejurările n-au permis acest lucru.

Am aflat că trupele române au întîmpinat mari rezistenţe la Dalnic, o localitate în apropierea Odessei, unde ruşii au avut un şir de cazemate din beton acoperite cu un strat gros de cauciuc, încît bombele nemţeşti n-au reuşit să le distrugă. Cazematele au fost pînă la urmă reduse la tăcere de trupele române, însă cu foarte mari sacrificii de vieţi omeneşti.

La 15 februarie 1942, am primit o scrisoare adusă de un pilot român care-mi era văr şi se numea Valer Mătăşan, acesta a reuşit să evadeze cu avionul său din cîmpia rusească din faţa oraşului Stalingrad, unde se aflau încercuite două divizii româneşti. Scrisoarea venea de la fratele meu Simion, care, din nefericire, făcea parte din trupele române încercuite şi fiindcă această scrisoare era adusă direct, fiind scutită de cenzura militară, arăta amănunţit situaţia tragică a celor încercuiţi pe un cîmp acoperit cu un strat de zăpadă de peste un metru şi fără hrană – mi-

a scris că mîncaseră toţi caii de la unităţi şi au început să prepare hrană din hamuri. Foamea trebuia stinsă cu ceva. Nu peste mult timp, radio România anunţa că trupele române încercuite la Stalingrad au luptat vitejeşte pînă la ultimul ostaş. Din acest comunicat am înţeles că toţi au pierit pe cîmpul de luptă, deci şi fratele meu Simion, pe care, de asemeni, l-am crezut mort.

În realitate, toţi au fost luaţi prizonieri. Generalul iarnă a înfrînt forţele germane şi pe aliaţii săi, de la Stalingrad războiul ofensiv al germanilor s-a preschimbat în război de retragere elastică, după cum comunica serviciul de ştiri al înaltului comandament german, iar trupele sovietice au trecut la ofensivă, care nu s-a mai oprit pînă la Berlin.

La Drăgăşani

O zăpadă mare de circa 80 cm se afla pe sol la Drăgăşani la data de 1 martie 1942 cînd a început şcoala de ofiţeri de poliţie (şefi de post), unde am făcut şi eu parte ca elev. Cadrele şcolii proveneau de la şcoala de ofiţeri de poliţie evacuată de la Cernăuţi în vara anului 1940, o dată cu cedarea Bucovinei de nord. Şcoala propriu-zisă nu a fost evacuată, ci numai cadrele şcolii, ruşii nepermiţînd acest lucru.

La Drăgăşani, şcoala a fost instalată în nişte barăci de scîndură construite de trupele germane sau, mai bine zis, de către „misiunea germană” încă înainte de începerea războiului, în urmă cu un an.

Zăpada a început să se topească şi era foarte multă. Barăcile erau construite în lunca Oltului, fără fundaţii cît de cît ridicate de la nivelul solului, şi erau ameninţate de inundaţie o dată cu topirea zăpezii, aşa că cei 400 de elevi au început o corvoadă intensă. Au cărat toată zăpada la circa un kilometru pe malul Oltului. Căratul s-a făcut cu tărgi

improvizate, precum şi cu poalele mantalelor şi pur şi simplu cu braţele. La înapoiere, aduceam piatră din albia Oltului. Cu pietrele cărate s-au construit alei pavate în jurul tuturor barăcilor. Timp de o săptămînă, s-a muncit de dimineaţa pînă seara şi cu maximă intensitate. Ni s-a comunicat că zilele pierdute cu această corvoadă vor fi recuperate, căci programa şcolară trebuie parcursă în întregime în timp de patru luni, la cît a fost comasată din cauza războiului, căci în mod normal se făceau şase luni de şcoală. Cursurile se efectuau cinci zile pe săptămînă în clasă, iar sîmbăta, de la şapte la doisprezece, instrucţia militară.

La această şcoală am întîlnit foşti colegi de la şcoala de agenţi de poliţie de la Oradea, dar nu pe toţi, căci la această şcoală nu erau repartizaţi în mod automat toţi cei care au absolvit şcoala de agenţi, ci numai cei care au fost notaţi în memorialul personal cu clasamentul bine sau foarte bine. În armată precum şi în jandarmerie, toţi ofiţerii şi subofiţerii aveau un carnet-memoriu în care se făcea nota-calificativ anuală de către comandantul direct şi contrasemnată de către comandantul unităţii, cu care ocazie se stabilea calificativul care putea fi: foarte bun, bun, suficient, mediocru şi slab. Tot în memoriu se consemnau: avansări, decoraţii sau pedepse etc.

Eu mă simţeam mîndru că am fost repartizat la această şcoală după numai doi ani de la terminarea şcolii de agenţi, cînd normal ar fi fost să urmez această şcoală la trei-patru ani după prima şcoală. Într-o zi, m-am întîlnit cu fostul meu coleg de la Oradea Berbec Dumitru, şi cînd l-am văzut am rămas oarecum uimit, deoarece Berbec era ultimul elev din pluton, din companie şi din întreaga şcoală de la Oradea, el la terminarea cursurilor n-a realizat nici nota minimă de 5 şi a fost promovat cu proces verbal în mod provizoriu. Din experienţă, între calificativul

din şcoală şi cel din activitate de multe ori apare o diferenţă. Nu toţi cei care au fost printre primii în şcoală reuşesc să-şi menţină această performanţă în activitatea, în exercitarea meseriei. Nu ştiu în care categorie putea fi încadrat prietenul Berbec, pe care l-am avut coleg de clasă şi respectiv de pluton, care atît la instrucţie, cît şi la studii se situa pe ultimul loc.

La examenul de absolvire, la Oradea, partea practică la legea jandarmeriei a pus capac la toate. La această probă, se montau momente posibil să apară pe teren şi care trebuiau să fie rezolvate de către şeful de patrulă; Comisia de examinare nota modul cum şeful de patrulă se comportă în faţa situaţiei create. În cazul lui Berbec, era montat un moment privind comerţul ambulant. Unul dintre colegi simula pe comerciantul ambulant clandestin, adică fără autorizaţie. Şeful de patrulă i-a cerut comerciantului cărţulia de comerciant ambulant şi acesta i-a spus că nu posedă cărţulie şi ca să nu fie amendat, i-a oferit şefului de patrulă 100 de lei – Berbec a luat banii şi i-a băgat în buzunar, iar pe negustor, care avea o poliţă atîrnată de gît, pe care avea ceva obiecte de marochinărie, l-a lăsat să-şi facă meseria. Comisia a cerut celui examinat să raporteze cum a procedat. Berbec a spus corect că s-a aflat în faţa unui comerciant ambulant fără autorizaţie, şi care i-a dat 100 de lei să-l lase să-şi facă comerţul şi a luat banii, lăsîndu-l să-şi facă comerţul. Membrii comisiei, care-l cunoşteau pe Berbec, au zîmbit, şi la acest examen i-au dat nota 1.

Am stat de vorbă cu colegul meu, întrebîndu-l cum a reuşit să fie trimis la şcoală în prima serie; acesta mi-a arătat un carnet de CEC în care avea depusă suma de 200.000 lei, o sumă foarte mare pentru intervalul de timp cît a trecut de la terminarea primei şcoli.

Mi-a spus că a lucrat ca şef de patrulă la un post din nordul ţării la frontiera cu Cehoslovacia,

unde se obişnuia să se facă contrabandă cu vite şi alcool spre Cehoslovacia, iar spre România stofe, zaharină şi alte produse industriale. Eu m-am lămurit pe deplin că Berbec a pus în practică ceea ce a demonstrat la examenul dat la terminarea cursurilor de la Oradea. Am tăcut din gură şi m-am gîndit că între colegii mei din jandarmerie mai sunt poate mulţi care procedează la fel. Spun drept, nu mă simţeam deloc încîntat de meseria pe care mi-am ales-o, sau, mai bine zis, am cules-o, datorită situaţiei în care mă aflam la terminarea serviciului militar. Nu prea am fost nici eu mare patriot cînd mi-am ales meseria, deoarece scopul principal era să mă pun la adăpost de ororile războiului care se apropia şi, pe de altă parte, mă gîndeam că şi această meserie are o menire înaltă şi nobilă, aceea de a apăra liniştea, viaţa şi avutul cetăţenilor, adică, mai pe scurt: de a apăra ţara de hoţi, dar cînd mă gîndesc că chiar şi între noi sunt elemente rele, mă simt totuşi dezamăgit.

Şcoala a început, materia destul de încărcată, condiţiile de cazare şi masă destul de precare, dar era război şi nu se putea face o comparaţie între noi şi cei aflaţi pe front. Am terminat şcoala cu calificativul „bine” şi m-am înapoiat la post, de acum aveam pregătirea pentru funcţia de şef de post titular şi aşteptam să vină numirea, dar nu s-a petrecut aşa, căci s-au ivit alte probleme, şi anume: trecuseră aproape doi ani de la rebeliunea din ianuarie 1941 şi operaţiunea de identificare şi arestare a celor care au participat la rebeliune cu arma în mînă nu şi-a atins scopul şi, după informaţii, aceştia au fost în număr de peste 12000 în capitală. Pentru remedierea acestor neajunsuri, a luat fiinţă „Brigada specială de siguranţă”, formată din 100 subofiţeri jandarmi adunaţi din toată ţara; aceştia, îmbrăcaţi civil, au fost ataşaţi la Prefectura Poliţiei capitalei. Misiunea acestei brigăzi era de a identifica

şi aresta pe rebelii din capitală şi trimiterea lor la lagărul de la Tîrgu Jiu, înfiinţat în acest scop. Eu am fost destinat să fac parte din această brigadă, unde am şi fost trimis. Cei 100 inşi am luat parte la un curs de 15 zile, denumit „Curs de informaţii şi contra informaţii”, care s-a ţinut la Inspectoratul jandarmeriei într-o uriaşă magazie.

Mie mi-a plăcut acest curs, care avea forma unor discursuri fără notiţe şi fără note şi nici catalog nu exista. Ca subiecte, au fost trecute în revistă toate formele politico-sociale mai importante din lume, ca de exemplu: partide şi curente politice; comunismul, socialismul, fascismul, capitalismul, religiile, sectele religioase, evreismul, iredentismul, extremismul, apoi multe exerciţii de perspicacitate şi noţiuni poliţieneşti ca pînda, filajul şi altele. Am avut ore de conducere auto, tehnică foto şi developaj. La cursul de şoferie, am făcut noţiuni de mecanică şi practică de conducere, pentru care însă nu s-au dat şi permise de conducere. Atît noi, cît şi profesorii eram îmbrăcaţi civil. Nici un profesor, cred că erau toţi militari, nu s-a prezentat, deci noi cursanţii nu le cunoşteam identitatea, şi nici nu aveam voie să discutăm despre acest lucru. Totul se păstra în taină.

În fiecare joi, aveam o oră de religie cu un preot care ţinea orele în curte cu toate companiile la un loc. La prima lecţie, ne-a vorbit despre facerea lumii şi cum a făcut Dumnezeu pe om. Cum cu o zi înainte, la geografie, ni se vorbise despre nebuloasă şi despre formarea planetelor şi apariţia omului, pe baze ştiinţifice, mi-am cerut permisiunea să pun părintelui o întrebare: de ce religia arată facerea lumii într-un fel, iar ştiinţa în alt fel? Mi-a spus, bineînţeles după ce m-a legitimat, că îmi va răspunde ora următoare. A încheiat ora, a plecat, iar după cîteva minute am fost chemat la comandantul şcolii: de ce am pus întrebarea aceea, de ce am întrebat de faţă cu toţi elevii, ce religie aveam, ce îmi sînt

părinţii, oi fi ateu ori răzvrătit...

Din nou la Bucureşti

După terminarea acestui curs, am intrat în activitate în cadrul Prefecturii Poliţiei capitalei, ca a IV-a brigadă. Prefectura poliţiei avea în subordine cele şapte chesturi, cîte una pentru fiecare sector al capitalei, care la rîndul lor aveau în subordine secţiile de poliţie. În cadrul Prefecturii, funcţionau brigăzile conduse de cîte un chestor, ca de pildă; brigada judiciară, brigada de străini, brigada comunistă şi brigada specială, adică brigada noastră nou înfiinţată, care în cadrul Prefecturii avea patru subdiviziuni, după cum era divizată fosta mişcare legionară şi anume: C.M.L. (corpul muncitoresc legionar), C.S.L. (corpul studenţesc legionar), F.D.C. (frăţia de cruce) şi L.R. (legionari răzleţi). Din cadrul C.M.L. făceau parte toţi muncitorii din fabrici, de la societatea de tramvaie şi alţii. Din cadrul C.S.L. făceau parte toţi studenţii şi profesorii universitari. Din F.D.C. făceau parte elevii din licee şi institutorii, iar din cadrul L.R. făceau parte legionarii răzleţi (avocaţi, medici, scriitori etc.). Pentru fiecare corp arătat mai sus, prefectura avea cîte un birou condus de către un comisar şef şi un secretar. La aceste birouri am fost repartizaţi toţi cei din brigada specială. Conducătorul brigăzii era chestorul şef Ploieşteanu, cu care noi n-am stat de vorbă niciodată, ci numai cu conducătorul nostru, căpitan Rădulescu, care-l seconda pe chestorul şef. Am observat că noi, jandarmii, nu prea eram iubiţi de către poliţişti, bineînţeles fără să se manifeste făţiş această ostilitate.

Măsura luată de forurile superioare de a ne infiltra pe noi în urmărirea rebelilor era oarecum jignitoare pentru poliţişti şi rezultatele colaborării

noastre nu întrezăreau mari şanse. Erau o serie de piedici în această colaborare, noi nu aveam posibilitate de iniţiativă, neavînd nici o evidenţă a mişcării legionare din trecut, aşa că, în oarecare măsură, bîjbîiam în chestiune.

Erau zile de război, Bucureştiul era camuflat, din cînd în cînd aveam cîte o alarmă aeriană. Ruşii ne vizitau cu cîte unul sau două avioane pe furiş noaptea, dar nu făceau mari ravagii, căci erau puşi pe fugă de către antiaeriana germană, care era instalată în jurul capitalei. Cea mai mare catastrofă s-a produs cînd, într-o noapte, un avion bolşevic a aruncat bombele peste o nuntă de mahala din cartierul Tei, omorînd vreo zece nuntaşi, cred că n-au fost respectate regulile de camuflaj.

În vremea aceea, în urma unei otite îngrozitore, am fost surd cîteva săptămîni. Ca urmare, nu prea auzeam bubuiturile bombelor şi nici zumzetul avioanelor. Dacă mă aflam în cameră, nici alarma nu o auzeam. Aşa s-a întîmplat într-o noapte cînd a fost atacat Bucureştiul şi eu am dormit liniştit. Bombardamentul a distrus cartierul unde mă aflam. Dimineaţa, am văzut geamurile sparte şi aparatul de radio stricat din cauza suflului, iar eu nu simţisem nimic.

Se făceau adeseori alarme false pentru exerciţiu, cînd se oprea curentul electric şi circulaţia tramvaielor, iar lumea era dirijată către adăposturi. Aşa un exerciţiu de alarmă a avut loc în Bucureşti şi în ziua de 4 aprilie 1944, la orele zece dimineaţa. Acest exerciţiu de alarmă a fost fatal pentru multe mii de bucureşteni, deoarece în aceeaşi zi de 4 aprilie, la orele 13, a sunat din nou alarma, dar, din nefericire, aceasta n-a mai fost alarmă falsă, ci alarmă reală. Mă aflam în tramvai, în drum spre cantina unde luam masa, eram abonat. S-a oprit curentul electric şi, în consecinţă, şi circulaţia tramvaielor, dar lumea nu s-a prea înghesuit spre

adăpost, crezînd că şi de această dată este vorba de un simplu exerciţiu, şi în minutele următoare au apărut avioanele americane în valuri, se spunea că sunt peste 300 avioane, care au lansat bombe cu grămada în zona gării de nord. A fost primul mare atac aerian efectuat de americani asupra Bucureştilor, cînd au murit peste 13.000 de oameni. În zona Gării de nord, au murit şi cei conştienţi, adică cei care au intrat în adăpost, bombele mari de peste 500 kilograme care au căzut peste adăposturile din Gara de nord au provocat o adevărată tragedie. Am văzut cu ochii mei chiar în acea zi cum echipele de salvare, adică cei de la apărarea pasivă, încărcau în camioane bucăţi de cadavre amestecate cu pămînt. Sanitarii erau necăjiţi că nu pot face reconstituirea, sperau s-o poată face la morgă. Pe lîngă pereţi, era plin de morţi, cu sînge la urechi şi la gură, în rest neatinşi – muriseră din cauza suflului. În staţia de tramvai din gară, un vagon cu spinarea îndoită, pe care îşi dormea somnul de veci un cal mare ardenez care căzuse, după aparenţe, de sus şi îndoise tramvaiul. Pe Calea Griviţei, la etajul doi al unei case jupuite de peretele exterior, se afla un automobil cu tabla uşor îndoită. Efectele bombelor americane erau de toată spaima.

Adăposturile care au fost construite în curţile fabricilor şi instituţiilor nu erau altceva decît nişte şanţuri acoperite cu bîrne şi pămînt. Acestea erau foarte eficace, dacă nu cădea bomba chiar peste adăpost, căci oamenii erau feriţi de suflul bombelor căzute în apropiere, mai precis norocul era cel care te scăpa de moarte. Bombele mari făceau nişte gropi adînci de cître trei-patru metri, şi cînd le-am văzut am rămas uluit de-a binelea. În Piaţa Matache Măcelaru, a căzut o asemenea bombă mare chiar în mijlocul străzii şi am văzut mulţimea de oameni morţi lipiţi de zidurile caselor la o distanţă de 20-30

metri de locul unde a căzut bomba, toţi erau morţi şi nu erau răniţi, aveau doar sînge la gură şi unii şi la urechi. Au fost omorîţi de suflul bombei uriaşe. Toate clădirile din jur au rămas fără geamuri la ferestre. Am văzut pe Calea Griviţei o limuzină aruncată de suflul unei bombe la etajul al doilea al unei clădiri. În dimineaţa acelei zile de 4 aprilie, am trecut prin Gara de nord, care era plină de refugiaţi din Basarabia, mai mult femei şi copii care stăteau cu boarfele pe peronul gării, în aşteptarea trenurilor.

Armata sovietică era la Nistru, înaintînd spre Basarabia şi o mare parte din populaţie a luat drumul pribegiei, chiar înainte ca trupele ruseşti să pună piciorul pe pămîntul Basarabiei. Alarmele s-au înteţit în zilele următoare, şi nu de fiecare dată aveau ca ţintă Bucureştiul, ci doar treceau peste capitală spre Ploieşti, avînd ca ţintă rafinăriile de petrol care lucrau în exclusivitate pentru nemţi şi unde nemţii aveau o apărare antiaeriană puternică, dar cu toate acestea se vedeau norii negri de fum proveniţi de la cisternele de petrol bombardate. Avioanele americane efectuau bombardamentele de la înălţimi mari, de peste 11000 de metri, pe cînd tunurile antiaeriene aveau bătaia de cel mult 8000 metri. Avioanele americane îşi aveau baza în Italia şi imediat după decolare serviciul de apărare aeriană româno-germană dădea semnalul de prealarmă, cînd se comunica cu aproximaţie şi numărul de bombardiere ce se îndreaptă spre ţara noastră. Imediat după semnalul de prealarmă, populaţia Bucureştilor începea refugiul, cu limuzine, care aveau, alţii cu autocamioane se îndreptau cea mai mare parte spre pădurile Afumaţi şi Ştefăneşti.

Nu se refugiau spre pădurea Băneasa, deoarece acolo aveau nemţii barăci şi nu constituia un loc prea sigur. De multe ori fuga din oraş era fără rost, deoarece avioanele se aflau numai în trecere spre Ploieşti, în cele mai multe cazuri.

Într-o zi, pe la orele amiezii, mă aflam în gara Filaret cînd a sunat alarma şi în gară se afla garnitura unui tren cu vagoane cisternă goale şi lumea care se afla în gară a urcat în tren, unde am urcat şi eu. Trenul a ieşit din gară la cîţiva kilometri în cîmp, spre sud, unde s-a oprit, deoarece au apărut deja avioanele. Am coborît din tren şi ne-am îndepărtat de calea ferată, ne-am adăpostit culcîndu-ne pur şi simplu pe pămînt, cînd au început să cadă bombe brizante amestecate cu bombe incendiare. Cred că avioanele aveau drept ţintă fabrica Malaxa, dar n-au nimerit fabrica, bombele căzînd pe cîmp în apropiere de locul pe care din nefericire ne-am refugiat. Au apărut avioane de vînătoare germane care au doborît două avioane americane.

Piloţii americani s-au lansat cu paraşutele, dar nu s-au salvat, căci abia au atins pămîntul şi au fost linşaţi de către ţăranii aflaţi la munca cîmpului în apropiere, neputînd fi salvaţi de către militarii din trupele de apărare antiaeriană de la fabrică, care au venit să-i ia prizonieri. Au fost patru americani – fapta ţăranilor nu era lăudabilă din mai multe puncte de vedere; întîi, era inumană şi contrară regulilor internaţionale ale războiului, şi pe de altă parte aceşti americani erau de mare folos chiar pentru cetăţenii din Bucureşti, deoarece autorităţile au înfiinţat un lagăr de prizonieri americani într-o clădire de pe malul Dîmboviţei în centrul Bucureştilor. Această clădire era protejată de atacurile aeriene ale americanilor. De cîte ori se dădea alarma, mii de cetăţeni se adunau în apropierea acestui lagăr, cu credinţa că nu vor fi bombardaţi. După dezastrul provocat de bombardamentul de la patru aprilie, a intrat panica în rîndul celor temători de moarte şi mulţi au părăsit capitala. Au rămas în capitală cei mai săraci, precum şi cei care erau legaţi din cauza serviciului. Pentru personalul mobilizat pe loc, în care categorie intram

şi noi, au fost distribuite un fel de cartonaşe, pe baza cărora aveam intrare liberă în adăposturile mai sigure din capitală. Un asemenea adăpost se afla la clădirea nouă a Băncii naţionale de pe strada Lipscani, altul la palatul CFR din dosul Gării de nord. Aceste clădiri aveau cîte două etaje la subsol, cu planşeu de beton, cu o grosime de peste un metru. O singură dată am intrat la adăpostul de la Bancă, apoi am renunţat, deoarece se făcea o înghesuială imposibil de suportat şi nu era posibil să ieşi afară, numai la terminarea alarmei. Se spunea că bombardamentele americane au drept ţintă forţele hitleriste, dar de suferit sufereau mai mult românii. Cred că în bombardamentul de la patru aprilie din cei 13000 de morţi, peste 99% au fost români, dar noi nu prea aveam mari motive de a ne plînge, că doar… ne aflam în stare de război cu America în urma declaraţiei de război făcută de către guvernul român faţă de Statele Unite. Aceasta era o măsură chiar nesăbuită din partea guvernului român, care poate nu avea altă alternativă, avînd în vedere alianţa cu Germania. Viaţa era tot mai grea, dar aşa grea cum era, cred că nimeni nu dorea să moară în bombardament. Duminica eram liberi şi, dacă era timp frumos, plecam de dimineaţă afară din Bucureşti, de regulă la pădurea Ştefăneşti, unde îmi petreceam ziua în linişte, avînd asupra mea o servietă cu ceva merinde şi revista „Ştiinţa şi călătoria”. La pădure mergea multă lume duminica, aici ne consideram mai în siguranţă.

Dej

În ziua de 25 iulie 1944, am fost detaşaţi 12 inşi la staţiunea Olăneşti Vîlcea, unde şeful statului, mareşalul Antonescu, se afla pentru odihnă şi tratament împreună cu soţia sa, Maria Antonescu, cu

fratele său Mihai Antonescu şi cu maiorul Marinaş, care era aghiotantul său şi un fel de şef al nostru. Mareşalul făcea băi în fiecare zi înainte de masă, iar după masă făcea plimbări pe jos în zona staţiunii. Noi aveam puţine atribuţii, mai mult eram liberi, doar după masă, cînd mareşalul ieşea la plimbare, şase dintre noi îl însoţeau, adică trebuia să fim în preajmă foarte discret şi la o oarecare distanţă. O zi da şi alta nu, adică ne făceam rondul prin alternanţă. Eu am profitat de acest regim şi am făcut şi eu în fiecare zi cîte o baie care-mi era recomandată de medic anterior, avînd probleme cu piciorul stîng încă din 1938, şi bineînţeles am avut aprobarea maiorului Marinaş în acest scop. Într-o zi, am fost toţi liberi, deoarece mareşalul a fost convocat la Berlin la Hitler unde a stat numai o zi, şi a doua zi după masă, cînd mareşalul şi-a făcut plimbarea, am auzit cînd fratele său Mihai l-a întrebat ce-a dorit bătrînul (Hitler), mareşalul a răspuns că i-a cerut să mai dea trupe pentru a stăvili înaintarea ruşilor şi i-a spus că nu-i poate da nici un ostaş, din moment ce ruşii au trecut Nistrul în Basarabia. De altfel, se vorbea că nemţii nu prea opun mare rezistenţă pentru a stăvili înaintarea ruşilor. Ei practicau aşa-zisa retragere elastică, un fel de tactică inventată de Hitler, care consta în a lăsa în contact cu armatele ruse aflate în ofensivă mici grupuri de ostaşi nemţi (aşa-zise trupe de sacrificiu), iar grosul trupelor erau retrase din timp, fără pierderi. Se mai zvonea că nemţii au de gînd să formeze o linie de apărare în Carpaţi, ceea ce, din fericire, nu s-a mai realizat. A terminat mareşalul tratamentul la Olăneşti în 6 august şi am terminat şi noi misiunea şi ne-am înapoiat la Bucureşti. În ziua de 12 august 1944, s-a primit de la brigada noastră o telegramă de urmărire care specifica: *urmăriţi, prindeţi şi arestaţi pe legionarul Gheorghe Gheorghiu-Dej, care în ziua de 11 august 1944 a evadat din lagărul Tg. Jiu, numitul a avut*

ultimul domiciliu în Bucureşti, strada 10 mai, numărul 8.

Această telegramă mi-a fost repartizată mie spre rezolvare. Strada 10 mai se afla lîngă Gara de nord, o stradă scurtă care, practic, nu mai exista, fiind bombardată, şi numai două case se mai aflau întregi, între care nu figura şi casa de la numărul 8. Am făcut investigaţii şi am aflat că, în adevăr, cel urmărit a locuit împreună cu mama sa la numărul 8, casă care nu mai exista, şi nimeni nu cunoştea nimic despre soarta acestor locatari. Am verificat la fişierul populaţiei capitalei, unde era specificat domiciliul în strada 10 Mai, nr. 10, şi am aflat că numitul figura ca suspect comunist şi în prezent era arestat. Am făcut referatul cu rezultatul cercetărilor (investigaţiilor) şi am propus să fie declinată acţiunea de urmărire la brigada comunistă. Comisarul şef Iorgulescu, care era şeful meu direct de la C.M.L., a spus să continuu cu investigaţiile deoarece cel în cauză este ca unul cu două feţe, aşa cum este o haină cu două culori, şi roşii, şi verzi, adică este şi comunist, şi legionar. Am spus că nu prea cred acest lucru, deoarece cele două mişcări sunt complet diferite şi, apoi, lagărul de la Tîrgu Jiu a fost înfiinţat după rebeliune cu exclusivitate pentru legionarii rebeli. Mi-a spus că, datorită apropierii frontului, în ultimul timp au fost evacuaţi deţinuţii din închisorile din Moldova, transferîndu-i spre vest, şi desigur în lagărul de la Tîrgu Jiu au fost încarceraţi şi alţi condamnaţi de drept comun şi chiar comunişti, bineînţeles, nu amestecaţi.

23 august 1944

În seara zilei de 23 august am auzit următorul anunţ: „Nu părăsiţi aparatele de radio căci peste cîteva minute se va transmite un comunicat important pentru ţară!” Anunţul se repeta din minut

în minut, eu mă aflam în faţa unei bodegi de pe şoseaua Ştefan cel Mare. Aproape la toate localurile erau instalate aparate de radio pentru ca populaţia să poată lua cunoştinţă de alarmele aeriene. După orele 20, s-a dat la radio comunicatul privind încetarea războiului contra ruşilor, ruperea alianţei cu Germania şi întoarcerea armelor contra trupelor germane.

Imediat după acest comunicat, s-a dat semnalul de alarmă aeriană. A fost o noapte albă, toată noaptea au circulat avioane deasupra capitalei fără însă să lanseze bombe, iar cînd s-a luminat de ziuă, au început bombardamentele de la mică înălţime şi culmea era că avioanele care bombardau erau avioane româneşti. Ce se întîmplase? Nemţii au confiscat toate avioanele româneşti de la Pipera şi cu acestea au bombardat capitala. Nu se aruncau bombe la întîmplare, ci numai pe instituţii şi de la mică înălţime, aşa că populaţia care nu se afla în apropierea acestor obiective nu avea nimic de suferit. Starea de alarmă a durat trei zile şi trei nopţi, în care timp în Bucureşti nu exista nici curent electric şi nici apă, iar apa minerală se găsea tot mai greu, în schimb au apărut negustorii de apă din fîntîni, care se vindea destul de scump, şi nici de ale mîncării nu se prea găseau, mai ales pîine, căci nemţii au avut grijă să bombardeze şi fabricile de pîine şi morile, cu un cuvînt, viaţa în capitală era tragică. Circulam numai pe jos. Au apărut gărzile patriotice, care se ocupau cu lichidarea nemţilor din capitală, erau toţi tineri îmbrăcaţi civil cu o cască pe cap şi înarmaţi cu pistoale mitralieră. Am asistat la lichidarea unui sediu hitlerist aflat pe malul Dîmboviţei, am văzut cum nemţii ştiau să-şi vîndă scump cauza.

Clădirea a fost încercuită şi conducătorul patrioţilor i-a somat pe nemţi atît în limba română, cît şi în germană să părăsească clădirea şi să se predea. Nemţii au scos pe ferestre drapele albe în

semn că se predau. Atunci cînd cei din gărzile patriotice s-au apropiat de clădire, o rafală de arme automate, care trăgeau de la toate ferestrele, a secerat vieţile celor din gărzile patriotice, care s-a dovedit că nu stăpînesc tehnica de luptă şi nu ştiau să folosească terenul. Au venit întăriri, s-a tras intens asupra clădirii, aruncîndu-se grenade prin ferestrele sparte, după care la ferestre au apărut din nou drapele albe, dar de data aceasta patrioţii n-au putut fi păcăliţi, aşa că, în cele din urmă, nemţii au ieşit din clădire cu mîinile ridicate şi s-au predat, dar nu erau decît şase inşi sănătoşi şi vreo trei răniţi, în timp ce din rîndul patrioţilor au căzut cu zecile. Operaţiunea de lichidare a acestui cuib de hitlerişti a durat o jumătate de zi. În capitală, nemţii au avut mai multe cuiburi şi pentru lichidarea lor s-au dus lupte toată ziua.

Cînd nemţii au văzut că sunt înfrînţi, au fugit şi s-au refugiat la ambasada germană. Grosul armatei germane se afla în pădurea Băneasa, care a fost încercuită de trupe româneşti adunate din şcolile militare din capitală. A treia zi, a apărut aviaţia americană, care a venit să bombardeze pădurea, care era plină de nemţi. Avioanele americane au lansat bombele, dar cele mai multe au căzut la liziera pădurii dinspre sud, pe un lan de porumb unde, din nefericire, se aflau camuflaţi elevii şcolii de ofiţeri de jandarmi, care şi-au găsit moartea aici. Intervenţia aviaţiei americane care a venit în ajutorul României pentru a anihila armata hitleristă din pădurea Băneasa, care constituia o ameninţare pentru capitală, din nefericire s-a dovedit a fi zadarnică şi chiar păgubitoare, aruncînd din eroare, cred, bombele la marginea pădurii, unde se aflau trupele române care înconjuraseră pădurea. Pînă la urmă, trupele hitleriste au fost alungate din împrejurimile capitalei şi starea de alarmă s-a ameliorat.

Sovieticii

După o săptămînă, au apărut trupele ruseşti, care au intrat în Bucureşti cu tancuri, tunuri şi autocamioane. Populaţia capitalei i-a primit cu flori şi drapele roşii. Seara, am ascultat la radio un comunicat de la Moscova care spunea că trupele sovietice conduse de generalul... au eliberat Bucureştiul de forţele fasciste (o minciună) şi au pus stăpînire pe oraş. O parte din ostaşii ruşi au rămas în capitală, iar grosul s-a îndreptat spre Braşov.

Cei rămaşi în capitală au trecut la exploatarea succesului. Au luat cu asalt cîrciumile şi restaurantele şi, după ce s-au ameţit, alergau după fete şi femei, aveau mare dor de *barişnia*, iar de la cetăţeni doreau ca fiecare să aibă ca suvenir cîte un ceas, şi în loc de salut strigau: „Davai ciasî" şi, după ce s-a întunecat, s-au auzit şi focuri de armă trase de către cei care au fost primiţi cu flori în ajun, aşa că s-au înregistrat victime în rîndul celor care s-au opus eliberatorilor la lozinca: „Davai ceasî".

În prima noapte după eliberare, au căzut victime în rîndul bucureştenilor circa 80 de inşi şi inse, dar românii au sesizat repede cu cine au de a face, aşa că în zilele următoare incidentele s-au împuţinat, chiar şi majoritatea femeilor cu moravuri uşoare au evitat întîlnirea cu eliberatorii, doar pleava tîrfelor a continuat prietenia cu eliberatorii în majoritate beţivi.

Am fost la curent cu modul cum s-au petrecut evenimentele în seara zilei de 23 august, deoarece am avut un consătean, plutonier major Oniga, şoferul generalului Piki Vasiliu, ministru de interne şi comandantul jandarmeriei; acesta mi-a povestit că, în seara de 23 august, au fost invitaţi la palatul regal toţi miniştrii, în frunte cu mareşalul Antonescu, la ora fixată au sosit la palat toţi cu limuzinele respective, au fost aşteptaţi în curtea palatului de

către maiorul Marinaş, care i-a poftit să intre în holul palatului, atît demnitarii respectivi, cît şi şoferii şi alte persoane însoţitoare, adică toţi cei care au intrat în curtea palatului.

La intrare, au fost percheziţionaţi corporal, au fost dezarmaţi şi au fost despărţiţi, demnitarii au intrat în faţă, iar restul de personal au fost aduşi pe un coridor prevăzut cu scaune, au fost invitaţi să se aşeze şi să nu vorbească unii cu alţii. Au stat acolo circa două ore, păziţi de ostaşi din garda palatului, după care au fost puşi în libertate. Consăteanul meu s-a înapoiat cu maşina la Inspectorat, unde a raportat la ofiţerul de serviciu că generalul Vasiliu a fost reţinut la palat împreună cu toţi din guvernul Antonescu. Ofiţerul de serviciu a spus că cunoaşte situaţia şi că deja a fost numit un nou comandant al jandarmeriei în persoana generalului Anton, fost ajutor doi al comandantului, deoarece ajutorul unu, generalul Tobescu, a dispărut imediat ce a aflat de arestarea celor din guvernul Antonescu.

În ţară a fost numit un nou guvern, format de generalul Aldea, care însă a funcţionat doar o lună, fiind înlocuit de guvernul Sănătescu, care şi acesta n-a durat mult, fiind înlocuit de generalul Rădescu, care avea de gînd să înfrîneze mişcarea comunistă care era foarte activă. Comuniştii, deşi nu erau prea numeroşi, au reuşit în scurt timp să mobilizeze sindicatele muncitoreşti, care aproape săptămînal făceau demonstraţii de stradă cerînd salarii mai mari şi un guvern democrat. Guvernarea lui Rădescu devenea tot mai imposibilă şi, în paralel, în ţară s-a format F.N.D.-ul (Frontul Naţional Democratic) care cuprindea Partidul comunist, Partidul social democrat şi Frontul plugarilor condus de Petru Groza.

În ziua de 26 februarie, o zi noroasă, F.N.D.-ul a organizat o mare adunare în piaţa Unirii din capitală, era lume de nu aveai unde să arunci un ac. Eram în

centru şi nu vedeam decît o mare de capete. Pe o tribună înaltă au luat cuvîntul mai mulţi activişti, mai cu seamă din Frontul Plugarilor. A luat cuvîntul Petre Zăroni, care a cerut pămînt pentru ţărani („io n-oi vorovi multe şi atîta vă spun că domnii nu vor voi să facă reforma agrară...”) şi, fiindcă legea de reformă agrară se tot amîna, acesta a cerut ţăranilor să nu aştepte nici o lege şi să intre cu plugul în pămîntul boierilor. Mulţimea adunată, de ordinul sutelor de mii, s-a încolonat şi a plecat spre Palatul regal să ceară regelui legea de reformă agrară, dar regele nu se afla în acel timp la Palat, după cum se putea vedea după aparenţe, deoarece deasupra Palatului nu era arborat drapelul, or, se ştia că, atunci cînd regele este prezent în Palat, este ridicat drapelul pe acoperiş. Lumea multă şi agitată adunată în Piaţa Palatului striga cît putea, cerînd să iasă regele să vorbească cu poporul. Din mulţime se auzeau voci: „Să intrăm în palat, tovarăşi!”, unii s-au căţărat pe gardul Palatului, dar acesta fiind înalt nu putea fi trecut şi, cînd unii dintre demonstranţi au urcat sus pe gard, s-a auzit pîrîitul puştilor mitralieră ale trupelor de intervenţie, care se aflau sus pe schelele clădirii destinată siguranţei statului, care era în construcţie şi se afla vizavi de Palat. Eram la statuia lui Carol I. Imediat ce s-a auzit pîrîitul puştilor mitralieră, toţi cei de pe gard au coborît. Nu s-a tras în demonstranţi, ci doar pe deasupra, pentru intimidare. După acest incident, lumea s-a mai rărit, adică, după părerea mea, părerile s-au divizat, şi anume: o bună parte au părăsit piaţa palatului, alţii, în schimb, au devenit mai agresivi şi din nou, cu mult zgomot şi urlete, au urcat pe gardul Palatului, cînd din nou s-a auzit răpăitul puştilor mitralieră şi, în secunda următoare, toţi vitejii au coborît de pe gard. Începuse să se însereze şi să cadă o ploaie măruntă, apoi demonstranţii s-au împrăştiat.

A doua zi a apărut în ziarele din capitală un

comunicat în care se anunţa că şeful guvernului Rădescu va vorbi poporului în sala cinematografului Capitol, unde s-au instalat difuzoare pentru cei care se vor afla afară în stradă. Conferinţa n-a avut loc în sala cinematografului Capitol, deoarece muncitorimea, la îndemnul P.C.R.-ului, a ocupat cinematograful încă din zori cu gîndul de a-l huidui pe Rădescu, aşa că acesta s-a dus la cinema Aro, unde a ţinut conferinţa în faţa a doar 200 de ascultători din clasa burgheză. Am fost şi eu în sală, deşi nu făceam parte nici din clasa burgheză şi nici din clasa muncitorească.

Rădescu a vorbit foarte încet şi ţin minte că a spus, printre altele, că România nu mai doreşte să împrumute nici un fel de idei din afară, cu un cuvînt, nici idei fasciste şi nici idei comuniste.

Conferinţa n-a durat decît circa o jumătate de oră, căci în faţa cinematografului au apărut lupte între exponenţii celor două idei. Muncitorii, cînd au aflat că au fost păcăliţi de Rădescu, au venit la Aro, unde însă au fost opriţi de gărzile formate din studenţi ţărănişti şi liberali de ai lui Ilie Lazăr, aşa că la intrarea cinematografului s-a încins o luptă serioasă. Conferinţa s-a anulat, Rădescu cred că a fugit pe uşa din dos şi cred că s-a oprit la ambasada americană. Luptele s-au înteţit între grupurile rivale. Au fost bătăi, studenţii liberali au venit cu drapele tricolore montate pe nişte bîte groase care au fost folosite cu succes lovind capetele celor care ridicau pumnii şi strigau către studenţi că sunt huligani, fii de burghezi, şi încăierările s-au înteţit mai cu seamă în Piaţa Palatului, unde veniseră şi cîteva camioane cu muncitori de la Ploieşti. Poliţiştii n-au intervenit şi cred că nici nu puteau, căci mulţimea manifestanţilor era mult prea numeroasă. Deodată în Piaţa Palatului s-a aşternut o linişte cînd pe cabina unui camion s-au urcat Ana Pauker şi Gheorghe Gheorghiu-Dej. Ana Pauker a cerut mulţimii să se liniştească şi să plece

pe la casele lor, căci guvernul Rădescu a căzut şi însuşi Rădescu s-a refugiat la ambasada americană. Gheorghiu-Dej a strigat: „Muncitori, plecaţi fiecare în treaba lui, am cîştigat!”

În minutele următoare, lumea a părăsit piaţa în linişte.

După actul de la 23 august, activitatea de urmărire a legionarilor rebeli s-a reactivat, au fost făcute percheziţii pe la casele suspecţilor legionari şi pentru fiecare amănunt (cămăşi verzi, insigne, centură cu diagonală) ce se găsea la percheziţie se proceda la arestare şi expedierea la lagărul de la Tîrgu Jiu.

Cimitirul de la Plumbuita

Într-o dimineaţă, la ora raportului, s-a lansat întrebarea cine doreşte să asiste la deshumarea mormintelor de la Mănăstirea Plumbuita din cartierul Colentina din capitală? Eu m-am oferit imediat voluntar. Am fost pus imediat în temă, cînd mi s-a trasat sarcina de a supraveghea exhumarea la fiecare mormînt în mod discret şi, dacă din vreun mormînt ies la iveală cadavre cu haine militare din jandarmerie, să raportez telefonic la brigadă. Ce se întîmplase de fapt? În apropierea mănăstirii Plumbuita se afla postul de jandarmi Colentina, al cărui efectiv de 16 jandarmi a dispărut în noaptea de 20/21 ianuarie 1941 în mod miraculos. Se bănuia că au fost duşi la mănăstire, unde ar fi fost linşaţi cu concursul preoţilor de la acea mănăstire, cunoscuţi legionari, şi care, de asemeni, au dispărut cu toţii cînd rebeliunea a fost oprită, înăbuşită. Operaţiunea de mutare a cimitirului de la Plumbuita nu avea nici o legătură cu dispariţia jandarmilor de la postul Colentina. Conducerea Brigăzii speciale a profitat de acest eveniment pentru elucidarea misterioasei

dispariţii a celor 16 jandarmi. Exhumarea se efectua de către muncitori de la municipalitate. Toţi cetăţenii care aveau morminte au fost anunţaţi să asiste.

În Bucureşti exista obiceiul ca, după şapte ani, să se facă exhumarea, cînd se spălau osemintele, se aşezau într-un sicriu mic şi, după un prohod efectuat de popă, micul sicriu se introducea în mormînt în prezenţa celor apropiaţi cu colivă şi parastas. Nu toţi morţii erau dezgropaţi, ci numai cine dorea să economisească spaţiu. Cu ocazia mutării cimitirului, însă, au fost dezgropaţi toţi. Municipalitatea a pus la dispoziţie sicriele respective, precum şi mijloace de transport. Nu era prea plăcută treaba mea de a asista la toate exhumările, dar mie îmi plăcea foarte mult. Eram curios să văd aşa ceva. Am putut vedea cum arată un mort după diferite termene. Erau morminte cu o vechime de o lună, precum şi cu vechimea de peste 100 de ani. Cei cu vechime sub şapte ani erau introduşi cu sicriu cu tot în alt sicriu mai mare şi astfel se făcea transportul.

Erau morminte în care se găseau mai multe sicrie unul peste altul, iar în alte morminte, cu vechime de peste şapte ani, se aflau doar sicrie mici cu oseminte. Am constatat că cadavrele se descompuneau mai timpuriu unde solul este mai uscat. Mănăstirea Plumbuita era aşezată pe o movilă, iar cimitirul era pe o pantă coborîndă spre rîul Colentina. Un caz ieşit oarecum din comun mi-a fost dat să văd cînd, la un mormînt proaspăt de şase luni, s-a prezentat un maior venit de pe front să asiste la dezgroparea soţiei sale. După ce sicriul a fost scos din groapă, domnul maior a ridicat capacul şi a încercat să scoată din gura mortului dantura de aur (mortul era fosta lui soţie) şi, nereuşind cu mîna să scoată dantura, a scos baioneta şi, cu ajutorul acesteia, a scos toată dantura de aur şi a băgat-o în buzunar, aşa murdară cum era. Cadavrul era de culoare neagră, iar părul, care nu era putred, s-a

îndepărtat de pe craniu în timpul operaţiunii de scoatere a danturii. După ce a terminat, domnul maior a plecat spunînd muncitorilor să închidă sicriul că el a terminat ceea ce a avut de făcut. După prevederile legale, fapta maiorului în cauză constituia o profanare şi m-a iritat mult, dar nu puteam interveni, eu trebuind să rămîn anonim în sarcina mea.

Am văzut că, acolo unde solul este umed, atît sicriele cît şi cadavrele se conservă mai mult timp, pe cînd unde solul este uscat şi nisipos, în mormînt se găseau doar osemintele şi diferite obiecte din metal, restul putred tot.

Ocna Sibiului

În ziua de 3 martie 1945, în Bucureşti a sosit Molotov foarte furios şi a dispus dezarmarea armatei şi a jandarmeriei precum şi a poliţiei române. Am fost somaţi ca toţi să predăm armamentul din dotare precum şi toate armele proprietate personală, chiar şi santinelele din post au rămas fără arme. Armele au fost depuse grămadă în mijlocul curţii în faţa unor ostaşi ruşi, fără nici un fel de formalitate.

A doua zi, s-a înapoiat cîte o armă la fiecare santinelă care se afla în post, armă care era predată de la un schimb la altul.

Tot în aceeaşi zi, mi s-a comunicat că Brigada specială a fost desfiinţată şi am plecat cu toţii la Inspectoratul jandarmeriei, unde noul comandant, generalul Anton, ne-a cerut ca în termen de o oră să depunem la secretariat o notă cu numele postului de jandarmi unde dorim să fim repartizaţi comunicîndu-ni-se că avem drept recompensă de data aceasta să ne alegem singuri locul de muncă. Am mers repede şi am studiat harta şi am ales postul de jandarmi Sălaj, vecin cu judeţul de origine, unde conform

prevederilor legale nu puteam funcţiona. Am ales degeaba acel post, căci mi s-a comunicat că în Ardealul de nord nu avem voie să mergem, căci acolo încă nu s-a stabilit administraţia română. În acest caz, am ales postul de jandarmi Ocna Sibiului. Nu cunoşteam locul, dar acolo aveam o cunoştinţă, pe Elemer, un consătean care era impiegat de mişcare în gara mare Ocna Sibiului.

În ţară, cu noua ordine ce se instala, cea comunistă, jandarmii erau iarăşi marginalizaţi, adică au primit a doua lovitură după cea din 6 septembrie 1940, cînd au venit la putere legionarii, şi cum nici cu comuniştii nu s-au prea purtat cu mănuşi, acum, cum se spune, trăgeau scurta. Posturile de jandarmi au fost reduse la o treime şi tot cu o treime s-au redus şi efectivele. Postul de jandarmi Ocna Sibiului, cu un efectiv de trei oameni, trebuia să facă faţă şi în locul postului Şura Mică şi Alămor, care au fost desfiinţate. Staţiunea Ocna Sibiului era înţesată de ofiţeri ruşi şi în localitate erau mulţi ostaşi ruşi.

Şeful de post vechi, cum m-a văzut, a spus să iau în primire conducerea postului, căci se considera demisionat de mai mult timp, dar n-a putut pleca neavînd cui să dea în primire. În localitatea Ocna Sibiului, soldaţii ruşi făceau ravagii, umblau numai beţi, în mare prietenie cu ţiganii şi, mai ales, cu ţigăncile. A doua zi pe înserate, am fost anunţat că un bătrîn a fost împuşcat mortal de către un soldat rus beat, înainte cu cîteva minute, şi cum locul cu pricina nu era departe de sediul postului, am plecat imediat şi, în cîteva minute, am fost la locul (faptei) crimei, unde am găsit la intrare un bătrîn culcat pe spate într-un lac de sînge şi, în cîteva secunde, m-am convins că victima decedase avînd craniul perforat la tîmpla stîngă, orificiul de intrare, şi la tîmpla din dreapta, orificiul de ieşire. Un bărbat voinic mi-a relatat pe scurt cum s-au petrecut lucrurile. Mi s-a spus că a venit un soldat rus şi a cerut bătrînului

rachiu. Bătrînul i-a dat o sticlă de un litru plină cu rachiu de prune, soldatul a luat sticla, a pus-o la gură şi a băut întreg conţinutul fără pauză, după care a cerut să i se mai dea, bătrînul l-a invitat să plece, atunci ostaşul l-a împuşcat în cap şi a plecat legănîndu-se pe două cărări spre centrul comunei. Am plecat imediat să-l ajung pe criminal, era întuneric, şi în centrul comunei, un cetăţean mi-a spus că un soldat rus care abia mergea de beat a intrat în curtea şcolii. Am mers imediat la şcoală, unde la poartă se afla o santinelă foarte de omenie, care, deşi nu ştia româneşte, mi-a dat voie să intru şi chiar m-a condus sus la etaj unde erau cazaţi soldaţii sovietici, era în dormitor un miros insuportabil şi, cum am aprins becul, l-am şi găsit pe făptaş, care sosise de cîteva minute şi dormea îmbrăcat pe pat. L-am trezit şi i-am făcut semn să se ridice şi să mă urmeze. Luat prin surprindere, a mormăit ceva, s-a ridicat şi a plecat în faţa mea spre uşă, iar eu am luat cu mine pistolul mitralieră ce-l avea atîrnat la capătul patului, l-am dus la post ca pe un animal care de abia îşi tîra picioarele de beat ce era după ce băuse un litru de rachiu de prune de peste 50^0. La post, l-am percheziţionat, i-am luat şi cureaua de la pantaloni, apoi cu mare greutate am aflat cum se numeşte, l-am băgat în arestul postului, am trimis jandarmul să invite la post pe fiul victimei, care a venit şi l-a recunoscut pe soldat ca făptaşul omorului.

Am raportat telefonic evenimentul la legiune, la Sibiu. A doua zi dimineaţă am fost chemat la telefon de către comandantul legiunii, maiorul Scarlat, care era foarte furios şi m-a luat la rost cum de am îndrăznit să arestez un soldat sovietic!? Am raportat că am respectat prevederile Codului Penal, deoarece numitul ostaş se făcea vinovat de crimă flagrantă, fiind surprins aproape de locul şi timpul faptei. Mi-a ordonat să-l pun în libertate imediat. Eu nu l-am pus

în libertate, ci l-am condus personal la şcoală la unitatea militară sovietică, unde l-am predat ofiţerului rus, comandantul unităţii, un căpitan mic şi gras, căruia i-am raportat mai mult prin semne, că este vorba de împuşcarea unui om, dar nu prea ne-am înţeles şi a chemat un sergent care cunoştea limba română şi, după ce a înţeles despre ce este vorba, m-a invitat să merg cu el să vadă victima şi l-a luat cu el şi pe soldatul făptaş, pe care însă l-a legat cu mîinile la spate şi, împreună cu sergentul translator, ne-am deplasat la locul crimei. Mortul era aşezat pe catafalc, era un bătrîn mic de statură, în etate de 80 de ani. Căpitanul l-a întrebat ceva pe ruseşte pe făptaş şi, din mimica făcută de acesta, am dedus că recunoştea fapta şi părea chiar că se căieşte de fapta sa, bineînţeles că-i trecuse starea de beţie, era înalt, cu o mutră urîtă de animal. Sergentul translator mi-a transmis că la orele două să fiu prezent la şcoală la unitatea militară. Era o companie de refacere care ocupa întreaga clădire a şcolii din Ocna Sibiului.

La ora 14, am fost prezent la unitatea militară, cum am fost invitat. În curtea şcolii, se afla adunată întreaga unitate dispusă în careu, iar în mijlocul curţii se afla o masă şi patru ofiţeri, am salutat ostăşeşte, dar nu mă simţeam în apele mele. Sergentul translator m-a întrebat cum mă cheamă şi ce funcţie am, iar un locotenent a înscris cele ce am raportat în mai multe locuri în hîrtiile ce se aflau pe masă, apoi mi-a făcut semn să mă apropii şi să semnez. Am semnat, cred, în trei exemplare. Soldatul cu pricina se afla în faţa mesei, încadrat de doi soldaţi înarmaţi. Colonelul, care venise de la Sibiu, a dat citire sentinţei în limba rusă, am dedus că este vorba de condamnarea la moarte a celui în cauză pentru asasinarea cetăţeanului Ocneru Nicolae din Ocna Sibiului. După citirea sentinţei, cel în cauză a fost dus lîngă zidul closetului, ce se afla în

curtea şcolii, l-au aşezat în genunchi cu faţa la zid şi unul dintre soldaţii din escortă i-a tras un glonţ în ceafă. Am aflat după aceea că a fost transportat pentru înmormîntare la Sibiu, chiar în acea zi. Vestea evenimentului s-a răspîndit nu ştiu prin ce împrejurări în toată comuna. Toţi ştiau că rusul care l-a împuşcat pe Ocneru Nicolae a fost condamnat la moarte şi executat. Eu aveam remuşcări în ce mă priveşte şi nu mă simţeam deloc în apele mele, mă gîndeam la acel ostaş care ar fi avut viaţa înainte, fiind tînăr, şi a comis omorul în timp ce se afla într-o stare de beţie destul de avansată, deoarece, după cum am aflat ulterior, acesta era deja în stare de ebrietate cînd a sosit la casa victimei şi, după ce a mai băut un litru de rachiu de prune, nu cred că creierul său mai era în stare să judece. Şi am mai aflat că soldatul în cauză îl cunoştea pe moş Ocneru mai dinainte, căci acesta avea cazan de fiert rachiu, deci n-a fost pentru prima dată în casa acestuia. Nu se cunoşteau amănunte cum s-au petrecut faptele, deoarece cei în cauză, adică victima şi făptaşul, au fost singuri în casă în acel moment, membrii familiei fugiseră, adică nu au dat faţă cu rusul, şi se afla în apropiere fără să fie, însă, văzut doar feciorul victimei, după mine un laş, căci ar fi putut preveni crima fiind vorba de un om în stare avansată de beţie.

În ziua următoare, a venit în localitate noul prefect al judeţului, tovarăşul Cleja, un activist al partidului Frontul Plugarilor, şi cred că pretorul i-a povestit despre eveniment, căci prefectul a dorit să mă cunoască şi am fost invitat la sediul preturei, care se afla în apropiere de localul postului. M-am prezentat la pretură, unde tovarăşul prefect mi-a dat mîna şi m-a felicitat, totodată mi-a spus că a fost pus la curent de către comandantul legiunii, care, de altfel, nu socotea ca justă acţiunea mea, fiind vorba de armata sovietică prietenă. Am spus că îmi dau perfect de bine seama de delicateţea faptei şi n-am

avut nici un gînd să jignesc prin nimic armata sovietică. A spus că nu este nevoie să mă învinovăţesc cu nimic, căci am procedat corect.

Au trecut doar trei zile cînd, dimineaţa, pe la ora 6, încă era întuneric, s-a prezentat la post Dumitru Pădure, care mi-a spus că fiica lui de 19 ani a căzut din podul casei şi a decedat. M-am îmbrăcat imediat şi am plecat împreună cu acesta la locuinţa sa. În antreul casei am găsit cadavrul unei femei corpolente culcată pe spate, iar pe piept, o covăţică răsturnată cu fundul în sus, şi pe cadavru împrăştiate tărîţe de grîu. Am pipăit cadavrul, care era rece şi rigid, iar pe piept, aproape de gît, unde cămaşa era descheiată, am observat pielea vineţie, am îndepărtat tărîţele de pe piept şi am constatat că prezenta aceeaşi culoare roşie vineţie şi mi-am dat seama că este vorba de petele cadaverice. L-am întrebat pe numitul dacă a mişcat cadavrul şi a declarat că n-a pus mîna pe ea deloc şi că aşa a căzut din podul casei. Mi-am dat imediat seama că nu mi se spune adevărul. În casă se mai afla soţia lui Dumitru, o femeie bolnavă, care stătea în pat în poziţia şezînd. Am întrebat-o cum s-a petrecut nenorocirea, a spus că ea nu ştie, că este bolnavă şi că nu a ieşit din cameră să-şi vadă fata şi a mai spus că fata mergea adesea cu tatăl său cu carul la pădure după lemne şi crede că s-a suit în pod după tărîţe pentru cai şi crede că, alunecînd, a căzut şi a murit. Am întrerupt-o şi am întrebat de unde ştie că a murit, din moment ce n-a văzut-o. Mi-am dat seama că mă aflu în faţa unui caz suspect de crimă. Eram singur şi trebuia să iau o măsură de moment şi în faţa acestor oameni nu puteam să mă pronunţ că-i bănuiesc de crimă fără să risc. Am scos cătuşele şi l-am încătuşat pe Dumitru, care nu s-a opus, doar m-a întrebat de ce îl leg? I-am spus că deocamdată aşa trebuie să fac. Am mai cercetat cadavrul, care era rigid, şi am văzut că pe spate nu avea pete

cadaverice, apoi l-am condus pe Dumitru la post, unde i-am cerut să-mi povestească cum s-au petrecut lucrurile. Am scris prima declaraţie, în care a specificat că fata a căzut din pod şi că nu i-a modificat poziţia şi nici nu a pus mîna pe ea. L-am pus să semneze declaraţia de faţă cu un martor asistent. Apoi l-am atenţionat că declaraţia lui este mincinoasă, spunîndu-i că fata lui nu a decedat dimineaţă, ci mult mai înainte, şi că, după moarte, cadavrul a stat cu faţa în jos mai multe ore, adică pînă s-a răcit, că aşa am constatat eu, şi i-am cerut să-mi declare adevărul, căci cu minciuna nu sunt de acord, cerîndu-i să-şi deschidă inima şi să-mi spună adevărul adevărat. La aceste cuvinte, Dumitru, care stătea legat cu mîinile la spate, a început să plîngă spunînd că a fost beat şi că n-a voit să-şi ucidă fata şi a început să povestească: în seara precedentă a venit acasă pe la orele 23, cînd soţia l-a acuzat că şi-a însărcinat propria fiică, fapt adevărat, dar care l-a înfuriat, şi beat cum era, a lovit fata cu biciul, apoi i-a dat în cap cu un scaun de bucătărie, fata a căzut cu faţa în jos cu capul sub masă, apoi a mai dat cu piciorul în ea, dar a rămas nemişcată şi, beat cum era, s-a culcat. A mai declarat că e adevărat că a avut de mai multe ori relaţii sexuale cu fiica sa, care-l însoţea adesea la pădure cu carul cu lemne. Înainte de a se face ziuă, şi-a dat seama că şi-a omorît fata şi s-a înţeles cu soţia să o ducă în tindă, unde se aflǎ scara podului, şi să simuleze că ar fi căzut din pod şi a murit, apoi a venit la post să anunţe că i-a murit fata. După ce a semnat declaraţia, l-am băgat la arest şi am plecat la locuinţa acestuia pentru a o interoga pe soţie, care, fiind bolnavă, nu s-a putut deplasa la post.

I-am cerut numitei Pădure Ana, că aşa se numea, să-mi spună adevărul, căci ceea ce mi-a spus mai înainte cu privire la moartea fiicei sale care ar fi căzut din pod este o minciună şi i-am mai spus că

soţul ei a declarat deja adevărul. Cum era palidă de boală, s-a făcut şi mai galbenă şi apoi a declarat că a observat mai înainte cu cîteva luni că fiica sa este însărcinată şi i-a cerut să stea de vorbă cu prietenul ei, căci avea un prieten în vecini, un flăcău pe care-l chema Ilie Bogdan, dar fata a tăcut, apoi a mai trecut o vreme şi, în seara precedentă, a luat-o din nou la întrebări, căci se apropia sorocul şi, dacă nu se mărită, va fi de rîsul satului. Fata i-a spus că Ilie nu mai vine pe la ea de mai mult timp şi că Ilie nu are nici o vină, căci ea nu este însărcinată cu el, ci cu tatăl său. Acest lucru l-a bănuit ea, căci fata mergea cu tatăl ei cu mare plăcere aproape zilnic la pădure. A certat-o cînd i-a spus adevărul şi, în acel moment, a venit acasă soţul său beat, ca de obicei, care şi-a dat seama că fata l-a trădat şi, de furie, a dat cu biciul atît în soţie, cît şi în fată, apoi a pus mîna pe un scaun de bucătărie şi a lovit cu putere fata în cap, încît aceasta a căzut cu faţa în jos şi cu capul sub masă, a mai lovit-o cu picioarele, dar fata nu s-a mai mişcat. Şi dimineaţă s-a înţeles cu soţul ei să simuleze căderea din pod ca să nu fie învinovăţit de omor. I-am dat să semneze declaraţia şi, pentru legalitate, am invitat şi femeia din vecini, am citit declaraţia în faţa acesteia şi i-am cerut să o contrasemneze ca martoră, a semnat după mai multe insistenţe şi după ce şi-a făcut de mai multe ori cruce, mirată de cele auzite. Am raportat evenimentul telefonic la Legiune şi la parchet, solicitînd autopsia, care s-a efectuat în aceeaşi zi de către medicul de plasă, care a primit delegaţie în acest sens. Doctorul a scos din pîntecele moartei o fetiţă mare de patru kilograme, era mare, căci se afla în luna a noua, şi, pe de altă parte, atît moarta, cît şi tatăl său aveau circa 180 cm înălţime. Am autorizat înmormîntarea, iar după înmormîntare, pe învinuit l-am trimis cu escortă la parchetul din Sibiu. Am aflat că a fost judecat şi a fost condamnat la trei ani şi

şase luni închisoare. I s-au acordat circumstanţe atenuante avînd soţia bolnavă, iar, pe de altă parte, în ţară în acea vreme nimic nu era normal, altfel numitul ar fi fost condamnat la cel puţin opt ani de închisoare.

Frontul la orizont

Eram deja de două săptămîni la acest post, ţara noastră mai era în stare de război, cei mari au hotărît să se formeze un batalion de luptă din rezervişti jandarmi şi să-l trimită pe front în Cehoslovacia, aşa că m-au găsit bun pentru a fi trimis pe front pînă ce nu se termină războiul, eu fiind necăsătorit şi eram unul din cei care nu au fost pe front, aşa că în ziua de 14 aprilie a venit un nou şef de post, de acelaşi grad cu mine, însă căsătorit, avînd şi un copil şi pe deasupra era şi un bandit, după cum aveam să mă conving ulterior. Am dat în primire, mi-am pus bagajele în magazia postului şi am plecat cu un tren de marfă în aceeaşi zi la Bucureşti, la regimentul de jandarmi pedeştri, unde urma să se formeze batalionul de luptă. Comandant de batalion era numit căpitanul Bădilică Traian, iar eu gospodarul companiei şi aveam sarcina de a lua în gestiune întreaga avere a unităţii, mobilizarea rezerviştilor, echiparea lor cu tot ce era necesar, mai precis, cu ceea ce se găsea, în aşa fel ca pe ziua de 1 mai trenul militar cu batalionul să plece spre front. Am trimis ordine de chemare pentru rezervişti după tabelul întocmit de către Inspectoratul de jandarmi, toţi fiind din judeţele din ţinutul Bucureştilor. Am luat în primire armamentul, echipamentul şi vesela de la depozitul jandarmeriei, iar caii cu două căruţe şi bucătăria de campanie, de la depozitul armatei aflat la centura capitalei. Tot ceea ce am primit pentru înzestrarea batalionului erau vechituri, într-o

stare mizerabilă, haine rupte, încălţăminte reformată şi desperecheată, cai fără potcoave, căruţe stricate, nimic nu se găsea în stare cît de cît utilizabilă.

Au început să sosească rezerviştii, toţi cu mari întîrzieri faţă de data trecută în ordinele de chemare şi toţi erau în etate, din cei care, din diferite motive, au reuşit să se sustragă de la război pînă la acea dată. Pe măsură ce se prezentau, au fost echipaţi şi li s-au distribuit şi arme. Ca şi comandanţi de pluton au fost numiţi din rîndul sergenţilor rezervişti, despre care comandantul a crezut că sunt mai destoinici.

Am depus la gară documentaţia pentru trenul militar pentru batalion, care era batalion numai ca denumire, căci în realitate avea efectiv de 180 oameni. În ziua de 30 aprilie, am avut garnitura la rampă şi am început îmbarcarea, cai, căruţe, furaje, alimente şi altele. Era programată plecarea trenului vineri, 1 mai, la orele cinci după masă; în gară, înainte de plecarea trenului, generalul Anton, comandantul jandarmeriei, urma să ţină o cuvîntare în faţa eroilor luptători care pleacă pe front. Eu eram în gară însoţit de ostaşii ce făceau parte din serviciul administrativ, bucătari, conductori de cai, magazioner etc. Batalionul s-a deplasat pe jos sub comanda căpitanului Bădiliţă şi a comandanţilor de plutoane şi aşa au mărşăluit spre gară, unde aştepta generalul să le dea binecuvîntarea.

La orele 17, au sosit în gară căpitanul cu comandanţii de plutoane şi douăzeci de luptători, restul au dezertat cu armament cu tot, părăsind coloana în timpul marşului de la cazarmă spre gară. Cînd căpitanul i-a întrebat unde pleacă, ei au răspuns că pleacă acasă pentru Paşti şi că se vor înapoia luni, patru mai, pentru a pleca pe front. Căpitanul, verde galben de ciudă şi ruşine, a raportat generalului cele de mai sus, iar generalul, vînăt de ruşine, a ordonat anularea plecării pînă la noi dispoziţii, neavînd altă soluţie, totodată a dat

dispoziţii să se emită ordine de urmărire a dezertorilor.

Comandantul batalionului mi-a retransmis ordinul generalului, cerînd ca chiar în acea seară să fie expediate telegrame de urmărire la toate posturile de jandarmi pe raza cărora domiciliază dezertorii. Am întrebat ce facem cu vagoanele? Am primit ordin ca, deocamdată, să rămînă aşa cum se află, sub grija soldaţilor din serviciu. Am plecat la cazarmă şi am procedat la redactarea telegramelor de urmărire a dezertorilor, erau 160 de dezertori pentru care am expediat telegrame de urmărire chiar în acea seară şi am putut realiza acest lucru deoarece serviciul telegrafic de la posta centrală funcţiona non stop. A doua zi de dimineaţă, a venit comandantul batalionului să se intereseze cum merge treaba cu întocmirea dosarelor de trimitere în judecată a celor în cauză. Am studiat regulamentele împreună şi am constatat că dosarele pentru dezertori trebuiau să cuprindă o mulţime de piese, după cum urmează: copie după foaia matricolă, proces verbal de constatare a lipsei la apel şi dezertare, copie după telegrama de urmărire, procesul verbal de audiere a celui în cauză la înapoierea în unitate, fie că s-a prezentat singur, fie că a fost adus cu escortă, în total cinci piese, toate întocmite, în trei exemplare din care unul pentru Curtea marţială, unul pentru serviciul mobilizări de la forul tutelar şi un exemplar pentru arhiva unităţii. Cei în cauză se considerau ca dezertori de pe front deoarece regulamentul prevedea că se consideră dezertori de pe front şi aceia care în momentul părăsirii unităţii se aflau în drum spre front. Din moment ce unitatea a ieşit pe poarta cazărmii, se considera ca fiind în drum spre front, şi pentru asemenea faptă legea prevede pedeapsa capitală. În acea zi de sîmbăta Paştelui au fost aduşi cu escortă cîţiva dezertori care domiciliau mai în apropiere. De

altfel, munca celor de la posturi era mult uşurată în urmărirea dezertorilor, deoarece aceştia nu aveau posibilităţi să se ascundă, ei erau ostaşi care aveau asupra lor întreg echipamentul de luptă ca: armă, cartuşieră, baionetă, raniţă, o pătură, cască şi un schimb de corp precum şi mască de gaze, o lopată „Linneman”, şi cu acest echipament nu era deloc comod să faci pe fugarul. Luni, în 4 mai, au început să sosească grosul dezertorilor, mulţi prezentîndu-se singuri.

Eu şi încă un sergent, bucureştean, scriam de zor la procese verbale cu declaraţia celui în cauză, atît a celor ce s-au prezentat singuri, cît şi a celor aduşi cu escortă. Aproape toţi invocau motivul dezertării ca nepotrivită data plecării pe front în seara zilei Paştelui. Am scris de zor, zilnic, pînă noaptea tîrziu. Totul trebuia scris cu cerneală în trei exemplare, ceea ce reprezenta 2400 exemplare îndosariate în 480 de dosare. Am hotărît să completăm pentru început toate documentele într-un singur exemplar şi aşa am lucrat pînă ce au sosit toţi fugarii.

În ziua de 7 mai, a venit ordin de desfiinţare a batalionului de luptă şi lăsarea la vatră a tuturor recruţilor şi, în acest scop, s-au dat dispoziţii să se ia în primire de la rezervişti tot echipamentul, iar celor ce nu au haine civile, să li se dea strictul necesar pe bază de inventar individual luîndu-li-se fiecăruia declaraţie prin care se obligă să trimită prin poştă efectele militare împrumutate, de asemeni să se elibereze foi de drum pe C.F.R. şi să li se dea hrană rece necesară pînă la domiciliu.

Cînd eu am primit ordinul de mai sus, nu a mai fost nevoie să anunţ rezerviştii, căci aceştia au şi dat buzna în cancelarie, mulţi cu echipamentul în braţe, pe care pur şi simplu l-au aruncat pe hol în faţa uşii cancelariei şi au părăsit cazarma. N-au avut răbdare să dea în primire ce aveau asupra lor, să-şi ia foile de

drum şi hrana rece. Au plecat pur şi simplu, se instala un haos total. Mă aflam într-o stare disperată. Comandantul fostului batalion era un om bun, dar nu se implica în nici un fel, totul era lăsat asupra mea.

Am primit dispoziţii să lichidez averea fostului batalion, să predau toate bunurile acolo de unde le-am primit, să definitivez dosarele de trimitere în judecată a dezertorilor, termen ultim 1 iunie 1945. Pentru această acţiune erau doi oameni: căpitanul Bădiliţă şi subsemnatul, între care era o diferenţă ca de la cer la pămînt, aceea că primul nu făcea nimic, dar semna orice. Mai întîi, am lichidat averea unităţii desfiinţate, apoi am lucrat la definitivarea dosarelor şi, după ce au fost semnate, le-am prezentat la biroul mobilizării de la Inspectoratul jandarmeriei: acolo nu se găsea nimeni ca să le verifice şi să le ia în primire.

Un plutonier major mi-a luat în primire arhiva unităţii desfiinţate, dar în cît priveşte dosarele dezertorilor, a spus că nu are ce face cu ele şi le-am abandonat pur şi simplu, punîndu-le jos într-un colţ în biroul mobilizării. Mă gîndeam cît am muncit în zadar la aceste dosare, dar, pe de altă parte, mă gîndeam cu satisfacţie la soarta celor în cauză. Am prevăzut dinainte că acesta va fi rezultatul cu privire la trimiterea în judecată pentru dezertare a 160 de oameni, aceasta mai cu seamă că majoritatea s-au înapoiat singuri la unitate, apoi din motivul arătat de către toţi în declaraţia dată la înapoiere nu reieşea deloc că ar fi vorba de laşitate. În mod normal, toţi dezertorii sunt ţinuţi în stare de arest pînă la judecată, iar aceştia au fost lăsaţi la vatră şi, pe de altă parte, între timp războiul se terminase. Toată tărăşenia s-a făcut pentru a răzbuna ruşinea ce a suferit-o generalul în ziua de 1 mai, cînd se pregătise să ţină o cuvîntare de îmbărbătare luptătorilor ce urmau să pornească spre front, cuvîntare care n-a mai avut cui să o ţină. Cel mai păgubit am fost eu, care am muncit zi şi noapte o lună de zile fără nici

un rost, dar n-am murit şi poate că m-am întărit, după cum sună un vechi proverb german: „tot ce nu m-a omorît m-a întărit”. De la fereastra biroului meu, ce se afla în clădirea cazărmii regimentului de jandarmi pedeştri, se vedea o porţiune din bulevardul Regina Maria, după denumirea din acele vremuri, şi pe care zăream adeseori cîte un grup de demonstranţi cu lozinci prin care se cerea „moarte criminalilor de război”: era vorba de Antonescu şi cei din gruparea lui. Nu după mult timp, a apărut în presă ştirea că Antonescu şi ai lui au fost condamnaţi la moarte şi executaţi în curtea închisorii Jilava.

Cisnădie

Aşa am terminat şi eu cu războiul şi, în acelaşi timp, şi cu Bucureştiul. M-am înapoiat, în provincie, la Sibiu, unde la legiune am fost întîmpinat de un plutonier major de la cadre care m-a anunţat că el mă repartizează la postul de jandarmi Cisnădie, unde mă voi îmbogăţi, căci în Cisnădie sunt 40 de fabrici de covoare şi stofă şi că mulţi ar da oricît să ajungă la acest post şi mi-a mai spus că mă vede simpatic şi-mi face acest favor cu mare plăcere şi că, deocamdată, are nevoie de un cupon de stofă de lînă gri închis pentru un costum de haine.

M-am prezentat la postul Cisnădie ca ajutor şef de post. Raza postului era mare în urma desfiinţării a 50% din posturile de jandarmi, aşa că aveam teritoriul postului jandarmi Răşinari cu localităţile Răşinari şi Poplaca şi comuna Sadu şi Cisnădie, iar, ca efectiv, era şeful de post, plutonierul Munteanu, eu şi un soldat. Într-adevăr, în Cisnădie erau circa 40 de făbricuţe cu patronii lor, dar eram în 1945 şi în fiecare fabrică luase fiinţă cîte un comitet de fabrică format din comunişti şi, practic, aceştia conduceau fabricile, pe care, de altfel, le aşteptau să fie

naţionalizate cît de curînd. Acest lucru era tot mai mult discutat. Se ştia, de exemplu, că în România se aplica o politică asemănătoare cu cea din U.R.S.S., dar cu sacrificii mai modeste.

Am aflat cum au devenit milionari unii jandarmi de la postul Cisnădie. Aceştia pretindeau de la patroni cupoane de stofă (cupon se numeşte o bucată de stofă în mărime de 3/1,6 m, din care se putea confecţiona un costum de haine), de regulă în preajma sărbătorilor, sub formă de cadou, aşa că cei care aveau obrazul mai gros şi se dovedeau mai abili, adunau pachete cu cupoane cu duiumul şi, bineînţeles, o bună parte ajungeau la Legiune, la superiori. După o săptămînă, am fost sunat la telefon de către şeful cadrelor care îmi dăduse repartiţia la postul Cisnădie şi m-a întrebat care este situaţia, dacă am făcut rost de ceea ce mi-a solicitat şi mi-a atras atenţia să nu mă las pe tînjală şi că aşteaptă de la mine un rezultat pozitiv cît mai urgent, nu de alta, dar sunt alţi candidaţi pentru Cisnădie. Mă simţeam într-o situaţie destul de încurcată şi nu găseam o rezolvare onorabilă. Acest plutonier major de la serviciul de cadre de la legiune era un coleg de al meu, or, el se considera îndreptăţit să-mi pretindă favor, pentru moment, doar un cupon de stofă, pe care să i-l dau în mod gratuit, iar eu la rîndul meu să-l pretind de la un patron din Cisnădie, dar pe ce criteriu? Toţi patronii din Cisnădie erau saşi bătrîni, căci cei tineri au fost duşi la munca de reconstrucţie în U.R.S.S., şi în Cisnădie, din cele 40 de fabrici, numai un număr de trei puteau fi denumite ca atare, restul erau, în realitate, un fel de ateliere şi nu toate produceau stofe, unele fiind doar ateliere de torcătorie, doar 50% aveau războaie de ţesut. Pe de altă parte, în toate fabricile şi atelierele, o mare parte din atributele patronilor era preluată de către comitetele de întreprindere ce luaseră fiinţă de curînd, în vederea pregătirii naţionalizării după

modelul U.R.S.S.; bineînţeles, aceste zvonuri nu se publicau în presă, dar circulau mai pe sub ascuns, mai cu seamă în rîndurile intelectualilor care au studiat istoria U.R.S.S. şi îşi dădeau seama cum merg treburile în lume şi, în special, în ţările aflate sub influenţa U.R.S.S. Comuna Cisnădie nu era o comună prea mare, mă refer la populaţia stabilă, în schimb, existau foarte mulţi flotanţi, practic, veniţi din toate zonele ţării şi era o mare fluctuaţie, deoarece muncitorii erau slab plătiţi, ca de altfel peste tot în industria uşoară, şi din acest motiv existau probleme poliţieneşti din belşug, mulţi flotanţi erau infractori. Conform uzanţelor, patronii erau obligaţi să comunice la postul de jandarmi în termen de 24 de ore de la data angajării unui muncitor care avea domiciliul în afara comunei Cisnădie.

La post, exista un registru cu evidenţa flotanţilor şi se proceda în felul următor: pentru fiecare flotant se cereau antecedentele de la postul de jandarmi, unde avea ultimul domiciliu cel în cauză, şi nu arareori aveam răspunsuri pline de surprize.

În una din zile, suntem anunţaţi că la fabrica de stofă a lui Herberth a avut loc o spargere şi s-au furat trei baloturi de stofă, în total 200 metri liniari de stofă a 1,60 metri lăţime. M-am deplasat la faţa locului, unde am constatat că făptaşii au intrat în magazia fabricii pe o ferestruică din dosul fabricii, unde, din fericire, se afla un avion german de vînătoare doborît în toamna anului 1944 şi unde o unitate antiaeriană din apropiere a înfiinţat un post de santinelă în trei schimburi pentru paza acestui avion, şi cum santinela se afla la cîţiva paşi de fereastra pe unde au intrat hoţii, aceştia nu puteau fura stofa fără să fie văzuţi de santinelă, mai ales că aceştia au fost cu căruţa, deci aveam speranţa să am un martor ocular, dacă nu chiar un complice la

această treabă.

Santinela, care se afla în post, era în schimbul I şi a spus că în timpul lui nu a observat nimic, respectiv între orele 21 şi 24 din seara precedentă. Rămînea să contactez santinelele din schimburile II şi III. Am cerut santinelei numele celor în cauză şi m-am deplasat la unitatea militară din apropiere, am cerut comandantului să-mi dea voie să stau de vorbă cu santinelele din schimburile II şi III de la avionul german, relatîndu-i despre furt. Ostaşul din schimbul II, pe nume Dragomirean, avea gradul de fruntaş, era de loc din Moldova şi era de statură mică şi foarte chipeş; l-am întrebat ce contingent este şi mi-a răspuns că urmează să se elibereze. I-am spus despre furt şi că fereastra fabricii pe unde s-a constatat că au intrat autorii se află foarte aproape de ghereta santinelei, adică propriu-zis în zona postului de pază şi este spre binele santinelei să colaboreze cu noi ca să înlăturăm de la început complicitatea cu autorii. Am observat că ostaşul a fost pus pe gînduri şi, fără ocolişuri, a spus că i-a văzut pe la orele unu şi că a intrat numai unul din ei, ridicat fiind de al doilea şi mi-a mai spus că îi ştie, că sunt din comuna Sadu, fiind fraţi, se numesc Orza Nelu şi Vasile şi că ştie că locuiesc în prima casă pe dreapta dinspre Cisnădie. Mi-a mai declarat că nu ştie ce marfă au luat, căci nu au ieşit pe fereastra pe unde au intrat, şi mi-a mai spus că au fost cu o căruţă tip de Brăila, cu un cal negru, care se afla staţionată după colţul clădirii. Am constatat că acest ostaş este de o naivitate ieşită din comun şi mă gîndeam că nici nu-i bine să apară în proces, fiindcă ar putea fi învinuit de complicitate, i-am mulţumit de informaţie şi am mers urgent la fabrică şi am spus că am urgent nevoie de un mijloc de transport, să mă deplasez la Sadu, căci se pare că sunt pe urmele autorilor. Am cerut caracteristicile stofei furate şi mi s-a spus că este stofă groasă de lînă, de culoare

maro, destinată confecţiei de mantale pentru gardienii publici. M-am deplasat cu o căruţă şi, însoţit de preşedintele comitetului de fabrică, am plecat la Sadu să prindem făptaşii înainte ca aceştia să înstrăineze stofa furată. Pe drum, preşedintele comitetului de fabrică mi-a relatat că hoţii cu siguranţă au fost ajutaţi de cineva din fabrică, care le-a deschis zăvorul de la fereastră – altfel nu era posibil să intre, deoarece fereastra era prevăzută cu (zăbrele) gratii de fier. Am ajuns în comuna Sadu, unde la prima casă am oprit. Nu se vedea nici o mişcare. Căruţa tip Brăila era în mijlocul curţii, iar în fundul unui şopron, destinat probabil ca garaj pentru căruţă, am observat valurile de stofă, acoperite cu o pătură, şi peste pătură un strat subţire de fîn. Am intrat în şopron şi, cum am îndepărtat fînul şi pătura, am găsit trei valuri mari de stofă maro, pe care delegatul fabricii a recunoscut-o ca fiind stofa furată din fabrică. Am bătut la uşa casei, care era închisă, şi mi-a deschis într-un tîrziu unul din cei doi autori, apoi s-a sculat şi al doilea, i-am legitimat şi i-am întrebat de restul familiei, spunîndu-mi că sora lor este la lucru la fabrica lui Herberth din Cisnădie. Le-am cerut să se îmbrace, să închidă uşa casei, căci trebuie să meargă cu noi la Cisnădie, apoi i-am pus să încarce stofa în căruţa fabricii şi să urce şi ei în căruţă, i-am legat unul de altul şi am plecat la Cisnădie, unde am predat stofa contra dovadă, am întrebat de Orza Maria, ţesătoare, aceasta a venit şi, la cererea mea, am urcat cu ea în magazie şi i-am cerut să-mi arate cum a deschis zăvorul de la fereastră. Şi fiind întrebată aşa direct, n-a fost în stare să refuze şi a recunoscut că ea a deschis zăvorul de la fereastră, am fost edificat pe deplin de complicitatea ei, i-am cerut să ne însoţească la sediul postului pentru declaraţie, după ce în prealabil cei doi făptaşi au fost puşi la o mică reconstituire a faptelor, cu care ocazie am aflat că stofa a fost

scoasă din fabrică pe o uşă din dosul fabricii, deoarece valurile fiind voluminoase nu puteau fi scoase pe fereastră. De asemeni, am constatat că uşa pe unde au ieşit făptaşii cu stofa nu putea fi văzută de către santinela de la avion, deoarece se afla după colţul clădirii.

Am invitat la sediul postului şi pe tovarăşul preşedinte al comitetului de fabrică, pentru a depune declaraţie ca martor la găsirea corpului delict, respectiv la reconstituire. Am redactat procesul verbal, completînd dosarul cu toate piesele respective, şi a doua zi cei doi autori principali au fost înaintaţi cu escortă la parchetul tribunalului Sibiu. Preşedintele comitetului de fabrică mi-a spus că s-a înţeles cu patronul să fiu recompensat cu un cupon de stofă pentru un costum de haine, pe care să-l primesc în luna viitoare, deoarece în prezent au în magazie doar stofă din aceasta maro pentru gardieni. Am spus că mi-am făcut doar datoria în spiritul obligaţiilor normale de serviciu şi nu pretind să fiu plătit pentru ceea ce am făcut în cadrul obligaţiilor normale de serviciu, iar în legătură cu oferta ce mi s-a făcut, de a fi recompensat, mai ales pentru operativitate, am spus că nu este legal, dar nu sunt mai catolic decît papa, să refuz această ofertă pe care, de altfel, nu am mai primit-o, căci, după două săptămîni, am fost mutat de la acest post, aşa zis în interes de serviciu, la postul jandarmi Nocrich, iar în realitate a fost o mutare aranjată de către tovarăşul plutonier major de la cadre, deoarece eu nu am onorat la termen solicitarea lui de a-i trimit un cupon de stofă gri închis pentru un costum de haine, cum îmi solicitase la data numirii mele la Cisnădie; şi cum nu am făcut mulţi pureci la Cisnădie, am descoperit şi eu un furt calificat, căci aşa se numeşte după Codul Penal fapta fraţilor Orza, se numeşte furt calificat după timp şi mod. După timp este calificat căci a fost făcut în timpul nopţii,

apoi după mod, căci a fost făcut printr-un fel de escaladare, căci au pătruns într-un loc închis, fără să facă o spargere sau efracţie şi nici nu puteau folosi metodele de mai sus, ori mai bine zis nu aveau nevoie, căci fereastra care era prevăzută cu grilaje nu făcea posibilă intrarea, chiar dacă se spărgea geamul, aşa că au folosit escaladarea, fereastra respectivă fiind la etaj, şi a fost deschis zăvorul dinăuntru de timpuriu, de către sora acestora, totul a fost foarte simplu, făptaşii nu s-au gîndit că fapta lor constituie un furt calificat, aşa cum am apreciat eu, şi cum de altfel am şi procedat, înaintînd făptaşii în stare de arest la procuratură, după cum cere codul de procedură penală cînd avem de a face cu un furt calificat. Ei s-au gîndit cînd au trecut la faptă la cu totul altceva, şi anume că fabrica este proprietatea unui sas care în anul 1945 era un om compromis, ca unul care a făcut parte din grupul etnic german hitlerist, şi, în afară de cele de mai sus, el, în primul rînd, era un mic proprietar burghez care în viitorul apropiat urma să fie naţionalizat, şi din acest motiv ei au avut curajul să treacă la fapte, dar s-au înşelat, căci comitetul de fabrică instalat de partidul comunist avea sarcina să apere aceste unităţi economice, să nu dea faliment înainte de naţionalizare. Tot comitetul de fabrică veghea ca producţia să nu stagneze şi nimic din fabrică să nu fie înstrăinat, nici chiar de către patron. Orice delăsare din partea patronului, cu privire la mersul producţiei, se considera sabotaj economic. Aşa cum am aflat mai tîrziu, fraţii Orza au fost condamnaţi la cîte şase luni închisoare pentru furt, cu aplicarea procedurii speciale.

Nocrich

Aşa cum am bănuit, pe data de 15 iulie, am fost

mutat în interes de serviciu la postul jandarmi Nocrich. M-am prezentat la noul loc de muncă. Eu nu cred în fenomene supranaturale, dar, cînd am urcat în trenuleţul de pe linia îngustă, parcă am simţit aşa o depresiune sufletească, un fel de presimţire a pagubă, nici nu puteam să pronunţ corect denumirea comunei, Nocrich, şi cînd mă gîndeam la noul loc de muncă, mai întîi priveam în adresa de numire, să memorizez cuvîntul Nocrich. Din Sibiu pînă la Nocrich am făcut mai mult de trei ore şi mi se părea că merg la marginea lumii.

Am coborît în gara Nocrich şi am privit în jur, să văd unde dracu' m-a adus trenuleţul cel deloc grăbit în mersul lui. În faţa ochilor am zărit turla bisericii, fără cruce şi răsucită, oarecum fără farmec – era biserica saşilor, căci comuna, care era reşedinţă de plasă, nu era mare, dar majoritatea locuitorilor erau saşi, apoi, în ordinea numărului, pe locul doi erau ţiganii şi pe locul trei românii. În comună mişunau soldaţii sovietici, nu prea arătoşi, căci toţi erau îngrijitori de cai. În comună erau cantonaţi 75 soldaţi sovietici, adică un fel de spital de cai răniţi de pe front, aduşi aici pentru recuperare. Comanda acestui mic spital de campanie pentru cai o avea un căpitan mic, gras şi foarte beţiv, ajutat de un sergent politruc evreu, care deţinea autoritatea supremă asupra ostaşilor, care, în majoritate, îl cam imitau pe comandant în îndeletnicirea beţiei şi a destrăbălării. Ţigăncile tinere şi chiar mai bătrîne aveau grijă să mai înveselească viaţa eroilor sovietici.

Comuna Nocrich era, de altfel, o reşedinţă de plasă, adică reşedinţa plasei Valea Hîrtibaciului, şi conducătorul acestei unităţi administrative se numea pretor şi pe acest post se afla la acea dată unul cu numele Mihailovici, iar la nivel de plasă mai existau o serie de unităţi ca: Ocol Agricol, Ocol Silvic, Judecătorie, Serviciu sanitar cu un dispensar şi casă

de naşteri, Secţie de jandarmi, Grupă de pompieri şi altele. Toate aceste unităţi erau în prag de transformare, mai bine zis într-o stare de haos, aşteptîndu-se noua organizare şi, după zvonurile care circulau mai mult neoficial, acestea urmau să ia modelul sovietic. Situaţia în general era confuză şi destul de precară. La secţia de jandarmi, unde m-am prezentat la sosirea în comună, mi se părea un fel de pustiu, un fel de lehamite totală, aşa cum era şi în sufletul meu.

Efectivul secţiei de jandarmi era redus la minim. Exista un singur jandarm în termen, şi acesta era repartizat secţiei, ca îngrijitor de cai, adică de cal, căci era un singur cal şi o şaretă care nu prea erau folosite, aşa că unicul soldat în termen, aşa-zisul „ţine cal”, făcea mai mult pe bucătarul la cei cinci subofiţeri care toţi erau nefamilişti. Şeful secţiei, plutonier major Kiss Ion, avea principala ocupaţie de a se pregăti, fiind înscris la liceul fără frecvenţă în vederea intrării în rîndul clericilor, el dorind să se facă popă. Nu ştiu cum a reuşit să obţină o asemenea aprobare, căci nu se prea obişnuia în armata română. Deci era un om în jur de 50 ani, nu avea deloc apucături milităreşti, şi în conversaţii folosea citate din biblie şi alte cărţi sfinte, şi era foarte evlavios, era un ardelean blajin din comuna Ardusad, din apropierea oraşului Baia Mare. Nu obişnuia să ridice tonul şi nici nu avea deloc o atitudine autoritară de plutonier major de jandarmi, aşa cum se prezentau majoritatea care îndeplineau această funcţie, deci se putea foarte bine considera că secţia de jandarmi din Nocrich nu avea un comandant.

Şeful de post, plutonier Vinţeleru, era din Turda de loc şi nu se deosebea prea mult în apucături de şeful de secţie, însă evenimentele deloc neglijabile ce persistau în raza postului din punct de vedere infracţional nu-i dădeau răgaz să se lase pe tînjală,

avea 40 de ani şi era şi el necăsătorit. Eu am fost numit ajutor şef de post, adică ajutorul sus numitului, şi mai exista un sergent major Smărăndoiu, oltean din Vîlcea, tot necăsătorit, aşa că întreg efectivul secţiei de jandarmi din Nocrich era compus din cinci oameni, un ostaş şi patru subofiţeri. Situaţia era anormală, după cum tot anormală era întreaga viaţă a ţării.

Raza postului era mare şi cuprindea zece localităţi şi situaţia poliţienească nu era sub control în nici un fel. Era, cum să zic, lumea hoţilor şi nu era posibil să se facă o poliţie preventivă, evenimentele infracţionale erau multe şi imposibil de stăvilit, iar întinderea razei postului foarte mare, aveam localităţi la 15-25 kilometri distanţă de reşedinţă, imposibil de cuprins mergînd pe jos, aşa că am apelat la infirmeria de cai sovietică, unde veterinarul infirmeriei a fost de acord să ne împrumute cai pentru nevoile de deplasare ale postului şi mi-a recomandat un cal blînd, înalt de aproape doi metri, numai bun pentru călărie, avea o rană aproape cicatrizată la crupa din dreapta posterior, iar veterinarul a spus că este indicat să fie folosit zilnic, mai ales la călărie. Am făcut rost de o şa şi m-am folosit cu succes de acest cal înalt pe care mă urcam numai de pe un parapet, sau de pe un mal, iar dacă necesita să descalec pe cîmp întins, îmi era imposibil să mai urc pe el.

A venit toamna, şefului de secţie i s-a aprobat demisia şi a plecat acasă, la Ardusad, să se dedice popiei, iar în locul lui a venit ca şef de secţie plutonierul major Cormoş Dumitru, de loc din Tîrnăveni, avea patru fetiţe mici, între un an şi şase ani, şi o soţie slabă ca o ţandără. Şeful de secţie era un adevărat militar, foarte exigent, dar corect cu subalternii. Activitatea la post s-a schimbat mult înspre normalizare, în măsura posibilităţilor, dar nu pentru mult timp, căci în seara zilei de cinci

noiembrie 1945, pe cînd se înapoia de la Chirpăr cu căruţa, însoţit de soldatul ţine-cal Tobias, cînd a ajuns în cătunul Androhel[1], au apărut în faţa căruţei patru indivizi şi, fără nici un cuvînt, au deschis focul asupra căruţei. Plutonierul major Cormoş Dumitru a fost lovit de patru cartuşe, două din dreapta şi două din stînga, iar soldatul a fost nimerit în baionetă, fără să fie rănit, calul s-a speriat şi au plecat spre Nocrich, care se afla la circa şase kilometri. Plutonierul major a căzut pe spate în căruţă în agonie şi, cînd a ajuns căruţa la post, rănitul vorbea doar în şoaptă şi ne-a cerut să nu fie anunţată soţia şi fetiţele. Am telefonat la Sibiu la Legiunea de jandarmi raportînd cele întîmplate.

După o jumătate de oră, a sosit maşina de la Legiune, am urcat rănitul în maşină, care pe drum a încetat din viaţă. Cînd noi ne pregăteam să mergem cu căruţa spre Androhel, a sosit la post un flăcău din Androhel care ne-a relatat că la cătun au fost patru sau cinci tîlhari, mînjiţi pe faţă cu negru, şi că au intrat în toate cele şapte gospodării din cătun şi, sub ameninţarea armelor, au cerut de la oameni banii ce i-au obţinut prin vînzarea porcilor şi crede că tîlharii sînt din apropiere şi cunoşteau bine pe cei ce aveau bani în casă, proveniţi din vînzarea porcilor.

Unii oameni au dat toţi banii ce i-au avut, fără multă vorbă, iar alţii au dat banii numai în urma constrîngerii la care au fost supuşi, ca de exemplu au intrat în casă, unde se aflau doi bătrîni, care au refuzat să dea banii şi, după ce l-au legat pe bătrîn şi l-au torturat strivindu-i testiculele, baba a scos banii, un milion, ce-i avea în casă, proveniţi din vînzarea

---

[1] Despre Androhel ştiam, în copilărie, poveşti de groază. Se spunea că pămîntul se deschisese şi înghiţise o parte din sat, cu turla bisericii cu tot, de i se mai vedea doar crucea. Era şi o vorbă: „s-o prăpădit ca Androhelul”, folosită cînd cineva murea/dispărea în condiţii misterioase. N-am verificat niciodată povestea…

unui porc gras, care se plătea bine, în ţară începuse inflaţia. La o altă casă unde au intrat tîlharii, era acasă numai soţia cu patru copii, şi care, de asemeni, vînduse în urmă cu două săptămîni un porc şi, prin faptul că aceasta a refuzat să dea banii ceruţi de făptaşi, aceştia au lovit-o în cap cu un topor ce se afla în casa victimei, şi au omorît-o în faţa celor patru copilaşi. Aceste veşti ni le-a povestit flăcăul ce venise din Androhel călare. Ne-am hotărît să mergem la Androhel, cu căruţa pînă în apropiere şi apoi pe jos, să ne apropiem de cătun. Am plecat, doi subofiţeri şi un soldat, dar cînd am ieşit din curtea postului am fost anunţaţi că, la doi kilometri de Nocrich, un grup de tîlhari au oprit cele patru care goale ce se întorceau de la Sibiu unde fuseseră să vîndă fîn şi, sub ameninţarea armelor, le-au cerut toţi banii ce i-au primit pe fîn. Au dat toţi banii trei dintre căruţaşi, iar al patrulea, care se demobilizase doar de trei zile, unul Cîndea Ion din Alţina, a refuzat să-şi dea banii tîlharilor. A fost împuşcat în cap, după care i-au luat banii din şerpar cu şerpar cu tot, pe care nu l-au descheiat, ci l-au tăiat şi l-au luat cu ei. Am făcut imediat legătura evenimentelor, aveam de acum trei morţi. Am raportat evenimentul la Legiune la Sibiu, de unde ni s-a sugerat să ne împărţim efectivul, să ajungem la locurile unde au avut loc evenimentele, care se aflau la o depărtare de opt kilometri unul de altul, şi, practic, eram în centrul problemelor, căci Androhelul se afla la şase kilometri spre est, şi jaful la drumul mare, la doi kilometri spre vest. În faţa indicaţiilor date de la Legiune, eu am plecat cu soldatul spre Androhel şi de acum ştiam că există o bandă de tîlhari care au operat la Androhel între orele 22 şi 23, şi tot aceiaşi au operat jaful la drumul mare la vest de Nocrich două ore mai tîrziu, adică pe la orele unu din noapte. Am fost aproape sigur că în ambele locuri au operat aceiaşi indivizi, după cum au fost descrişi de către martorii oculari,

şi anume că erau în număr de patru avînd obrajii mînjiţi cu vopsea neagră sau cu funingine.

Am mers la Androhel fără frică, ştiind că făptaşii au părăsit cătunul îndreptîndu-se spre vest. Am aflat în adevăr că făptaşii cunoşteau faptul că cetăţenii din cătun au vîndut porcii graşi în urmă cu două săptămîni, căci le-au cerut acestora banii primiţi de la cumpărători în mod expres. Peste tot unde au intrat în gospodării i-au legat cu ce au găsit la îndemînă şi le-au pus căluş în gură. La casa unde a fost omorîtă femeia am stat de vorbă cu soţul acesteia care se înapoiase cu oile din porneală imediat ce a auzit împuşcăturile care au curmat viaţa plutonierului major Cormoş Dumitru, lucru ce s-a petrecut în apropierea casei unde a fost omorîtă femeia. După ce am făcut investigaţii ascultînd verbal pe cei jefuiţi, m-am înapoiat la post, unde am mai aflat de la subofiţerul Smărăndoiu, care se înapoiase de la locul jafului la drumul mare, că şeful haltei Ţichindeal, anume Rusu Artenie, care văzuse tărăboiul din şosea care s-a petrecut la numai 500 de metri de haltă, spune că făptaşii au avut o căruţă cu un cal mare, căruţa avînd loitre înalte de scîndură şi că erau în număr de patru şi că după jaf au mers spre vest, adică spre Sibiu, şi că i-a văzut bine, căci seara de 5/6 noiembrie era o seară cu lună plină. Nu ne puteam da seama cine puteau fi aceşti făptaşi, fiind derutaţi de faptul că aceştia cunoşteau destul de amănunţit că locuitorii cătunului Androhel au vîndut porci graşi şi, deci, aveau bani mulţi. Am întocmit un raport cît mai detaliat, cu toate datele ce le-am adunat asupra faptelor şi făptaşilor, şi l-am transmis telefonic la Legiune la Sibiu.

Aveam un eveniment destul de grav cu trei omoruri şi opt tîlhării, iar în ce priveşte autorii, nu prea ştiam multe, doar că au fost în număr de patru, că erau mînjiţi pe faţă cu funingine şi că aveau o

căruţă cu un cal mare şi că, după comiterea crimelor şi tîlhăriilor, s-au îndreptat cu căruţa spre Sibiu. Am făcut investigaţii prin împrejurimi, dar nu progresam deloc. De la Legiune, eram presaţi să descoperim făptaşii cît mai curînd .

Biroul judiciar de la Legiune, condus de plutonierul major Spînu, de asemeni se ocupa cu investigarea cazului, dat fiind faptul că printre victime se număra şi plutonierul major Cormoş Dumitru, un subofiţer a Legiunii de jandarmi, şi în acest scop tot ceea ce investigam în legătură cu identificarea făptaşilor transmiteam la Legiune.

A trecut o lună de la această crudă infracţiune şi nu am descoperit nimic concret, nu ştiam cine sunt aceşti bandiţi şi nu ştiam nici de unde sunt.

În comuna Şura Mare de lîngă Sibiu s-a comis un furt de porumb ştiuleţi dintr-o casă neterminată a cetăţeanului Lădaru. Făptaşul a fost prins în persoana lui Nistor Ion, un flăcău de 18 ani, care era foarte pipernicit şi nu arăta mai bătrîn de 10-11 ani, şi cînd a fost înaintat la Parchet, a fost dus mai întîi la biroul judiciar de la legiune unde plutonierul major Spînu a făcut o glumă cu arestatul Nistor către care a spus: „Mă, zmeule, tu ai ochi de criminal şi eu cred că tu l-ai împuşcat pe plutonierul major de la Nocrich”, la care Nistor a zis: „Nu eu l-am împuşcat, că nici nu am avut armă, şi numai nenea Cornel şi nenea Mihai au avut arme, şi ei au tras”. Declaraţia lui Nistor a fost salvatoare, acesta, fiind întrebat mai în serios şi mai insistent, a declarat că a luat parte la jaful de la Androhel în urmă cu o lună. Nenea Cornel era Stanciu Cornel, fiul fostului primar din Şura Mare, iar nenea Mihai era Munteanu Mihai, fiul fostului şef de post de jandarmi din Şura Mare, iar al patrulea era Dumitru Căldărar din Şura Mare, care era şi proprietarul calului şi căruţei cu care s-au deplasat la Androhel.

Pe baza celor de mai sus, biroul judiciar de la

Legiunea de jandarmi Sibiu, condus de plutonierul major Spînu, s-a deplasat la Şura Mare, unde au identificat pe cei trei făptaşi indicaţi de Nistor, iar la percheziţia domiciliară efectuată, au găsit la domiciliul lui Munteanu un pistol, iar la domiciliul lui Stanciu Cornel, o carabină retezată care putea fi folosită drept pistol, deci cele declarate de Nistor Ion nu erau vorbe goale, şi, cu toate acestea, cei în cauză au negat cu desăvîrşire că ar fi făptuitorii jafului şi ai omorurilor de la Androhel, spunînd că Nistor Ion este nebun, iar declaraţia acestuia este ticluită de jandarmi. În acest caz, s-a luat măsura ca Nistor Ion să fie izolat. Arestaţii au fost aduşi la postul Nocrich pentru continuarea cercetărilor, în care sens Parchetul Sibiu a emis mandat de arestare preventivă pe termen de 30 de zile contra celor patru făptaşi. A doua zi după ce au fost aduşi arestaţii, s-a prezentat la post numitul Avram Ovidiu din satul Vărd, care ne-a spus o păţanie a sa, şi anume că înainte cu o săptămînă de petrecerea jafurilor de la Androhel, pe cînd se înapoia de la Alţina, unde fusese în vizită la o rudă, în pădurea Alţînei, care era, de altfel, un păşunat împădurit cu stejari bătrîni, sub un stejar a văzut doi oameni care mîncau ceva şi pe care i-a salutat văzîndu-şi de drum, dar aceştia i-au făcut semn să se apropie şi, sub ameninţarea pistolului, i-au cerut să se descalţe de bocanci, el fiind încălţat cu o pereche de bocanci noi. S-a descălţat le-a dat bocancii, după care cei în cauză i-au spus să spele putina dacă îi este dragă viaţa.

Am scos arestaţii în curtea postului şi i-am cerut acestuia să-i privească din cancelarie, pe după perdea, fără să fie văzut. A declarat că a recunoscut pe cei doi fiind îmbrăcaţi în aceleaşi haine, unul cu un costum bleumarin (acesta era Munteanu Mihai) şi unul cu un costum gri deschis (acesta era Stanciu Cornel).

În acelaşi fel i-a recunoscut pe cei doi şi unul din cei jefuiţi din satul Androhel, anume Lucuţa Candit, care a spus că cei doi au fost în Androhel înainte de jaf cu o săptămînă, într-o duminică, şi s-au dat drept negustori de porci graşi din Sibiu şi erau îmbrăcaţi în aceleaşi haine.

Din cele de mai sus, am dedus că Stanciu Cornel şi Munteanu Mihai au fost la Androhel în recunoaştere cu cîteva zile înaintea jafului, cu care ocazie s-au informat asupra faptului că locuitorii posedă bani din vînzarea de curînd a porcilor graşi. Descălţarea de bocanci a lui Avram Ovidiu s-a produs în pădurea Alţinei în imediata apropiere a cătunului Androhel.

Martorul cel mai valoros, care, de altfel, era şi victimă, a cerut insistent să nu fie înfăţişat cu numiţii jefuitori pînă ce nu se sfătuieşte cu soţia, căci aceştia îi par lui prea periculoşi să intre în răfuială cu ei şi că mai bine renunţă la bocanci.

Cercetările au fost anevoioase, cei trei făptaşi continuau cu îndîrjire să nege faptul că se fac vinovaţi de crime şi de jaful ce s-a petrecut în noaptea de 5/6 noiembrie 1945. Atît Stanciu Cornel cît şi Munteanu Mihai erau înstăriţi şi aveau cei mai renumiţi avocaţi.

După cum erau legile atunci, nu le era permis avocaţilor să ia parte la primele cercetări ce se făceau de către organele de jandarmerie.

Moartea plutonierului major Cormoş Dumitru a fost întîmplătoare, n-a avut legătură cu jaful. El a trecut cu căruţa prin Androhel fără să ştie ce se petrece în cătun. S-au adunat probe, s-au luat declaraţii de la toţi păgubiţii, s-au făcut confruntări precum şi o reconstituire a faptelor doar după declaraţia lui Nistor Ion şi a celorlalţi martori şi victime şi s-a format un dosar gros care, împreună cu arestaţii, a fost înaintat la Legiune, urmînd să se continue cercetările cu aceşti arestaţi asupra unui

fapt petrecut în comuna Mohu, lîngă Sibiu, unde indivizi mascaţi au intrat în locuinţa unor bătrîni şi le-au luat banii în stilul de la Androhel, adică moşul a fost strîns de testicule şi baba a scos banii ce-i aveau în casă şi i-a dat hoţilor, care de data asta au fost numai doi şi se bănuia că aceştia au fost Stanciu Cornel şi Munteanu Mihai. Procesul a durat trei ani de zile şi era pe cale să fie achitaţi, deoarece, între timp, cu ajutorul avocaţilor au făcut rost de alibiuri în sensul că în seara zilei de 5/6 noiembrie 1945 Stanciu Cornel şi Munteanu Mihai au fost într-un restaurant din Sibiu; în acest sens au dat declaraţii la tribunal doi chelneri de la restaurantul Oltul din Sibiu şi de această maşinaţiune a aflat căpitanul Trăistaru, comandantul legiunii, şi a cerut să fie audiat ca parte lezată din proces ca unul ce a avut victimă un subaltern al său. A pus o singură întrebare martorilor apărării cu privire la alibiul şi, mai precis, la data dovedirii alibiului după trei ani de zile şi neputînd face dovada exactă a datei, tribunalul Sibiu a pronunţat sentinţa. Stanciu Cornel şi Munteanu Mihai cîte 15 ani de închisoare, Dumitru Căldărar 8 ani şi Nistor Ion 2 ani de închisoare, cu toate că stătuse deja 3 ani în pivniţă.

Chirpăr

Crimele şi jafurile se ţineau lanţ, iar munţii erau plini de partizani fascişti şi legionari, aşa că, după doi ani de haos, în toamna anului 1946 s-au primit dispoziţii de reînfiinţare a posturilor de jandarmi ce fuseseră desfiinţate după 23 august 1944. A luat fiinţă postul de jandarmi Chirpăr, unde am fost numit ca şef de post. Chirpăr era o comună mare, cu 2200 de suflete, din care 1200 saşi, 700 români, 200 ţigani şi 100 colonişti olteni din Corbeanca Argeş, amestecaţi români şi rudari. Raza postului Chirpăr

mai cuprindea încă două comune, Săsăuş şi Ghimbav, ambele aşezări pur româneşti.

Starea economică era mediocră, prin faptul că nu existau căi de acces, nici şosele şi cea mai apropiată cale ferată era linia îngustă la Nocrich, distanţă de 15 km cu drum fără piatră, aşa că pe timp ploios nici nu se putea circula cu căruţa, doar călare şi pe jos se putea răzbate. Un om bolnav nu putea fi transportat în nici un fel, iar în raza postului nu exista nici un doctor, doar moaşa comunală. Şi totuşi viaţa exista.

Probleme infracţionale nu prea existau, în general locuitorii erau paşnici şi fără vicii. Din numărul de 1200 saşii care figurau ca locuitori ai comunei Chirpăr, erau prezenţi doar 900, iar diferenţa de 300 erau duşi la muncă în U.R.S.S., la data de 5 ianuarie 1945, după cum am găsit datele din arhiva postului de jandarmi Ilimbav, pe care am preluat-o la înfiinţarea postului Chirpăr, de unde am aflat că au fost ridicaţi de armata sovietică 205 bărbaţi şi 95 de femei şi duşi la muncă în U.R.S.S.

Dintre saşii rămaşi în comună, erau trei familii exceptaţi de la expropriere, ca unii care au făcut parte din armata română, căci restul de saşi bărbaţi apţi de luptă au părăsit armata română şi s-au înrolat în armata germană încă din anul 1941.

Afară de cele trei familii exceptate de la expropriere, toţi au fost expropriaţi de case, pămînt şi unelte agricole, ca unii care au făcut parte din grupul etnic german. O parte din pămîntul luat de la saşi a fost distribuit românilor, ţiganilor şi coloniştilor, aşa că fiecare familie a beneficiat de cîte un lot de cinci hectare, iar restul de pămînt a devenit rezervă de stat la dispoziţia fermelor de stat ce s-au înfiinţat ulterior.

După cum am menţionat mai înainte, postul de jandarmi Chirpăr cuprindea trei localităţi: Chirpăr, Săsăuş şi Ilimbav. Înainte de 23 august 1944, raza

postului Chirpăr era aceeaşi, dar avea reşedinţa la Ilimbav şi avea denumirea de postul de jandarmi Ilimbav. Am organizat postul, am făcut statistica populaţiei şi o mulţime de date necesare bunei funcţionări a acestei instituţii şi mă simţeam satisfăcut în noua mea funcţie.

Au trecut cîteva luni şi nu am avut evenimente însemnate, doar un mic furt comis de un ţigan care a rupt cîteva scînduri din gardul bisericii ortodoxe şi le-a pus pe foc şi, fiind sesizat de popă, am găsit fără probleme făptaşul în persoana lui Samu, care era vecin cu biserica şi în curtea căruia am găsit resturi din scîndurile furate din gardul bisericii. Autorul a recunoscut fapta şi, la insistenţa preotului, nici n-am întocmit acte de dare în judecată, căci făptaşul s-a obligat să repare gardul în cauză.

Într-o noapte din luna aprilie 1946, am fost anunţat că la casa Stănuleţ, zis Stacu, ce se afla în marginea pădurii dintre Chirpăr şi Ilimbav, în punctul numit Tufă, la trei kilometri depărtare de post, doi bandiţi au jefuit casa şi au împuşcat pe tînărul Stănuleţ Valer de 17 ani, care a fost dus, în stare gravă, la spital la Sibiu chiar în acea noapte. Am plecat imediat la faţa locului, cu căruţa primăriei pusă la dispoziţie de viceprimar, care era frate cu cel împuşcat. La faţa locului, am aflat că au fost doi tîlhari, unul brunet şi slab, care avea un pistol, şi unul mai gras şi blond, care avea nişte ochi mari albaştri şi era foarte fioros.

Tîlharii au vrut bani, dar, din lipsă de bani, au luat alimente, slănină şi brînză şi un cojoc ciobănesc. Cînd au venit tîlharii, la casa Stănuleţ se aflau doi tineri, victima, Stănuleţ Valer, şi vărul său Chirion Stănuleţ, de aceeaşi vîrstă cu el. Stănuleţ Chirion a declarat că nu-i cunoştea pe tîlhari, dar l-a auzit pe victimă spunîndu-i celui brunet pe nume, zicînd: „Ce vrei, măi Vasile? Că doar te cunosc” şi tîlharul l-a împuşcat spunînd: „Asta vreau”.

Familia Stănuleţ avea o gospodărie frumoasă, dar au primit o casă săsească şi s-au mutat în comună păstrînd şi gospodăria din cîmp, unde aveau vite şi porci, de care avea mai mult de grijă victima, ajutat de vărul său Chirion.

Trebuia urgent să stau de vorbă cu victima, dacă mai era în viaţă, să-mi spună cine este acel Vasile, şi am plecat cu căruţa primăriei la gara Nocrich şi de acolo cu trenul, adică cu mocăniţa, la Sibiu, unde la spital victima era în stare gravă, avînd şira spinării perforată şi fiindu-i paralizată partea inferioară a corpului. Am insistat să mi se dea voie să stau de vorbă cu victima, care nu mai avea voce şi, în şoaptă, mi-a spus că, înainte cu un an, au fost la Chirpăr nişte dezertori ruşi, şi printre ei mama notarului din Chirpăr a recunoscut pe unul ca fiind din Răşinari, din cartierul Costişă. Mai mult nu mi-a putut declara victima, deoarece a intrat în comă totală. Am plecat imediat la Răşinari, unde am stat de vorbă cu mama notarului, căreia i-am amintit de povestea cu dezertorii sovietici şi a spus că nu-şi mai aminteşte nimic. Am insistat să se gîndească bine, că-i vorba de viaţa unui om, la care a spus că în nici un caz nu are de dat nici o declaraţie, că e femeie bătrînă şi nu vrea să se amestece, mai cu seamă cînd e vorba de sovietici. I-am spus că nu trebuie să dea nici o declaraţie. I-am relatat ce mi-a declarat muribundul, că ea ar fi spus că-l cunoaşte pe unul dintre dezertori ca fiind din Răşinari, şi atunci mi-a spus să mă duc în cartierul Costişă, să întreb de băiatul cel mare al lui Hoadrea.

I-am mulţumit şi am plecat prin comună spre cartierul Costişă, să-l caută pe Hoadrea, întrebînd locuitorii care m-au îndrumat să merg pe pîrîu în sus şi ultima căsuţă este a lui Hoadrea. Am găsit o căsuţă mică de tot, căţărată pe coastă, am urcat pe nişte trepte de piatră, l-am găsit acasă pe bătrînul Hoadrea, pe care l-am întrebat de feciorul cel mare.

A spus că nu l-a văzut de un an (m-a minţit, că feciorul a fost pe acasă împreună cu un alt ortac). L-am întrebat cîţi copii are şi unde sunt? Mi-a spus că are doi feciori şi o fată, iar soţia i s-a prăpădit de doi ani, a spus că fiul cel mai mic este angajat strungar la oi la Hamba, iar fata este servitoare în Sibiu, dar că nu ştie la cine, adică nu-i cunoaşte numele şi nici adresa. Am plecat îngîndurat. Mă interesa Hamba, căci la Hamba au avut loc nişte jafuri la o casă izolată făcute de către doi indivizi necunoscuţi care au împuşcat doi oameni, pe tată şi pe fecior (saşi), care însă n-au murit şi se află în spital la Sibiu. Am mers la Hamba, la stîna lui Vidrighin, unde am găsit pe feciorul cel mic al lui Hoadrea din Răşinari şi care era singur la stînă, oile fiind în porneală. Stîna în cauză se afla la cîţiva metri de casa unde a avut loc jaful. L-am întrebat pe micul ciobănaş, care, deşi avea 16 ani, era foarte mic şi pipernicit, dacă ştie ceva de fratele său mai mare şi mi-a spus că nu l-a mai văzut de peste un an de zile şi că nu ştie unde este. Am observat că-mi ascunde ceva, căci nici nu mă privea cînd îmi vorbea. L-am întrebat dacă are apă de băut la stînă şi a zis că este o fîntînă, adică un izvor în apropiere, a luat o cană din stînă şi m-a invitat să merg la izvor să beau apă. După ce am băut, căci într-adevăr îmi era sete şi apa într-adevăr era foarte bună, i-am mulţumit şi am zis: „Măi, Aleman, că aşa a zis că-l cheamă, tu eşti cam mincinos şi mie nu-mi plac deloc mincinoşii”, şi că eu am împuşcat mulţi mincinoşi în viaţa mea şi în acest moment am îndreptat pistolul mitralieră „Oriţa” către el şi l-am întrebat cînd l-a văzut pe fratele lui mai mare, adică pe Ion. Cu faţa palidă şi cu vocea răguşită, tremurîndă, a zic că fratele său şi cu încă un ortac au fost la stînă în urmă cu cîteva zile, într-o seară, şi i-a auzit vorbind împreună că se duc la Guşteriţa, la prietenul lui, care a zis că este din Guşteriţa; apoi, la întrebările mele, mi-a descris

amănunţit cum erau îmbrăcaţi şi că fratele său Ion avea un pistol mare, mi-a mai spus că prietenul fratelui său este un om bine legat şi blond la faţă.

Am scris un fel de declaraţie pe o coală de caiet, chiar acolo, stînd jos lîngă fîntînă, şi cînd am terminat de scris, a sosit la stînă un alt cioban, un bărbat din Răşinari pe nume Pădure Aleman, pe care l-am invitat să fie martor asistent la declaraţia pe care am citit-o rar şi tare în faţa declarantului şi a martorului asistant, care a contrasemnat declaraţia, deoarece Hoadrea Aleman nu ştia carte, nici măcar să semneze.

Am plecat de la stînă şi, fiindcă data cînd cei doi, adică Hoadrea şi prietenul său, au fost pe la stînă coincidea cu data cînd a avut loc tîlhăria la casa săsească aflată în apropierea stînei, am mers la casa respectivă, dar n-am găsit pe nimeni, căci locuitorii se aflau internaţi în spital la Sibiu şi nu existau alţi membri de familie, cei în cauză locuiau singuri în casa respectivă. Cînd am ajuns în oraş, la Sibiu, era deja noapte şi nu mai era nimeni la biroul judiciar. Am dormit la Legiune şi o dată cu ivirea zorilor am ajuns deja în comuna Guşteriţa, care este o localitate lipită de oraşul Sibiu şi unde îmi făcusem planul că voi găsi pe cei doi tîlhari, dar planul meu nu s-a realizat, căci cei doi au plecat chiar în acea noapte la Viştişoara, un sat aparţinînd de comuna Viştea de Jos, şi m-am gîndit că trebuie să ajung urgent la Viştişoara. Am ieşit la şoseaua care merge spre Făgăraş şi cu un autocamion de ocazie am ajuns la Viştea de Jos, la postul de jandarmi, unde am găsit un om înţelegător în persoana şefului de post, plutonier Voinicu Alexandru, care după ce a ascultat cele relatate de mine, a spus că-mi va da tot sprijinul, căci nu-i prea uşor să faci o vizită în Viştişoara, căci e un sat de ţigani care are doar 20 de case şi este situat în pădure, la poalele munţilor. Am mers împreună la Viştea de Sus, am dormit la casa de

repaus a postului, care era de fapt casa pădurarului, un om de încredere al şefului de post şi care cunoştea bine satul Viştişoara. Eu la Guşteriţa am aflat că numitul Aurel are la Viştişoara o ibovnică frumoasă.

Am dormit la pădurar şi dimineaţă, înainte de a se lumina, eu şi cu plutonierul Voinicu, deghizaţi în civili pe jumătate, căci am îmbrăcat peste hainele militare cîte o haină civilă (veche), pe care ne-a pus-o la dispoziţie pădurarul, ne-am apropiat cu grijă de sat, ocolind prin tufiş, ne-am aşezat la pîndă în tufiş la numai cîţiva metri de casa unde stătea amanta lui Aurel, pe care o cunoştea bine pădurarul, care l-a orientat pe plutonierul Voinicu, ca să fie bine edificat asupra locului, am fost foarte atenţi să nu facem nici cel mai mic zgomot şi cred că am reuşit acest lucru, căci nici un cîine nu ne-a lătrat. Cînd s-a luminat de ziuă, razele soarelui au căzut asupra casei cu pricina, care avea o fereastră înspre pădure, adică înspre noi, fereastră care nu numai că era deschisă, dar nu avea nici geamuri, nici chiar giurgiuvele. În sat era linişte şi nu se zărea nici o mişcare, cred că ţiganii dormeau mai bine în zori.

La un moment dat, în fereastra deschisă apăru un individ blond, cu ochi anormal de mari, albaştri, şi după cum mi l-a descris Aleman înainte cu o zi la stînă, am recunoscut pe Aurel din Guşteriţa. Avea în mînă un ceas, era numai în cămaşă, suflecat la mîneci, privea spre munte atent, a pus un picior pe marginea ferestrei, apoi a păşit afară, fereastra era joasă, şi în acel moment a apărut în spatele lui un individ brunet, în care l-am recunosut pe Hoadrea, după cum îmi fusese descris de fratele său. Am şoptit către Voinicu: „Ăştia sunt!” În acel moment cei doi s-au îndreptat spre tufiş, adică exact spre locul unde stăteam noi la pîndă, şi cînd cel din faţă a ajuns la doar trei metri de noi, plutonierul Voinicu i-a somat strigînd: „Stai!”, iar eu, voind să trag un glonţ în sus să-i sperii, de emoţie

am uitat să ridic degetul de pe trăgaci şi am tras o rafală de 19 cartuşe. În acel moment, cei doi s-au culcat la pămînt, eu am sărit călare pe Aurel, iar plutonierul Voinicu, călare pe Hoadrea. Am scos cătuşele şi l-am legat pe Aurel şi repede l-am buzunărit, dar nu avea armă la el, în schimb avea un pistol uriaş Hoadrea, pe care-l imobilizase plutonierul Voinicu, care l-a dezarmat, apoi l-a legat.

Eu de emoţie tremuram, totul se petrecuse foarte repede. Am sculat arestaţii şi nici n-am mai intrat în sat, ci ne-am îndreptat spre casa pădurarului, am predat hainele civile, am mulţumit şi am plecat spre post, care nu era aşa aproape.

Arestaţii mergeau înaintea noastră şi nu aveau voie să vorbească împreună şi nici să privească unul către altul. Pe drum pînă la post am făcut cred peste două ore, în care timp plutonierul Voinicu l-a întrebat pe Hoadrea de unde are pistolul acela care era marca „Mauser” şi i-a atras atenţia să spună numai şi numai adevărul, şi eu cred că Hoadrea a spus adevărul, zicînd că pistolul l-a luat de la gardianul de la penitenciarul Oradea care păzea condamnaţii aflaţi la muncă în grădina de legume a penitenciarului.

Hoadrea vorbea încet şi era suspect că spune asemenea lucruri, pe care putea foarte bine să nu le destăinuie. Avea o mutră de om bolnav, avea faţa palidă, iar în gură nişte dinţi murdari, înnegriţi şi lipsiţi de gingii. A spus că el se afla la penitenciarul Oradea în executarea pedepsei de trei ani închisoare la care era condamnat, pentru că a tîlhărit o bicicletă de la un copil sas care se plimba cu bicicleta pe podul de peste Cibin din piaţa din Sibiu şi că a doua zi dimineaţă s-a dus cu bicicleta la Cisnădie, unde a fost arestat de jandarmi, cărora le-a spus că se numeşte Popa Vasile şi că este din Braşov, dar nu are nici o legitimaţie. A fost dus la Sibiu cu bicicletă cu tot, unde a fost recunoscut de către victimă, şi aşa

a fost trimis la Tribunal şi judecat în procedură de urgenţă cu numele de Popa Vasile şi a fost trimis la închisoare la Oradea de unde a evadat împreună cu prietenul Aurel, cu care ocazie a făcut rost şi de pistolul „Mauser”, gardianului aplicîndu-i o lovitură în cap cu mînerul pistolului, încît a căzut jos, dar, desigur, n-a murit.

Cînd am ascultat această poveste m-am gîndit cu ce uşurinţă au lucrat, atît cei de la postul Cisnădie, cît şi cei de la Tribunalul Sibiu, care au condamnat un om fără să-i fi stabilit identitatea, o operaţie atît de simplă pentru orice poliţist. Acum, desigur, penitenciarul din Oradea a dat în urmărire pe Popa Vasile, care, în realitate, nu există. Eram sigur că am în faţă o captură importantă, adică pe autorii a două tîlhării, o crimă şi delictul de evadare din penitenciar, cu dezarmarea gardianului cu agresiune contra acestuia. La postul Viştea de Jos, am legat pe cei doi arestaţi unul de altul cu cătuşele mele, şi am spus că trebuie să merg de urgenţă la Sibiu, la Legiune, pentru continuarea cercetărilor. Cu ajutorul plutonierului Voinicu, am oprit primul camion care mergea spre Sibiu, am urcat arestaţii şi i-am dus la Sibiu, unde au fost introduşi la arest, şi am propus să aduc de la Chirpăr pe martorul ocular Stănuleţ Chirion, vărul victimei Stănuleţ Valeriu, singurul care a fost de faţă cînd banditii l-au împuşcat în curtea casei izolate din punctul numit „Tufă” din raza comunei Chirpăr. Am raportat că nu doresc să transport arestaţii la Chirpăr, deoarece fraţii victimei Stănuleţ, fiind foarte violenţi, ar linşa arestaţii fără să-i putem opri, ceea ce nu este de dorit în nici un caz. A doua zi de dimineaţă, arestaţii urmau să fie escortaţi la spital, să fie înfăţişaţi cu victimele din dealul comunei Hamba, ca unii care sunt bănuiţi ca autori ai jafului din acel loc, dar, stupoare: cînd au deschis arestul de la Legiune, s-a constatat că arestatul Aurel decedase în timpul

nopţii, unde el a fost închis singur în celulă, şi medicul legist, care a verificat cadavrul, a spus că a suferit un atac de cord, fapt întărit şi de rezultatul autopsiei, aşa că a fost escortat la spital numai Hoadrea Ion, care a fost recunoscut de către cei doi saşi, tată şi fiu, victime ale celui de mai sus. Le-au fost luate declaraţii în scris celor doi răniţi şi anume: tatălui, Denghel Martin, că aşa-l chema, glonţul i-a perforat lobul drept al plămînului şi nu s-a mai oprit în corp, iar fiul, Denghel Ion, a fost rănit în umărul stîng, rupîndu-i şi clavicula, glonţul i-a fost extras la spital. Ambii se aflau în afara pericolului de moarte. Cînd ne-am înapoiat la legiune, ne aştepta deja martorul Stănuleţ Chirion însoţit de un frate al victimei, anume viceprimarul comunei Chirpăr, pe nume Stănuleţ Ion, care era foarte revoltat de ce nu au fost aduşi arestaţii la faţa locului, la Chirpăr, la care i-am răspuns că momentan nu-i posibil acest lucru. În fine, au fost puşi în faţă martorul cu arestatul, care a fost recunoscut imediat, aşa că i-am luat imediat declaraţia de rigoare martorului principal, care era şi unicul în acest proces. Am plecat la post, urmînd să întocmesc dosarul cu toate actele necesare şi, nefiind posibilitate de fotografiere, am întocmit portretul vorbit al arestatului, cu fişa personală, trebuind ca în termen de 48 ore să depun dosarul la biroul juridic la Legiune la Sibiu. A doua zi, am fost chemat la telefon de către comandantul legiunii care m-a anunţat că arestatul va fi adus cu maşina legiunii la Chirpăr: fiind vorba de jaf şi crimă de omor, este necesară reconstituirea faptului, aşa că, după încă o zi, a sosit la Chirpăr maşina de la legiune. Arestatul escortat de un subofiţer şi încă un sergent, au plecat cu ordin către post să se efectueze reconstituirea faptelor conform legii. Cu toate că am invitat să ia parte la reconstituire doar doi martori la punctul numit Tufă, cînd am ajuns cu maşina, ne aşteptau deja aproape

100 de inşi. Mă întrebam cine i-a anunţat pe aceşti oameni că va avea loc o reconstituire? Mă gîndeam că cei de la legiune au comis o indiscreţie vizavi de viceprimarul comunei Chirpăr, pe nume Stănuleţ Ion, fratele victimei, şi mă aşteptam la o linşare a arestatului, pe care, de altfel, nu-l aveam în pază, căci se afla în paza escortei de la Sibiu. Am întrebat pe arestatul Hoadrea cu ce a venit de la Sibiu la Chirpăr în seara cînd a comis jaful. A spus că au venit cu trenul de la Sibiu la Beneşti, şi de acolo pe jos peste pădure, direct la casa victimei, şi, din cauză că încă era ziuă, au stat la pîndă în tufişul din imediata apropiere a casei respective.

Am ajuns în apropiere de locul crimei, am cerut escortei să coboare arestatul din maşină şi, conform metodologiei, să-l dezlege, urmînd să ne arate exact locul unde au stat la pîndă în acea seară. Arestatul s-a îndreptat spre tufiş şi, cînd a ajuns la cîţiva paşi, a luat-o la fugă spre pădure, iar în secunda următoare sergentul major care conducea escorta l-a somat şi, neoprindu-se, a tras cu pistolul mitralieră, în care moment arestatul s-a culcat pe burtă, dar de fapt nu s-a culcat, ci a căzut mort, fiind lovit în ceafă. Aşa că reconstituirea s-a terminat cu o fugă de sub escortă şi moartea arestatului. Am întocmit cuvenitul proces verbal de fugă de sub escortă, care a fost contrasemnat de şeful escortei şi de cei doi martori invitaţi de noi la reconstituire. Am pus pază lîngă cadavru, apoi am raportat evenimentul telefonic la legiune. A doua zi, conform normelor, a venit de la Sibiu procurorul de la tribunal şi căpitanul Voicu, comandantul legiunii, care de asemeni au întocmit actul de legalitate a întrebuinţării armei de către escortă, apoi, prin grija primăriei, cadavrul a fost dus şi îngropat în marginea comunei Chirpăr.

Nu eram deloc mulţumit cum s-au terminat lucrurile, căci era mai normal ca tîlharii, dacă au fost

prinşi, după terminarea cercetărilor să fi fost deferiţi justiţiei, să-şi primească pedeapsa meritată. Dar, n-a fost să fie aşa.

Ana

Am stat la postul Nocrich un an şi două luni, după care am fost avansat şef de post la Chirpăr. Cît am stat în Nocrich, am cunoscut o fată frumoasă, de care m-am îndrăgostit şi mă gîndeam că, la vîrsta de 33 ani, eram destul de copt pentru însurătoare. Eram în anul 1946 şi, pe ici pe colo, ne îndreptam spre socialism, dar pe teren mai operau legile burgheze şi una din acestea era şi legea căsătoriilor ofiţerilor, subofiţerilor şi maiştrilor militari din armata română. Această lege cerea ca toate candidatele dornice să devină soţii de militari să îndeplinească trei condiţiuni, şi anume: să fie prezentabile, să aibă părinţi onorabili şi să dispună de o dotă, adică o zestre materială, ori aleasa mea îndeplinea numai una din aceste condiţii, era cea mai arătoasă din sat, după părerea mea, iar restul de condiţii, nu. Nu avea părinţi onorabili, adică nu avea tată legitim, şi asta era destul de grav. Mama ei nu s-a căsătorit niciodată, dar avea patru copii, două fete şi doi băieţi, şi această stare de fapt nu era agreată nici de biserică şi nici de societate, mai cu seamă la ţară în acele timpuri, iar cît priveşte dota, aceasta lipsea cu desăvîrşire, adică era săracă lipită, cum se spune. În aceste condiţii, pofta de însurătoare a cam dispărut, cu toate că ţineam mult la Ana, că aşa o chema.

De acum eram şef de post la Chirpăr şi cu instalarea postului am avut tot timpul ocupat, şi de însurătoare am şi uitat.

În seara zilei de 15 decembrie 1946, a venit la post un flăcău sas ce locuia în capătul satului, în prima casă dinspre Nocrich, şi mi-a spus că a venit

de la Nocrich o domnişoară care mă roagă să merg să o întîmpin că vrea să-mi facă o vizită, dar că îi este jenă să vină singură la post. Am plecat imediat să văd cine mă caută şi am constatat că a venit Ana, fără nici un bagaj, şi mi-a spus că a venit să stea cu mine definitiv. Am condus-o la post şi, fără nici o formalitate, am considerat-o de acum soţia mea. Eu aveam 33 de ani, iar ea avea 27 de ani, destul de copţi şi dornici de viaţă amîndoi. Au trecut cîteva zile din aşa-zisa lună de miere, dar gîndurile negre mă rodeau, căci în realitate noi nu eram altceva decît nişte concubini şi gîndurile despre viitor mă făceau să nu pot dormi. Legea cu privire la căsătoriile militarilor nu prevedea pedepse cu amendă sau închisoare, ci îndepărtarea celor vinovaţi din rîndul cadrelor militare. Au mai trecut două luni şi am fost înştiinţat că voi fi tată şi m-am gîndit că trebuie să fac pe dracu-n patru şi să cer aprobarea de căsătorie. Problema dotei am rezolvat-o în sensul că se admitea în loc de dotă materială şi un act de absolvire a unei pregătiri profesionale a candidatei la căsătorie, aşa că certificatul de absolvire a cursului de croitorie la Şcoala de arte şi meserii din Sibiu al Anei l-am ataşat în copie la cererea de aprobare a căsătoriei, la care am primit, după un timp de o lună, un răspuns negativ de la Legiunea Sibiu. Aşa că aveam de ales una din două variante posibile, şi anume: renunţarea la cariera militară sau renunţarea la căsătorie. Ambele variante erau cît se poate de penibile şi nu mă puteam hotărî la nici una, aşa că am mai aşteptat ca timpul să le rezolve pe toate şi aşa s-a şi întîmplat. În ţară a luat fiinţă Asociaţia femeilor democrate, şi în comuna Nocrich a fost aleasă ca preşedintă a acestei organizaţii Ganea Maria, adică viitoarea soacră, din cauza situaţiei civile a căreia a survenit respingerea cererii de căsătorie de către Legiunea Sibiu.

Cred că prin intermediul preşedintei

organizaţiei judeţene de femei, Legiunea Sibiu a revenit asupra respingerii cererii de căsătorie a subsemnatului, şi la 1 august 1947 am primit aprobarea căsătoriei cu Ganea Ana, ordonîndu-mi-se ca în termen de 15 zile să înaintez la legiune copie după actul de căsătorie la oficiul de stare civilă, precum şi o adeverinţă de oficiere a căsătoriei religioase eliberată de parohia respectivă. M-am conformat dispoziţiilor primite efectuînd căsătoriile civilă şi religioasă în conformitate cu dispoziţiile primite, aşa că m-am pomenit însurat cu acte în regulă, aveam de acum o soţie legitimă şi frumoasă. Cred că şi embrionul, care între timp căpătase viaţă, căci se zvîrcolea intens, presimţea că de acum devenise legitim, adică un viitor Petraş.

[Aveam să mă nasc în 27 noiembrie 1947, la Chirpăr. Tot acolo s-a născut şi sora mea, Ana, în 26 martie 1950. Curînd după aceea, familia s-a mutat la Marpod, apoi la Cincu şi, în fine, la Agnita, în 1952, tata devenind merceolog, apoi economist la Gostat. La Chirpăr aveam să ne întoarcem o singură dată, în 1967. Am făcut toţi patru o excursie cu „rata”, pe un drum prăfuit. Am văzut biserica săsească, am urcat în turn să privim satul, am vizitat casa parohială, unde am locuit. În grădină erau doi brazi. Le-am spus alor mei că în legătură cu acel loc îmi aminteam ceva neclar, oricum, trist, pe mama plîngînd, brăduţii... Uimiţi că amintirile îmi coborau atît de adînc în trecut, mi-au mărturisit că sub brazii aceia erau îngropaţi gemenii, un băiat şi o fată, morţi la naştere în 1949. Despre perioada 1947-1988, tăcută în *Caietele* tatei, voi scrie, poate, cîndva, propria *Carte a vieţii*]

Postfaţă

Viaţă, Moarte şi alte Cuvinte[2]

1995. *Aş fi vrut să scriu o carte despre moarte* (Ştiinţa morţii, *vol. 1*). *Nu mi-e frică de moarte. Adică nu aşa se poate numi ceea ce simt. Pur şi simplu relaţia mea cu moartea e mai complicată. Nu i-am dat încă un nume. M-a intrigat dintotdeauna (sunt dintre cei cu amintiri foarte adînci în timp, păstrez secvenţe clare chiar şi din al doilea an de viaţă) atitudinea oamenilor din jurul meu faţă în faţă cu finitudinea. Spectacolul şi* scandalul *social care însoţesc moartea mi s-au părut mincinoase şi alienante. Copil fiind, ţin minte, îmi reprimam cu greu rîsul – poate şi puţin isterizat de neînţelegere, de ameninţarea presimţit şi imposibil de descifrat din cauza artificiilor însoţitoare – cînd trecea o procesiune mortuară. În tîrgul meu de provincie, moartea era un eveniment la care participa toată lumea, înşirată avid de-a lungul ultimului drum. Saşii erau mai organizaţi, mai riguroşi, geometrizau fiecare secvenţă a morţii, o eliberau de ingrediente sentimentale, lăsînd-o pură, sever-decorativă, rînduită şi, deci, străină. Românii erau mai dezordonaţi, mai patetici, la înmormîntările lor se petreceau tot soiul de incidente, nu păreau niciodată împăcaţi şi familiarizaţi cu ceea ce se întîmpla, totuşi, periodic şi se rezolva după reguli prestabilite. Oricum, şi unii şi alţii îmi păreau de nerecunoscut. Nu mai erau vecinii mei, ci nişte marionete puse în mişcare de o forţă rea, venită din afară, care le schimonosise chipurile. Nu-mi plac nici astăzi ceremonialurile de nici un fel... Ştiam de atunci – aflasem foarte curînd – că* toată lumea moare*. De aceea, surpriza calculată, stupoarea dichisită pe care o jucau cu toţii mă irita. Aş fi vrut să pun la cale răzbunări cumplite care să-i oblige să renunţe la măşti. Am descoperit că oamenii pot fi*

[2] Reunesc, aici secvenţe din cărţile mele în care Mama şi Tata au fost prezenţi.

şantajaţi. Că poţi obţine orice de la părinţi, de pildă, dacă-i ameninţi că, altminteri, vei muri. Mimam moartea, pe la vreo trei ani, cu multă dexteritate. Nu-mi dau seama de unde deprinsesem o „regie” sumară, dar exactă: mă întindeam pe covor, cu mîinile încrucişate, cu ochii închişi, şi horcăiam uşor. Ca să înlătur orice dubiu şi semnalele să fie descifrate corect, anunţam din off*: „Moare Irina!”. Am renunţat la procedeu după cîteva reprize. Poate îl simţeam necinstit ori, poate, mă ruşinam eu că nişte oameni mari pot fi păcăliţi astfel.*

Cu vremea, am cultivat gîndul că lumea ar fi, poate, mai bună sau, măcar, altfel, dacă ar fi „învăţată să moară”. Dacă ar trăi cu gîndul morţii, al muritudinii, nu la modul macabru, demobilizant, ci curajos, lucid, firesc, şi mai ales, responsabil. Trecute prin grila morţii ineluctabile, toate lucrurile au altă greutate, altă valoare. „Ştiinţa morţii” ar putea fi o forţă. În adolescenţă, „descărnam” într-un gest mental aproape reflex protagoniştii oricărei întîmplări, mai ales pe cei bănuiţi de ipocrizie, parvenitism. Găseam repede echilibrul. Situaţii limită, la prima vedere, îşi pierdeau acutele şi rămîneau relaţiile simple, cele care contau. E greu să explic, dar era un exerciţiu util, mă ajuta să îndrăznesc mai departe, să nu mă clatin. Un exerciţiu paralel cu cel al contemplării lumii mele mici de la distanţe cosmice. La o asemenea scară nu rezista decît ceea ce era cu adevărat important. Moartea e o hîrtie turnesol excepţională. Mă miră că o folosesc atît de puţini oameni. Cioran e unul dintre maeştri.

Suntem, cred dimpreună cu Lucretius, uniunea dintre gînd şi trup. Această uniune dintre materie şi spirit este viaţa în accepţiunea accesibilă omului. Deocamdată. Nu exclud cu totul posibilitatea supravieţuirii uneia sau alteia şi chiar a capacităţii lor autonome de expresie. Dar e ceva ce nu mă mai priveşte, o dată ce eu, uniunea*, m-am spulberat, am încetat să fiu.*

Am aproape cincizeci de ani. E vîrsta la care cumpăna poate fi/este desăvîrşită. O parte din tine creşte în copiii tăi tineri şi puternici. Cealaltă parte e deja obosită de drum, apune dimpreună cu părinţii tăi foarte

bătrîni şi tot mai fără de putere. Tu nu mai eşti nicăieri cu adevărat. Părinte şi fiu, atît. Moartea fiind o stare de spirit – nu o experienţă – şi tu fiind ceea ce te gîndesc ceilalţi, cei legaţi prin sînge cu tine, vîrsta de mijloc seamănă cu o sfîşiere.

Adolescentă, citeam ore în şir pînă cînd mîna sprijinită în bărbie atingea pentru o clipă, cutremurată, tigva. O ştiam înlăuntrul meu, la pîndă, răbdătoare. Tot aşa cum căutam în mine vîrstele foarte fragede pe care le traversasem. M-am simţit întotdeauna o alcătuire de trecut şi viitor. N-am iertat niciodată nimic nimănui (nici mie însămi), *iertînd totul. Cred în memoria „interioară”, care te ajută să faci pasul următor în deplină cunoştinţă de cauză. Nu în memoria răzbunătoare, obsedată să plătească. Trecutul nu poate fi uitat, iar viitorul se coace încet în noi. E acolo de la început, oricînd „răspunzător”. Asemeni acelui uimitor* înainte *românesc, care spune deodată despre spaţiul din faţa mea şi despre timpul din urmă-mi. Nu trec nici o răspundere în seama altora – fie ei oameni ori zei.*

Dacă la 16 ani puteam să-mi „decupez” scheletul într-un exerciţiu, deloc macabru, de conştientizare a muritudinii, de o vreme trecerea e cea care mă îmbie cu aparenţele sale. Mîna care scrie acum e mîna mamei mele de cînd avea şi ea aproape cincizeci de ani. Un fel de a mă uita peste umăr ori de a-mi încrunta sprîncenele e al tatălui meu. Eu sunt ei. Bătrîneţea lor înaintează în mine, îmi predă gesturi şi forme, mi se încredinţează. Fiica mea nu simte încă toate astea, dar le va simţi. Tinereţea ei şi bătrîneţea lor se ceartă şi se împacă în mine. Cînd cearta şi împăcarea lor vor înceta...

Tatăl meu, Ioan Pavel, temător de moarte cu furia în alb a celui care a pariat totul pe raţiunea umană („noocrat”, în felul lui, mai crede că o mînă de oameni deştepţi, cărora cei mai puţin deştepţi le-ar da nesmintit ascultare, ar putea găsi soluţiile tuturor problemelor lumii contemporane; crize, războaie, catastrofe, chiar boala şi moartea sunt semne de „prostie”, la nivel de individ ori de specie), s-a păstrat opac la „ficţiune” – fie ea şi religioasă

– cultivînd, în schimb, aproape paradoxal, un emoţionant sentiment al urmei, al operei. Jurnalul său – încă misterios pentru mine – se numeşte, cu o trufie de maximă umilinţă, „Cartea Vieţii". Pasionat de cifre şi statistici, graţie profesiunii sale, maramureşeanul n-a trădat arta migăloasă a cioplitурilor în lemn. O etajeră, un scăunel, o statuetă – sculptate, lustruite, mîngîiate în ceasuri de repaus – poartă undeva, în vreun colţ oricît de discret, numele, semnătura. El este făptuitorul care a preţuit întotdeauna – cu o bucurie complice, „aparţinătoare" – tot ce e făcut de mîna (mintea) omului. În calculele lui n-a intrat niciodată, firesc, moartea. Nu accidentele îl atrag – moartea e teribilul accident şi „prostia" ultimă –, ci numitorul comun al evenimentelor, substanţa durabilă şi, eventual, pipăibilă. Citeşte istorie, economie, politică, niciodată „minciuni". Singuratic – se aprinde numai în discuţii serioase, „mondiale" sau, măcar, practice, concrete, nu-i plac nicidecum taclalele de pensionar care-şi omoară timpul –, are o generozitate conţinută, gîndind mereu la comunitate, omenire, specie.

Am moştenit de la el plăcerea de a face şi încăpăţînarea de a mă feri de amăgiri.

Mama mea, Ana, dimpotrivă, trăieşte în plin „romanţ". Un simţ acut al dramaticului o face deschisă spre toate „romanele individuale" din jur. Intră în vorbă cu oricine şi află în cîteva minute toată „povestea" cu amănuntele senzaţionale ca tot. Citeşte sute de romane „policier" şi de dragoste cu o implicare, pentru mine, derutantă. Boala şi moartea, chiar ale ei, sunt pretexte de trăire intensă, de ochi măriţi, de lacrimi şi fraze memorabile. Sunt şi ele „moartea celuilalt" cu compromisul frumuseţii funcţionînd în regim romantic. Suflet simplu, în fond, vede lumea în alb şi negru – ca în portul ei de-acasă, de la Sibiu – , dar e dispusă oricînd să amestece culorile pentru o bună, sfătoasă poveste sentimentală. Seninătatea funciară îi este sistematic bulversată de apetitul pentru dramă şi ruptură; dar tot ea, seninătatea, o ajută să trăiască din tot sufletul împăcarea, echilibrul. Mi-a împrumutat capacitatea de a mă adapta uşor şi plăcerea, un pic perversă, de a crede în realitatea

ficţiunii şi în ficţiunea realităţii.

Titlul cărţii din 1995 prelua o sintagmă din laboratorul eminescian. „Geniul morţii” fusese precedat de „ştiinţa morţii”. „Ştiinţa” înseamnă deopotrivă a şti, a fi în cunoştinţă de cauză, şi a şti să faci ceva, a stăpîni o artă*. E dublul* sens *al morţii care poate fi învăţată.*

1999. *I-am dedicat încercarea* (Limba stăpîna noastră. Încercare asupra feminităţii limbii române) *mamei mele, Ana, nu doar fiindcă e vorba despre limba maternă, ci fiindcă ei, mamei, îi datorez atracţia faţă de cuvîntul-ficţiune. Îi plăcea să ne cînte, evident emoţionată de vorbe şi întorsături de frază; toate cîntecele ei erau poveşti dramatice şi sentimentale – ne cînta despre Titanic, despre Ştefan cel Mare, romanţe, vechi cîntece ardeleneşti despre Avram Iancu şi drumul lung al Clujului. Unele dintre ele interzise în copilăria mea şi a surorii mele, Ana, lucru care le făcea şi mai dătătoare de fiori – aveam sentimentul că participăm la un mister, că împărtăşim o taină din care ar fi putut oricînd decurge întîmplări nemaipomenite. Bunica, mama mamei, o femeie aprigă care a crescut singură patru copii, era o ţărancă în costum alb-negru (alchimic?!) de sibiancă, foarte activă în viaţa comunei, care-şi petrecea serile citind poveşti cu o plăcere în stare să ne facă pe noi, nepoţii, geloşi. Cu aceeaşi plăcere evidentă citea mama romane sau ne recita versuri învăţate la şcoală. Tot în faţa ei, serile, improvizam piese de teatru, cîntam în duet – ne aplauda şi ne încuraja. Poveştile tatei erau totdeauna cu învăţături concrete, cu explicaţii clare şi „ştiinţifice”. Cu el ne jucam de-a* a fi *şi* este*, cu mama, de-a* „ziceam că era”*. Cu ea improvizam orice năstruşnicii şi ne înfioram cu poveşti despre strigoi şi fantome. Cu tata, totul se petrecea clar, la lumina zilei, în net regim diurn, fără umbre şi fără rest. Pentru mama, lucrurile aveau o parte de umbră pe care se încăpăţînau, spre plăcerea noastră, s-o păstreze ascunsă, iar cuvintele puteau să fie pur şi simplu frumoase, aşa, „degeaba”, în van, fără scop identificabil („Şi minciuna-i vorbă!”). „Poeziile” pe care i le scriam de ziua ei o făceau fericită, lăcrima de încîntare că ştiu să scriu frumos. Tot ea ştia să*

rîdă de nimicurile caraghioase ale vieţii – era din neamul Codroaiei, o rudă mai îndepărtată, o bătrînă ce trăia singură într-o căsuţă în fundul grădinii şi-şi trecea vremea împodobindu-şi-o, ca pe o cutie de păpuşi, cu petece colorate, cu nasturi de toate culorile, cu „cipcă" (dantelă) făcută de mîna ei. Dar, mai ales, rîdea cu poftă, spre consternarea tuturor, de întîmplările rele ale celorlalţi. Nu de marile, adevăratele tragedii, ci de inerţii, de gesturi groteşti, de convenţii şi prejudecăţi. Cînd am citit Rîsul *lui Bergson, la ea m-am gîndit mai întîi.*

Pornită la drum să descopăr/să argumentez feminitatea limbii române, i-am descoperit, mai degrabă, androginia. Femininele au o greutate indiscutabilă, ele sînt materia primă, apa vieţii verbalizate. Dar rolul ambigenului în descrierea lumii româneşti este uimitor. Prin el, omul românesc, femeie sau bărbat, are (ar putea avea) acces la echilibru şi unitate. Cele două feţe ale ambigenului nu se neutralizează, ci se potenţează. Ambigenul-androgin împacă sulful masculinului cu argintul viu al femininului, ca să vorbesc în termeni alchimici (să mă mir aici că, deşi „sulfurosul" e bărbatul, femeia a fost cea satanizată!). Această potenţare reciprocă a funcţionat întotdeauna în casa copilăriei mele. Mama şi tata erau, fireşte, Mama şi Tata. Aveau rosturi şi priceperi personalizate. Dar niciodată n-a existat împărţirea în treburi „femeieşti" şi treburi „bărbăteşti". Să meştereşti cu folos la vreun mecanism stricat sau să-ţi iasă o prăjitură complicată erau performanţe strict individuale, nu depindeau de sex. Egalitatea şansei era, la noi, desăvîrşită.

2001. *Cartea despre moarte nu* se scrie *nici de data asta* (Ştiinţa morţii, *vol. 2*). *Am păstrat din primul volum secvenţele care sunt, pentru mine, încă valabile. Care povestesc, încă, despre întîlnirile mele cu moartea. Le-am adăugat altele, într-o şi mai accentuată alcătuire fragmentară – nu doar fiindcă cititorii mei au găsit formula atrăgătoare, ci şi fiindcă moartea, complicata experienţă la mîna a doua, nu poate fi niciodată prinsă*

într-un text rotund. Cînd ar fi să-i înţelegi statura întreagă, nu mai eşti acolo s-o poţi scrie. Păstrez, de asemenea, amestecul de lecturi libere şi personalizate cu frînturi strict personale, autobiografice. În fond, tot ce mi se întîmplă, inclusiv lecturile – dacă nu cumva mai ales ele, în ce mă priveşte – e (auto)biografie. Sau poate fi.

Să spun aici că, între timp, în vara lui 1996 a murit mama, în august 2000, tata. Deşi le-am citit însemnările rămase şi am ascultat veşti şi poveşti noi spuse de rudele venite la înmormîntare, îmi dau seama că nu ştiu mai multe despre ei, dar ştiu mai adînc. Marcel Moreau avea dreptate – marii necunoscuţi ai vieţii noastre sunt chiar părinţii, căci ocrotirea presupune şi o mare cantitate de taină şi disimulare. Acum, că i-am luat cu totul în mine şi ei mai sunt doar prin amintirea mea despre ei, pot decanta într-o melancolică tihnă ce au fost pentru mine. Îi voi scrie pe amîndoi într-o carte. Iată, deocamdată, cîteva frînturi:

Am crescut, şi eu, şi sora mea, în preajma mamei (tata umbla mult pe „teren"). De la ea am deprins o sumedenie de priceperi – îmi cos singură hainele, iar bucătăria nu are taine pentru mine -, însă şi o atitudine destinsă faţă de toate aceste „fleacuri" necesare. Ele nu aveau dreptul să devină probleme sau „idealuri", ci prilejuri de exersat imaginaţia ori piedici rapid expediate, aşa încît rămînea oricînd vreme pentru poezii şi cîntece, pentru spectacole de teatru improvizate în serile de iarnă, pentru plimbări, taclale, glume şi năstruşnicii. De multe ori foarte obosită ori chinuită de migrene (le-am moştenit şi pe ele!), nu-şi pierdea umorul şi zîmbetul. Pe acest fundal, intervenţiile tatei găseau loc de desfăşurare. Şi-ar fi dorit un băiat, dar s-a împăcat cu ideea că are două fete şi ne-a crescut cu aceeaşi atitudine destinsă faţă de aşa-zisele priceperi bărbăteşti. Cred că am învăţat deodată, pe la vreo zece ani, să cos la maşină şi să dau cu rindeaua. Avea o încăpere în pivniţă plină cu unelte de tot felul aranjate pe „căprării" – pe toate le ştiam folosi, secondîndu-l în meştereli ingenioase. Ca şi mama, nu dispreţuia defel imaginaţia. Nimic nu se făcea în casa

noastră strict după reţeta tradiţională. Trebuia să-ţi pui mintea la lucru, să rezolvi cu ce ai la îndemînă, să inovezi, să improvizezi. Pofta de a face ceva îmi era asistată pe loc de amîndoi. Un singur exemplu dintre sutele de acelaşi fel: descoperisem, într-o sîmbătă, nişte paie aurii – le-am cules şi am „desenat” cu ele, lipite pe o pînză neagră (din lada de croitorie a mamei), un brăduţ stilizat. Duminică dimineaţa, deşi, presupun, frînt de oboseală după o săptămînă de lucru (era economist la „Gostat” şi lucra, verile, aproape zi-lumină), a plecat misterios cu bicicleta şi s-a întors cu un săculeţ cu paie alese tot unul şi unul. Mi-a meşterit şi rame, m-a ajutat să întind pînzele, procurate pe loc de mama, să le protejez cu sticlă. Toate vecinele au vrut asemenea „opere” pentru verandă. Mai am şi azi vreo două... Mai tîrziu, toate lucrările mele de la cele zece expoziţii personale aveau să aibă rame meşterite de el, „comandă specială”. Ale Laurei, fiica mea, la fel, şi mai tîrziu. Lucrurile din jur nu mi-au fost niciodată duşmănoase, nu am intrat niciodată în panică din pricina vreunei „revolte” a lor. Ştiam că, pînă la urmă, găsesc o soluţie. Cînd am citit cartea lui Töffler, am găsit şi un nume. Tata era, avant la lettre, „prosumatorul” şi mă crescuse şi pe mine în ideea că tot ce e făcut de mînă şi minte de om aş putea face şi eu, la o adică. Mai avea o dorinţă uriaşă de a şti, de a alunga cît mai multe umbre şi ceţuri. Tot ce afla îmi explica pe îndelete şi mie. Într-o seară, îmi aduc aminte, cred că aveam vreo opt ani, m-a întrebat dacă am observat că roţile de la locomotivă au o porţiune compactă. Observasem. „Mocăniţa” trecea prin centrul tîrgului meu (Agnita) şi era un personaj familiar. De ce erau aşa? m-a întrebat. Cum în camera alăturată mă aştepta o carte proaspăt cumpărată pe leul de bomboane (Inimă rece, a lui Hauff), am răspuns: „Nu ştiu şi nici nu mă interesează”. S-a albit la faţă. A urmat o muştruluială metodică şi calmă (n-am primit niciodată nici o palmă; o privire ori o vorbă nemulţumită erau o pedeapsă mai dureroasă decît orice bătaie) despre ce înseamnă să fii om, despre mintea omenească, lucrul cel mai de preţ pe care-l ai, despre cum trebuie hrănită mereu – ca un ogor, aveam să citesc peste decenii în caietele eminesciene -, despre cum se

cuvine să treci prin viaţă cu toate simţurile în alertă, înregistrînd şi încercînd să înţelegi tot ce poţi înţelege, că doar aşa viaţa are rost şi lumea are un înţeles. Şi sunt amîndouă frumoase. Fireşte, mi-am înghiţit lacrimile şi l-am rugat să-mi explice cum e cu roata... Schiţa de atunci mi-e încă proaspătă în minte.

Preţuia competenţa, nicidecum funcţia. Autoritatea ţi-o dă exclusiv cantitatea de ştiinţă, nicidecum vreo învestitură exterioară. Îi ajuta pe ceilalţi să facă şi să dreagă ca să poată fi cu adevărat, nu ca să poată ajunge. În fiecare vară băteam ţara în călătorii în circuit (cu banii strînşi peste an). Să vedem, să aflăm, să avem termeni de comparaţie. Primul televizor din oraş a fost al nostru – era o fereastră spre lume.

Am aflat tîrziu, tîrziu că nu avea o părere prea bună despre femei. Maramureşeanul nu glumea cînd îmi spunea rîzînd că pe la ei se spune „trece pe drum un om şi o femeie”. M-a tratat mereu cu atît de totală egalitate, ascultîndu-mi serios şi polemic părerile despre toate, se deda la cusut şi gătit cu atîta plăcere încît nu i-am bănuit sîmburele misogin. Primul jupon cu volane dantelate el mi l-a cusut. Fără s-o vrea, crescîndu-mă „fără deosebire de sex” mi-a furnizat argumentele pentru ne-superioritatea bărbatului. Dorinţa lui aprigă (şi neputincioasă) de a organiza lumea matematic şi milităros – i-ar fi plăcut, de pildă, să coboare toată lumea din autobuz deodată, la o comandă scurtă şi răspicată – mi-a întărit preţuirea pentru diferenţa „nelitigioasă”. Cred că de la el am deprins atitudinea mea esenţială faţă de oameni – îi consider pe toţi egali, dar îi cîntăresc după diferenţele valorante şi nuanţate.

Din „Cartea Vieţii” am aflat că se temea, mai teribil decît bănuiam, de moarte. Era „enigma neesplicată” şi inexplicabilă. Cărţile de medicină ale Laurei i se păreau incomplete. Aici mă despart de el şi cotesc spre înţelegerea calmă a firescului muritudinii – asemeni mamei.

Tot în „Cartea Vieţii”, o surpriză – mereu gata să demoleze ficţiunea ca mincinoasă (în ultimii lui ani, deşi citea la fel de mult, autoironizîndu-se că se pregăteşte să

apară desăvîrşit în faţa Morţii, tobă de carte, se mai uita la cîte o telenovelă să-şi omoare vremea; l-am surprins de vreo două ori „prins” de intrigă, chiar pătimaş – îşi lua seama pe dată şi, cum eu nu mă uit la telenovele, îmi spunea că „fac şi ei, actorii, ce pot, asta le-a spus scenaristul sau regizorul să facă, asta fac, n-are rost să-i iei în serios, nu-s decît actori, deci nişte mincinoşi”), îl descopăr în caiete atent la „cititor”, gata să literaturizeze, să „mintă” ca să-i facă lectura mai palpitantă. Nu se dezvăluie, cum credeam, ci se învăluie în cuvinte şi întorsături de frază. Ficţionează. O singură obsesie răzbate, stăruitoare – regretul de a nu fi avut condiţii prielnice să facă ceva important pentru posteritate.

Murind, amîndoi mi s-au încredinţat. Partea mea de moarte a crescut, însă nu macabru, nu înspăimîntător. Fără-de-răspunsul morţii lor mi-a crescut nemăsurabil răspunderile. Am rămas urma *lor aici şi le ţin locul atîta timp cît* departele *e* *încă departe. Cumpăna despre care vorbeam înainte de a şti cu adevărat cum e după ce părinţii nu mai sunt şi-a reaşezat braţele. Unul dintre ele s-a încolăcit, dublu, în mine. O mare tristeţe, dar şi o stranie seninătate, decurgînd din „vina” supravieţuitorului, mă ajută să păstrez echilibrul. Sunt dintre cei care cred că trecutul, tot trecutul intră definitiv în descrierea ta. Indiferent din ce unghi l-ai privi, oricît de largă şi „istorică” ar fi perspectiva, de trecut nu te poţi despărţi, nu-l poţi renega, nu poţi fugi lăsîndu-l în urmă. Dar poţi să-l regospodăreşti înăuntrul tău. Să-l cercetezi bucată cu bucată şi să-l pui într-o rînduială care să nu te împiedice să faci pasul următor cu el alături, acolo.*

Cînd e vorba despre părinţi, despre împreună-le pe care îl credeai veşnic, trecutul, amănunţit pe-ndelete, în clipe ruminante, înseninează răspunderile tale de supravieţuitor şi fac ruptura îndurabilă. În ambele sensuri – mai uşor de suportat, dar şi rezistentă în timp, ca o cicatrice. Martor al unei dureri care te-a lăsat mai vulnerabil şi mai puternic, în egală măsură. Mai vulnerabil la zvonurile morţii – lucru, pentru mine, mirabil, căci conştientizarea morţii ca parte a vieţii e cea mai bună cale

spre o trăire lucidă, omenească a timpului lumii -, dar şi mai indiferentă la mofturile şi capriciile vieţii în lume.

Mama s-a despărţit de viaţă cu un soi de împăcare pe care a avut-o dintotdeauna. Multele ei suferinţe au purtat-o pe la doctori doar cînd nu se putea altfel. Îşi oblojea singură toate rănile şi-şi recăpăta repede buna dispoziţie şi înţelegerea pentru toate ale lumii de îndată ce răul trecea. Ducea pe picioare orice boală care putea fi dusă pe picioare. Spitalul o îngrozea, o smulgea de sub răspunderea de sine. Nu-i plăcea să fie povară altora şi nu se plîngea. Îi plăcea să fie compătimită, însă pe ton de mică bîrfă, într-o complicitate caldă cu răul atît de firesc printre oameni. Bătrîneţea o obosea. Aş fi vrut să pot sta mai mult în poveşti cu ea în ultima vreme. Mereu fără timp, ne vedeam pe fugă şi o sunam de cîteva ori pe zi ori, mă suna ea, rareori în taclale pe-ndelete. Îi duceam săptămînal cărţi, aveam grijă să n-o tulbur de la filmele preferate şi s-o anunţ cînd vedeam în program ceva ce-ar fi putut să-i placă. În ultimele zile, se simţea rău şi o ascundea ca să n-o ducem la spital. Laura, medic fiind, avea din partea ei toată încrederea. Lua ce-i prescria, dar refuza să-şi facă analizele; şi de teamă să nu afle ceva teribil. Oricum, i s-ar fi părut prea tîrziu. Nu mai dorea să lupte. Cu o zi înainte, am stat în balcon la ea, am povestit, am mîncat pepene galben şi am încercat s-o conving să se lase dusă la spital. A zîmbit şi mi-a spus că se simte mai bine, n-are rost. A doua zi dimineaţă se simţea iarăşi rău. Am întrebat dacă nu doreşte să chem salvarea. Nicidecum. La două vorbeam din nou la telefon – „Mă simt bine, nu fi prostuţă. O să te anunţ eu cînd mi-e rău." M-am întors la lucru. Aveam de tradus o carte. La patru, m-am ridicat brusc şi i-am spus Laurei să cheme un taximetru, mergem s-o vedem, ceva nu-i în regulă. Am ajuns la patru şi un sfert. Tata se uita la ea neputincios, cu o spaimă curioasă, sfredelitoare şi străină, în ochi, incapabil să ia vreo hotărîre. Mama intrase de un sfert de oră *în semi-comă. Mă anunţase...*

Organismul îi intrase într-o furtună metabolică. Nimic nu mai voia să funcţioneze. Cînd durerile au încetat sub medicaţie, a adormit calmă, deschizînd din

cînd în cînd ochii să ne caute zîmbind. Zîmbind fără nici o spaimă. Cînd i-am strecurat printre buzele arse de sete un strop de zeamă de cireaşă, a reuşit să şoptească – „e bun!” Aşa fusese o viaţă întreagă, gata să se bucure de micile bucurii, mai ales cînd bucuria ei ne bucura şi pe noi. Nu şi-a mai revenit. A mai deschis ochii doar cînd o purtau cu targa, grăbit, spre recuperare. Inima ameninţa să cedeze. Privirea ei era uşor mirată. Nu speriată. Doar neînţelegînd. O urmăream de pe scările spitalului. Am ştiut atunci că pleacă. O ştia şi ea. A rămas cu privirea agăţată simplu de a mea pînă a dispărut după colţ. După două ore, inima ceda. Încă două zile pe aparate. Nu mai era ea. Scăpase. Un pic nemulţumită că se petrecea în spital. Presupun.

Tata a mai trăit patru ani. Mama murise la 77. El avea atunci 83. Şi o spaimă de moarte atroce. Mintea, pe care pariase mereu totul, atent să se ferească de orice excese care i-ar fi pus trupul în primejdie aşa încît şi gîndul să-i fie tulburat, l-a ajutat pînă aproape de sfîrşit. Lucid, citind mult, comentînd, cu o participare stranie la vîrsta lui, tot ce privea prezentul şi viitorul omenirii. Mereu nemulţumit de mersul lucrurilor. Credea în disciplina liber consimţită, în muncă, în plăcerea de a meşteri, de a face şi a drege din mîndria lucrului bine şi ingenios făcut. Legile pieţei, mai ales aşa cum arătau ele în tranziţia românească, i se păreau egoiste, hrăpăreţe, ineficiente, imorale.

A vrut să rămînă singur după moartea mamei. Se descurca uşor, ştia să facă orice. Ne vizita, ieşeam la plimbare împreună, vorbeam la telefon. Dincolo de toate acestea, o privire aţintită obsesiv, halucinant spre propriul trup tot mai nesupus. Mîinile, picioarele îl ascultau tot mai capricios şi le privea cu furie, ca şi cum ar fi fost vorba de o conspiraţie sinistră împotriva lui, numai a lui. Fiecare ezitare a vreunei părţi a trupului se transforma în catastrofă. Mintea lui lucidă, inteligenţa, priceperea îl părăseau cînd era vorba despre simptomele lui. Nici o explicaţie medicală nu-l satisfăcea, erau teorii. A acceptat să se mute la noi doar cînd, într-o duminică, picioarele au

refuzat să-l slujească. A căzut într-o apatie stranie. Examenul medical nu arăta nici o stricăciune „acută”, totul era în regulă. Minus bătrîneţea. A refuzat să mănînce, să vorbească, să se mişte. Agonia a durat, sub ochii noştri, trei săptămîni. Hrănit cu linguriţa, părea cînd şi cînd să-i placă un fel mai mult decît altul. Dar nu voia s-o spună altfel decît din priviri. Încet-încet, viaţa se scurgea dintr-un trup care intrase în grevă, întîi singur, fără voinţa de a trăi, apoi luînd-o şi pe ea. Vorbea adesea, în ultimii ani, despre oameni care muriseră greu, zbătîndu-se, urlînd, schimonosindu-se. Se temea să nu i se întîmple şi lui astfel. Ştia că spaima lui de moarte venea dintr-o dorinţă teribilă de a trăi. A murit simplu, într-o clipă. Chipul i s-a înseninat, liniile feţei au căzut netezind pielea şi întinerindu-l. O moarte frumoasă. Laura a murmurat: „I-ar fi plăcut să se vadă”. Îi ieşise bine şi ultima muncă. Ultima meştereală de om fără stare.

Clujul meu (2003). *Sunt, aici, o „venetică”. Am venit, adică, la Cluj abia în 1965, la facultate, după o copilărie prelungă, plină de arome şi cu un gust dulce-acrişor, petrecută la Agnita, un tîrg senin în care românii şi saşii găsiseră modul de convieţuire ideal. Învăţaseră unii de la alţii că fericirea poate fi atinsă, de pildă, în preajma unui ram ţîşnit din piatră golaşă arsă de soare nu departe de un fir de apă (căci bine s-a spus: orice izvor este simbolul unei speranţe). În tîrgul meu un pic anacronic, erau preţuite toate lucrurile simple. Cu o doză de inflexibilitate împrumutată, parcă, de la costumul în alb-negru purtat şi de mama mamei mele, asemeni tuturor ţăranilor din împrejurimile Sibiului.*

Mai întîi şi mai întîi, Clujul a fost pentru mine un cuvînt plin de taine, oprit şi primejdios, dar şi foarte cald, promiţînd nişte lucruri nemaipomenite dacă îl ştiai îmblînzi. Mama ne cînta uneori, serile, „Clujule, măi Clujule...” şi „Lung e drumul Clujului...”, cîntece interzise atunci, cînd eu nu aveam mai mult de 4-5 ani. Ştiam că nu trebuie să afle nimeni că ni le cînta. Nu ştiam ce e acela „cluj”, însă numele avea un foşnet molatec de catifea vişinie şi un gust de marţipan. Îl

rosteam şoptit, cu buzele ţuguiate şi cu un fior de-a dreptul delicios pe şira spinării. De ce îi era drumul lung nu puteam pricepe şi nici la ce îi trebuia un asemenea drum care îi umplea mamei ochii de lacrimi. Cîteodată, mai veselă, ne cînta despre ploaia care vine de la Cluj. Lucrurile se limpezeau încet-încet: Clujul era un loc mai special din care plecau toate ploile mari ale lumii. Cu el puteai vorbi, chemîndu-l ca pe un prieten rătăcit – măi, Clujule; nu auzisem pe nimeni zicînd tu, Agnito, ori măi, Sibiule! – , chiar dacă nu-i era la îndemînă să-ţi răspundă – vezi drumul cel lung. Oricum, merita să-i ieşi în întîmpinare.

Prima călătorie la Cluj, prin 1960, avea să fie începutul unei nedumeriri. Multe se potriveau cu ce îmi imaginasem că voi găsi aici, însă nu puteam înţelege de ce deveneam invizibilă de îndată ce mă adresam clujenilor româneşte... Nedumerirea s-a repetat în 1965, cînd veneam la studii. Pentru prima dată în viaţă eram silită să-mi conştientizez apartenenţa etnică aproape clipă de clipă. Devenisem, dintr-o dată, româncă... Dar nedumerirea a rămas simplă nedumerire, nu mai mult şi nu mai rău – aveam în mine o rezervă serioasă de toleranţă şi înţelegere pentru tot ce era altfel. Mai tîrziu, după 1989, m-a nedumerit iarăşi atitudinea clujenilor: şi unii, şi alţii se purtau de parcă nu auziseră niciodată de 1918.

Revenind, locuirea înseamnă pentru mine, pe măsură ce se înmulţesc anii trecuţi, nu doar casa caldă cu ocrotirea sensibilă a părinţilor în preajmă, ci şi un pom cu umbră şi foşnet, şi dealuri care se văd oriîncotro mi-aş întoarce privirea. Ardeleancă fiind, cu rădăcini în Maramureş şi Sibiu, la noi şi acasă înseamnă pentru mine locuri înconjurate de păduri şi dealuri. Privirea nu se opreşte/poticneşte în ele, ci se sprijină, îşi recunoaşte reperele, poate visa, în tihnă, depărtări. Cîmpurile netede, cu orizontul pierdut în ceaţa depărtării, îmi dau fiori. De îndată ce trenul/maşina coboară din munţi, „ieşind” din Ardeal, mă năpădeşte o dorinţă copilăroasă de a mă întoarce degrabă acasă, de a mă re-pune la adăpost. Doar aici conştiinţa îmi e

împăcată cu locul pe care îl ocupă. Viaţa locuibilă înseamnă o relaţie armonioasă a lăuntrului cu exteriorul. Ştiu, desigur, că nu am cum cădea din lume, dar ştiu la fel de bine în ce ungher al ei vreau să fiu. Clujul îmi fusese, încă din copilărie, firesc, fără vorbe şi declaraţii anume, locul destinal. Era locul „meu" din cîntecele-poveşti ale mamei şi se mai afla şi pe malul Someşului, o apă „a mea", căci curgea încărcată de poveştile tatei: se născuse şi copilărise pe malul ei/lui, lîngă Baia Mare.

O studenţie miraculoasă –anii de deschidere şi echilibru ai României se întîmplau deodată cu vîrsta tuturor îndrăznelilor şi a răspunderilor deocamdată amînate – avea să-l încarce cu alte arome, tot mai grele, prefăcîndu-l în locuirea unică. Apoi trandafirii de pe malul Someşului, magnoliile din Grădina botanică, teii, piaţa de flori. Şi bibliotecile mele, şi concertele de la Filarmonică, şi spectacolele de la Teatru sau Operă (adică de la teatre şi opere!). Şi redacţiile revistelor clujene. Şi Literele: din vremea studenţiei, dar şi din a celor zece ani la catedră. Şi cimitirul în care, alături de părinţii mei, se înmulţesc prietenii, prefăcîndu-l într-un loc şi el al meu. Şi toamnele cu cerul limpede – ca cristalul, desigur – , şi înserările ca o strîngere de inimă. Şi dealuri de jur-împrejur. Le văd din balconul meu dinspre nord, dar şi din balconul dinspre sud. Le văd cînd cobor spre oraş, în Cipariu. Şi din cimitir. Sunt toate ale mele. De cîte ori le văd îmi spun că nu mai sunt de mult o venetică. Şi fredonez în gînd: Clujule, măi Clujule...

2002 („Ziarul de duminică"). *Am o foarte veche obsesie a morţii, însă ea nu se traduce în predispoziţii funebre şi nici în spaime. Simplu spus, nu uit nici o clipă că sunt muritoare. Mi se pare „calitatea" mea esenţială. Aşa stînd lucrurile, ocolesc orice ofertă de amăgire, indiferent din ce parte ar veni ea: ţin la distanţă şi fireasca uitare omenească (ivită, aceasta, şi din contradicţia eternă dintre trupul trecător şi mintea în stare să cuprindă, să viseze veşnicii, dar şi din comoditate: dacă nu te gîndeşti pe tine din perspectiva morţii la pîndă, ai voie să faci*

orice, de obicei lucruri rele, căci dispui mereu de timp destul ca să le îndrepţi într-un viitor amînat cu nepăsare), dar şi ofertele venite dinspre religie. Nu cred în viaţa de apoi ori în nemurirea sufletului, nu cred că răspunderea propriei mele vieţi ar putea cădea în seama altora, oameni ori zei. Cred, cum spuneam, în memoria interioară, care te ajută să faci pasul următor în cunoştinţă de cauză. Trecutul nu poate fi uitat, iar viitorul se coace încet în noi, e acolo/aici de la început. Să crezi în nemurire e, pînă la urmă, să fii lipsit de generozitate.

Poate voi scrie şi al treilea volum din „Ştiinţa morţii". *Dacă voi simţi nevoia să încep tot cu „aş fi vrut să scriu o carte despre moarte" va însemna că încă n-a venit vremea s-o întîlnesc şi să tac adînc despre ea...*

2004. Vreau să scriu despre părinţii mei o cărticică din care să înţeleg mai bine ceea ce sînt. O voi face. Ştiu şi calea. Am descoperit că memoria are ochii aţipiţi, dar o privire aţintită asupra trecutului îi poate trezi. Dacă îmi fixez gîndul pe un obiect anume din trecut, pe un colţ de încăpere, după o vreme, pot „mişca" în jur, descoperind treptat, în mici cercuri concentrice/centrifuge, restul obiectelor. Apoi pot retrăi întîmplări, senzaţii, atmosfere. Memoria, ca şi visul, are o importantă funcţie interpretativă. Pe cîteva detalii „reale", poate lucra liber şi legitim, deopotrivă, istorii întregi. Poate ţine, la o adică, locul Istoriei.

Va fi o carte despre locuire, despre simţuri, despre parfumuri şi mici sentimente ceţoase. Cele care, acumulîndu-se, te fac să fii tu, nu altcineva.

Irina Petraş

Alătur *Cărţii* cîteva fotografii, aşa încît povestea să aibă şi chip (legendele sînt date din perspectiva mea):